

Regeringens proposition

1984/85: 49

om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74), m.m.;

beslutad den 18 oktober 1984.

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

ROINE CARLSSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lämnas förslag till de ändringar i civilförsvarslagen (1960: 74) och lagen (1964: 63) om kommunal beredskap som behövs för att kunna genomföra riksdagens beslut om att kommunerna skall ta över ledningen av civilförsvarsverksamheten på lokal nivå i krig och det planläggningsansvar i fred som hänger samman med detta.

I förslagen avspeglar sig dessa principer bl.a. så att de bestämmelser i civilförsvarslagen som tidigare reglerat civilförsvarshefernas verksamhet bytts ut mot i stort sett motsvarande bestämmelser för kommunerna. I flera nya paragrafer har också kommunernas planläggningsansvar reglerats. Bl. a. föreskrivs skyldighet för kommunerna att upprätta fem olika planer för verksamheten. Reglerna för skyddsrummbygget har bl. a. ändrats på så sätt att den nuvarande skyddsrumspanen har ersatts av en skyddsplan som bl. a. skall innehålla uppgifter om tillgång på och behov av allt skydd inom kommunen och också om andra skadeförebyggande åtgärder för att skydda befolkningen. Vidare regleras i civilförsvarslagen kommunernas ersättning för civilförsvarsverksamheten.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 1987. I övergångsbestämmelserna har tagits in föreskrifter om att de nya bestämmelserna får tillämpas från och med den 1 januari 1985 för att dels den planläggning som anges där kan genomföras så att planerna är upprättade och antagna före utgången av år 1986, dels kommunerna för planläggningen skall kunna få ersättning av statsmedel.

Lagförslagen i denna proposition har granskats av lagrådet. Propositionen innehåller därför tre huvuddelar: lagrådsremissen (s. 30), lagrådets yttrande (s. 251) och föredragande statsrådets ställningstaganden till lagrådets synpunkter (s. 256).

Den som vill ta del av samtliga skäl för lagförslagen måste därför läsa alla tre delarna.

1 Förslag till

Lag om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74)

Härigenom föreskrivs i fråga om civilförsvarslagen (1960: 74)¹

dels att 9, 19 och 22–26 §§, 40 § 3 mom., 41 § 3 mom. samt 49, 50 och 75 §§ skall upphöra att gälla,

dels att i 8, 20 och 61 §§ samt 79 § 3 mom. ordet "civilförsvaret" skall bytas ut mot "civilförsvarsorganisationen",

dels att i 11, 13 och 16 §§ orden "tjänstgöring i civilförsvaret" skall bytas ut mot "civilförsvarstjänstgöring",

dels att i 3 § ordet "civilförsvaret" skall bytas ut mot "civilförsvarsverksamheten",

dels att nuvarande 10 § skall betecknas 10 a §,

dels att 1, 2, 4–7 och nya 10 a §§, 12 § 1–3 och 5 mom., 14, 15, 17, 18, 27, 28, 36 och 38 §§, 40 § 1 och 2 mom., 41 § 1 mom., 42, 44, 45, 54, 57–59, 65, 66, 68, 73, 77, 78, 81 och 83 §§ samt kapitelrubrikerna närmast före 3, 40, 47 och 68 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas nio nya paragrafer, 4 a, 10, 10 b–10 g och 41 a §§, av nedan angivna lydelse,

dels att före nya 10 § skall införas en ny kapitelrubrik av nedan angivna lydelse,

dels att före nya 10, nya 10 a och nya 10 b §§ skall införas nya rubriker av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §²

Civilförsvaret har till uppgift att i de hänseenden regeringen bestämmer utöva sådan verksamhet för rikets försvar, som avser att skydda och rädda liv och egendom vid anfall mot riket och som icke åvilar försvarsmakten, så ock annan likartad verksamhet.

För olika slag av civilförsvarsverksamhet skola finnas särskilda tjänstegrenar.

I denna lag ges föreskrifter om civilförsvarets verksamhet och organisation.

Civilförsvarsverksamheten har till syfte att vid väpnade angrepp mot riket utifrån skydda och rädda civilbefolkningens liv samt enskild och civil allmän egendom.

Verksamheten omfattar

1. alarmering och andra åtgärder för varning,

*2. utrymning, omflyttning och in-
kvartering,*

*3. anordnande av skyddsrum och
andra skydd,*

4. mörkläggnings,

*5. räddning av liv och egendom,
inbegripet första hjälp åt skadade,*

¹ Lagen omtryckt 1975: 712.

Senaste lydelse av

19 § 1984: 273

41 § 3 mom. 1977: 203

75 § 1978: 263.

² Senaste lydelse 1984: 273.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6. brandsläckning,
7. upptäckande och utmärkande av farliga områden,
8. sanering och liknande skyddsåtgärder,
9. förläggning och utspisning av nödställda,
10. kompletterande åtgärder som är nödvändiga för att uppgifterna under 1–9 skall kunna fullgöras,
11. planläggning och andra för verksamheten behövliga förberedelser.

Civilförsvarsverksamheten omfattar också bistånd åt andra samhällsorgan i fråga om

1. hälso- och sjukvård samt omhändertagande av flyktingar,
2. brådskande åtgärder för att ordningen i olycksdrabbade områden skall kunna återställas och upprätthållas,
3. brådskande återställande i funktionsdugligt skick av oumbärliga allmänna anläggningar,
4. brådskande begravningar,
5. bevarande av egendom av väsentlig betydelse för befolkningens överlevnad.

2 §

Befinner sig riket i krig eller krigsfara, äger regeringen förordna, att inom riket eller del därav civilförsvaret skall intaga förstärkt beredskap (civilförsvarsberedskap).

Närmare bestämmelser angående olika grader av civilförsvarsberedskap (beredskapsgrader) meddelas av regeringen.

2 kap. Grunddragen av civilförsvaret

Regeringen får förordna att civilförsvarsorganisationen helt eller delvis skall inta förstärkt beredskap (civilförsvarsberedskap), om

1. riket är i krig,
2. riket är i krigsfara,
3. det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara som riket har befunnit sig i.

Närmare bestämmelser om olika grader av civilförsvarsberedskap (beredskapsgrader) och om vilka åtgärder som skall vidtas vid de olika beredskapsgraderna meddelas av regeringen.

2 kap. Grunddragen av civilförsvarsorganisationen

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Inom varje län handhar länsstyrelsen ledningen av civilförsvaret.

Om civilbefälhavares befattning med civilförsvaret stadgas särskilt.

Om kommuns befattning med civilförsvaret stadgas i 4, 6 och 7 kap.

Om rikets indelning i civilområden och om civilbefälhavarnas befattning med civilförsvarsverksamheten inom civilområdena förordnar regeringen.

4 a §

Inom varje län leder länsstyrelsen civilförsvarsverksamheten. Länsstyrelsen skall därvid

1. inrikta och stödja planläggningen av civilförsvarsverksamheten,

2. se till att statliga myndigheter, kommuner och enskilda fullgör sina skyldigheter i fråga om civilförsvarsverksamheten,

3. se till att civilförsvarsorganisationen har erforderlig beredskap,

4. under civilförsvarsberedskap se till att civilförsvarsorganisationens resurser är fördelade mellan kommunerna på ett ändamålsenligt sätt och vid behov fördela om resurserna,

5. under civilförsvarsberedskap ta över ledningen av eller uppdra åt ett kommunalt organ att leda civilförsvarsverksamhet som berör flera kommuner, om det behövs för att nå en bättre samordning av försvarsansträngningarna,

6. i övrigt svara för sådan civilförsvarsverksamhet som inte ankommer på andra statliga myndigheter, kommunerna eller enskilda.

5 §³

Riket indelas i civilförvarsområden. Om indelningen förordnar regeringen.

Inom civilförvarsområde utgör varje kommun ett civilförvarsdistrikt. Om särskilda skäl föreligga,

Varje kommun leder civilförsvarsverksamheten inom sitt område under civilförsvarsberedskap. Till kommunens förfogande ställer staten en civilförsvarschef med en civilförsvarsstab och de övriga re-

³ Senaste lydelse 1977: 111.

Nuvarande lydelse

äger länsstyrelsen förordna om annan indelning av civilförsvarsområde i civilförsvarsdistrikt.

Föreslagen lydelse

surser som redovisas i den i 10 a § angivna organisationsplanen.

Om kommunens befattning med planläggningen och andra förberedelser finns bestämmelser i 2 a, 4, 6 och 7 kap.

6 §⁴

Inom civilförsvarsområde utövas ledningen av civilförsvaret under civilförsvarsberedskap samt, om regeringen i fråga om visst civilförsvarsområde så förordnar, även eljest av en civilförsvarschef. För civilförsvarschef skall finnas ställföreträdare.

Civilförsvarschef och ställföreträdare utses av länsstyrelsen, om ej regeringen för visst civilförsvarsområde förordnar annorlunda.

För ledningen under civilförsvarsberedskap av civilförsvaret inom civilförsvarsdistrikt, där ledningsuppgifterna ej kunna fullgöras av civilförsvarschefen, skall länsstyrelsen förordna en distriktschef. För distriktschef skall finnas ställföreträdare.

Det åligger brandbefäl som är anställda hos kommunerna att ta emot uppdrag som avses i denna paragraf.

Kommunerna skall ta till vara möjligheterna att samordna civilförsvarsverksamheten mellan sig.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, länsstyrelserna får, om särskilda förhållanden påkallar det, meddela kommunerna de föreskrifter om civilförsvarsverksamhetens inriktning och bedrivande som behövs för samordningen av försvarsansträngningarna under civilförsvarsberedskap.

7 §⁵

Civilförsvaret skall anordnas dels som allmänt civilförsvär lokalt för varje civilförsvarsområde samt enligt civilförsvarsstyrelsens bestämmande regionalt inom län, dels i den mån det finnes erforderligt med hänsyn till bebyggelsens beskaffenhet eller eljest som verkskydd för särskilda anläggningar och byggnader.

Lokalt allmänt civilförsvär och verkskydd må anordnas gemensamt, om det finnes ändamålsenligt med hänsyn till förhållandena på

Vid anläggningar och företag, som har stor betydelse för totalförsvaret och kan antas bli särskilt utsatta vid stridshandlingar, skall civilförsvarsverksamheten anordnas i form av verkskydd. Närmare bestämmelser om verkskyddets omfattning och organisation finns i 47, 48 och 51 §§.

⁴ Senaste lydelse 1984: 273.

⁵ Senaste lydelse 1977: 111.

Nuvarande lydelse

viss ort och kan ske utan minskning av civilförsvarets förmåga att fullgöra sina uppgifter.

Föreslagen lydelse

2 a kap. Planläggning m.m.

Regeringen

10 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställer i vilka tätorter och på vilka platser skyddsrum skall byggas. Sådana orter och platser benämns skyddsrumsorter.

En skyddsrumsorts gränser bestäms enligt grunder som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva att förberedelser skall vidtas i en skyddsrumsort för att lämpliga utrymmen skall kunna ställas i ordning till skyddsrum under civilförsvarsberedskap.

Länsstyrelsen

10 a §

Civilförsvarsorganisationens omfattning och uppgifter inom varje kommun skall till sina huvuddrag redovisas i en särskild organisationsplan, som skall upprättas och antas av länsstyrelsen. Länsstyrelsen skall också för varje kommun upprätta och anta en mobiliseringsplan.

Länsstyrelsen skall vidare upprätta och anta länsplaner för civilförsvarsverksamhet som berör hela länet och särskilda planer för civilförsvarsverksamhet som behöver samordnas mellan kommuner.

Vid planläggningen skall länsstyrelsen samråda med berörda kommuner.

10 §

Civilförsvarets omfattning och beskaffenhet inom varje civilförsvarsområde skall till sina huvuddrag angivas i särskild organisationsplan. Uppgifter om skyddsrum och utrymmen som avses i 22 § andra stycket skola dock angivas i skyddsrumspan. Om sådan plan finnas bestämmelser i 4 kap.

Organisationsplan upprättas av länsstyrelsen och skall, liksom ändring däri, antagas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Kommunen

10 b §

Kommunen skall upprätta och anta

- 1. ledningsplan,*
- 2. informationsplan,*
- 3. skyddsplan,*
- 4. räddningsplan,*
- 5. personal- och underhållstjänstplan.*

Regeringen får föreskriva att skyddsplanen för att bli gällande skall helt eller delvis godkännas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Planläggningen skall samordnas med annan kommunal beredskapsplanläggning. Vid planläggningen skall kommunen samråda med länsstyrelsen.

Kommunen skall minst vart tredje år se över planerna och företa därav föranledda ändringar. Om de förhållanden som legat till grund för en plan har ändrats väsentligt, skall kommunen upprätta och anta en ändrad plan.

10 c §

Ledningsplanen skall innehålla uppgifter om

- 1. kommunens krigsorganisation,*
- 2. besluts- och delegationsregler,*
- 3. samverkansbehov,*
- 4. uppehållsplatser,*
- 5. samband,*
- 6. civilförsvarsorganisationens mobilisering.*

10 d §

Informationsplanen skall innehålla uppgifter om resurser och samverkansformer för informationen till befolkningen.

10 e §

Skyddsplanen skall ge underlag för beslut om de skadeförebygg-

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

gande åtgärder som behövs för att skydda dem som vistas i kommunen.

Skyddsplanen skall innehålla uppgifter om

1. riskerna för stridshandlingar och hot om skadegörelse,

2. indelningen i hemskyddsområden,

3. tillgången på och behovet av skydd,

4. de åtgärder som behövs för hänvisning till skydd, omflyttning, byggnadstjänst, utrymning, inkvartering och utdelning av skyddsmasker.

Om det inom kommunen finns skyddsrumsorter, skall skyddsplanen också innehålla uppgifter om

1. gränserna för skyddsrumsorterna,

2. behovet av skyddsrum med hänsyn till befintlig och planerad bebyggelse och med utgångspunkt i det största antal personer som under dag eller natt i allmänhet vistas inom skyddsrumsorten under fred.

10 f §

Räddningsplanen skall innehålla en kartläggning av riskerna för skador till följd av fientlig verksamhet och andra uppgifter av betydelse för räddningsverksamheten i krig. Planen skall också ge underlag för användningen av resurser för räddning.

10 g §

Personal- och underhållstjänstplanen skall innehålla uppgifter om

1. personalrekrytering, personaladministration och personalvård,

2. materiel-, förplägnads-, drivmedels-, hälsovårds-, sjukvårds- och kassatjänst samt postbefordran och underhållstransporter.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 §

1 mom. Civilförsvarspflicht skall under tid, då civilförsvarsberedskap råder, fullgöras i den omfattning som är nödig med hänsyn till fientlig verksamhet eller fara därför samt till behovet av utbildning och övning i civilförsvarstjänst.

Om det är nödvändigt med hänsyn till försvarsberedskapen åger regeringen förordna, att civilförsvarspflicht skall fullgöras även under tid, då civilförsvarsberedskap icke råder. I sådant fall får dock värnpliktig som är inskriven i *civilförsvaret* tagas i anspråk sammanlagt högst etthundraåttio dagar och annan civilförsvarspflichtig sammanlagt högst trettio dagar.

2 mom.⁶ I andra fall än i 1 mom. sägs är civilförsvarspflichtig icke skyldig att *tjänstgöra i civilförsvaret* annat än för utbildning och övning.

Civilförsvarspflichtig, som jämlikt 17 § är inskriven i *civilförsvaret*, *må* för utbildning tagas i anspråk under högst trettio dagar; dock *må* utbildningstiden för civilförsvarspflichtig som krigsplacerats i högre befälsbefattning eller i annan befattning, vilken kräver särskilda insikter eller färdigheter, utsträckas till högst sextio dagar.

Envar civilförsvarspflichtig är skyldig att under varje följd av fyra kalenderår deltaga högst tio dagar i övning, som anordnas av civilförsvarsmyndighet. Enligt regeringens bestämmande må del av nämnda tid användas uteslutande till utbildning.

3 mom. Utan hinder av vad i 2 mom. stadgas *må* värnpliktig, som är inskriven i *civilförsvaret*, åläggas att deltaga i utbildning och övning under den längre tid, som han efter inskrivningen i *civilförsvaret* kunnat åläggas att för motsvarande ändamål tjänstgöra vid försvarsmakten.

1 mom. Civilförsvarspflicht skall under tid, då civilförsvarsberedskap råder, fullgöras i den omfattning som *krävs för verksamheten* och behovet av utbildning och övning.

Om det är nödvändigt med hänsyn till försvarsberedskapen åger regeringen förordna, att civilförsvarspflicht skall fullgöras även under tid, då civilförsvarsberedskap icke råder. I sådant fall får dock värnpliktig som är inskriven i *civilförsvarsorganisationen* tagas i anspråk sammanlagt högst etthundraåttio dagar och annan civilförsvarspflichtig sammanlagt högst trettio dagar.

2 mom. I andra fall än i 1 mom. sägs är civilförsvarspflichtig icke skyldig att *fullgöra civilförsvarspflicht* annat än för utbildning och övning.

Civilförsvarspflichtig, som jämlikt 17 § är inskriven i *civilförsvarsorganisationen*, *får* för utbildning tagas i anspråk under högst trettio dagar; dock *får* utbildningstiden för civilförsvarspflichtig som krigsplacerats i högre befälsbefattning eller i annan befattning, vilken kräver särskilda insikter eller färdigheter, utsträckas till högst sextio dagar.

3 mom. Utan hinder av vad i 2 mom. stadgas *får* värnpliktig, som är inskriven i *civilförsvarsorganisationen*, åläggas att deltaga i utbildning och övning under den längre tid, som han efter inskrivningen kunnat åläggas att för motsvarande ändamål tjänstgöra vid försvarsmakten.

⁶ Senaste lydelse 1977: 111.

Nuvarande lydelse

5 mom.⁷ Om ej annat följer av tredje stycket, är civilförsvarspiktig vid fullgörande av civilförsvarspikt *inom det allmänna civilförsvaret eller verkskyddet* berättigad till dagpenning, särskild ersättning för tjänstgöring i viss befattning, reseförmåner, fri förplägnad, fri inkvartering och fri sjukvård. När civilförsvarspiktig tjänstgör enligt 12 § 1 mom. är han dessutom berättigad till fälttraktamente. Avlider civilförsvarspiktig under tid då han är berättigad till fri sjukvård, utgår begravningshjälp till hans dödsbo.

Under *sådan föreskriven tjänstgöring i det allmänna civilförsvaret* som fullgörs efter inskrivning i *civilförsvaret* meddelar staten grupplivförsäkring för dödsfall åt *civilförsvarspiktig*.

Om ej regeringen föreskriver annat, utgår förmån enligt första stycket ej för dygn, under vilket mindre än sju timmar tagas i anspråk för tjänstgöring och färd till eller från tjänstgöringsplatsen.

Om civilförsvarspiktigs rätt till familjebidrag och ersättning för skada eller sjukdom som han ådrager sig under tjänstgöring föreskrives i familjebidragslagen (1978: 520), lagen (1977: 265) om statligt personskadeskydd och lagen (1977: 266) om statlig ersättning vid ideell skada.

Föreslagen lydelse

5 mom. Om ej annat följer av tredje stycket, är civilförsvarspiktig vid fullgörande av civilförsvarspikt berättigad till dagpenning, särskild ersättning för tjänstgöring i viss befattning, reseförmåner, fri förplägnad, fri inkvartering och fri sjukvård. När civilförsvarspiktig tjänstgör enligt 12 § 1 mom. är han dessutom berättigad till fälttraktamente. Avlider civilförsvarspiktig under tid då han är berättigad till fri sjukvård, utgår begravningshjälp till hans dödsbo.

Under *civilförsvarspiktigs tjänstgöring* som fullgörs efter inskrivning meddelar staten grupplivförsäkring för dödsfall åt *honom*. *Vad nu sagts gäller dock inte under tjänstgöring i verkskydd.*

14 §⁸

Om befrielse för vissa befattningshavare eller yrkesgrupper från fullgörande av civilförsvarspikt äger regeringen meddela bestämmelser.

Särskilda bestämmelser om tjänstgöringsskyldighet utanför *civilförsvaret* finns i lagen (1984: 272) om skyldighet för civilförsvarspiktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret.

Särskilda bestämmelser om tjänstgöringsskyldighet utanför *civilförsvarsorganisationen* finns i lagen (1984: 272) om skyldighet för civilförsvarspiktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret.

15 §

På anmaning av länsstyrelsen eller *civilförsvarschefen* är civilförsvarspiktig skyldig att inom tid, som föreskrivits i samband med anmaningen, lämna erforderliga upplysningar rörande personliga

På anmaning av länsstyrelsen eller *kommunen* är civilförsvarspiktig skyldig att inom tid, som föreskrivits i samband med anmaningen, lämna erforderliga upplysningar rörande personliga förhållanden av

⁷ Senaste lydelse 1984: 273.

⁸ Senaste lydelse 1984: 273.

Nuvarande lydelse

förhållanden av betydelse för frågan om den civilförsvarspliktiges tjänstgöring i civilförsvaret.

Föreslagen lydelse

betydelse för frågan om den civilförsvarspliktiges *civilförsvarstjänstgöring*.

17 §

Personal som är avsedd att under civilförsvarsberedskap *tjänstgöra i det allmänna civilförsvaret eller verkskyddet* må på förhand uttagas därtill genom *inskrivning* i den ordning regeringen bestämmer.

Personal som är avsedd att under civilförsvarsberedskap *fullgöra civilförsvarstjänstgöring* skall på förhand uttagas därtill genom *inskrivning* i den ordning regeringen bestämmer.

Vid inskrivning skall såvitt möjligt tillses, att personalbehovet fylls med dem som frivilligt anmäla sig till uttagning, såframt fråga ej är om personer, som på grund av kommunal anställning eller annan särskild orsak böra uttagas i första hand.

Inskrivning må kunna avse, förutom civilförsvarspliktig, jämväl annan som förklarat sig villig därtill, minderårig likväl icke utan samtycke av vårdnadshavaren.

Har annan än civilförsvarspliktig inskrivits, skall beträffande honom i tillämpliga delar gälla vad i detta kapitel stadgas om civilförsvarspliktig.

18 §

Civilförsvarspliktig åligger att, då fråga uppkommer om hans inskrivning i *civilförsvaret*, efter kallelse personligen inställa sig å *utsatt* tid och plats *inom det civilförsvarsområdet, där han vistas*. Är han av laga förfall förhindrad att inställa sig, skall han så snart ske kan anmäla förfallet till *den civilförsvarsmyndighet, som utfärdat kallelsen*.

Civilförsvarspliktig åligger att, då fråga uppkommer om hans inskrivning i *civilförsvarsorganisationen*, efter kallelse personligen inställa sig å tid och plats *som civilförsvarsmyndigheten bestämmer*. Är han av laga förfall förhindrad att inställa sig, skall han så snart ske kan anmäla förfallet till *myndigheten*.

27 §

När *skyddsrumspan* har antagits och i förekommande fall fastställts åligger det kommunen att tillse att *planen genomföres*. Genomförandet skall ske i den omfattning som tillgängliga medel och övriga omständigheter medgiva. Av varje beslut som föranledes av *planen* skall framgå var skyddsrum skall anordnas och hur många personer som skola beredas plats där.

Det åligger kommunen att *se till att de skyddsrum som enligt skyddsplanen behövs i kommunen byggs* i den omfattning som tillgängliga medel och övriga omständigheter medger.

28 §

Inom varje skyddsrumsområde skola finnas ett eller flera skyddsrum. Skyddsrumms belägenhet och utformning skall bestämmas med

Ett skyddsrumms belägenhet och utformning skall bestämmas med hänsyn till befolkningens möjligheter att uppsöka skyddsrummet vid

Nuvarande lydelse

hänsyn till befolkningens möjligheter att uppsöka skyddsrummet vid alarmering och att stadigvarande uppehålla sig där.

Föreslagen lydelse

alarmering och att stadigvarande uppehålla sig där.

36 §

Inom civilförsvarsområde skola vidtagas åtgärder för inkvartering och utspisning av samt annat bistånd åt dem, som blivit i behov härav i anledning av krigsskada eller utrymning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande förhållanden.

Då biståndsverksamhet som avses i första stycket övertages av inkvarteringskommunen, skall utrustning, som civilförsvaret anskaffat för verksamheten, i erforderlig omfattning ställas till kommunens förfogande.

Inom kommunen skall vidtagas åtgärder för inkvartering och utspisning av samt annat bistånd åt dem, som blivit i behov härav i anledning av krigsskada eller utrymning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande förhållanden.

En kommun, varifrån utrymning har skett, är skyldig att lämna bistånd åt annan kommun där befolkningen har inkvarterats i större omfattning. Enas ej kommunerna om biståndet, skall länsstyrelsen i det län där förstnämnda kommun är belägen förordna om detta.

38 §

Bortflyttningsförbud må meddelas allenast,

a) då det kan befaras, att åtgärder av synnerlig betydelse, vilka vidtagas eller sannolikt komma att vidtagas inom området av försvarsmakten eller civilförsvaret, eljest skulle bli väsentligt försvårade;

b) då tillgängliga transportmedel äro nödvändiga för transporter, som böra äga företräde framför bortflyttningen;

c) då bortflyttning är förenad med uppenbar livsfara; eller

d) då behovet i orten av arbetskraft för civilförsvarets verksamhet eljest icke skulle bli tillgodosett.

Inflyttningsförbud må meddelas allenast, då förhållande som angivits ovan under a) föreligger eller då inflyttningen är förenad med uppenbar livsfara.

Bortflyttningsförbud får meddelas allenast,

a) då det kan befaras, att åtgärder av synnerlig betydelse, vilka vidtagas eller sannolikt kommer att vidtagas inom området av försvarsmakten eller civilförsvarsorganisationen, eljest skulle bli väsentligt försvårade;

b) då tillgängliga transportmedel äro nödvändiga för transporter, som bör äga företräde framför bortflyttningen;

c) då bortflyttning är förenad med uppenbar livsfara; eller

d) då behovet i orten av arbetskraft för civilförsvarsverksamheten eljest icke skulle bli tillgodosett.

6 kap. *Kommunerna och civilförsvaret*

6 kap. *Särskilda uppgifter för kommunerna*

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

40 §

1 mom.⁹ *Utöver de uppgifter som ankomma på kommun enligt 4 och 7 kap. åligger det kommun att*

a) genom sina myndigheter lämna länsstyrelsen *och civilförsvarschefer* biträde i sådana frågor rörande *civilförsvaret* som *hava* samband med de särskilda myndigheternas verksamhetsområden, varvid *kommun* bland annat har att på där- om gjord framställning tillhandahålla tillgängliga, för *civilförsvaret* erforderliga byggnadsritningar, kartor och dylikt;

b) i enlighet med gällande organisationsplan inrätta och utrusta ledningscentraler och andra skyddade uppehållsplatser för *det allmänna civilförsvaret* samt vidtaga andra byggnadsanordningar ävensom reservanordningar som *äro* avsedda uteslutande för *brandförsvarets* försörjning med vatten så ock under civilförsvarsberedskap, i den omfattning civilförsvarsstyrelsen eller efter dennas *allmänna anvisningar* länsstyrelsen bestämmer, utföra ledningscentraler och andra skyddade uppehållsplatser samt vidtaga andra byggnadstekniska åtgärder avseende *det lokala civilförsvaret*, oaktat åtgärderna icke upptagits i organisationsplanen;

c) inrätta och utrusta skyddsrum som *på grund av beslut enligt 27 §* skall anordnas i befintlig anläggning eller byggnad utan samband med tillbyggnad eller på mark, som är avsedd för gata, torg, park eller annan allmän plats, ävensom vidtaga förberedelser som avses i 22 § *andra* stycket och, enligt vad regeringen eller myndighet som regeringen utser därom förordnar, under civilförsvarsberedskap iordningställa utrymmen som där avses till skyddsrum;

1 mom. *Det åligger kommunen att*

a) genom sina myndigheter lämna länsstyrelsen biträde i sådana frågor rörande *kommunens civilförsvarsverksamhet* som *har* samband med de särskilda myndigheternas verksamhetsområden, varvid *kommunen* bland annat har att på där- om gjord framställning tillhandahålla tillgängliga, för *civilförsvarsverksamheten* erforderliga byggnadsritningar, kartor och dylikt;

b) i enlighet med gällande organisationsplan inrätta och utrusta ledningscentraler och andra skyddade uppehållsplatser för *civilförsvarsorganisationen utom verkskyddet* samt vidtaga andra byggnadsanordningar ävensom reservanordningar som *är* avsedda uteslutande för *civilförsvarsverksamhetens* försörjning med vatten så ock under civilförsvarsberedskap, i den omfattning civilförsvarsstyrelsen eller efter dennas *beslut* länsstyrelsen bestämmer, utföra ledningscentraler och andra skyddade uppehållsplatser samt vidtaga andra byggnadstekniska åtgärder avseende *civilförsvarsverksamheten*, oaktat åtgärderna icke upptagits i organisationsplanen;

c) inrätta och utrusta skyddsrum som skall anordnas i befintlig anläggning eller byggnad utan samband med tillbyggnad eller på mark, som är avsedd för gata, torg, park eller annan allmän plats, ävensom vidtaga förberedelser som avses i 10 § *tredje* stycket och, enligt vad regeringen eller myndighet som regeringen utser därom förordnar, under civilförsvarsberedskap iordningställa utrymmen som där avses till skyddsrum;

⁹ Senaste lydelse 1984: 271.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

d) vårda och underhålla de under b) och c) omförmälda anordningarna;
 e) i den omfattning som tillgängliga medel medger genom återkommande besiktningar kontrollera att skyddsrummen i kommunen har en tillfredsställande skyddsförmåga och se till att fel och brister åtgärdas;

f) tillhandahålla lämpliga lokaler för *civilförsvarets* administration samt, i den mån skyldighet härutinnan icke åvilar ägare eller innehavare av anläggning eller byggnad, för förvaring av materiel och utrustning för *civilförsvaret* ävensom för utbildningsverksamheten inom *civilförsvaret*;

g) svara för avlöning och annan ersättning till personal, vars *tjänstgöring i civilförsvaret* enligt 20 § skall anses fullgjord i kommunal anställning;

h) under civilförvarsberedskap samt vid utbildning och övning, i den omfattning organisationsplanen anger, till *allmänna civilförsvarets* förfogande ställa kommunen tillhörig materiel och annan egendom; samt

i) å *trafikled eller annan allmän plats, där kommunen ansvarar för gatu- eller vägbelysning, vidtagna erforderliga anordningar för den vägledande belysning, som enligt organisationsplanen skall finnas där under mörkläggnings*.

2 mom. Därest åtgärd, som avses i 1 mom. b) och d), enligt organisationsplanen hänför sig till flera i *samma civilförvarsområde helt eller delvis ingående kommuner*, skall den kommun länsstyrelsen bestämmer vidtagna åtgärden och förskjuta kostnaderna därför.

I den mån kostnaderna icke täckas av statsmedel, skola kostnaderna eller, om dessa hava bestritts genom lån, amortering och ränta på lånet årligen fördelas mellan kommunerna i förhållande till det antal skatte-kronor och skatteören, som inom varje kommun eller del av kommun påförts de skattskyldiga vid nästföregående års taxering till allmän kommunalskatt. Påstår kommun, att särskilda skäl finnas för annan fördelingsgrund, såsom att vidtagen åtgärd kan antagas bli till särskilt gagn för viss kommun, eller uppkommer eljest tvist mellan kommunerna beträffande skyldigheten att bidra till kostnaderna, äger länsstyrelsen efter

f) tillhandahålla lämpliga lokaler för administration av *civilförsvsverksamheten* samt, i den mån skyldighet härutinnan icke åvilar ägare eller innehavare av anläggning eller byggnad, för förvaring av materiel och utrustning för *civilförsvsverksamheten* ävensom för *utbildning och övning*;

g) svara för avlöning och annan ersättning till personal, vars *civilförsvartjänstgöring* enligt 20 § skall anses fullgjord i kommunal anställning;

h) under civilförvarsberedskap samt vid utbildning och övning, i den omfattning organisationsplanen anger, till *civilförsvvarsorganisationens* förfogande ställa kommunen tillhörig materiel och annan egendom; samt

i) *förbereda utbyggnaden av skyddade utrymmen som avses i 57 § första stycket d) samt bistå fastighetsägaren med att förse anläggningen eller byggnaden med sådana utrymmen.*

2 mom. Därest åtgärd, som avses i 1 mom. b) och d), enligt organisationsplanen hänför sig till flera kommuner, skall den kommun länsstyrelsen bestämmer vidtagna åtgärden och förskjuta kostnaderna därför.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

framställning förordna, hur fördelningen skall ske. Sådan framställning skall göras sist inom tre månader efter det kommun anmodats erlægga sin kostnadsandel eller, om framställningen göres av kommun, som förskjutit kostnaderna, efter utgången av det kalenderår, under vilket desamma förskjutits. Till den kommun, som förskjutit kostnaderna, hava övriga kommuner att i överensstämmelse med fördelning som nu sagts utgiva på dem belöpande andelar.

Vad i andra stycket stadgas skall äga motsvarande tillämpning beträffande sådan i 1 mom. g) avsedd kostnad som uppkommit under civilförsvarsberedskap och hänför sig till ändamål, vilket angivits i organisationsplanen såsom gemensamt för flera kommuner, samt beträffande förlust i anledning av skada å kommun tillhörig materiel eller annan egendom, som jämlikt 1 mom. h) under civilförsvarsberedskap ställts till *civilförsvarets* förfogande för ändamål som nu sagts.

Vad i andra stycket stadgas skall äga motsvarande tillämpning beträffande sådan i 1 mom. g) avsedd kostnad som uppkommit under civilförsvarsberedskap och hänför sig till ändamål, vilket angivits i organisationsplanen såsom gemensamt för flera kommuner, samt beträffande förlust i anledning av skada å kommun tillhörig materiel eller annan egendom, som jämlikt 1 mom. h) under civilförsvarsberedskap ställts till *civilförsvarsorganisationens* förfogande för ändamål som nu sagts.

41 §

1 mom.¹⁰ I varje kommun *skola de kommunen med avseende å civilförsvaret åvilande uppgifterna* handhas av en civilförsvarsnämnd, om ej annat följer av andra stycket eller av sådant beslut som avses i 3 kap. 14 § kommunallagen (1977: 179).

Kommunfullmäktige äger uppdraga åt annan nämnd än civilförsvarsnämnden att upprätta *skyddsrumspan och att lämna besked enligt 32 § och godkännande enligt 33 a §. Har enligt 23 § överlämnats åt kommunen att antaga skyddsrumspan, fattas beslutet härom* av kommunfullmäktige.

Kommun får tillsätta särskild civilförsvarsnämnd eller uppdraga åt annan nämnd att vara civilförsvarsnämnd. Har så ej skett är kommunstyrelsen civilförsvarsnämnd. *Under civilförsvarsberedskap får regeringen förordna, att särskild civilförsvarsnämnd skall tillsättas.*

1 mom. I varje kommun *skall den planläggning och de andra förberedelser som enligt denna lag ankommer på kommunen* handhas av en civilförsvarsnämnd, om ej annat följer av andra stycket eller av sådant beslut som avses i 3 kap. 14 § kommunallagen (1977: 179).

Kommunfullmäktige äger uppdraga åt annan nämnd än civilförsvarsnämnden att upprätta *de civilförsvarsplaner som avses i 10 b § samt lämna besked enligt 32 § och godkännande enligt 33 a §. Beslut om antagande av civilförsvarsplanerna* fattas av kommunfullmäktige.

Kommun får tillsätta särskild civilförsvarsnämnd eller uppdraga åt annan nämnd att vara civilförsvarsnämnd. Har så ej skett är kommunstyrelsen civilförsvarsnämnd.

¹⁰ Senaste lydelse 1983: 334.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

41 a §.

I varje kommun skall den ledning av civilförsvarsverksamheten som ankommer på kommunen under civilförsvarsberedskap utövas av kommunstyrelsen.

Under kommunstyrelsen leds civilförsvarsverksamheten av civilförsvarschefen.

Det ankommer på civilförsvarschefen att

1. vidta åtgärder för varning och räddning,

2. genomföra kommunstyrelsens beslut i fråga om befolkningsflyttningar,

3. utöva den ledning av civilförsvarsverksamheten som kommunstyrelsen bestämmer,

4. bereda ärenden om civilförsvarsverksamheten för beslut av kommunstyrelsen,

5. samverka med andra myndigheter samt organisationer och företag som berörs av civilförsvarsverksamhet inom kommunen.

42 §¹¹

För kostnad, som kommun fått vidkännas på grund av åtgärd enligt 40 § 1 mom. b), c) eller e) eller 54 § första stycket eller för vård och underhåll av de i 40 § 1 mom. c) nämnda anordningarna, äger kommunen erhålla ersättning av statsmedel, i den mån kostnaden kan anses skälig. Vid ersättningens bestämmande skall hänsyn i skälig utsträckning tagas till det värde som åtgärden kan ha för anläggningens eller byggnadens användning i fred.

För kostnad, som kommun fått vidkännas på grund av åtgärd enligt 40 § 1 mom. b), c), e) eller i) eller 54 § första stycket eller för vård och underhåll av de i 40 § 1 mom. c) nämnda anordningarna, äger kommunen erhålla ersättning av statsmedel, i den mån kostnaden kan anses skälig. Vid ersättningens bestämmande skall hänsyn i skälig utsträckning tagas till det värde som åtgärden kan ha för anläggningens eller byggnadens användning i fred.

Innan medel finns tillgängliga för beräknad ersättning får skyldighet för kommun att vidtaga åtgärd enligt 40 § 1 mom. b) eller c) ej göras gällande mot kommunen.

Ersättningen bestäms och betalas ut av regeringen eller myndighet som regeringen utser.

Kommunen har rätt att erhålla förskott på ersättningen i enlighet med de närmare föreskrifter som regeringen meddelar.

¹¹ Senaste lydelse 1984: 271.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

44 §

Tillhandahåller kommun lokaler för civilförsvarets administration, för förvaring av materiel eller utrustning för civilförsvaret eller för annan civilförvarsutbildning än sådan som avser det egna civilförvarsområdets personal, skall skälig ersättning därför utgivas av statsmedel.

Kommunen har rätt till ersättning av statsmedel även för andra kostnader för civilförvarsverksamheten än som anges i 42 §. Vad nu sagts gäller dock inte kostnader som avses i 40 § 1 mom. g).

Ersättningen bestäms och betalas ut av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

45 §

Har kommunalt anställd personal, tillhörande det allmänna civilförsvaret, jämlikt 8 § tagits i anspråk för uppgifter som ej röra det egna civilförvarsområdet, äger kommunen av statsmedel erhålla skälig gottgörelse för avlöning och annan ersättning, som kommunen till följd av bestämmelserna i 20 § utgivit för tjänstgöringen.

Har kommunalt anställd personal, tillhörande civilförvarsorganisationen, jämlikt 8 § tagits i anspråk för uppgifter som ej rör den egna kommunen, äger kommunen av statsmedel erhålla skälig gottgörelse för avlöning och annan ersättning, som kommunen enligt 40 § 1 mom. g) utgivit för tjänstgöringen.

Om under högsta civilförvarsberedskap materiel eller annan egendom, som kommun enligt gällande organisationsplan ställt till allmänna civilförsvarets förfogande, avsevärt skadats på grund av fientlig verksamhet eller ock under användning utom det egna civilförvarsområdet, äger kommunen erhålla skälig gottgörelse av statsmedel.

Gottgörelse enligt denna paragraf bestämmes av länsstyrelsen i det län, där den ersättningsberättigade kommunen är belägen.

Ersättningen bestäms och betalas ut av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

7 kap. Fastighetsägarna och civilförsvaret, m.m.

7 kap. Fastighetsägarna och civilförvarsverksamheten, m.m.

54 §

Skall en ledningscentral eller annan skyddad uppehållsplats för det allmänna civilförsvaret enligt gällande organisationsplan anordnas i anläggning eller byggnad eller på mark, som äges eller nyttjas av annan än kommun, må länsstyrelsen medgiva honom att i stället för

Skall en ledningscentral eller annan skyddad uppehållsplats för civilförvarsorganisationen utom verkskyddet enligt gällande organisationsplan anordnas i anläggning eller byggnad eller på mark, som äges eller nyttjas av annan än kommun, får länsstyrelsen medgiva ho-

Nuvarande lydelse

kommunen inrätta och utrusta uppehållsplatsen, därest det kan ske utan olägenhet för frågans ordnande. Anordnaren äger för sådant fall att enligt de allmänna föreskrifter regeringen meddelar av kommunen utfå den del av anläggningskostnaden, som överstiger skäligt fredsanvändningsvärde. Fördelningen av kostnaden i fall som här avses bestämmas av länsstyrelsen.

Skall åtgärd enligt 40 § 1 mom. c) vidtagas i sådan anläggning eller byggnad eller på sådan mark som äges eller nyttjas av annan än kommun, må länsstyrelsen medgiva honom att i stället för kommunen vidtaga åtgärden, därest det kan ske utan olägenhet för frågans ordnande. Den som vidtager åtgärden äger erhålla ersättning av statsmedel för skäliga kostnader.

57 §

Ägare av anläggning eller byggnad är pliktig

a) att vidtaga erforderliga anordningar för alarmering av dem som vistas i eller vid anläggningen eller byggnaden;

b) att vidtaga erforderliga anordningar för mörkläggning av anläggningen eller byggnaden;

c) att, om det finnes vara av särskild betydelse att anläggningen eller byggnaden maskeras, under civilförsvarsberedskap tåla eller vidtaga sådan härför erforderlig åtgärd, som anbefalles av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer;

d) att, enligt vad regeringen eller myndighet som regeringen utser därom förordnar, *förbereda och under civilförsvarsberedskap* förse anläggningen eller byggnaden med skyddat utrymme, *i vilket de som vistas i anläggningen eller byggnaden kunna beredas* skäligt skydd mot radioaktiv strålning, kemiska stridsmedel samt splitter och byggnadsras; samt

e) att, om skyddsrum finnes i anläggningen eller byggnaden, under civilförsvarsberedskap upplåta detta åt befolkningen enligt vad som föreskrives av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

Är anläggningen eller byggnaden helt eller delvis upplåten till annan, skall i fråga om skyldighet som an-

Föreslagen lydelse

nom att i stället för kommunen inrätta och utrusta uppehållsplatsen, därest det kan ske utan olägenhet för frågans ordnande. Anordnaren äger för sådant fall att enligt de allmänna föreskrifter regeringen meddelar av kommunen utfå den del av anläggningskostnaden, som överstiger skäligt fredsanvändningsvärde. Fördelningen av kostnaden i fall som här avses bestämmas av länsstyrelsen.

d) att, enligt vad regeringen eller myndighet som regeringen utser därom förordnar, förse anläggningen eller byggnaden med skyddat utrymme, *som skall ge* skäligt skydd mot radioaktiv strålning, kemiska stridsmedel samt splitter och byggnadsras; samt

e) att, om skyddsrum *eller skyddat utrymme* finnes i anläggningen eller byggnaden, under civilförsvarsberedskap upplåta detta åt befolkningen enligt vad som föreskrives av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

Är anläggningen eller byggnaden helt eller delvis upplåten till annan, skall i fråga om skyldighet som an-

Nuvarande lydelse

gives under b) och d) ägaren vara ansvarig för anskaffning och tillpassning av materieln ävensom för anskaffning och uppsättning av anordningar för dess anbringande, medan innehavaren skall svara för materielns anbringande och övriga åtgärder för dess användning. Vad under c) eller e) stadgas skall gälla jämväl innehavare.

Föreslagen lydelse

gives under b) ägaren vara ansvarig för anskaffning och tillpassning av materieln ävensom för anskaffning och uppsättning av anordningar för dess anbringande, medan innehavaren skall svara för materielns anbringande och övriga åtgärder för dess användning. Vad under c) eller e) stadgas skall gälla jämväl innehavare.

För åtgärd enligt d) har ägaren rätt till ersättning av statsmedel för skäligen kostnader. Ersättningen bestäms och betalas ut av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

58 §

Har byggnad, som användes eller lämpligen kan användas för bostadsändamål, skadats genom fientlig verksamhet, är byggnadens ägare eller innehavare under högsta civilförsvarsberedskap pliktig att följa de föreskrifter i fråga om byggnadens iordningställande, som meddelas av länsstyrelsen eller civilförsvarschefen. *Ej må dock någon åläggas att ombesörja åtgärd, som skulle medföra oskäligen kostnad eller väsentlig olägenhet för honom.*

Har byggnad, som användes eller lämpligen kan användas för bostadsändamål, skadats genom fientlig verksamhet, är byggnadens ägare eller innehavare under högsta civilförsvarsberedskap pliktig att följa de föreskrifter i fråga om byggnadens iordningställande, som meddelas av länsstyrelsen eller kommunen. *Ingen får dock åläggas att ombesörja åtgärd, som skulle medföra oskäligen kostnad eller väsentlig olägenhet för honom.*

59 §

Har beslut meddelats om utrymning av visst område, åligger det envar, som omfattas av beslutet, att följa de särskilda föreskrifter, som utfärdas i anledning härav.

Har beslut meddelats om utrymning av *eller omflyttning inom* visst område, åligger det envar, som omfattas av beslutet, att följa de särskilda föreskrifter, som utfärdas i anledning härav.

Den som inom området driver sjukhus, barnhem, ålderdomshem eller annan vårdanstalt är skyldig att utan ersättning tillhandahålla civilförsvarsmyndighet utrustning, som efter utrymningen icke erfordras för anstaltens verksamhet inom området, för förläggning, i vilken personer från anstalten skola inkvarteras.

Om skyldighet att upplåta bostad för inkvartering föreskrivs i lagen (1964:64) om skyldighet att upplåta inkvarteringsbostad i krig m.m.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse** 65 §¹²

Civildéforsvarsmyndigheten får besikta en anläggning eller byggnad för att ta reda på vilka åtgärder som har vidtagits eller bör vidtas där till skydd mot skada av fientlig verksamhet eller för att se om anläggningen eller byggnaden lämpligen kan användas för *civildéforsvaret*.

Kommunen får besikta en anläggning eller byggnad för att ta reda på om skyddsrum bör anordnas eller förberedas inom anläggningen eller byggnaden eller för att kunna kontrollera skyddsrummen enligt 40 § 1 mom. e).

Civildéforsvarsmyndigheten får besikta en anläggning eller byggnad för att ta reda på vilka åtgärder som har vidtagits eller bör vidtas där till skydd mot skada av fientlig verksamhet eller för att se om anläggningen eller byggnaden lämpligen kan användas för *civildéforsvarsverksamheten*.

Kommunen får besikta en anläggning eller byggnad för att ta reda på om skyddsrum *eller skyddade utrymmen* bör anordnas eller förberedas inom anläggningen eller byggnaden eller för att kunna kontrollera skyddsrummen enligt 40 § 1 mom. e).

66 §

Det åligger envar att vid förfrågan av vederbörlig myndighet lämna upplysning, huruvida och till vilken myckenhet han innehar egendom som kan komma att erfordras för *civildéforsvaret* eller bli va föremål för åtgärd enligt denna lag.

Vägrar någon att lämna begärd upplysning eller finnes skälig anledning misstänka att han söker vilseleda myndighet rörande förhållanden, om vilka upplysning begärts, *må* under civildéforsvarsberedskap hans kontor, lagerlokal eller annan lägenhet, varöver han förfogar, undersökas och hans handelsböcker och affärshandlingar granskas. Vid sådan undersökning skall vad i 28 kap. rättegångsbalken är stadgat om husrannsakan gälla i tillämpliga delar, varvid länsstyrelsen eller *civildéforsvarschefen* skall utöva den befogenhet, som vid husrannsakan tillkommer undersökningsledaren, åklagaren eller rätten.

8 kap. Förfoganderätt för *civildéforsvarets* behov

Det åligger envar att vid förfrågan av vederbörlig myndighet lämna upplysning, huruvida och till vilken myckenhet han innehar egendom som kan komma att erfordras för *civildéforsvarsverksamheten* eller bli va föremål för åtgärd enligt denna lag.

Vägrar någon att lämna begärd upplysning eller finnes skälig anledning misstänka att han söker vilseleda myndighet rörande förhållanden, om vilka upplysning begärts, *får* under civildéforsvarsberedskap hans kontor, lagerlokal eller annan lägenhet, varöver han förfogar, undersökas och hans handelsböcker och affärshandlingar granskas. Vid sådan undersökning skall vad i 28 kap. rättegångsbalken är stadgat om husrannsakan gälla i tillämpliga delar, varvid länsstyrelsen eller *kommunen* skall utöva den befogenhet, som vid husrannsakan tillkommer undersökningsledaren, åklagaren eller rätten.

8 kap. Förfoganderätt för *civildéforsvarsorganisationens* behov

¹² Senaste lydelse 1984: 273.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

68 §¹³

Civilförvarschef och länsstyrelse äga under civilförvarsberedskap genom förfogande som avses i 5 § första stycket 1 och 2 förfogandelagen (1978: 262) taga i anspråk markområden, byggnader, utrymmen, livsmedel, transportmedel, utrustningspersedlar, materiel och annan egendom, som innehaves av annan än staten, därest det finnes erforderligt för att statlig civilförvarsuppgift skall kunna fullgöras och överenskommelse om egendomens avstående ej kan träffas tillräckligt skyndsamt. Civilförvarschef och länsstyrelse äga härvid endast taga i anspråk sådan egendom, som finnes inom deras verksamhetsområde. Om särskilda skäl föreligga, får dock länsstyrelse eller, efter länsstyrelsens medgivande, civilförvarschef taga i anspråk motordrivna fordon, släpfordon och motorredskap utom området, om de enligt vad därom föreskrives ha uttagits för civilförvarets behov.

Ianspråktagande enligt första stycket av byggnad eller del därav för inkvartering av vårdbehövande i särskild förläggning ävensom ianspråktagande av utrustning, som erfordras för sådan förläggning, må bestå intill två veckor från det att driften av förläggningen upphört att vara en civilförvarsuppgift.

I den mån det provas nödigt för fullgörande av kommuns skyldigheter enligt 40 § 1 mom. b) och c) att egendom tages i anspråk för kommuns räkning, skall vad i första stycket sägs äga motsvarande tillämpning såvitt gäller egendom, som finnes inom kommunen. Vad sålunda stadgats skall i fråga om utförande av byggnadsanordning gälla jämväl under tid, då civilför-

Kommunen och länsstyrelsen får under civilförvarsberedskap genom förfogande som avses i 5 § första stycket 1 och 2 förfogandelagen (1978: 262) taga i anspråk markområden, byggnader, utrymmen, livsmedel, transportmedel, utrustningspersedlar, materiel och annan egendom, som innehaves av annan än staten, därest det finnes erforderligt för att civilförvarsverksamheten skall kunna fullgöras och överenskommelse om egendomens avstående ej kan träffas tillräckligt skyndsamt. Kommunen och länsstyrelsen får härvid endast taga i anspråk sådan egendom, som finnes inom deras verksamhetsområde. Om särskilda skäl föreligga, får dock länsstyrelsen eller, efter länsstyrelsens medgivande, kommunen taga i anspråk motordrivna fordon, släpfordon och motorredskap utom området, om de enligt vad därom föreskrives har uttagits för civilförvarsorganisationens behov.

I den mån det provas nödigt för fullgörande av kommuns skyldigheter enligt 40 § 1 mom. b), c) och i) att egendom tages i anspråk för kommuns räkning, skall vad i första stycket sägs äga motsvarande tillämpning såvitt gäller egendom, som finnes inom kommunen. Vad sålunda stadgats skall i fråga om utförande av byggnadsanordning gälla jämväl under tid, då civilför-

¹³ Senaste lydelse 1978: 263.

Nuvarande lydelse

svarsberedskap icke råder; förfoganderätten *må* härvid dock endast utövas av länsstyrelsen.

Föreslagen lydelse

svarsberedskap icke råder; förfoganderätten *får* härvid dock endast utövas av länsstyrelsen.

73 §¹⁴

Har under tid, då civilförsvarsberedskap icke råder, egendom tagits i anspråk jämlikt 68 § *tredje* stycket andra meningen eller har i anslutning härtill åtgärd vidtagits jämlikt 12 § förfogandelagen (1978: 262), bestämmes ersättning med tillämpning av expropriationslagen (1972: 719).

Ersättning gäldas, om egendomen tagits i anspråk för kommuns räkning, av kommunen och eljest av staten. *Vid fortsatt ianspråktagande enligt 68 § andra stycket gäldas ersättningen av staten.*

Har under tid, då civilförsvarsberedskap icke råder, egendom tagits i anspråk jämlikt 68 § *andra* stycket andra meningen eller har i anslutning härtill åtgärd vidtagits jämlikt 12 § förfogandelagen (1978: 262), bestämmes ersättning med tillämpning av expropriationslagen (1972: 719).

Ersättning gäldas, om egendomen tagits i anspråk för kommuns räkning, av kommunen och eljest av staten.

77 §¹⁵

Uteblir någon utan anmält laga förfall från *tjänstgöring i civilförsvaret*, som jämlikt denna lag åvilar honom och vartill han blivit kallad i vederbörlig ordning, eller avviker någon olovligen därifrån, *må* han på framställning av länsstyrelsen eller *civilförsvarschefen* omedelbart hämtas på egen bekostnad genom polismyndighetens försorg. Detsamma skall gälla om civilförsvarspiktig utan anmält laga förfall underlåter att efterkomma jämlikt 18 § utfärdad kallelse till personlig inställelse.

Uteblir någon utan anmält laga förfall från *civilförsvarstjänstgöring*, som jämlikt denna lag åvilar honom och vartill han blivit kallad i vederbörlig ordning, eller avviker någon olovligen därifrån, *får* han på framställning av länsstyrelsen eller *kommunen* omedelbart hämtas på egen bekostnad genom polismyndighetens försorg. Detsamma skall gälla om civilförsvarspiktig utan anmält laga förfall underlåter att efterkomma jämlikt 18 § utfärdad kallelse till personlig inställelse.

78 §

Är någon jämlikt 15 § eller bestämmelse i 4, 6 eller 7 kap. eller föreskrift, som meddelats med stöd av dylik bestämmelse, eller jämlikt 80 § andra stycket skyldig att fullgöra något och underlåter han det, *äger* länsstyrelsen förelägga honom lämpligt vite. Länsstyrelsen *må* ock i sådant fall lämna erforderlig hand-

Är någon jämlikt 15 § eller bestämmelse i 2 a, 4, 6 eller 7 kap. eller föreskrift, som meddelats med stöd av dylik bestämmelse, eller jämlikt 80 § andra stycket skyldig att fullgöra något och underlåter han det, *får* länsstyrelsen eller *kommunen*, om denna har att besluta i saken, förelägga honom lämpligt

¹⁴ Senaste lydelse 1978: 263.

¹⁵ Senaste lydelse 1977: 111.

Nuvarande lydelse

räckning eller ombesörja föreskriven åtgärd samt uttaga kostnaden härför av den försumlige, i den mån han icke på grund av stadgande i denna lag är berättigad till ersättning för kostnaden.

Föreslagen lydelse

vite. Länsstyrelsen får också i sådant fall lämna erforderlig handräckning eller ombesörja föreskriven åtgärd samt uttaga kostnaden härför av den försumlige, i den mån han icke på grund av stadgande i denna lag är berättigad till ersättning för kostnaden.

81 §

Till böter eller fängelse i högst ett år eller, om brottet begåtts under högsta civilförsvarsberedskap och är att anse som grovt, till fängelse i högst två år dömes

1. den som är civilförsvarspliktig eller eljest inskriven i *civilförsvaret* och som, i avsikt att undandraga sig sina skyldigheter, underlåter att efter vederbörlig kallelse inställa sig till *tjänstgöring i civilförsvaret* eller eljest olovligen undanhåller sig *därifrån*;

2. den som under *tjänstgöring i civilförsvaret* vägrar att åtlyda vad vederbörande befäl under tjänsten befallt honom rörande denna eller som eljest under *tjänstgöring i civilförsvaret* uppsåtligen eller av oaktsamhet, som ej är ringa, åsidosätter vad som åligger honom enligt reglementen, instruktioner eller andra allmänna bestämmelser eller särskilda föreskrifter;

3. den som uppsåtligen lämnar oriktig uppgift om förhållande, varom han enligt 15 § eller 47 § första stycket e) är pliktig att lämna upplysning;

4. den som i strid mot *föreskriften i 19 §* eller särskilt meddelat bortflyttningsförbud lämnar sin vistelseort *ävensom* den som överträder särskilt meddelat inflyttningsförbud;

5. den som uppenbart vanvårdar materiel, utrustning eller annan egendom, som han mottagit av civilförsvarsmyndighet för förvaring;

6. den som utan skäligen anledning vägrar att låta civilförsvarsmyndighet eller kommun besiktiga anläggning eller byggnad efter vad i 65 § sägs;

7. den som vid förfrågan jämlikt 66 § vägrar att lämna upplysning eller som vid sådan förfrågan eller i samband med undersökning eller granskning som avses i nämnda paragraf söker vilseleda myndighet rörande förhållande, som avses i samma paragrafs första stycke;

1. den som är civilförsvarspliktig eller eljest inskriven i *civilförsvarsorganisationen* och som, i avsikt att undandraga sig sina skyldigheter, underlåter att efter vederbörlig kallelse inställa sig till *civilförsvarstjänstgöring* eller eljest olovligen undanhåller sig *från tjänstgöring*;

2. den som under *civilförsvarstjänstgöring* vägrar att åtlyda vad vederbörande befäl under tjänsten befallt honom rörande denna eller som eljest under *civilförsvarstjänstgöring* uppsåtligen eller av oaktsamhet, som ej är ringa, åsidosätter vad som åligger honom enligt reglementen, instruktioner eller andra allmänna bestämmelser eller särskilda föreskrifter;

4. den som i strid mot särskilt meddelat bortflyttningsförbud lämnar sin vistelseort *eller* som överträder särskilt meddelat inflyttningsförbud;

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

8. den som med vetskap om att civilförsvarsmyndighet jämlikt 8 kap. beslutat taga i anspråk egendom, som innehaves av honom, vägrar eller försummar att behörigen eller i rätt tid tillhandahålla myndigheten egendomen eller genom att avhända sig egendomen eller på annat sätt omöjliggör egendomens tagande i anspråk; samt

9. den som eljest åsidosätter föreskrift, som meddelats med stöd av bemyndigande i denna lag, eller föreläggande eller liknande beslut, som meddelats enligt lagen eller enligt föreskrift som nyss sades, dock ej om därmed avses åliggande, för vars fullgörande vite kan föreläggas enligt 78 §.

Har någon övertygats om gärning, som enligt denna paragraf är belagd med straff, må rätten, i den mån det finnes skäligt, förklara egendom, som undanhållits genom gärningen, förverkad. I stället för egendomen kan dess värde förklaras förverkat.

83 §¹⁶

Över beslut av *civilförsvarschef* eller polismyndighet i ärende, som avses i denna lag, må besvär anföras hos länsstyrelsen, om ej annat följer av 69 §. *Talan mot kommunal myndighets beslut enligt 27 och 32 §§ föres hos länsstyrelsen genom besvär.*

Mot länsstyrelses beslut om kostnadsfördelning enligt 49 eller 54 §, om ersättning enligt 53, 55 a eller 56 § eller om föreläggande av vite vid underlåtenhet att fullgöra skyldighet enligt 15 § föres talan hos kammarrätten genom besvär. I samma ordning föres talan mot beslut, som länsstyrelse enligt denna lag eller med stöd därav utfärdade bestämmelser i särskilt fall meddelat om föreläggande, föreskrift, tillstånd eller godkännande i vad angår inrättande, utrustning, vård eller underhåll av eller andra åtgärder i fråga om skyddsrum, dock ej beslut enligt 31 §.

I övrigt föres talan mot länsstyrelses beslut enligt denna lag hos regeringen genom besvär, om ej annat följer av 69 §. Detsamma gäller i fråga om talan mot civilförsvarsstyrelsens beslut enligt lagen.

Talan *må* icke föras mot beslut, som meddelats enligt 19, 33 a, 34, 35, 37 eller 58 §.

Över beslut av *kommun* eller polismyndighet i ärende, som avses i denna lag, *får* besvär anföras hos länsstyrelsen, om ej annat följer av 69 §.

Mot länsstyrelses beslut om kostnadsfördelning enligt 54 §, om ersättning enligt 53, 55 a eller 56 § eller om föreläggande av vite vid underlåtenhet att fullgöra skyldighet enligt 15 § föres talan hos kammarrätten genom besvär. I samma ordning föres talan mot beslut, som länsstyrelse enligt denna lag eller med stöd därav utfärdade bestämmelser i särskilt fall meddelat om föreläggande, föreskrift, tillstånd eller godkännande i vad angår inrättande, utrustning, vård eller underhåll av eller andra åtgärder i fråga om skyddsrum, dock ej beslut enligt 31 §.

Talan *får* icke föras mot beslut, som meddelats enligt 33 a, 34, 35, 37 eller 58 §.

¹⁶ Senaste lydelse 1984: 271.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Under högsta civilförsvarsberedskap så ock eljest när särskilda skäl äro därtill må myndighet, som meddelat beslut enligt denna lag, förordna att beslutet omedelbart skall lända till efterrättelse.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1987.

Med tillämpning av de nya bestämmelserna från och med den 1 januari 1985 skall dock dels den planläggning som anges i 2 a kap. genomföras så att planerna är upprättade och antagna före utgången av år 1986, dels kommunerna för planläggningen ha rätt till ersättning.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1964: 63) om kommunal beredskap

Häri genom föreskrivs i fråga om lagen (1964: 63) om kommunal beredskap¹

dels att 3 § skall upphöra att gälla,

dels att i 2 § ordet "civilförsvarets" skall bytas ut mot "civilförsvarsorganisationens",

dels att 6, 7, 14 och 16 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

6 §

Det åligger kommun och landstingskommun att redan i fredstid vidtaga de förberedelser som erfordras för att kommunen eller landstingskommunen skall kunna såväl fullgöra sina uppgifter enligt 1, 2 och 4 §§ samt 5 § första stycket denna lag som upprätthålla eller utöva annan för totalförsvaret viktig verksamhet, vilken åligger kommunen eller landstingskommunen enligt särskild lag eller författning eller eljest bedrivs av kommunen eller landstingskommunen.

I den mån det inte följer av särskilda bestämmelser åligger det kommun och landstingskommun att redan i fredstid vidtaga de förberedelser som erfordras för att kommunen eller landstingskommunen skall kunna såväl fullgöra sina uppgifter enligt 1, 2 och 4 §§ samt 5 § första stycket denna lag som upprätthålla eller utöva annan för totalförsvaret viktig verksamhet, vilken åligger kommunen eller landstingskommunen enligt särskild lag eller författning eller eljest bedrivs av kommunen eller landstingskommunen.

Kommun eller landstingskommun, som ombesörjer distribution av gas, värme, vatten eller elektricitet eller ombesörjer renhållning eller ansvarar för samfärdsleder, kommunikationer eller avlopp eller som utövar annan därmed jämförlig verksamhet, skall även vidtaga förberedelser för att verksamheten i erforderlig omfattning skall kunna återupptagas efter krigsskador.

¹ Lagen omtryckt 1977: 417.

Nuvarande lydelse

Efter länsstyrelsens förordnande *är* kommun och landstingskommun skyldiga att vidtaga reservanordningar för gas-, vatten- och elektricitetsförsörjningen samt de särskilda anordningar eller förberedelser för vattenförsörjningen och den allmänna hälsovården som behövs med hänsyn till planlagd inkvartering i kommunen eller landstingskommunen. I fråga om kommuns skyldighet att vidta reservanordningar som *är* avsedda uteslutande för *brandförsvarets* försörjning med vatten gäller dock 40 § 1 mom. b) civilförsvarslagen (1960: 74).

Såvitt avser förberedelser enligt andra stycket skola förberedelserna ske under beaktande av den risk för krigsskador, för vilken verksamheten kan antagas vara utsatt.

Föreslagen lydelse

Efter länsstyrelsens förordnande *är* kommun och landstingskommun skyldiga att vidtaga reservanordningar för gas-, vatten- och elektricitetsförsörjningen samt de särskilda anordningar eller förberedelser för vattenförsörjningen och den allmänna hälsovården som behövs med hänsyn till planlagd inkvartering i kommunen eller landstingskommunen. I fråga om kommuns skyldighet att vidta reservanordningar som *är* avsedda uteslutande för *civilförsvarsverksamhetens* försörjning med vatten gäller dock 40 § 1 mom. b) civilförsvarslagen (1960: 74).

7 §²

Finner länsstyrelsen det erforderligt med hänsyn till beredskapsuppgifternas omfattning eller betydelse i viss kommun eller landstingskommun, att dennas förberedelser redovisas i särskild plan, skall kommunen eller landstingskommunen efter länsstyrelsens förordnande upprätta och anta sådan plan. Vid planläggningen skall kommunen eller landstingskommunen samråda med länsstyrelsen. När planen har antagits, skall den insändas till länsstyrelsen.

Finner länsstyrelsen det erforderligt med hänsyn till beredskapsuppgifternas omfattning eller betydelse i viss kommun eller landstingskommun, att dennas förberedelser redovisas i särskild plan, skall kommunen eller landstingskommunen efter länsstyrelsens förordnande upprätta och anta sådan plan. Vid planläggningen skall kommunen eller landstingskommunen samråda med länsstyrelsen. *Om samordning av planläggningen med den kommunala civilförsvarsplanläggningen finns föreskrifter i 10 b § tredje stycket civilförsvarslagen (1960: 74).* När planen har antagits, skall den insändas till länsstyrelsen.

Länsstyrelsen får förordna om revision av kommunala och landstingskommunala beredskapsplaner, när det påkallas av ändrade förhållanden. Om länsstyrelsen har förordnat om revision av plan, gäller föreskrifterna i första stycket.

² Senaste lydelse 1981: 166.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

14 §

Inom varje län åligger det länsstyrelsen att följa tillämpningen av denna lag. Länsstyrelsen skall därvid tillse att såväl förberedelsearbetet som själva verksamheten bedrivs på ett ändamålsenligt sätt samt samordnas med annan beredskapsplanläggning och försvarsverksamhet.

Under beredskapstillstånd åger länsstyrelsen, om det anses oundgängligt för samordning av försvarsansträngningarna, meddela kommun och landstingskommun föreskrift i avseende å verksamhetens bedrivande och inriktning.

När materiel eller personal som är avsedd för kommuns tekniska verksamhet oundgängligen behövs i civilförsvarets räddningsarbete, åger civilförsvarschefen under beredskapstillstånd meddela föreskrifter om inriktningen av kommunens nämnda verksamhet. Detta gäller dock ej i den mån länsstyrelsen enligt andra stycket meddelat föreskrift om samma verksamhet.

16 §³

Har kommun efter förordnande av länsstyrelsen enligt 7 § upprättat särskild plan, har kommunen rätt till statsbidrag med 90 procent eller den större del av planläggningskostnadens belopp som regeringen medger. Planläggningskostnaden skall beräknas efter grunder som regeringen fastställer. Om kommunen gör framställning därom till länsstyrelsen inom två månader från den dag då kommunen fick del av förordnandet om planläggning, skall statsbidraget dock beräknas efter de redovisade planläggningskostnaderna, i den mån dessa kan anses skäliga. Kommun har ej rätt till statsbidrag för revision av beredskapsplan.

Vad i första stycket sägs om kommun tillämpas också i fråga om landstingskommun.

Har kommun efter förordnande av länsstyrelsen enligt 7 § upprättat särskild plan, har kommunen rätt till ersättning av statsmedel, om inte annat följer av tredje stycket.

Till landstingskommun som har upprättat särskild plan enligt 7 § lämnas ersättning av statsmedel med 90 procent av planläggningskostnaden eller den större del som regeringen medger. Planläggningskostnaden skall beräknas efter

³ Senaste lydelse 1981: 166.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

grunder som regeringen fastställer. Efter framställning till länsstyrelsen inom två månader från den dag då landstingskommunen fick del av förordnandet om planläggning beräknas dock ersättningen efter de redovisade planläggningskostnaderna, i den mån kostnaderna kan anses skäliga. För revision av planen lämnas ingen ersättning.

Vad som sägs i andra stycket om landstingskommun tillämpas också på sådana kommuner, som inte tillhör någon landstingskommun, i fråga om planläggningskostnader för hälso- och sjukvården samt annan verksamhet som normalt ombesörjs av landstingskommunen.

Ersättningen bestäms och betalas ut av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Denna lag träder i kraft, såvitt avser 16 §, den 1 januari 1985, och i övrigt den 1 januari 1987.

FÖRSVARSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1984-06-28

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden I. Carlsson, Feldt, Sigurdson, Hjelm-Wallén, Peterson, Andersson, Boström, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Thunborg, Wickbom

Föredragande: statsrådet Thunborg

Lagrådsremiss om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74), m.m.

1 Inledning

Enligt beslut av riksdagen skall kommunerna med början senast under budgetåret 1984/85 ta över ansvaret för ledningen av civilförsvarsverksamheten på lokal nivå i krig och det planläggningsansvar i fred som hänger samman härmed. Övertagandet skall samordnas med att en hemskyddsorganisation införs och med att arbetet med skyddsplaner påbörjas i kommunerna (prop. 1981/82: 102 bil. 2, FöU 18, rskr 374). Riksdagen har vid riksmötet 1982/83 beslutat att övergången till kommunal ledning och planläggning i huvudsak skall genomföras under perioden 1984/85 – 1986/87. Övergången skall påbörjas samtidigt i alla län. Vid övergången skall kraven på beredskap beaktas (prop. 1982/83: 100 bil. 6, FöU 9, rskr 271).

Med stöd av regeringens bemyndigande den 17 juni 1982 tillkallade dåvarande chefen för försvarsdepartementet en kommitté¹ (Fö 1982: 04) med uppdrag att behandla frågor som har samband med genomförandet av 1982 års totalförsvarsbeslut angående civilförsvaret och kommunerna. Kommittén har bl.a. lett en provplanläggning i 22 kommuner i Malmöhus och Kopparbergs län. I betänkandet (Fö 1983: 10) Kommunerna och civilförsvaret – ledning och planläggning på lokal nivå – har kommittén redovisat förslag om fördelningen av ansvaret mellan länsstyrelserna och kommunerna för olika planer m.m., om hur ledningen av den civilförsvarsverksamhet som skall samordnas över kommungränser bör organiseras, om innehållet i och utformningen av de olika planerna för civilförsvars-

¹ F.d. landshövdingen Harald Pettersson, ordförande, f.d. riksdagsledamoten Bertil Dahlen, landstingsrådet Göran Hammarsjö, fastighetschefen Sture Holmqvist, borgarrådet Sture Palmgren, f.d. riksdagsledamoten Anna-Greta Skantz och f.d. riksdagsledamoten Gudrun Sundström.

verksamheten, om erforderliga författningsbestämmelser för genomförande av riksdagens beslut i fråga om civilförsvaret och kommunerna samt om regler som bör gälla för ersättning till kommunerna för deras civilförsvsverksamhet i fred. En av kommittén upprättad fristående sammanfattning (SOU 1983: 68) av betänkandet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av deras yttranden bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

I 1982 års totalförsvarsbeslut angavs också att nuvarande principer för att fastställa verkskyddsplikt bör ändras. Företags och verksamheters betydelse i krig och deras risksituation skall därvid få ett avgörande inflytande. De enskilda verkskydden skall bättre än f.n. anpassas till de behov och de risker som finns vid resp. företag. En strävan skall vara att få till stånd ett bättre samutnyttjande av personal och materiel för företagens räddningstjänst i krig och fred.

På uppdrag av regeringen har civilförsvarsstyrelsen efter samråd med överstyrelsen för ekonomiskt försvar, arbetsmarknadsstyrelsen, Svenska brandförsvarsföreningen, Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges verkskyddsförbund redovisat förslag till nya normer för fastställande av verkskyddsplikt och förslag till principer för verkskyddens organisation, utrustning och utbildning. Civilförsvarsstyrelsens förslag bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

Regeringen uppdrog i februari 1975 åt numera kammarrättsrådet Lennart Nordbeck att utreda frågan om rätt för militär myndighet att för särskilda fall meddela civila myndigheter föreskrift om fullgörande av dem åvilande uppgifter, s.k. militär direktivrätt. I oktober 1983 överlämnade utredaren en promemoria (Ds Fö 1983: 7) Om militär direktivrätt. I promemorian föreslås bl.a. att bestämmelsen om militär direktivrätt i 9 § civilförsvarslagen (1960: 74) skall upphävas. Promemorian bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 4*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av deras yttranden bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 5*.

2 Allmän motivering

2.1 Allmänt

Grundläggande bestämmelser om civilförsvaret finns i civilförsvarslagen (1960: 74) och civilförsvarskungörelsen (1960: 377). Kommunernas medverkan i de delar av totalförsvaret som inte hör till civilförsvaret regleras i lagen (1964: 63) om kommunal beredskap och kommunala beredskapskungörelsen (1964: 722). Gällande rätt i dessa frågor har närmare beskrivits i

kommitténs betänkande bl.a. i kapitel 2 och de inledande avsnitten av kapitel 3, 4 och 6.

Jag vill här mycket översiktligt redogöra för de grundläggande bestämmelser som styr civilförsvarsverksamheten.

Civilförsvarets uppgift är enligt civilförsvarslagen att i de hänseenden som regeringen bestämmer utöva sådan verksamhet för rikets försvar som avser att skydda och rädda liv vid anfall mot landet och som inte ligger på försvarsmakten (1 §). I 1 § civilförsvarskungörelsen bestäms uppgifterna närmare. Här föreskrivs att civilförsvaret har till uppgift att planlägga och verkställa erforderliga åtgärder för att skydda civilbefolkningen samt anläggningar, byggnader och annan egendom mot fientliga anfall, att planlägga och utföra bevakning av anläggningar, byggnader och annan egendom till skydd mot spioneri och sabotage, att ingripa mot sådan brand eller skada som förorsakas av fientlig verksamhet och i övrigt begränsa eller lindra följderna av sådan verksamhet, att under krig och, i den mån regeringen förordnar om det, vid krigsfara ingripa också mot annan brand eller skada än sådan som förorsakas av fientlig verksamhet, att i den mån regeringen förordnar särskilt om det omhänderta flyktingar samt att biträda andra samhällsorgan vid fullgörandet av uppgifter som ankommer på dem till följd av fientlig verksamhet.

Civilförsvarets verksamhet har som framgår en civil, humanitär inriktning. Dess främsta uppgift kan sammanfattningsvis sägas vara att skydda liv och egendom och att för civilbefolkningen och hemorten lindra följderna av krigshandlingar. I överensstämmelse med den humanitära inriktningen av civilförsvarets uppgifter är organisationen för civilförsvarsverksamheten av helt civil karaktär.

I 3-10 §§ civilförsvarslagen meddelas de grundläggande bestämmelserna för *civilförsvarsorganisationens utformning*. Här föreskrivs att ledningen av civilförsvaret utövas under regeringen av civilförsvarsstyrelsen (3 §). Inom varje län handhar länsstyrelsen ledningen av civilförsvaret (4 §). För det lokala civilförsvaret är riket indelat i civilförsvarsområden. Regeringen förordnar om denna indelning. Inom civilförsvarsområdet utgör varje kommun ett civilförsvarsdistrikt om inte särskilda skäl föreligger för annan indelning (5 §). Inom ett civilförsvarsområde utövas ledningen under civilförsvarsberedskap av en civilförsvarschef och inom ett civilförsvarsdistrikt av en distriktschef (6 §). Civilförsvaret skall anordnas dels som allmänt civilförsvar, dels som verkskydd för särskilda anläggningar och byggnader (7 §).

Grunddragen av civilförsvaret inom varje civilförsvarsområde skall anges i en *organisationsplan*. Planen upprättas och antas av länsstyrelsen (10 §). Av planen skall framgå omfattningen och beskaffenheten av civilförsvaret inom området, bl.a. vilka verksamhetsgrenar som skall vara företrädda, antal och sammansättning av civilförsvarsenheterna, utrustning och materiel, områden och orter som planlagts för utrymning och inkvarter-

ring, antal och storlek av ledningscentraler och andra skyddade uppehållsplatser för det allmänna civilförsvaret m.m. (22 § civilförsvarskungörelsen).

De åtgärder som civilförsvaret har att företa för att fullfölja sin uppgift brukar indelas i förebyggande och skadeavhjälpande åtgärder. Till *de förebyggande åtgärderna* räknas framför allt utrymning med därtill hörande inkvarteringsverksamhet samt anordnandet av skyddsrum. Bestämmelser om skyddsrummbygget finns i 22-33 §§ civilförsvarslagen. Skyddsrum byggs i de orter, skyddsrumsorter, som bestäms av regeringen. Skyddsrummbygget betalas med statliga medel och styrs av de skyddsrumplaner som upprättas av kommunerna.

Den skadeavhjälpande verksamheten omfattar främst räddningsarbete av olika slag för att komma nödställda till hjälp, exempelvis omhändertagande av skadade och sjuka och räddning av dem som blivit inestängda vid byggnadsras. Vidare ingår i den skadeavhjälpande verksamheten brandbekämpning, röjning av samfärdsleder och byggnader, desarmering av icke exploderade bomber och dylikt, sanering efter gasbeläggning och åtgärder mot radioaktiv strålning samt åtgärder för att skydda egendom från förstörelse till följd av brand och annan skadeverkan. Till de skadeavhjälpande åtgärderna hör även bistånd åt dem som blivit hemlösa till följd av krigshandlingar och omhändertagande av döda.

För olika slag av civilförsvarets verksamhet skall enligt 1 § civilförsvarslagen finnas särskilda *tjänstegrenar*. I 3 § civilförsvarskungörelsen anges närmare de olika tjänstegrenarna och civilförsvarsuppgifternas fördelning mellan dem. Tjänstegrenarna utgörs av ledningstjänst, räddningstjänst, brandtjänst, sjukvårdstjänst och skyddstjänst. I varje civilförsvarsområde skall de tjänstegrenar organiseras som bör vara företrädade med hänsyn till områdets belägenhet och beskaffenhet.

Civilförsvaret är i princip en statlig angelägenhet. När civilförsvarsuppgifterna skall fullgöras är emellertid såväl de enskilda medborgarnas som kommunernas medverkan nödvändig. Ramen för de enskildas och kommunernas skyldigheter härvidlag anges i civilförsvarslagen.

Bland de skyldigheter som lagts på den enskilde märks främst *civilförsvarsplikten*, som tillgodoser civilförsvarets behov av personal. Enligt 11 § civilförsvarslagen är varje i riket boende svensk medborgare, såväl man som kvinna, skyldig att fullgöra sådan tjänstgöring i civilförsvaret som kroppskrafter och hälsotillstånd medger. Civilförsvarsplikten börjar det år när vederbörande fyller 16 år och upphör vid utgången av det år när vederbörande fyller 65 år. Civilförsvarsplikten skall under civilförsvarsberedskap fullgöras i den omfattning som krävs med hänsyn till pågående eller befarad fientlig verksamhet samt till behovet av utbildning och övning i civilförvarstjänst.

Civilförsvarslagen innehåller också bestämmelser om särskilda civilförvarsåtgärder i krig eller vid krigsfara. Med stöd av dessa bestämmelser

kan meddelas långtgående skyldigheter för enskilda oberoende av civilförsvarsplikt. Skyldigheterna kan avse utrymning och inkvartering (34-36 §§), bortflyttnings- och inflyttningsförbud (37 och 38 §§) samt allmänna påbud (39 §). I fråga om de allmänna påbuden kan nämnas alarmering och mörkläggnings.

I 40-42, 44 och 45 §§ civilförsvarslagen finns ytterligare regler om *kommunernas skyldigheter* i fråga om civilförsvaret. Enligt 40 § har kommunen en allmän skyldighet att genom sina myndigheter lämna länsstyrelsen och civilförsvarschefen biträde i sådana frågor rörande civilförsvaret som har samband med de särskilda myndigheternas verksamhetsområden. Bland särskilda skyldigheter, som vilar på kommunen i fråga om civilförsvaret, kan nämnas uppgifterna att inrätta och utrusta ledningscentraler m.m., vidta reservanordningar för vattenförsörjningen, tillhandahålla lokaler för civilförsvaret och att under civilförsvarsberedskap och vid utbildning och övning ställa kommunen tillhörig materiel och annan egendom till det allmänna civilförsvarets förfogande. Kommunen skall vidare vid mörkläggnings se till att det finns vägledande belysning på de trafikleder och allmänna platser, där kommunen svarar för gatu- och vägbelysningen. Kommunernas uppgifter i fråga om civilförsvaret skall handhas av en civilförsvarsnämnd, som kan vara antingen ett för ändamålet särskilt bildat organ eller ett annat kommunalt organ. I viss utsträckning är kommunen berättigad till statsbidrag för de kostnader som den fått vidkännas för att den fullgör civilförsvarsuppgifter enligt lagen.

I 47-67 §§ finns bestämmelser som reglerar fastighetsägarnas skyldigheter i fråga om civilförsvarsverksamheten, verkskyddet och skyddsrumshbyggandet.

För att trygga civilförsvarets tillgång till byggnader, utrymmen, materiel och andra förnödenheter föreligger *förfoganderätt* för civilförsvarets myndigheter. Den närmare regleringen av förfoganderätten finns i 68, 69, 73 och 75 §§ civilförsvarslagen.

2.2 Behov av lagändringar

Vad som nu bör författningsregleras för att kunna genomföra det tidigare nämnda riksdagsbeslutet kan enligt min mening sammanfattningsvis anges till tre huvudfrågor, nämligen kommunernas skyldighet att planlägga, ledningsansvaret samt rätten till ersättning för kostnader.

Enligt 1982 års försvarsbeslut är staten fortfarande huvudman för civilförsvaret även när kommunerna övertar ledningen och planläggningsansvaret. Detta medför att det är nödvändigt att staten genom föreskrifter styr verksamheten. Eftersom verksamheten och förberedelserna för denna sker för krigstida förhållanden är det nödvändigt, bl.a. med hänsyn till att försvarsansträngningarna måste samordnas och föras med en enhetlig inriktning, att statsmakterna reglerar kommunernas verksamhet.

Enligt 8 kap. 5 § regeringsformen skall grunderna för kommunernas organisation och verksamhetsformer bestämmas i lag. I lag skall också föreskrifter meddelas om kommunernas befogenheter i övrigt och om deras åligganden. Detta innebär enligt förarbetena i prop. 1973:90 med förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning m.m. att i princip varje föreskrift varigenom kommunen bemyndigas eller åläggs att fullgöra vissa uppgifter skall beslutas som lag. Såvitt gäller kommunernas förpliktelser föreligger här en parallell med bestämmelsen i 8 kap. 3 § regeringsformen om att föreskrifter som gäller åligganden för enskilda eller i övrigt avser ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden måste meddelas genom lag. Regeringen kan emellertid stödja en normgivningsbefogenhet när det gäller kommunernas organisation och arbetsformer direkt på regeringsformens regler om regeringens restkompetens.

De nya kommunala uppgifterna kan författningsregleras på flera olika sätt. Som kommittén har framhållit kan flera pågående utredningar påverka författningsregleringen. Om man väljer att reglera dessa nya uppgifter i civilförsvarslagen, kan förhållandet till lagen om kommunal beredskap vålla vissa problem. En annan lösning kan vara att inarbeta nämnda lag i civilförsvarslagen. Detta torde dock göra civilförsvarslagen otymplig och oöverskådlig. Dessutom regleras i lagen om kommunal beredskap förhållanden som inte är civilförsvarsverksamhet. Det får därför anses vara lämpligare att behålla lagen om kommunal beredskap och ifrån denna lag föra över regleringen av verksamhet som kan betraktas som civilförsvarsverksamhet till civilförsvarslagen. Lagen om kommunal beredskap skulle därvid endast innehålla föreskrifter om kommunens uppgifter i fråga om övrig totalförsvarsverksamhet.

Förhållandet mellan föreskrifterna i brandlagen (1974:80) och civilförsvarslagen kan vålla vissa problem. Brandlagen gäller även i krig och den verksamhet som regleras i lagen skall fortgå i krig. Samtidigt har kommunerna skyldighet enligt civilförsvarslagen att ställa brandförsvaret och dess resurser till civilförsvarsorganisationens förfogande. Räddningstjänstkommittén har slutfört sitt arbete. I samband med att räddningstjänstkommitténs förslag (SOU 1983:77) Effektiv räddningstjänst behandlas i regeringskansliet får nyss anförda problem klarläggas.

Eftersom kommunerna får allt större uppgifter i fråga om verksamhet i krig, kan det ifrågasättas om inte föreskrifter om sådan verksamhet i viss mån borde regleras i kommunallagstiftningen.

Oavsett vilken lagteknisk lösning som skulle kunna väljas för att reglera kommunernas nya uppgifter, måste de nuvarande bestämmelserna i civilförsvarslagen om civilförsvarsverksamheten ändras. Kommittén har lämnat förslag till ändringar i civilförsvarslagen och lagen om kommunal beredskap. Lagförslagen har i stort sett godtagits av remissinstanserna. Det förefaller vara det mest lämpliga att de nya kommunala uppgifterna regleras i civilförsvarslagen med vissa följdändringar i lagen om kommunal

beredskap. Förslag till sådana lagändringar har utarbetats. I de följande avsnitten och i specialmotiveringen kommer dessa närmare att kommenteras.

Eftersom flera pågående utredningar kan komma att beröra denna lagstiftning får dessa förslag ses som en lösning under en övergångsperiod. Förutom den nämnda utredningen om räddningstjänst kan nämnas utredningen om den kommunala beslutsprocessen m.m. under beredskap och i krig. Vidare har utredningen om samordning av den centrala ledningen för räddningstjänsten i fred och civilförsvarsverksamheten överlämnat betänkandet (Ds Fö 1984: 2) Räddningsverket. Det kan också nämnas att betänkandet (Ds C 1983: 15) Kommunalförbund innehåller förslag till ett förenklat sätt att samverka över kommungränserna, vilket kan få betydelse för ett samordningssystem för civilförsvarsverksamhet som berör flera kommuner. Vidare bör också nämnas det uppdrag som regeringen lämnat försvarets rationaliseringsinstitut att se över ledningen av det civila totalförsvaret.

Sammanfattningsvis skall därför framhållas att det inom kort blir nödvändigt med en genomgripande översyn av de författningar som berörs av förslagen och jag avser att återkomma till regeringen med förslag om hur en sådan översyn skall genomföras. Av den anledningen har i författningsförslagen inte gjorts någon språklig överarbetning, utan endast så små ingrepp som möjligt i nu gällande författningar. Det är viktigt att kommunerna kan komma i gång och planera för övertagandet av ledningen av civilförsvarsverksamheten och att ersättning utgår för detta. Lagförslaget öppnar också en möjlighet för kommunerna att ta över verksamheten när så erfordras samtidigt som det gamla systemet övergångsvis lever kvar, vilket är nödvändigt från beredskapssynpunkt.

2.3 Ledningen av civilförsvarsverksamheten

2.3.1 Begreppen civilförsvär och civilförsvarsverksamhet

Mitt förslag: Begreppet civilförsvär ges i civilförsvarslagen en definition som närmare knyter an till definitionerna i tilläggsprotokoll I den 10 juni 1977 till Genèvekonventionerna den 10 augusti 1949 rörande skydd för offren i internationella väpnade konflikter. Civilförsvarets särskilda tjänstegrenar samt skillnaderna mellan regionalt och lokalt civilförsvär avskaffas.

Kommitténs förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag (se betänkandet sid. 73-75)

Remissinstanserna: De flesta godtar utredningens förslag (se bil. 2 avsnitt 2.1)

Skäl för mitt förslag: För att kunna behandla frågorna om såväl ansvarsfördelning som samordning av olika slag av civilförsvarsverksamhet mellan bl.a. statliga myndigheter, kommuner och landstingskommuner krävs en definition av begreppet civilförsvar samt att civilförsvarsverksamhetens innehåll bestäms och avgränsas i förhållande till andra totalförsvarsfunktioner. När omfattningen av civilförsvarsverksamheten är klarlagd och definierad på ett tillfredsställande sätt kan ansvaret för verksamhetens olika delar fördelas mellan statliga myndigheter, kommuner, landstingskommuner m.fl.

I de författningar som nu reglerar denna verksamhet används begreppet civilförsvar ibland som ett funktionsbegrepp och ibland som ett organisatoriskt begrepp. I 1982 års totalförsvarsbeslut (prop. 1981/82: 102, bil. 2 sid. 248 f.) anförde föredragande statsrådet bl.a. att begreppet civilförsvar bör beteckna en verksamhet och inte en organisation. I begreppet sammanfattas all civilförsvarsverksamhet, oberoende av vem som utför den. Bestämmelserna i tilläggsprotokoll I den 10 juni 1977 till Genèvekonventionerna den 10 augusti 1949 rörande skydd för offren i internationella väpnade konflikter utgör en viktig grund för såväl civil som militär personals fullgörande av civilförsvarsuppgifter i krig. Dessa bestämmelser utgör vidare en god grund för att samordnat och anpassat till situationens krav utnyttja våra samlade totalförsvarsresurser.

Enligt kommittén bör i lagstiftningen anges när fråga är om civilförsvarsverksamhet och när själva organisationen avses. Vidare bör enligt kommittén med utgångspunkt i nämnda tilläggsprotokoll en precisering göras i lagen av vad som avses med civilförsvarsverksamhet. Remissinstanserna har inte haft något att erinra mot förslaget. Jag godtar mot bakgrund av vad som nu sagts kommitténs förslag i denna del. Jag har dock valt en formulering som närmare än kommitténs förslag knyter an till tilläggsprotokollet.

I 1 § civilförsvarslagen föreskrivs att för olika slag av civilförsvarsverksamhet skall finnas särskilda tjänstegrenar. Bestämmelser om detta har tagits in i 3-5 §§ civilförsvarskungörelsen. I en del hänseenden stämmer inte dessa bestämmelser överens med nuvarande planering och terminologi. Inom ramen för försvarets planerings- och ekonomisystem beskrivs nämligen civilförsvarets omfattning och i fred bedriven produktionsverksamhet i program- och produktionstermer för huvudprogrammet Civilförsvar. Mot bakgrund av det anförda anser jag att uppdelningen av verksamheten i tjänstegrenar är föråldrad och inte relevant. Jag förordar därför att den avskaffas.

I 7 § civilförsvarslagen finns f.n. föreskrifter om allmänt civilförsvar lokalt och regionalt samt om verkskydd. Vid studier som har genomförts av civilförsvarsstyrelsen har framkommit att någon uppdelning i lokalt och

regionalt civilförsvaret inte behöver göras. Vidare behöver i lagen inte göras någon åtskillnad mellan allmänt civilförsvaret och verkskydd. Kommittén har lämnat förslag till lagändringar i dessa hänseenden. Remissinstanserna har inte haft något att erinra mot förslaget i denna del. Jag godtar kommitténs förslag. I specialmotiveringen kommer jag att närmare kommentera lagförslaget i denna del.

2.3.2 Ledningen på lokal nivå

Mitt förslag: I varje kommun skall den ledning av civilförsvarsverksamheten som ankommer på kommunen under civilförsvarsberedskap utövas av kommunstyrelsen. Vidare skall det i kommunen finnas en civilförsvarschef med en civilförsvarsstab som under kommunstyrelsen skall ha ansvaret för den direkta ledningen.

Kommitténs förslag: Överensstämmer i stort sett med mitt förslag (se betänkandet s. 94-98).

Remissinstanserna: De flesta godtar utredningens förslag (se bil. 2 avsnitt 2.2).

Skäl för mitt förslag: Som angavs i 1982 års totalförsvarsbeslut är det väsentligt att totalförsvarets olika delar på alla ledningsnivåer kan samverka och understödja varandra. Kommunernas betydelse i fråga om samordningen av totalförsvarsverksamheten på lokal nivå kommer att öka när kommunerna övertar ansvaret för ledningen av civilförsvarsverksamheten.

Kommittén har mot bakgrund av den genomförda provplanläggningen föreslagit att kommunstyrelsen bör ha det övergripande ansvaret för all på kommunen ankommande totalförsvarsverksamhet, således även för ledningen av civilförsvarsverksamheten under beredskap och i krig. Härigenom uppstår enligt kommittén de bästa förutsättningarna för samordning och ledning av verksamheten samt för snabba beslut av stor vikt och omfattning. Remissinstanserna har inte haft några invändningar mot förslaget. Jag delar kommitténs uppfattning i denna del. Enligt min mening motsvarar en sådan lösning bäst de uttalanden som gjordes i 1982 års proposition om säkerhets- och försvarspolitik samt totalförsvarets fortsatta utveckling (prop. 1981/82: 102).

Med utgångspunkt i att kommunstyrelsen bör ha det övergripande ansvaret för all på kommunen ankommande totalförsvarsverksamhet har kommittén i betänkandet redovisat ett exempel på en kommuns krigsorganisation. I exemplet är kommunstyrelsen tillika bl.a. brandstyrelse och civilförsvarsnämnd. Kommittén framhåller därvid att, om kommunstyrel-

sen också skall överta andra fredstida nämnders uppgifter, detta bör bestämmas mot bakgrund av den krigstida verksamheten inom resp. nämnds verksamhetsområde. Enligt min mening bör vad kommittén framhållit i denna del kunna läggas till grund för en kommuns planläggning av den övergripande ledningen av verksamheten under beredskap och i krig. Kommunerna bör dock ha en viss frihet att själva utforma sin krigsorganisation inom ramen för vad jag nu har anfört. När det gäller kommitténs förslag att med hänsyn till de speciella förhållanden som råder i den kommunala organisationen i Stockholms kommun kommunstyrelsen där bör kunna uppdras åt en särskild delegation att leda totalförsvarsverksamheten inom kommunen anser jag att den frågan får tas upp till prövning i samband med ställningstagandena till de förslag som lämnas av den nämnda utredningen om den kommunala beslutsprocessen m.m. under beredskap och i krig.

Enligt kommittén bör det under kommunstyrelsen finnas en civilförsvarsstab vars chef utövar den direkta ledningen av civilförsvarsverksamheten inom kommunen. Kommittén föreslår därvid att civilförsvarsstyrelsen i samarbete med kommunen och länsstyrelsen skall bestämma sammansättningen av civilförsvarsstaben. Vidare bör all personal tas ut av länsstyrelsen med stöd av civilförsvarsplikten. Kommunen bör därvid ha ett avgörande inflytande på valet av personal. Remissinstanserna har inte haft något att invända mot kommitténs lösning av ledningsfrågan. Även jag anser att kommitténs förslag i denna del är väl avvägt. Jag förordar emellertid att chefen för civilförsvarsstaben benämns civilförsvarschef. I likhet med vad kommittén anfört om att civilförsvarsstaben med chef är en enhet i civilförsvarets krigsorganisation vill jag här framhålla att denna enhet är en statlig resurs som ställs till kommunens förfogande.

I fråga om förhållandet mellan kommunstyrelsen och civilförsvarsstaben bör det enligt min mening vara detsamma som mellan kommunstyrelsen och övriga "stabsorgan" inom kommunen, t.ex. kommunkansliet eller tekniska kontoret. Kommunstyrelsen bör således ansvara för ledningen av den civilförsvarsverksamhet som ankommer på kommunen under beredskap och i krig, i förekommande fall dock inom ramen för av länsstyrelsen meddelade beslut om inriktning m.m., och fatta de övergripande besluten.

Nu nämnda beslut kan exempelvis avse

- befolkningsförflyttningar (utrymning, inkvartering och omflyttning samt flyktingmottagning m.m.),
- utbyggnad och utnyttjande av skyddstillgångarna inom kommunen (skyddsrum, skyddade utrymmen och skyddsmasker),
- prioritering av räddning i allvariga bristsituationer samt
- samordning och samverkan dels mellan kommunens olika organ, dels med andra lokala myndigheter inom totalförsvaret.

Civilförsvarschefen bör under kommunstyrelsen utöva den direkta ledningen av civilförsvarsverksamheten inom kommunen. Detta bör innebära

att denne självständigt skall vidta de åtgärder som behövs för exempelvis

- varning,
- räddning av liv och egendom, inbegripet viss första hjälp åt skadade, och brandsläckning samt
- genomförande av kommunstyrelsens beslut i fråga om befolkningsflyttningar, utnyttjande av skyddstillgångarna osv.

Vidare bör civilförsvarschefen bl.a.

- utöva den ledning i övrigt som kommunstyrelsen bestämmer,
- bereda ärenden för kommunstyrelsens beslut angående civilförsvsverksamheten,
- samverka med lokala civila myndigheter och militära chefer samt organisationer och företag som berörs av civilförsvsverksamheten inom kommunen samt
- samverka med övriga krigsorganiserade förvaltningar (kontor osv.) inom kommunen.

Vad som nu har anförts om ledningen av civilförsvsverksamheten inom kommunerna bör regleras i civilförsvslagen. Närmare kommentarer till lagförslaget i denna del finns i specialmotiveringen.

2.3.3 Ledningen av civilförsvsverksamhet som berör flera kommuner

Mitt förslag: Kommunerna skall ta till vara möjligheterna att samordna civilförsvsverksamheten mellan sig. Om det behövs för att nå en bättre samordning av försvarsansträngningarna, skall länsstyrelsen under civilförvarsberedskap själv kunna ta över ledningen av eller uppdraga åt ett kommunalt organ att leda civilförsvsverksamhet som berör flera kommuner. Länsstyrelsen ges också befogenhet att under civilförvarsberedskap fördela om civilförvarsresurserna mellan kommunerna.

Kommitténs förslag: Kommittén föreslår att kommunerna för samordningen av civilförsvsverksamheten skall bilda särskilda civilförvarsregioner. Inom en sådan region bör ledningen av civilförsvsverksamheten utövas av en särskild regionledning som består av förtroendevalda från kommunerna i regionen och en beredningsgrupp (se betänkandet s. 102-105 och 110-113).

Remissinstanserna: Det flesta godtar kommitténs förslag om bildandet av civilförvarsregioner. Flera remissinstanser har däremot invändningar mot kommitténs förslag till ledningsansvar. Några remissinstanser avstyrker helt den föreslagna lösningen. Flera remissinstanser föreslår andra lösningar av ledningsansvaret (se bil. 2 avsnitt 2.3).

Skäl för mitt förslag: F.n. är riket indelat i civilförvarsområden. Till grund

för indelningen har legat främst operativa motiv. Sålunda har behovet av samordning av civilförsvarsverksamheten med annan totalförsvarsverksamhet inom ett större område än den enskilda kommunens tillmätts stor vikt liksom behovet av att snabbt mellan kommunerna inom civilförsvarsområdet kunna omgruppera och samordna civilförsvarsresurser för räddning i första hand. Det kan vidare framhållas att behovet av att samordna och leda civilförsvarsverksamhet inom ett större område än den enskilda kommunens naturligtvis varierar mellan olika delar av landet och med lägets krav. Det kan vara beroende av bl.a. civilförsvarsverksamhetens art (räddning, utrymning, inkvartering osv.), de enskilda kommunernas geografiska läge (bl.a. hotbilden), struktur och tillgång på resurser för civilförsvarsverksamhet samt behovet av samverkan med andra lokala totalförsvarsmyndigheter, t.ex. chef för polisdistrikt, företrädare för sjukvårdshuvudmannen och lokala militära chefer.

Jag vill i detta sammanhang erinra om regeringens skrivelse 1982/83: 22 om huvudmannaskapet för räddningstjänsten i fred. I skrivelsen anför föredragande statsrådet bl.a. att han i fråga om regionindelningen för räddningstjänsten i fred kan ansluta sig till räddningstjänstkommitténs och flertalet remissinstansers uppfattning att en ökad samverkan mellan kommunerna bör ske inom lämpliga regioner. Regionerna bör få bildas på frivillig väg. Den närmare utformningen av kommunernas samverkan måste enligt föredragandens mening grundas på de lokala behoven och förutsättningarna. Föredraganden delar Svenska kommunförbundets uppfattning att en samarbetsform som ovanifrån trycks på kommunerna kan komma att snarare försvåra än stimulera samarbetet. Föredraganden tar fasta på förbundets erbjudande att genom förbundets länsavdelningar ta initiativ till överläggningar mellan kommunerna i syfte att få till stånd ett vidgat samarbete inom lämpliga regioner. Detta arbete bör komma i gång så snabbt som möjligt. Överläggningarna bör ske i samarbete med länsstyrelserna och berörda statliga centrala myndigheter. Föredraganden delar sålunda helt kommunförbundets mening att en frivillig samverkan bör prövas innan några beslut om en obligatorisk indelning i samarbetsregioner fattas. Formerna för samarbetet bör bestämmas av de berörda kommunerna. Föredraganden tillägger att den samverkan i räddningstjänstregioner som nu kan beräknas växa fram inte bör hindra samarbete utanför regionen i enskilda frågor. Detta kan gälla andra kommuner eller regioner men också samarbete över riksgrensarna.

Svenska kommunförbundet har genom en cirkulärskrivelse till samtliga kommuner bl.a. orienterat om nämnda regeringsskrivelse. Kommunförbundet anser att det är angeläget att kommunerna snarast söker genomföra räddningstjänstkommitténs intentioner i fråga om regionindelningen. Kommunförbundet framhåller därvid att det är av stor vikt att en regionindelning är klar i hela landet före den 1 juli 1984.

Kommittén föreslår att den nuvarande indelningen i civilförsvarsområ-

den upphör. Enligt kommittén bör fastställas en ny indelning i områden vilka benämns civilförsvarsregioner. Enligt kommittén bör behovet av att samordna civilförsvarsverksamhet med annan totalförsvarsverksamhet inom ett större område än den enskilda kommunens tillmätas stor vikt liksom behovet av att snabbt kunna omgruppera civilförsvarsresurser mellan kommunerna inom området. Remissinstanserna ställer sig positiva till en sådan lösning.

Jag har emellertid valt en annan lösning än kommittén. Som nyss angavs har regeringen i fråga om regionindelningen för räddningstjänsten betonat vikten av frivillighet. Jag kan inte finna att man bör lägga något annat betraktelsesätt på indelningen i civilförsvarsregioner. Jag anser därför att det räcker med att i civilförsvarslagen ta in en föreskrift som anger att kommunerna skall ta till vara möjligheterna att samordna civilförsvarsverksamheten mellan sig. Om denna samordning bör ta formen av särskilda civilförsvarsregioner får framtiden utvisa. Jag vill dock framhålla den nära kopplingen mellan den fredstida räddningstjänsten och civilförsvarsverksamheten.

Kommitténs förslag om civilförsvarsregioner motiverades framför allt av behoven av att snabbt kunna omgruppera civilförsvarsresurser mellan kommunerna och att samordna civilförsvarsverksamheten inom större områden än en kommuns område. Dessa behov kan man enligt min mening tillgodose genom en föreskrift om att länsstyrelsens ledningsansvar under civilförsvarsberedskap bör innefatta dels en rätt att fördela om civilförsvarsresurser mellan kommunerna, dels en befogenhet att ta över ledningen eller uppdra åt ett kommunalt organ att leda civilförsvarsverksamhet som berör flera kommuner.

Jag vill i det här sammanhanget erinra om att utredningen om den kommunala beslutsprocessen m.m. under beredskap och i krig kommer att ta upp frågor om den kommunala ledningen liksom att försvarets rationaliseringsinstitut har i uppdrag att se över den totala ledningen av totalförsvarets civila del. När resultatet av dessa utredningar föreligger kan det finnas anledning att återkomma till frågan om utformningen av ledningen av civilförsvarsverksamhet som berör flera kommuner.

2.3.4 Ledningen på central och regional nivå

Kommittén har tagit upp och redovisat ledningsförhållandena på central och regional nivå. Kommittén framhåller därvid att civilförsvarsstyrelsens uppgifter och befogenheter i fråga om ledningen av civilförsvarsverksamheten under beredskap och i krig inte finns reglerade i nu gällande instruktion för styrelsen. Regeringen har i stället i sina anvisningar för den operativa krigsplanläggningen inom totalförsvarets civila delar föreskrivit att civilförsvarsstyrelsen under civilförsvarsberedskap skall utöva den operativa ledningen av civilförsvarsverksamheten. Kommittén pekar emellertid på att utredningen för samordning av den centrala ledningen för

räddningstjänsten i fred och civilförsvarsverksamheten kommer att överväga och lämna förslag om uppgifter och befogenheter såväl under normal fredstid som under beredskap och i krig för den centrala förvaltningsmyndigheten för civilförsvaret. Kommittén finner därför ingen anledning att närmare behandla civilförsvarsstyrelsens framtida uppgifter inom totalförsvaret.

Jag har inte något att erinra mot vad kommittén har anfört om den centrala ledningen. Det finns således inte anledning att föreslå någon förändring innan ställning har tagits till de förslag som den nyssnämnda utredningen numera lagt fram.

Kommittén anser vidare att civilbefälhavarnas uppgifter och befogenheter i fråga om ledningen av civilförsvarsverksamheten under beredskap och i krig inte behöver ändras. Kommittén pekar emellertid på att civilbefälhavaren enligt regeringens anvisningar för den operativa krigsplanläggningen inom totalförsvaret skall leda alarmeringsverksamheten. Därför anser kommittén att bestämmelser om detta bör tas in i instruktionen (1970: 363) för civilbefälhavare. Flera civilbefälhavare anser att civilbefälhavarnas uppgifter bör läggas fast i civilförsvarslagstiftningen. I och för sig kan jag ansluta mig till den uppfattningen men jag anser att denna fråga får behandlas vid den kommande översynen av civilförsvarslagen. T.v. får det därför ankomma på regeringen att i instruktionen för civilbefälhavare närmare precisera de ytterligare uppgifter som bör läggas på dem.

I fråga om länsstyrelsens ledningsansvar finner kommittén inte anledning att föreslå någon principiell ändring i nuvarande ordning. Kommittén anser dock att en närmare precisering av länsstyrelsens uppgifter och befogenheter i förhållande till kommunerna är önskvärd.

På lägre regional nivå handhas civilförsvarsuppgifterna av länsstyrelserna. Enligt civilförsvarslagen svarar länsstyrelsen för ledningen av civilförsvaret inom länet. Vad detta innebär är närmare angivet i civilförsvarskungörelsen. I denna föreskrivs att det bl.a. åligger länsstyrelsen att leda planläggningen av civilförsvarsverksamheten inom länet samt se till att statliga myndigheter, kommuner och enskilda fullgör sina skyldigheter beträffande civilförsvaret. Vid fullgörandet av sina civilförsvarsuppgifter har länsstyrelsen att rätta sig efter de föreskrifter som civilförsvarsstyrelsen meddelar. Vidare åligger det länsstyrelsen att i civilförsvarsfrågor fortlöpande samarbeta med andra myndigheter inom länet samt med enskilda organisationer i den mån samverkan med dessa organisationer bedöms vara ändamålsenlig. Enligt länsstyrelseinstruktionen (1971: 460) åligger det i fred länsstyrelsen särskilt att ta befattning med bl.a. den civila beredskapen. I samband därmed ankommer det på länsstyrelsen att inom sitt verksamhetsområde övervaka att vad som enligt lag eller annan författning åligger statlig myndighet, kommun, landstingskommun eller enskild blir behörigen fullgjort.

Enligt förordningen (1975: 1004) med krigsinstruktion för länsstyrelserna

skall länsstyrelsen som högsta civila totalförsvarsmyndighet inom länet verka för att största möjliga försvarseffekt uppnås. Därvid skall länsstyrelsen

- verka för att sådan verksamhet hos civila myndigheter och andra civila organ som har betydelse för försvarsansträngningarna bedrivs med en enhetlig inriktning,
- samordna de civila försvarsåtgärderna,
- i samråd med försvarsområdesbefälhavaren verka för att det civila och det militära försvaret samordnas samt
- verka för att länets tillgångar fördelas och utnyttjas så att försvarsansträngningarna främjas.

Länsstyrelsen skall i försvarsfrågor iaktta föreskrifter som har meddelats av centrala myndigheter och civilbefälhavaren. Vidare åligger det länsstyrelsen särskilt bl.a. att

- leda civilförsvaret inom länet,
- övervaka att den socialvårdande verksamheten upprätthålls och bedrivs på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till befolkningsförflyttningar och övriga förhållanden samt
- i övrigt vidta åtgärder för den statliga och kommunala förvaltningens anpassning efter rådande förhållanden.

Enligt lagen (1964: 63) om kommunal beredskap skall länsstyrelsen inom länet följa lagens tillämpning. Länsstyrelsen skall därvid se till att såväl förberedelsearbetet som själva verksamheten bedrivs på ett ändamålsenligt sätt och samordnas med annan beredskapsplanläggning och försvarsverksamhet. Under beredskapstillstånd får länsstyrelsen, om det anses oundgängligt för samordning av försvarsansträngningarna, meddela kommuner och landstingskommuner föreskrifter för verksamhetens bedrivande och inriktning.

I likhet med kommittén anser jag att länsstyrelsens ansvar för ledningen av civilförsvarsverksamheten bör behållas. Som jag har angett i det föregående avsnittet bör ansvaret utvidgas.

Som kommittén har framhållit bör länsstyrelsens uppgifter och befogenheter i förhållande till kommunerna preciseras i civilförsvarslagen i enlighet med vad jag har anfört tidigare.

2.4 Civilförsvarsplanläggning

2.4.1 Ansvarsfördelningen mellan länsstyrelsen och kommunerna

Mitt förslag: Kommunen skall ansvara för följande fredstida civilförsvarsplanläggning:

- Plan för kommunens övergripande ledning av verksamheten under beredskap och i krig
- Plan för kommunal information
- Plan för personal- och underhållstjänst för civilförsvarsorganisationen
- Skyddsplan, inkl. åtgärdsplaner
- Räddningsplan för kommunen.

Övrig erforderlig civilförsvarsplanläggning för kommun- och länsnivå föreslås åvila länsstyrelsen.

Kommitténs förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag utom i vad avser mobiliseringsplanläggningen. Enligt kommittén bör kommunerna ansvara för mobiliseringsplanläggningen (se betänkandet s. 129–130).

Remissinstanserna: Flertalet godtar kommitténs förslag. Flera motsätter sig dock lösningen av frågan om mobiliseringsplanläggningen och anser att denna planläggning bör göras av länsstyrelsen (se bil. 2 avsnitt 3.1).

Skäl för mitt förslag: Ansvaret för civilförsvarsplanläggningen regleras i civilförsvarslagen, civilförsvarskungörelsen och skyddsrumsförordningen. Civilförsvarsplanläggningen i fred för lokal nivå utförs f.n. till den helt övervägande delen av länsstyrelserna. Skyddsrumspanerna utarbetas dock sedan år 1979 av kommunerna, vilka tidigare inte hade något ansvar för civilförsvarsplanläggningen. Verkskyddsplaner utarbetas av de verkskyddspliktiga företagen. Både skyddsrumspaner och verkskyddsplaner underställs länsstyrelsen för fastställelse, skyddsrumspanerna dock endast i vissa avseenden.

Omfattningen och innehållet i stort av länsstyrelsens nuvarande planläggning för civilförsvarsverksamheten framgår av en sammanställning i betänkandet s. 118-119.

Av dessa planer kan särskilt nämnas organisationsplanen och mobiliseringsplanen. Organisationsplanen innehåller uppgifter om civilförsvarets organisation, gruppering, territoriella indelning m.m., kommunens åligganden enligt civilförsvarslagen samt enskildas och företags skyldigheter beträffande skyddsrum resp. verkskydd. Mobiliseringsplanen skall innehålla uppgifter om de åtgärder som skall vidtas vid mobilisering av civilförsvarsorganisationen.

Den kommunala beredskapsplanläggningen regleras i lagen om kommu-

nal beredskap och redovisas i en kommunal beredskapsplan. Den utarbetas av kommunen och innehåller i regel flera delplaner. Exempel på delplaner har redovisats i betänkandet s. 119-120.

Som tidigare nämnts har en provplanläggning genomförts. Kommittén har utvärderat provplanläggningen och kommit med förslag till ansvarsfördelning. Inledningsvis framhåller kommittén att planläggningen är endast en del av det system som krävs för att kommunen skall kunna utöva den ledning av civilförsvarsverksamheten och övrig civil totalförsvarsverksamhet som ankommer på kommunen i krig. Det är angeläget att planläggningen utgör en avvägd del av den beredskap som statsmakterna kräver.

Enligt kommittén bör syftet med civilförsvarsplanläggningen i fred vara att dels skapa ett beslutsunderlag för ledningen av civilförsvarsverksamheten i krig, dels ange de åtgärder som bör vidtas när försvarsberedskapen behöver förstärkas, dels utgöra grund för förberedelser i fredstid, exempelvis att bygga skyddsrum och bedriva övningsverksamhet. Enligt kommittén bör planläggningen utformas så att alla tre syftena nås. Kommittén framhåller dock att beredskapen mot överraskande angrepp kräver att planläggningen för att snabbt kunna höja beredskapen och krigsorganisera civilförsvarsorganisationen måste ha företrädare framför den övriga civilförsvarsplanläggningen.

Kommittén tar också upp vissa principer för regleringen av planläggningen. Enligt kommittén måste förberedelser i form av fredstida planläggning för totalförsvaret utgå från de föreskrifter som riksdag och regering beslutat. Regeringen meddelar också särskilda anvisningar för den operativa planläggningen inom totalförsvarets civila delar. Anvisningarna ligger till grund för de centrala totalförsvarsmyndigheternas planläggning och utgör dessutom utgångspunkt för de föreskrifter som dessa myndigheter har att meddela för krigsplanläggningen på regional och lokal nivå. Enligt kommitténs mening är det i detta sammanhang viktigt att stryka under att förberedelserna sker för krigstida förhållanden. Dessa skiljer sig avsevärt från den fredstida miljön. I krigsplanläggningen måste kraven från bedömda krigstida förhållanden vara styrande.

Regeringens anvisningar för den operativa krigsplanläggningen anger att krigsplanläggningen på alla nivåer skall vara så samordnad att försvaret kan föras med en enhetlig inriktning och de olika försvarsfunktionerna kan stödja varandra. En väsentlig erfarenhet från provplanläggningen är enligt kommittén just behovet av en samordnad planläggning på olika nivåer. Som exempel nämns nödvändigheten av att civilområdes- och länsplaner för utrymning och inkvartering utarbetas som grund för den kommunala planläggningen och att dessa planer på både lokal och regional nivå är väl samordnade med totalförsvarets planläggning i övrigt.

För att uppfylla nyss angivna speciella förutsättningar för krigsplanläggningen och för att specificera kraven på kommunernas planläggning anser kommittén det vara erforderligt med bindande statliga regler för denna.

De av riksdag och regering fastställda grunderna för planläggningen samt de centrala myndigheternas föreskrifter utgör emellertid i de flesta fall inte tillräckligt underlag för kommunernas planläggning. Kommittén vill därför kraftigt framhålla nödvändigheten av det kompletterande planeringsunderlag som länsstyrelsen i samarbete med bl.a. försvarsområdesbefälhavaren och sjukvårdshuvudmannen måste utarbeta och delge kommunen. Förutom en organisationsplan för varje kommun – vilken bl.a. reglerar tilldelningen av civilförsvarsenheter – nämns det underlag som erfordras för kommunens arbete med övriga planer. För skyddsplaneringen måste enligt kommittén länsstyrelsen även bearbeta underlag från civilbefälhavaren och vidarebefordra detta underlag till kommunerna. Den samverkan mellan länsstyrelsen och kommunen som bör fortgå kontinuerligt under planläggningens gång är av utomordentlig betydelse för ett gott resultat av planläggningen och för ömsesidigt förtroende i verkställighetsskedet.

Enligt kommitténs mening bör följande principer läggas till grund för bedömning av frågan om fördelning av ansvaret mellan kommunen och länsstyrelsen för planläggning av civilförsvarsverksamheten. Myndighet som i fred ansvarar för en verksamhet som kommer att pågå även i krig – om än i väsentligt annorlunda omfattning – bör ha ansvaret för planläggning och andra beredskapsförberedelser i fred. Motivet härför är bl.a. att planläggningen härigenom kommer att handhas av den personal som är bäst förtrogen med förutsättningarna för verksamheten. Genom tillämpning av denna princip nås enligt kommittén effektivitet och förankring av totalförsvarsverksamheten i myndigheten. Myndigheter som skall lösa sina uppgifter under beredskap och i krig med ledning av en plan bör själva upprätta planen eller ges tillfälle att medverka i planläggningen, om denna ombesörjs av en annan myndighet. Detta förhållande bör bidra till att göra den som skall genomföra den planlagda verksamheten mer motiverad för sina krigsuppgifter och även förbättra effekten av utbildning och övning härför. Även planläggning för sådan verksamhet under beredskap och i krig som inte har sin motsvarighet i fred bör enligt kommittén därför så långt som möjligt utföras av den som skall genomföra verksamheten i krig.

Vad kommittén anført om vissa allmänna principer för civilförsvarsplanläggningen har lämnats utan erinran av remissinstanserna. Även jag anser att nämnda principer bör läggas till grund för planläggningen.

Mot bakgrund av erfarenheterna från provplanläggningen föreslår kommittén att kommunen bör upprätta sex olika planer, nämligen en ledningsplan, en informationsplan, en mobiliseringsplan, en skyddsplan, en undsättningsplan samt en personal-och underhållstjänstplan. De flesta remissinstanserna godtar kommitténs förslag utom i vad avser ansvaret för mobiliseringsplanen. Flera remissinstanser anser att länsstyrelsen bör ha detta ansvar.

Underlaget för stora delar av mobiliseringsplanen utgörs av centralt datorproducerat material som ofta måste förnyas. Genomförandet av den

planlagda mobiliseringen åvilar civilförsvarsbefäl vilka, som tillägg till sina ordinarie uppgifter, utsetts till mobiliseringschefer medan länsstyrelserna har ansvaret för att genomföra mobiliseringsövningar. Revidering av mobiliseringsplanen före en sådan övning och uppföljning av det som kan komma fram under övningen bör lämpligen också göras av länsstyrelsen. Länsstyrelsen bör därför åtminstone t.v. vara den myndighet som upprättar och ansvarar för mobiliseringsplanen. Kommunerna bör dock medverka i mobiliseringsplanläggningen så till vida att de med underlag som länsstyrelsen lämnar bör vara skyldiga att upprätta en översikt över civilförsvarsorganisationens mobilisering inom kommunen. Denna mobiliseringsöversikt kan bilda underlag för samordning med kommunens egen krigsorganisering och övrig totalförsvarsverksamhet inom kommunen. Översikten bör tas in i ledningsplanen. När ytterligare erfarenheter vunnits kan kommunernas ansvar för mobiliseringsplanläggningen ändras till en omfattning som då kan befinnas vara önskvärd och ändamålsenlig.

I övrigt anser jag att kommunen bör upprätta de planer som har föreslagits. Jag förordar dock att undsättningsplanen benämns räddningsplan. Jag kommer senare i min framställning att ange vad planerna bör innehålla.

Kommittén behandlar i detta sammanhang även länsstyrelsens planläggningsansvar. Remissinstanserna har inte haft något att erinra mot kommitténs förslag i denna del. Även jag godtar vad kommittén har anfört i fråga om länsstyrelsens planläggningsansvar. I civilförsvarslagen behöver enligt min mening endast anges i stora drag att länsstyrelsen upprättar vissa planer. Det får ankomma på regeringen eller myndighet som regeringen utser att närmare precisera innehållet i dessa planer. Jag vill dock här nämna något om denna planläggning.

För varje kommun bör länsstyrelsen upprätta en organisationsplan. Denna plan är av grundläggande betydelse. Syftet med organisationsplanen är att redovisa förutsättningarna för kommunernas civilförsvarsplanläggning och de åligganden beträffande civilförsvarsverksamheten som åvilar kommunen m.fl. enligt civilförsvarsförfattningarna. Förutom uppgifter om en preciserad civilförsvarsorganisation, bl.a. innefattande hemskyddsorganisationen, skall denna plan också innehålla uppgifter om utgångsgruppering för civilförsvarsorganisationen, anläggningar för civilförsvarsorganisationen – t.ex. ledningscentral och fasta observationsplatser – samt materiel och annan egendom som enligt civilförsvarsförfattningarna skall tillhandahållas av kommunen.

Vidare bör länsstyrelsen upprätta dels särskilda planer för civilförsvarsverksamhet som behöver samordnas mellan flera kommuner, dels länsplaner främst för områdena utrymning och inkvartering, flyktmottagning, byggnadstjänst, fördelning av skyddsmasker och räddning. Länsstyrelsen bör också upprätta vissa andra, mera speciella länsplaner såsom sambandsplan, signalskyddsplan, alarmeringsplan, beredskapslarmplan och skyddsplan ABC samt planer för snabbutrymning. Länsstyrelsen bör

vidare behålla ansvaret för att godkänna och kontrollera verkskyddsplanerna. Genom att ålägga kommunerna ett planläggningsansvar skapas förutsättningar för att på sikt åstadkomma en något mer resurssnål organisation på länsnivå.

2.4.2 *Det huvudsakliga innehållet i kommunernas civilförsvarsplaner*

Kommittén har mot bakgrund av erfarenheterna från provplanläggningen redovisat och i detalj föreslagit vad kommunernas civilförsvarsplaner bör innehålla. Remissinstanserna har i stort sett inte haft något att invända mot vad kommittén har anfört. Även jag ställer mig i huvudsak bakom kommitténs förslag i denna del. Jag vill dock peka på följande.

Enligt 1982 års totalförsvarsbeslut skall en hög beredskap mot överraskande angrepp säkerställas. Det primära syftet med civilförsvarsplanläggningen i fred är att skapa ett grundläggande beslutsunderlag för ledningen av civilförsvarsverksamheten i krig. För att åstadkomma detta måste de fredstida förberedelserna bl.a. omfatta en organisations- och resursplanläggning. Därutöver måste nödvändiga basfakta, främst beträffande befolkningsläge och skyddsmöjligheter, dokumenteras. På så vis anger de olika planerna ramar och villkor för att beslut skall kunna fattas och genomföras under beredskap och i krig. Ett tillfredställande beslutsunderlag för starten av verksamheten är dock det primära. Eftersom möjligheterna att förutse utvecklingen av tänkbara lägen är mycket begränsade bör planläggningen inte drivas så långt att den låser verksamheten till olika beredskaps- och krigssituationer i detaljer och fasta mönster. I ett verkställighetsskede måste det rådande läget och de lokala förhållandena styra beslutsfattaren.

Kommunernas civilförsvarsplanläggning måste också som tidigare nämnts utgå från den centrala och regionala inriktningen av civilförsvarsplanläggningen. Härvid har länsstyrelsen en viktig roll när det gäller att förse kommunerna med erforderligt underlag. Det är också angeläget att länsstyrelsen bistår kommunerna. De planläggningsregler och den modell med ett av länsstyrelserna utarbetat regionalt planläggningsunderlag som legat till grund för provplanläggningen bör i allt väsentligt kunna användas vid kommande civilförsvarsplanläggning i kommunerna.

I civilförsvarslagen bör därför mot bakgrund av vad jag nu har anfört tas in bestämmelser som endast i stort anger vad planerna bör innehålla. Statsmakternas beslut bl.a. i form av organisationsplan för kommunerna som upprättas av länsstyrelserna utgör därvid också ett styrmedel för planläggningen. Även vissa verkställighetsregler som meddelas av regeringen och myndigheter som regeringen utser kan behöva komplettera lagföreskrifterna. I det följande skall jag endast dra upp några riktlinjer för planernas innehåll.

Ledningsplanen bör innehålla en förteckning över kommunens uppgifter i stort i krig och beredskapsuppgifternas fördelning inom den kommunala

förvaltningen. Vidare bör redovisas kommunens krigsorganisation och hur övergången till krigsorganisation skall ske. I övrigt bör planen innehålla de ändringar i arbetsordningen som de krigstida förhållandena bedöms medföra inom kommunen samt besluts- och delegationsregler. Lokalbehov, lokalfördelning för kommunens krigsorganisation och en redovisning av sambandsmöjligheterna bör också ingå i planen. Som nämnts tidigare bör planen också innehålla en översikt över civilförsvarsorganisationens mobilisering. Planen bör helt kunna samordnas med motsvarande del inom den kommunala beredskapsplanläggningen.

Syftet med *informationsplanen* bör vara att säkerställa resurser och fastställa samverkansformer för all den information som kommunen har ansvaret för under beredskap och i krig inkl. information om civilförsvarsverksamheten. Även denna plan bör helt samordnas med den kommunala beredskapsplanläggningen.

Personal- och underhållstjänstplanen bör innehålla uppgifter om sådan verksamhet som har till syfte att vidmakthålla civilförsvarsorganisationens funktionsduglighet under beredskap och i krig. Det kan t.ex. gälla att fylla vakanser i krigsorganisationen (rekrytering, inskrivning) eller att säkerställa att civilförsvarsorganisationen har tillgång till materiel, livsmedel, drivmedel m.m. Även denna plan kan helt eller till större delen samordnas med den kommunala beredskapsplanläggningen.

Syftet med *räddningsplanläggningen* bör vara att med utgångspunkt i en kartläggning av riskerna för skador till följd av fientlig verksamhet och andra uppgifter av betydelse för räddningsverksamheten i krig ge kommunens civilförsvarsledning underlag för användning av disponibla räddningsresurser. Räddningsplanen bör vidare inrymma planläggningen för hur den fredstida räddningstjänsten skall utnyttjas inom civilförsvarsverksamheten. I planen bör också finnas uppgifter om territoriell indelning, grupperingsplatser för civilförsvarsenheter och lokala samverkansorgan m.m. av betydelse vid räddning.

Skyddsplanens innehåll och syfte vill jag i likhet med kommittén utveckla något mer enligt följande.

Under andra världskriget gjordes omfattande insatser i Sverige för att genom olika förstärkningsåtgärder åstadkomma skydd för befolkningen i de dåvarande städerna. Principerna har sedan dess och fram till år 1979 varit att inom en skyddsrumsort nya byggnader av viss minsta storlek skall förses med skyddsrum. Under denna period skedde vissa förändringar i samhället som påverkade skyddsrumsbbyggandet. T.ex. skedde det en boendeutglesning som medförde att det uppstod överskott på skyddsrumspatser i vissa områden. Under senare delen av perioden byggdes också färre flerfamiljshus medan antalet småhus ökade. Eftersom ägarna till de senare var undantagna från skyldigheten att anordna skyddsrum, uppstod det i villaområden brister på skyddsrum och totalt sett minskade produktionen av skyddsrum i hela landet.

Från år 1979 grundar sig skyddsrumproduktionen på en mer allsidigt behovsinriktad planering för skyddsrumsorten. För varje skyddsrumsort skall kommunen upprätta en skyddsrumspan. Den skall omfatta ortens hela bebyggelse och bör dessutom innefatta områden som är planlagda för framtida bebyggelse eller områden där bebyggelse kan förväntas. Planeringen skall förutom produktionen av skyddsrum i anslutning till uppförandet av nya anläggningar eller byggnader också avse åtgärder för att avhjälpa brist på skyddsrumspplatser i redan bebyggda områden. Den som avser att uppföra en ny anläggning eller byggnad inom en skyddsrumsort skall anmäla detta till kommunen. Kommunen prövar sedan anmälan bl.a. med utgångspunkt i behovet enligt skyddsrumspanen samt tillgängliga medel och lämnar därefter den byggande besked om han behöver bygga skyddsrum och hur stort detta i så fall behöver vara. Den som blivit ålagd att anordna skyddsrum ersätts av staten för sina merkostnader härför.

Genom de nya principerna för att bygga skyddsrum har man i skyddsrumsorterna skapat ett system för produktion av skyddsrum i fred. Emellertid kvarstår en del problem att lösa. Detta gäller t.ex. frågan om hur man skall se på skyddsfrågan i områden utanför skyddsrumsorter. Vidare gäller det att finna ett system för att genom omflyttning utnyttja befintliga överskott på skyddsrumspplatser samt att skapa bättre möjligheter att kunna anordna skyddade utrymmen i bristområden när försvarsberedskapen skall förstärkas. År 1981 lade 1975 års skyddsrumsutredning fram ett förslag i en promemoria (Ds Fö 1981:8) att lokala skyddsplaner skall upprättas i varje kommun. Enligt förslaget skall skyddsplanen ange åtgärder som bör vidtas i form av att i fred bygga skyddsrum i skyddsrumsorterna och andra åtgärder för att förbättra befolkningsskyddet i kommunen när försvarsberedskapen skall förstärkas.

Provplanläggningskommittén inhämtade yttranden över promemorian. Remissinstanserna lämnade förslaget utan erinran. I provplanläggningen har skyddsplanen utvecklats ytterligare.

I likhet med kommittén anser jag att syftet med skyddsplaneringen är att skapa underlag för beslut om olika skadeförebyggande åtgärder och att förbereda genomförandet av åtgärderna. Kommunens skyddsplan skall i olika avseenden omfatta hela kommunens yta och innefatta de skadeförebyggande åtgärder som är lämpliga och möjliga med hänsyn till förutsättningarna i det område planläggningen avser.

Som tidigare nämnts skall enligt riksdagsbeslutet (prop. 1981/82: 102 bil. 2, FöU 18, rskr 374) kommunernas ledningsansvar samordnas med att en hemskyddsorganisation införs och att arbetet med skyddsplaner påbörjas i kommunerna. Enligt riksdagsbeslutet skall hemskydd organiseras för alla människor. För varje hemskydd utses en hemskyddsledare. För ledningen av hemskyddet med dess hemskyddsledare behövs ca 8 000 ledningsgrupper med tre personer i varje grupp. Dessa skall utbildas och övas i fredstid. Hemskyddsorganisationen är en del av civilförsvarsorganisationen och

kommer därmed att lyda under civilförvarschefen. Organisationen bygger vidare på en geografisk indelning av kommunerna i hemskyddsområden. Organisationen är avsedd att under beredskap och i krig fungera som en länk mellan invånarna och kommunens ledning främst i fråga om civilförvarsverksamheten men även vad gäller andra kommunala myndigheters verksamhet. Varje hemskyddsområde kommer att utgöra ett planeringsområde för befolkningsskyddsåtgärder av olika slag. Områdesindelningen bör göras av kommunen i samverkan med länsstyrelsen.

Skyddsplanen bör således huvudsakligen innehålla uppgifter om riskerna för stridshandlingar inom kommunen, kommunens indelning i hemskyddsområden och tillgång till och behov av skydd inom kommunen. Finns skyddsrumsorter i kommunen, bör planen innehålla uppgifter om skyddsrumsorternas avgränsning och skyddsrumbygget i fred, dvs. de uppgifter som i dag finns i skyddsrumspanen. Vidare bör planen innehålla uppgifter om de åtgärder som behövs för hänvisning till skydd, omflyttning, byggnadstjänst, utrymning, inkvartering och utdelning av skyddsmasker till befolkningen.

Detta innebär att de uppgifter som finns i skyddsrumspanen återfinns i skyddsplanen på ett bättre och mera utvecklat sätt. Många kommuner har under provplanläggningen därför diskuterat eller föreslagit att skyddsrumspanen skulle kunna slopas och att styrningen av skyddsrumproduktionen skulle kunna ske med skyddsplanen som grund. Därvid förutsätter man att de befintliga produktionsbestämmelserna m.m. ändras så att detta blir möjligt.

I likhet med kommittén förordar jag att skyddsrumspanen i sin nuvarande form slopas. I skyddsplanen bör det om kommunen har skyddsrumsorter i stället finnas en särskild delplan för den framtida skyddsrumproduktionen. Denna plan bör till innehåll och utformning kunna vara enklare än den nuvarande skyddsrumspanen. I princip kan den omfatta en sammanställning av relevanta uppgifter i skyddsanalysen – gärna i kartform – samt en inriktande del som behandlar målsättningen för skyddsrumbygget i kommunen. Den sistnämnda delen bör behandla prioriterings- och avvägningsfrågor, undantag från anmälningsplikten m.m. Sammanställningen bör som underlag för det dagliga arbetet med skyddsrumproduktionen redovisa skyddsrumsortens avgränsning, hemskyddsområden som är planlagda eller på annat sätt reserverade för bebyggelse, riskbedömningar, behov av och tillgångar på skydd m.m. I övrigt bör skyddsrumproduktionen styras på samma sätt som sker f.n.

2.4.3 Samordning med kommunal beredskapsplanläggning

Mitt förslag: Den civilförvarsplanläggning som kommunen åläggs att utföra skall i största möjliga utsträckning samordnas med den kommunala beredskapsplanläggningen.

Kommitténs förslag: Överensstämmer med mitt förslag (se betänkandet s. 192-194).

Remissinstanserna: Flertalet godtar kommitténs förslag (se bil. 2 avsnitt 3.3).

Skäl för mitt förslag: Kommittén tar upp frågan om integrering och samordning av civilförsvarsplanläggningen med den kommunala beredskapsplanläggningen och framhåller därvid att det finns goda möjligheter till detta. De föreslagna planerna kan helt eller delvis samordnas. Enligt kommittén bör ytterligare samordning kunna göras. Det kan dock bedömas först när formerna för en anpassning av den kommunala beredskapsplanläggningen till de nya förutsättningarna för denna planläggning bättre har klarlagts.

Remissinstanserna har inte haft något att erinra i denna del. Även jag anser att en integrering och samordning med de kommunala planerna kan göras. Kommittén har av regeringen fått tilläggsdirektiv att göra en provplanläggning också för den kommunala beredskapen. Resultatet av den planläggningen bör kunna ge underlag för vilka ytterligare samordningsmöjligheter som finns. I avvaktan på kommitténs ev. förslag härom bör dock följande riktlinjer kunna dras upp.

Den viktigaste förutsättningen för en samordning är att samma grundvärden används för olika typer av planläggning för totalförsvarets verksamhet. För civilförsvarsplanläggning och kommunal beredskapsplanläggning har befolkningsläget en avgörande betydelse som grundvärde vid sidan om riskbedömningen och skyddstillgångarna. Det är nödvändigt att samma beräkningsgrunder och samma bedömning används för de båda planläggningsområdena. F.n. är detta inte fallet.

Från nästan alla kommuner som har deltagit i provplanläggningen har enligt kommittén framförts att de kommunala beredskapsplanerna nu måste genomgå en grundlig översyn och samordnas med civilförsvarsplanläggningen. Det främsta motivet härför är att 1982 års totalförsvarsbeslut ändrat de förutsättningar som tidigare gällt för den kommunala beredskapsplanläggningen. Ändringarna innebär bl.a. att förmågan att möta verkningarna av ett överraskande angrepp skall förbättras, att ökad uppmärksamhet måste ägnas åt skyddet mot kärnvapen och kemiska stridsmedel samt att ledningsorganisationen för civilförsvaret måste ha förmåga att handla med hänsyn till det aktuella läget och att utnyttja de samlade resurserna för befolkningens skydd. Förutsättningarna skiljer sig även i fråga om synen på utrymningar och därmed på det befolkningsläge, som olika slags planläggning skall grundas på. Länsstyrelserna i Malmöhus och Kopparbergs län vitsordar behovet av en grundlig översyn av den kommunala beredskapsplanläggningen. Även enligt min uppfattning är det nödvändigt med en sådan översyn.

Av de civilförsvarsplaner som kommunen föreslås skola upprätta bör ledningsplanen och informationsplanen helt kunna samordnas med den kommunala beredskapsplanläggningen. Även när det gäller planen för personal- och underhållstjänst för civilförsvarsorganisationen anser jag att den helt eller till större delen bör kunna samordnas med motsvarande delar i den kommunala beredskapsplanläggningen. Detta kan också ha betydelse för vissa organisatoriska enheter i civilförsvarsorganisationen.

I skyddsplanen redovisas kommunens indelning i hemskyddsområden. För varje sådant område görs en skyddsanalys. Både indelningen i hemskyddsområden och skyddsanalysen utgör utgångsvärden för andra civilförsvarsplaner som kommunen utarbetar. Det är nödvändigt att samma utgångsvärden används även för den kommunala beredskapsplanläggningen. På så vis kommer en samordning till stånd även mellan skyddsplanen och den kommunala beredskapsplanläggningen.

2.4.4 Antagande och ändring av civilförsvarsplanerna

Mitt förslag: Civilförsvarsplanerna skall antas av kommunfullmäktige. Regeringen får dock föreskriva att skyddsplanen för att bli gällande skall helt eller delvis godkännas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer. Planerna skall ses över minst vart tredje år och revideras om förhållandena har ändrats väsentligt.

Kommitténs förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag (se betänkandet s. 196-197).

Remissinstanserna: Flertalet godtar förslaget (se bil. 2 avsnitt 3.4).

Skäl för mitt förslag: I fråga om antagande av planerna vill jag i likhet med kommittén erinra om att även när kommunerna övertar ledningen av civilförsvaret på lokal nivå i krig och därmed sammanhängande beredskapsåtgärder i fred så utövas huvudmannaskapet för civilförsvarsverksamheten av staten. För att erhålla en likvärdig planläggning för hela landet och mot bakgrund av att kommunen ersätts av statsmedel är det rimligt och nödvändigt att staten utövar tillsyn över planläggningen. De erfarenheter som gjorts i samband med provplanläggningen har som kommittén pekat på visat att samverkan och samordning mellan länsstyrelsen och kommunen har fungerat bra och att staten via länsstyrelsen på ett fullt tillfredsställande sätt har kunnat följa kommunernas planläggning.

Jag anser därför att kommunen i all civilförsvarsplanläggning skall samråda med länsstyrelsen. Kommittén föreslog att skyddsrumsorternas avgränsning i skyddsplanen borde fastställas av länsstyrelsen eftersom avgränsningen bl.a. har betydelse för statens kostnader för produktion av skyddsrum i fred. Kommittén föreslog att också mobiliseringsplanen borde

underställas länsstyrelsen. Eftersom jag förordar att mobiliseringsplanläggningen i huvudsak genomförs av länsstyrelsen i stället för av kommunen behövs inte detta. Liksom hittills bör skyddsplanen underställas länsstyrelsen i fråga om skyddsrumsorternas avgränsning. I övrigt anser jag att någon underställning inte behövs.

För kommunernas del bör beslutet om antagande av planerna fattas av kommunfullmäktige.

I likhet med kommittén anser jag vidare att kommunerna bör se över planerna då och då. Kommittén föreslår att översynen bör göras varje år. Enligt min mening bör kommunerna inte tvingas att genomföra en årlig översyn utan det bör räcka med en föreskrift om att översynen skall ske minst vart tredje år. Arbetet med att se över planerna kan dock beroende på frågans art och omfattning ske fortlöpande eller vid ett och samma tillfälle beroende på vilken arbetsmetod kommunen väljer. Sådana översyner kan ge upphov till att planerna behöver justeras endast i mindre omfattning t.ex. i vad avser namn, adresser eller andra ändringar av formell natur. I dessa fall behöver planerna normalt inte på nytt antas. Om emellertid översynen visar att så ändrade förhållanden föreligger att kommunen måste göra genomgripande ändringar i planerna, bör dessa antas på nytt. Detsamma gäller om grunderna för försvarsplanläggningen ändras.

2.4.5 Civilbefälhavarnas civilförsvarsplanläggning

Kommittén har i sitt arbete hemställt om att civilförsvarsstyrelsen skulle belysa civilbefälhavarnas roll i fråga om planläggning.

Enligt civilförsvarsstyrelsen har civilbefälhavarnas roll beträffande planläggning av civilförsvarsverksamhet fått större betydelse än tidigare i och med att den nya grundsynen på skydd/utrymning infördes. De regionala målanalyser, som har genomförts av civilbefälhavarna i samverkan med militärbefälhavarna och under medverkan av länsstyrelser och försvarsområdesbefälhavare, har enligt civilförsvarsstyrelsens uppfattning avsevärt förbättrat civilbefälhavarnas förutsättningar för samordning av länsstyrelsernas planläggning. Målanalyserna ger också civilbefälhavarna ett bättre underlag för att lämna övergripande synpunkter på den fredstida produktionen och fördelningen av civilförsvarsresurser.

De regionala målanalyserna ligger enligt civilförsvarsstyrelsen i första hand till grund för planläggningen av utrymning och inkvartering, byggnadstjänst under beredskap och i krig samt för fördelning av skyddsmasker. Målanalyserna utgör dessutom ett grundläggande underlag för översyner och förändringar av skyddsrumsorts- och larmortsförteckningarna och för prioriteringar beträffande skyddsrumsbbyggande och utbyggnad av alarmeringsanordningar. Civilförsvarsstyrelsen räknar med att civilbefälhavarna, med utgångspunkt i regeringens anvisningar för den operativa planläggningen inom totalförsvarets civila delar och civilförsvarsstyrelsens riktlinjer samt med utgångspunkt i sina grundsyner och de regiona-

la målanalyserna, upprättar civilområdesplaner för i första hand områdena utrymning och inkvartering samt flyktmottagning, utöver de civilområdesplaner för alarmering och de skyddsplaner beträffande ABC som redan finns i dag.

Inom dessa områden ligger ett primärt ansvar på civilbefälhavarna när det gäller samordningen av planläggningen i fred och ledningen i krig. Civilområdesplanerna bör spegla civilförsvarsverksamhetens samordning med främst militärbefälhavarnas operativa planläggning, men även med annan totalförsvarsplanläggning såsom sjukvård, försörjning, transporter och information. Planerna bör med utgångspunkt i denna samordning samt civilbefälhavarnas överväganden och slutsatser ange inriktningen av länsstyrelsernas planläggning.

När det gäller planläggning för krigsorganisationens fördelning och planläggning för undsättningsverksamheten är enligt civilförsvarsstyrelsen civilbefälhavarnas roll mer begränsad. Inom dessa områden ligger tyngdpunkten beträffande planläggningen i fred och samordnande ledning i krig på länsnivå och lokal nivå. Civilbefälhavarens inriktning av länsstyrelsernas planläggning bör kunna inrymmas i civilbefälhavarens grundsyn eller i allmänna riktlinjer.

Ur civilförsvarsstyrelsens synvinkel skulle det vara fördelaktigt om civilbefälhavarnas ansvar och befogenheter gentemot länsstyrelserna precisades på lämpligt sätt i fråga om krigsplanläggningen för civilförsvarsverksamheten men även i fråga om planeringen av civilförsvar i övrigt. Detta gäller även civilbefälhavarnas ansvar och befogenheter att påverka den fredstida uppbyggnaden och fördelningen av civilförsvarsresurser. En precisering inom dessa områden bör i så fall kombineras med att civilförsvarsstyrelsen ges föreskriftsrätt gentemot civilbefälhavarna motsvarande den föreskriftsrätt som civilförsvarsstyrelsen har beträffande länsstyrelsernas civilförsvarsverksamhet.

Kommittén delar civilförsvarsstyrelsens syn på civilbefälhavarnas roll i civilförsvarsplanläggningen. Remissinstanserna har inte haft något att erinra mot vad kommittén har anfört. Även jag delar den syn som framförts i denna del. Enligt min mening är det nödvändigt att civilområdesplaner utarbetas för bl.a. alarmering, skyddsåtgärder mot ABC-stridsmedel samt utrymning och inkvartering. Härigenom uppnås samverkan med andra totalförsvarsmyndigheter och skapas erforderligt underlag för planläggning på lägre nivåer. För planläggning av byggnadstjänsten är det, för att planläggningen skall bli trovärdig, angeläget att civilbefälhavaren i samverkan med militära myndigheter gör en bedömning av tillgängliga resurser. Även jag anser att det behövs en precisering av civilbefälhavarens möjligheter att styra planläggningen för civilförsvarsverksamheten. Behovet är särskilt angeläget i fråga om utrymning och inkvartering. Det får ankomma på regeringen att vidta de instruktionsändringar som kan behövas.

2.5 Ekonomisk ersättning till kommunerna

Mitt förslag: Ersättning skall utges till kommunerna för att upprätta civilförsvarsplanerna och göra behövliga anpassningar i de kommunala beredskapsplanerna samt för att hålla nämnda planer aktuella.

Kommitténs förslag: Överensstämmer i stort sett med mitt förslag (se betänkandet s. 217-230).

Remissinstanserna: De flesta godtar kommitténs förslag (se bil. 2 avsnitt 4).

Skäl för mitt förslag: F.n. får kommunerna viss ersättning av staten för totalförsvarskostnader. Enligt 42 § jämfört med 40 § 1 mom. civilförsvars-lagen får kommunen ersättning av staten för kostnader som kommunen har bl.a. för att inrätta och utrusta ledningscentraler, andra skyddade uppehållsplatser och vissa skyddsrum. Enligt 16 § lagen om kommunal beredskap har kommunen rätt till statsbidrag för upprättade beredskapsplaner med 90 % eller den större del av planläggningskostnadens belopp som regeringen medger. Ersättning utges inte för revision av beredskapsplanerna.

1978 års försvarskommitté föreslog i sitt slutbetänkande att kommunerna bör ges ansvaret för ledningen på den lokala nivån av civilförsvarsverksamheten i krig och därav föranledd planläggning i fred samt att kostnaderna för detta i princip bör bäras av staten. I 1982 års totalförsvarsbeslut anfördes i ersättningsfrågan att för att få ytterligare underlag för en slutlig uppgiftsfördelning mellan länsstyrelserna och kommunerna en provplanläggning borde genomföras samt att i samband härmed planläggningsarbetet borde tidsstuderas och förslag till bestämmelser om ersättning till kommunerna utarbetas.

Under provplanläggningen har enligt kommittén de båda länsstyrelserna och nästan alla kommunerna fört fram den bestämda åsikten att en samordning av beredskaps- och civilförsvarsplanläggningen är nödvändig bl.a. genom de starka samband som föreligger mellan de olika planläggningsområdena. Sådana samband föreligger bl.a. för planen för kommunal information samt planen för personal- och underhållstjänst. Dessa planer sammanfaller delvis eller helt i beredskaps- och civilförsvarsplanläggningen. En bra kommunal beredskapsplanläggning utgör enligt kommitténs mening en väsentlig grund för civilförsvarsverksamheten och planläggningen av denna. De olika planerna som kompletterar varandra har som främsta gemensamma syfte att vara underlag för olika åtgärder under beredskap och i krig. Det kan således enligt kommitténs uppfattning inte bli fråga om en bedömning av planläggningen av den kommunala beredskapen och en

annan bedömning av kommunernas planläggning av civilförsvarsverksamheten.

Av ovan nämnda skäl bör enligt kommittén kostnaderna för de båda planläggningsområdena behandlas på lika sätt. Kommunernas insatser för att upprätta och vidmakthålla planer måste således betraktas från samma utgångspunkt. Kommittén är av den bestämda meningen att kommunerna bör få ersättning för sina planläggningskostnader oberoende av om det gäller kommunal beredskap eller civilförsvarsverksamhet. Med en samordnad planläggning skulle det dessutom vara praktiskt svårt att skilja den ena typen av ersättning från den andra. Kommunerna har f.n. inte rätt till statsbidrag för revision av sina beredskapsplaner. Med en samlad syn på planläggningen måste man således ta ställning till hur revisionskostnaderna skall ersättas och då mot bakgrund av att planläggningen av civilförsvarsverksamheten blir en ny uppgift för kommunerna.

Enligt kommittén innefattar revideringen i en mera snäv bemärkelse vissa regelbundna översyner av de planer som har utarbetats. Revideringsbegreppet innebär även att erforderliga ändringar görs i totalförsvarsplanläggningen i kommunen. Sådana ändringar kan bero på att de grundläggande förutsättningarna för hela planläggningen har ändrats eller att samordningen mellan civilförsvarsplanläggningen och den kommunala beredskapsplanläggningen leder till behov av ändringar i dessa planer. Denna samlade syn på revideringsbegreppet bör enligt kommittén läggas till grund för utformningen av regler för ersättningen.

Det är enligt kommittén angeläget att skapa en lokal kunskap och kontinuitet i planläggningen. Enligt kommitténs mening måste den egna personalen i kommunen ges reella möjligheter att fortlöpande handha planläggningen. Detta medför sannolikt också en inte oväsentlig höjning av beredskapen. Genom att kommunen svarar för revideringen uppnås enligt kommittén väsentliga samordningsfördelar med det löpande kommunala arbetet. Detta kan sannolikt också leda till att kostnaderna för revideringsarbetet blir lägre och kvaliteten högre än i det fall där omfattande revideringar görs med större tidsmellanrum. I sådana fall måste troligen många kommuner projektanställa personal eller anlita konsulter för arbetet. Ett sådant förfarande kan leda till att revidering av planläggningen enbart görs för att uppfylla formalia. Mot bakgrund härav anser kommittén att kommunerna skall ha rätt till ersättning för all revidering av planläggningen.

Mot bakgrund av vad försvarskommittén anfört om kostnaderna framhåller kommittén att det bör utgå full ersättning till kommunerna för planläggning och löpande revision av planerna. Remissinstanserna har inte haft något att erinra mot kommitténs förslag i ersättningsfrågan.

Jag delar i princip kommitténs uppfattning om att kommunerna bör få ersättning för att täcka kostnaderna för planläggning och revision av planerna. Kommunernas kostnader kommer att variera med hänsyn till lokala förutsättningar och ambitionsnivå. Ersättningen bör därför vara så hög att

den ger kommunerna förutsättningar att åstadkomma planer av tillräcklig kvalitet.

Kommittén bedömer att den sammanlagda ersättningen till kommunerna för att upprätta civilförsvarsplanerna och för att anpassa de kommunala beredskapsplanerna bör vara ca 60 milj. kr. Kommittén föreslår att ersättningen beräknas enligt en schablon som ger varje kommun ett grundbelopp på 20 000 kr. och därutöver 5 kr. per invånare. Schablonen ger en kostnad av 5 680 000 kr. för det fasta grundbeloppet och ca 41 650 000 kr. för den rörliga delen. Dessutom bör enligt kommitténs förslag de kommuner som kan styrka att de har haft högre kostnader än vad schablonen ger och som dessutom uppfyller vissa kriterier få ytterligare ersättning. Inom den av kommittén angivna ramen om 60 milj. kr. kan ca 12,7 milj. kr. disponeras för dessa ytterligare, behovsprövade ersättningar.

Remissinstanserna godtar i allmänhet den av kommittén föreslagna formen för att beräkna ersättningen. Flera remissinstanser bl.a. Svenska kommunförbundet, anser emellertid att grundbeloppet i schablonen bör höjas för att inte de mindre kommunerna skall bli missgynnade. Några remissinstanser anser att den föreslagna metoden med en relativt stor del av ersättningen behovsprövad kommer att medföra en besvärlig administration och leda till en känslig och kostsam prövning av ersättningsanspråken.

Jag anser att kostnaden för ersättning till kommunerna för att upprätta civilförsvarsplanerna och för att anpassa de kommunala beredskapsplanerna kan bedömas bli ca 57 milj. kr. Jag har då bl.a. beaktat att kommunernas insatser när det gäller mobiliseringsplanläggningen i enlighet med vad jag tidigare har förordat blir väsentligt mindre än vad kommittén har föreslagit.

Kommittén föreslår att huvuddelen av ersättningen skall utgå enligt en schablonberäkning. En sådan ersättningsform är enkel och föga resurskrävande att administrera och bör därför enligt min mening väljas. Jag anser emellertid att det är viktigt att kommunerna på förhand kan räkna ut vilken total ersättning de kommer att få för sin planläggning. Detta går inte att uppnå med en i efterhand behovsprövad del av ersättningen. Vidare blir det svårare att göra en noggrann budgetering av statsutgifterna med en sådan ordning. Jag anser därför att den behovsprövade delen av ersättningen bör slopas. Ett system där hela det belopp som skall betalas i ersättning till kommunerna schablonberäknas uppfyller alla krav på enkelhet och dessutom rimliga krav på rättvisa. Ett sådant system ökar också kommunernas incitament till effektivisering och besparingar.

I likhet med bl.a. Svenska kommunförbundet anser jag att grundbeloppet i schablonen bör vara högre än vad kommittén föreslagit. Jag förordar att ersättningen beräknas enligt en schablon som ger varje kommun ett grundbelopp på 55 000 kr. och därutöver 5 kr. per invånare. Detta innebär en kostnad av ca 15,6 milj. kr. för det fasta grundbeloppet och ca 41,7 milj.

kr. för den rörliga delen.

I likhet med kommittén och remissinstanserna anser jag att värdet av planläggningen från totalförsvarssynpunkt är helt beroende av att planerna hålls aktuella och att kunskaperna hålls levande hos dem som handhar planläggningen. Jag anser således att uppföljningen av planläggningen är av utomordentlig betydelse och på sätt och vis själva livsnerven i systemet. Härvid är den personella kontinuiteten och kännedomen om förhållandena i den egna kommunen två viktiga faktorer. Det är således väsentligt att arbetet med planläggningen i dess olika stadier utförs av den egna personalen i kommunen och att arbetet med totalförsvarsfrågorna blir en naturlig och integrerad del i den kommunala förvaltningen.

Kommittén framhåller att den saknar underlag för att beräkna de årliga kostnaderna för att hålla planläggningen aktuell. Detta beror dels på att den integrerade planläggningens innehåll och utformning ännu inte utvecklats, dels på att det saknas praktisk erfarenhet av revideringsarbetet. Enligt kommitténs mening är kostnaderna för detta arbete beroende av vilken beredskap som man från samhällets sida anser det nödvändigt att hålla på den lokala nivån. Därför bör kostnadsnivån för att hålla planläggningen aktuell bestämmas med utgångspunkt i valet av en lämplig ambitionsnivå.

Med hänsyn till det övergripande syftet – att åstadkomma en levande planläggning och därigenom en godtagbar beredskapsnivå – anser även jag att det är nödvändigt att erforderliga ekonomiska resurser tilldelas kommunerna. Härvid bör särskilda medel tilldelas dels för att hålla en aktuell kunskap hos personalen, dels för att hålla planläggningen aktuell. Det senare avser både översynen och de revideringar som kan föranledas av ändrade förutsättningar i stort för planläggningen.

För att den ledande personalen i kommunerna skall kunna hålla kunskaperna aktuella måste vissa minimiresurser disponeras av alla kommuner. Jag bedömer i likhet med kommittén att ersättningen härför kan inrymmas i ett årligt belopp av 20 000 kr. per kommun. Vid bedömningen av storleken på beloppet har även vägt in det förhållandet att de minsta kommunerna bör erhålla en viss minimiersättning. För 284 kommuner uppgår denna del av ersättningen till ca 5,7 milj. kr. per år. Vidare bedömer jag att ersättningen för det samlade revideringsarbetet – översyn, ändringar och revidering – bör relateras till kommunens storlek och därvid utgöra 1 kr. per invånare och år. Den rörliga årliga ersättningen blir med denna beräkning ca 8,3 milj. kr. Jag har i detta sammanhang utgått ifrån att mer genomgripande revideringar inte blir aktuella mer än ca vart sjätte år.

Enligt det ovan sagda bedöms således den sammanlagda årliga ersättningen till kommunerna för att hålla planläggningen aktuell uppgå till ca 14 milj. kr. Jag förordar att ersättningen skall utgå från och med året efter det år då planläggningen färdigställts i kommunerna. Ersättningen bör enligt min mening i sin helhet betalas av medel på de under fjärde huvudtiteln

uppförda förslagsanslagen G1. Civilförsvaret och G3. Civilförsvaret: Skyddsrum och helt rymmas inom de utgiftsramar för civilförsvaret som riksdagen kan komma att anvisa. Med hänsyn till ersättningssystemets enkelhet bedömer jag att det inte är nödvändigt att avsätta några särskilda resurser för administrationen av ersättningen.

2.6 Övriga frågor

2.6.1 Skyddade utrymmen

Mitt förslag: Kommunen skall vara skyldig att förbereda utbyggnaden av skyddade utrymmen samt bistå fastighetsägaren med att förse anläggningen eller byggnaden med sådana utrymmen. Om en fastighetsägare åläggs att anordna skyddade utrymmen skall han få ersättning av statsmedel för åtgärderna.

Kommitténs förslag: Överensstämmer med mitt förslag (se betänkandet s. 151-155, 165-167).

Remissinstanserna: De flesta lämnar kommitténs förslag utan erinran (se bil. 2 avsnitt 5.1).

Skäl för mitt förslag: F.n. föreskrivs i 57 § civilförsvarslagen att en fastighetsägare är skyldig att efter förordnande av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer förbereda och under civilförsvarsberedskap förse fastigheten med s.k. skyddat utrymme, i vilket de som vistas i fastigheten skall kunna beredas skäligt skydd mot radioaktiv strålning, kemiska stridsmedel samt splitter och byggnadsräs. Skyldigheten gäller endast för fastighetens eget behov. Någon ersättning av statsmedel utges inte till ägaren.

Som anförts i avsnittet om planläggning tog 1975 års skyddsrumsutredning upp frågan om de skyddade utrymmena. Även provplanläggningskommittén har berört spörsmålet och anser att skyddsrumsutredningens förslag bör genomföras. Remissinstanserna har inte haft något att erinra mot förslaget. Även jag anser att förslaget bör genomföras. Till detta vill jag anföra följande.

Den tid som står till förfogande innan ett krig bryter ut har en avgörande betydelse för vilka åtgärder som kan vidtas för att förbättra skyddssituationen. Vid anordnandet av skyddade utrymmen kan antalet arbetsplatser bli mycket stort om man på kort tid skall åstadkomma en väsentlig ökning av antalet skydd. För att det skall vara möjligt att genomföra en sådan

förstärkning av skyddsberedskapen behövs dels vissa fredstida förberedelser, dels en organisation och ledning som har förmåga att i svåra lägen snabbt vidta kraftfulla åtgärder. Vid beredskap och i krig kommer en stor del av de civila resurserna att tas i anspråk för militära behov. För fastighetsägarnas möjligheter att anordna skyddade utrymmen kan detta innebära en begränsning. De kan inte på samma sätt som i fred anskaffa behövliga resurser. Fastighetsägarna måste i en sådan situation genom olika myndigheter få stöd av samhället.

Mot bakgrund av det anförda anser jag i likhet med skyddsrumsutredningen och provplanläggningskommittén att det är nödvändigt att samhället och främst då kommunerna tar ett större ansvar i fråga om anordnandet av skyddade utrymmen. Ett ökat ansvar i detta avseende bör främst innefatta att förbereda utbyggnad av skyddade utrymmen och att bistå fastighetsägaren med att förse anläggningen eller byggnaden med sådana utrymmen. Med förberedelser bör här avses främst att i fred välja ut lämpliga lokaler och vidta andra nödvändiga förberedelser för att en utbyggnad skall kunna komma till stånd när försvarsberedskapen skall förstärkas. Sådana andra förberedelser bör vara av administrativ eller planeringsmässig karaktär, t.ex. förberedelser för att säkerställa de personella och materiella resurser som behövs, eller av teknisk karaktär, t.ex. utarbeta tekniska handlingar. Som framförts i avsnittet om planläggning bör uppgifter om skyddade utrymmen tas in i skyddsplanen.

Kommunerna bör vidare så långt förhållandena medger bistå fastighetsägarna med att förse anläggningar eller byggnader med skyddade utrymmen. Ansvaret bör dock åvila fastighetsägarna.

Samtliga åtgärder för befolkningens skydd bör ses som ett system där staten, kommunerna och de enskilda medborgarna ingår och samarbetar. Oavsett vem som har ansvaret för genomförandet av olika åtgärder, bör befolkningsskyddet som helhet betraktas som ett led i landets försvarsansattningar. Genom 1978 års ändringar i civilförsvarslagen övertog staten kostnaderna för att bygga skyddsrum. Enligt min mening finns det anledning att ha samma syn då det gäller att anordna skyddade utrymmen. Om en fastighetsägare blir ålagd att anordna skyddade utrymmen, bör han enligt min mening ha rätt till ersättning av statsmedel för skäligen kostnader.

2.6.2 Verkskydden

Mitt förslag: Principerna för verkskyddsplikten ändras på så sätt att anordnande av verkskydd skall grundas på om företagets eller anläggningens verksamhet är av stor betydelse för totalförsvaret och om företaget eller anläggningen kan antas bli särskilt utsatt vid stridshandlingar. Reglerna om dels gemensamma verkskydd, dels verkskydd som anordnas gemensamt med lokalt allmänt civilförsvar upphävs.

Skäl för mitt förslag: Enligt 7 § civilförsvarslagen skall verkskydd för särskilda anläggningar anordnas om det behövs med hänsyn till bebyggelsens beskaffenhet eller eljest. Verkskyddet kan anordnas dels gemensamt med det lokala allmänna civilförsvaret, dels gemensamt med annat verkskydd enligt 49 och 50 §§ civilförsvarslagen. Enligt 19 § civilförsvarskungörelsen skall verkskydd organiseras vid en anläggning eller en byggnad, inom vilken i fredstid i regel minst 200 personer är sysselsatta, om länsstyrelsen finner verkskydd erforderligt och anläggningen eller byggnaden är belägen inom skyddsrumsort. Länsstyrelsen bestämmer också vilka tjänstegrenar som skall finnas vid verkskydden liksom verkskyddens omfattning i fråga om personal och materiel. I 47 § civilförsvarslagen regleras de skyldigheter som ägaren av ett verkskyddspliktigt företag har.

I den proposition som föregick 1982 års totalförsvarsbeslut anförde föredragande statsrådet bl.a. följande i fråga om verkskydden. I likhet med försvarskommittén anser jag att nuvarande principer för att fastställa verkskyddsplikt bör ändras. Företags och verksamheters betydelse i krig och deras risksituation bör få ett avgörande inflytande vid fastställandet av verkskyddsplikt. De enskilda verkskydden bör bättre än f.n. anpassas till de behov och de risker som finns vid resp. företag. Ett bättre samutnyttjande av personal och materiel bör eftersträvas för företagens räddningstjänst i krig och fred. Härigenom kan verkskydden bidra till att öka vår förmåga att möta verkningarna av ett överraskande angrepp. Civilförsvarsstyrelsen anger i sin programplan att styrelsen avser att lämna förslag till nya normer för fastställande av verkskyddsplikt och för verkskyddens organisation och utbildning. Föredragande statsrådet avsåg att senare återkomma till regeringen i denna fråga.

Provplanläggningskommittén tar också upp verkskyddsfrågan och anför bl.a. (s. 138-139) att verkskydden även i fortsättningen bör finnas som en lokal civilförsvarsresurs avsedd för skyddet av den egna anläggningen. Kommittén föreslår att gemensamma verkskydd slopas, eftersom de erfarenhetsmässigt innebär omfattande myndighetsinsatser med en mycket begränsad civilförsvareffekt. Mot bakgrund av att civilförsvarsstyrelsen utreder verkskyddsfrågan finner kommittén inte anledning att ytterligare behandla denna. Remissinstanserna har inte haft något att erinra mot vad kommittén har anfört.

Som anförts i inledningen har civilförsvarsstyrelsen inkommit till regeringen med förslag till nya normer för fastställande av verkskyddsplikt. Förslagen har lämnats efter samråd med flera myndigheter och organisationer. I stort innebär förslagen att verkskydd bör anordnas vid företag vars verksamhet är av betydelse i krig och farlig i den meningen att den, om den utsätts för stridshandlingar, kan förorsaka omfattande skador i både den egna anläggningen och omgivningen. Avgörande för bedömningen av verksamhetens betydelse i krigstid skall vara om företaget eller anläggningen planlagts för att bedriva verksamhet i krig. De särskilda

riskerna vid varje företag eller anläggning skall vara vägledande för vilken civilförsvarsverksamhet verkskyddet skall omfatta och hur verkskyddsorganisationen skall utformas. Denna riskbedömning bör enligt civilförsvarsstyrelsen kunna göras med utgångspunkt i räddningstjänstplaner i fredstid och civilförsvarsplaner för beredskap och krig. Civilförsvarsstyrelsen anser också att de gemensamma verkskydden kan slopas.

Jag delar civilförsvarsstyrelsens uppfattning i denna del. Liksom också provplanläggningskommittén föreslagit bör dels de gemensamma verkskydden, dels de verkskydd som anordnas gemensamt med det lokala allmänna civilförsvaret slopas. Normerna för verkskyddsplikten bör också ändras i princip på det sätt som framgår av civilförsvarsstyrelsens förslag. Det innebär bl.a. att nu gällande, begränsande normer i fråga om antalet sysselsatta (minst 200 personer) och anläggningens lokalisering till skyddsrumsort inte längre är av betydelse. Vad nu anförts innebär bl.a. behov av ändringar i 7 § civilförsvarslagen och att 49 och 50 §§ samma lag upphävs. Det får ankomma på regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att i verkställighetsföreskrifter ange närmare vilka principer som bör gälla för verkskyddsplikten.

2.6.3 Militär direktiv rätt

Mitt förslag: Bestämmelserna om militär direktiv rätt i 9 § civilförsvarslagen avskaffas.

Utredarens förslag: Överensstämmer med mitt förslag (se promemorian bil. 4 avsnitt 5).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna biträder förslaget (se bil. 5).

Skäl för mitt förslag: Genom den militära direktivrätten har de militära myndigheterna ett avgörande inflytande över civila myndigheters verksamhet under krigsförhållanden. Den militära direktivrätten kan sägas vara tänkt som en nödfallsutväg då det militära försvarets effektivitet äventyras av oenighet mellan militära och civila myndigheter i situationer när direktiv från högre instans inte kan avvaktas. Bestämmelser om militär direktiv rätt har tidigare också funnits i lagstiftningen angående sjukvården och veterinärväsendet under krigsförhållanden. Dessa bestämmelser slopades dock såsom onödiga i samband med tillkomsten av ny lagstiftning i ämnet år 1981.

Enligt gällande bestämmelser i civilförsvarslagen har militära befälhavare fortfarande rätt att ge direktiv till länsstyrelserna och civilförsvarsmyndighet som lyder under länsstyrelserna.

Allteftersom de civila delarna av totalförsvaret har vunnit ökad organisatorisk stadga och hunnit förbereda sig bättre för sin krigstida verksamhet har från civilt håll hävdats att den militära direktivrätten saknar berättigande.

Samtliga remissinstanser ansluter sig till utredarens förslag om ett avskaffande av den militära direktivrätten på central och regional nivå. I fråga om militär direktiv rätt på lokal nivå biträder huvuddelen av remissinstanserna utredarens förslag att den kan avskaffas.

Överbefälhavaren och länsstyrelsen i Värmlands län vill dock behålla direktivrätten på lokal nivå och förordar att frågan ytterligare utreds. Överbefälhavaren har därvid bl.a. anfört att frågan om militär direktiv rätt på lokal nivå lämpligen bör prövas av utredningen (Fö 1982: 03) om tillträdesskydd. Också civilförsvarsstyrelsen anser att den militära direktivrätten bör finnas kvar på lokal nivå samt att den bör kompletteras med en militär föreskriftsrätt.

Såväl överbefälhavaren som civilförsvarsstyrelsen och länsstyrelsen i Värmlands län har som skäl för sin ståndpunkt anfört att det under vissa förutsättningar finns behov av att meddela direktiv till civilbefolkningen. Som exempel på områden där en direktiv rätt kan behövas anges vägtrafiken och avspärningar.

Den militära direktiv rätt som f.n. finns byggde vid tillkomsten år 1944 på principen att civilförsvaret ingick som ett led i det totala försvaret men att ledningen till en mycket väsentlig del tillkom de militära myndigheterna. Numera torde det inte föreligga något behov för militära chefer att genom direktiv rätt kunna påverka den civilförsvarsverksamhet som har till syfte att avhjälpa eller lindra verkningarna av inträffade skador.

I 5 § militära vägtrafikkungörelsen (1974: 97) ges ett generellt bemyndigande för kompanichef eller högre chef att – om det är oundgängligen nödvändigt för att genomföra en militär operation – medge undantag från den militära vägtrafikkungörelsen, körkortslagen (1977: 477), körkortsförordningen (1977: 722), terrängtrafikkungörelsen (1972: 594), fordonskungörelsen (1972: 595), vägtrafikkungörelsen (1972: 603) samt kungörelsen (1972: 605) om införande av ny vägtrafiklagstiftning eller lokal trafikföreskrift. Jag anser att dessa bestämmelser väl tillgodoser det behov av militär direktiv rätt som kan behövas för vägtrafiken.

Enligt lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m.m. (skyddslagen) har militära myndigheter möjlighet att förbjuda civilbefolkningen tillträde till bl.a. områden där strider pågår. Jag anser att dessa bestämmelser tillgodoser önskemålen om militär direktiv rätt i fråga om rätten att vistas inom stridszoner och liknande områden.

Min slutsats blir alltså att den militära direktivrätten sådan den kommer till uttryck i civilförsvarslagen kan avskaffas. Jag anser dock att det är angeläget att överbefälhavaren och civilförsvarsstyrelsen i sin planering

ägnar ökad uppmärksamhet åt frågan om samverkan på den lokala nivån mellan de militära och de civila delarna av totalförsvaret.

2.7 Ikraftträdande

Kommittén anför bl.a. att det inför starten av planläggningen är nödvändigt att vissa informations- och utbildningsaktiviteter genomförs. De viktigaste målgrupperna härvid är förtroendevalda och tjänstemän i kommunerna samt personal vid länsstyrelsernas försvarsenheter. En övergripande information om innebörden av 1982 års totalförsvarsbeslut för kommunernas del har redan inletts av Svenska kommunförbundet och civilförsvarsstyrelsen. Enligt vad kommittén har inhämtat kommer utbildning inför planläggningen att genomföras under år 1984 så att planläggningen kan påbörjas i kommunerna hösten 1984. Kommittén anser att det krävs en period om ca två år för att samtliga kommuner i landet skall ha genomfört den civilförsvarsplanläggning som kommittén har föreslagit. Detta innebär att kommunerna bör kunna överta ansvaret för ledningen av civilförsvarsverksamheten på lokal nivå i krig senast vid utgången av år 1986. Under denna tvåårsperiod måste utbildning påbörjas av förtroendevalda och tjänstemän i kommunerna även för deras krigstida uppgifter.

Enligt min mening bör de föreslagna lagändringarna träda i kraft den 1 januari 1985. I likhet med kommittén anser jag att det krävs en period om ca två år för att kommunerna skall ha genomfört planläggningen. Kommunerna bör således överta ledningsansvaret senast vid utgången av år 1986. Under tiden bör det nuvarande ledningssystemet på lokal nivå alltjämt vara kvar. Bestämmelser om detta bör tas in i övergångsbestämmelserna till lagändringarna.

3 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom försvarsdepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74),
2. lag om ändring i lagen (1964: 63) om kommunal beredskap.

Förslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 6*.

4 Specialmotivering

Som redan har framgått av den allmänna motiveringen kan kommitténs lagförslag i allt väsentligt läggas till grund för de lagändringar som behövs. Av redovisningen i den allmänna motiveringen framgår dock att vissa delar av lagförslagen måste få en annan utformning. När det gäller författnings-

ändringarnas allmänna utformning har en strävan varit att, som också kommittén föreslår, göra så små ingrepp som möjligt i den gällande civilförsvarslagen och lagen om kommunal beredskap. I enlighet med tidigare principer bör endast de grundläggande bestämmelserna tas in i lagarna. Bestämmelserna bör som hittills avse såväl den fredstida verksamheten som förhållanden under beredskap och i krig. Den närmare regleringen bör ske bl.a. genom verkställighetsföreskrifter till lagarna.

Rörande de enskilda bestämmelserna i lagförslagen kan i övrigt följande anföras.

4.1 Förslaget till lag om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74)

Ingressen

I den allmänna motiveringen har närmare redovisats vad som innefattas i begreppen civilförsvar, civilförsvarsorganisation och civilförsvarsverksamhet. I lagen bör det framgå huruvida man avser organisationen eller verksamheten. De paragrafer och rubriker som inte ändrats i annat hänseende än att begreppet "civilförsvar" preciserats till att avse antingen "civilförsvarsorganisationen" eller "civilförsvarsverksamhet" har angetts i ingressen. I ingressen har vissa paragrafer upphävts. Dessa paragrafer kommenteras i det följande under sitt paragrafnummer.

1 §

F.n. föreskrivs i denna paragraf allmänt om civilförsvarets uppgifter och tjänstegrenar. Med hänsyn till att kommunerna får utökade civilförsvarsuppgifter bör som anförts i den allmänna motiveringen en närmare precisering i lagen ske än f.n. om vad som utgör civilförvarsverksamhet. I 1982 års totalförsvarsbeslut anges att bestämmelserna i artikel 61 i tilläggsprotokoll I den 10 juni 1977 till Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 rörande skydd för offren i internationella väpnade konflikter utgör en viktig grund för fullgörande av civilförsvarsuppgifter i krig. I den allmänna motiveringen har detta närmare redovisats.

I paragrafen har med hänsyn till detta en precisering av civilförsvarsverksamheten gjorts med utgångspunkt i definitionen i nämnda tilläggsprotokoll. Av de punkter som räknas upp i artikel 61 har punkterna 6 och 11-14 undantagits från uppräkningsen i 1 §. Dessa uppgifter är av sådan art att de ombesörjs av andra ordinarie samhällsorgan.

I ett fjärde stycke har tagits in bestämmelser som anger att civilförsvarsverksamhet omfattar också bistånd åt andra samhällsorgan i de frågor som enligt artikel 61 hänförs till civilförsvarsverksamhet men, som nyss nämnts, har undantagits från civilförsvarsorganisationens ordinarie verksamhet.

2 §

I denna paragraf regleras frågor om civilförvarsorganisationens beredskap. Till skillnad mot tidigare bör förstärkt beredskap kunna intas inte bara i krig eller vid krigsfara utan också vid andra utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara som riket befunnit sig i. Paragrafen har ändrats i enlighet med det anförda.

4 §

Denna paragraf innehåller f.n. dels föreskrifter om länsstyrelsens befattning med ledningen av civilförsvaret, dels vissa hänvisningar till bestämmelser som berör civilbefälhavarna och kommunerna.

I den allmänna motiveringen har civilbefälhavarens roll redovisats. De förändringar som där föreslås får regleras i instruktionen för civilbefälhavare. Den hänvisning som nu finns i lagen har behållits i denna paragraf med ett tillägg om civilområden. Hänvisningen i det nu gällande tredje stycket i fråga om kommunerna kan tas bort. Kommunernas befattning med civilförvarsverksamhet kommer nämligen att beröras i de flesta av lagens kapitel. Bestämmelser som berör länsstyrelsen har tagits in i en ny paragraf, 4 a §.

4 a §

I den allmänna motiveringen har närmare redogjorts för länsstyrelsens befogenheter gentemot kommunerna i fråga om civilförvarsverksamheten. Bl.a. anføres att en närmare precisering bör göras i lagen. I första stycket har därför förts in bestämmelser om länsstyrelsens huvudsakliga uppgifter. I andra stycket har förts in bestämmelser om att regeringen eller efter regeringens bemyndigande länsstyrelsen får meddela kommunerna föreskrifter om civilförvarsverksamhetens inriktning och bedrivande som behövs för samordningen av försvarsansträngningarna under civilförvarsberedskap.

5 §

I denna paragraf finns f.n. föreskrifter om civilförvarsområden och civilförvarsdistrikt. Dessa bestämmelser har ersatts med bestämmelser som allmänt reglerar kommunens befattning med ledningen av civilförvarsverksamheten. Föreskrifterna om vilka organ i kommunen som har hand om civilförvarsverksamheten finns i 41 § och i en ny paragraf 41 a §. Den planläggning som kommunen är skyldig att göra regleras i sex nya paragrafer, 10 b-10 g §§.

Kommunens ledningsuppgifter och planläggningsuppgifter beskrivs närmare i den allmänna motiveringen. I lagen anges också att staten ställer en civilförvarschef med en civilförvarsstab och övriga resurser till kommunens förfogande. Dessa resurser bestäms i första hand av statsmakterna genom de fleråriga försvarsbesluten och årligen i statsbudgeten. Civilför-

svarsstyrelsen omsätter dessa beslut genom att fördela resurser till länen. Länsstyrelsen fördelar sedan dessa resurser på kommunerna. För kommunernas del är det närmast organisationsplanen som redovisar vilka resurser som ställs till kommunens förfogande. Bestämmelser om detta har tagits in i paragrafen.

6 §

F.n. föreskrivs i denna paragraf om civilförsvarschef och om distriktschef. Dessa bestämmelser kan upphävas. I stället har här tagits in bestämmelser om att kommunerna skall ta till vara möjligheterna att samordna civilförsvarsverksamheten mellan sig. I den allmänna motiveringen har dessa frågor närmare belysts.

7 §

I denna paragraf finns f.n. föreskrifter om lokalt och regionalt allmänt civilförsvar och om verkskydd. Enligt förslaget kan skillnaderna mellan regionalt och lokalt civilförsvar tas bort. Vidare innebär ändringsförslaget att man inte längre skall göra någon uppdelning i allmänt civilförsvar och verkskydd. I lagens övriga paragrafer som rör denna fråga får därför särskilt anges när en föreskrift inte berör verkskyddet. Vidare har bestämmelserna om gemensamt verkskydd upphävts.

Som framgår av den allmänna motiveringen bör förutsättningarna för att anordna verkskyddet ändras. I denna paragraf har bestämmelserna utformats i enlighet härmed.

9 §

F.n. innehåller paragrafen bestämmelser om militär myndighets direktiv rätt mot civilförsvarsmyndighet. I den allmänna motiveringen har förordats att denna direktiv rätt bör slopas. Paragrafen har därför upphävts.

10 §

I denna paragraf föreskrivs f.n. att civilförsvarets omfattning och beskaffenhet skall anges i en organisationsplan samt att uppgifter om skyddsrum skall anges i en skyddsrumspan. Denna paragraf skall enligt förslaget betecknas 10 a §. Kommentarer till ändringarna i den tidigare 10 § finns under 10 a §. I en ny 10 § under rubriken "Regeringen" har bestämmelser om skyddsrum förts in. I första och tredje styckena föreskrivs var skyddsrum skall byggas och att vissa förberedelser skall göras för att under civilförsvarsberedskap kunna ställa i ordning andra utrymmen till skyddsrum. Motsvarande bestämmelser finns i den nu gällande 22 § som upphävs. I andra stycket anges att skyddsrumsortens gränser bestäms enligt grunder som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Motsvarande bestämmelser finns i den nu gällande 24 § som upphävs.

10 a §

I den allmänna motiveringen finns en redogörelse för kommunernas skyddsplanering. Av denna framgår att skyddsrumspanerna i nuvarande form kan avskaffas. Hänvisningen till 4 kap. kan därför tas bort. I stället bör läggas fast att länsstyrelsen upprättar och antar organisationsplaner. Till skillnad mot tidigare skall organisationsplanen omfatta endast en kommun. Vad som bör redovisas i organisationsplanen framgår av mitt anförande i den allmänna motiveringen. I denna paragraf bör också läggas fast länsstyrelsens skyldighet att upprätta och anta mobiliseringsplaner för kommunerna, länsplaner för länet och särskilda planer för civilförsvsverksamhet som behöver samordnas mellan flera kommuner. En föreskrift om att länsstyrelsen skall samråda med berörda kommuner har också tagits in i denna paragraf. I den allmänna motiveringen har jag lämnat en närmare redogörelse för länsstyrelsens planläggning. Det får ankomma på regeringen eller myndighet som regeringen utser att meddela ytterligare föreskrifter om länsstyrelsernas planläggning.

10 b-10 g §§

I dessa sex nya paragrafer har bestämmelser som reglerar kommunernas skyldighet att planlägga för civilförsvsverksamheten tagits in. I den allmänna motiveringen har jag redovisat min syn på omfattningen av denna planläggning. De föreskrifter i lag som reglerar planläggningen bör vara ganska detaljrika.

I 10 b § första stycket tas först in en uppräkningslista av de planer som kommunen skall upprätta.

I andra stycket har tagits in en möjlighet för regeringen att föreskriva att skyddsplanen för att bli gällande helt eller delvis skall godkännas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

I tredje stycket slås också fast att kommunens civilförsvsplanläggning skall samordnas med den kommunala beredskapsplanläggningen. En motsvarande bestämmelse föreslås i lagen om kommunal beredskap. Vissa civilförsvsplaner bör därvid vara gemensamma med motsvarande beredskapsplaner. Ledningsplanen, informationsplanen och personal- och underhållstjänstplanen är sådana planer som bör vara gemensamma med motsvarande beredskapsplaner. I paragrafen har också samrådsskyldighet med länsstyrelsen tagits in.

I fjärde stycket föreskrivs om översyn och revidering av planerna.

I 10 c-10 g §§ har tagits in bestämmelser som reglerar innehållet i stort i planerna.

Om planernas innehåll har en närmare redogörelse lämnats i den allmänna motiveringen. Till skillnad mot vad kommittén föreslår så förordas i den allmänna motiveringen att länsstyrelsen får ansvaret för mobiliseringsplanläggningen. Dock bör kommunen med underlag från länsstyrelsen upprätta en s.k. mobiliseringsöversikt. I punkten 6 i 10 c § har därför tagits

in en bestämmelse om att ledningsplanen skall innehålla uppgifter om civilförvarsorganisationens mobilisering.

Som anförts i den allmänna motiveringen bör skyddsrumspanen i sin nuvarande form avskaffas och motsvarande planering tas in i skyddsplanen. I 10 e § har i ett tredje stycke tagits in bestämmelser som rör planeringen av skyddsrum. Bestämmelserna motsvarar nuvarande 24 och 26 §§ som upphävs.

12 §

I denna paragraf finns föreskrifter om civilförvarspåikt. Ändringarna är närmast av redaktionell art. I § i lagförslaget bygger på att de nuvarande sjukvårdsplutonerna förs över till sjukvårdshuvudmännen. För att tillgödose personalbehovet för sjukvårdsplutonerna måste förmodligen civilförvarspåikten användas. Med nuvarande reglering torde inte detta kunna förenas. Emellertid har riksdagen under 1983/84 års riksmöte antagit ett förslag till lag om skyldighet för civilförvarspåiktiga att tjänstgöra utanför civilförvaret (prop. 1983/84: 114, FöU 16, rskr 287). Med den nya lagen kan denna fråga lösas. Någon särbestämmelse i civilförvarslagen behövs således inte.

15 §

I denna paragraf regleras rätten för civilförvarscheferna att infordra uppgifter från de civilförvarspåiktiga. Ändringen innebär att denna befogenhet nu läggs på kommunerna.

17 §

Ändringen i denna paragraf är närmast av redaktionell art och föranledd av ändringen i 7 §.

18 §

F.n. föreskrivs i denna paragraf att en civilförvarspåiktig för inskrivning i civilförvaret är skyldig att inställa sig på utsatt tid och plats inom det civilförvarsområde där han vistas. Eftersom civilförvarsområdena avskaffas, måste bestämmelsen ändras. Något behov att ha en sådan liknande begränsning finns inte längre. Eftersom länsstyrelserna ombesörjer inskrivningen ligger redan en begränsning till länet, vilket får anses vara tillräckligt.

19 §

F.n. finns i denna paragraf vissa bestämmelser om förbud för den civilförvarspåiktiga att under högsta civilförvarsberedskap lämna civilförvarsområdet. Bestämmelserna har numera inte någon betydelse. Paragrafen kan därför upphävas.

22-28 §§

Som jag har angett i den allmänna motiveringen kan skyddsrumspanen i sin nuvarande form avskaffas. Det berör föreskrifterna i 22-28 §§.

Föreskrifterna i 22 § har flyttats till nya 10 § varför 22 § kan upphävas.

I 23 § finns bestämmelser om skyddsrumspaner. Dessa föreskrifter kan upphävas.

I 24 § föreskrivs att skyddsrumspanen skall ange skyddsrumsorternas gränser. Dessa gränser skall enligt förslaget tas in i skyddsplanen enligt 10 e §. I paragrafen finns också regler om hur gränserna skall bestämmas. Dessa föreskrifter har tagits in i 10 § andra stycket. 24 § kan därför upphävas.

F.n. innehåller 25 § bestämmelser om skyddsrumsområden. Paragrafen kan upphävas med hänsyn till vad som anförts om skyddsplanen.

26 § innehåller grundläggande bestämmelser om beräkning av skyddsrumskbehovet. Dessa bestämmelser har tagits in i den nya 10 c § varför 26 § kan upphävas.

27 § har ändrats på grund av att skyddsrumspanen i sin nuvarande form avskaffas. I stället skall det läggas fast att kommunen är skyldig att tillse att det byggs skyddsrum enligt skyddsplanen. Genomförandet får i övrigt ske på samma sätt som förut. Uppgifter om behov m.m. framgår av skyddsplanen.

Ändringen i 28 § är en följd av att skyddsrumsområdena avskaffas.

36 §

I denna paragraf finns f.n. vissa bestämmelser om inkvartering m.m. Det nuvarande andra stycket behövs inte och kan upphävas. I stället har, med vissa redaktionella jämkningar, från lagen om kommunal beredskap förts över bestämmelser som reglerar sådant som är att anse som civilförsvarsverksamhet.

38 §

Ändringarna i denna paragraf är av redaktionell art.

40 §

I denna paragraf finns f.n. föreskrifter som reglerar kommunernas skyldighet i visst hänseende i fråga om civilförsvarsverksamheten. Dessa uppgifter skall alltså finnas kvar. Vissa redaktionella jämkningar och följdändringar i lagtexten har emellertid gjorts. Bl.a. har bestämmelser som rör civilförsvarschefen i 1 mom. a) tagits bort. Föreskrifterna i punkten 1 mom. i) om ansvaret för bl.a. gatubelysning har numera mist sin betydelse. Föreskrifterna kan därför upphävas.

I den allmänna motiveringen redovisas skyddsrumsutredningens förslag i fråga om skyddade utrymmen. F.n. ankommer det på fastighetsägare att förse byggnader med skyddade utrymmen. Någon ersättning utgår inte.

Enligt skyddsrumsutredningens förslag bör skyddade utrymmen inte vara knutna till den enskilda byggnadens behov utan ses som en kollektiv nytthet på samma sätt som skyddsrummen.

Det är enligt utredningen nödvändigt att kommunerna får ett ökat ansvar. Ansvaret bör bestå i att i fred välja ut lämpliga lokaler och platser för skyddade utrymmen och att vidta förberedelser bl.a. i form av inventering, åtgärdsförslag och planläggning, så att utbyggnaden kan ske snabbt när försvarsberedskapen behöver förstärkas. En bestämmelse med detta innehåll har förts in i punkten 1 mom. i). Kommunen bör också få ersättning för dessa åtgärder. Detta regleras i 42 §. Fastighetsägaren skall alltså vara den som har skyldigheten att ställa i ordning dessa utrymmen. Ersättning bör också utgå för fastighetsägarens åtgärder. Bestämmelser om detta finns i 57 §.

Bestämmelserna i paragrafens tredje moment kan upphävas med hänsyn till kommunernas nya roll i fråga om civilförsvarsverksamheten.

41 §

I denna paragraf regleras f.n. vilka organ i kommunen som har hand om civilförsvarsverksamheten. Kommunens organisation har behandlats i den allmänna motiveringen. I 41 § bör endast den fredstida organisationen behandlas. I första stycket har därför angetts att det är fråga om fredstida förberedelser. I andra stycket har bestämmelserna som berör skyddsrumspan tagits bort. I stället har förts till bestämmelser om att kommunfullmäktige antar kommunens civilförsvarsplaner. I tredje stycket har bestämmelser som berör beredskapsförhållanden tagits bort.

Bestämmelserna i tredje momentet kan upphävas p.g.a. kommunens nya roll i fråga om civilförsvarsverksamhet.

41 a §

I denna nya paragraf har bestämmelser tagits in som berör ledningen av civilförsvarsverksamheten under civilförsvarsberedskap. En närmare redogörelse i dessa frågor finns i den allmänna motiveringen. I första stycket har föreskrivits att kommunstyrelsen utövar den ledning av civilförsvarsverksamheten som ankommer på kommunen under civilförsvarsberedskap. Kommunens ledningsansvar regleras i 5 §.

I andra och tredje styckena regleras den direkta ledningen av civilförsvarsverksamheten. Som beskrivs i den allmänna motiveringen skall civilförsvarschefen ha det direkta ansvaret i vissa frågor som har angetts i paragrafen. Civilförsvarschefen tas ut av länsstyrelsen genom inskrivning i civilförsvaret. Kommunen bör få det avgörande inflytandet på valet genom att lämna förslag till länsstyrelsen. Länsstyrelsen bör således följa förslaget om inte starka skäl talar emot. Normalt bör chefen vara den brandchef som tjänstgör i kommunen. Som anförts i den allmänna motiveringen är civilförsvarschefen med sin stab en enhet i krigsorganisationen och således en statlig resurs som ställs till kommunens förfogande (jfr 5 §).

42 §

I denna paragraf regleras vissa ersättningsfrågor. Som anförs i motiveringen till 40 § bör kommunen få ersättning för förberedande åtgärder i fråga om skyddade utrymmen enligt 40 § 1 mom. i). En föreskrift om detta har tagits in i denna paragraf.

44 §

Paragrafen innehåller f.n. vissa bestämmelser om ersättning till kommunen. I den allmänna motiveringen förordas att kommunen skall få ersättning av statsmedel för de kostnader som kommunen har för ledningen av civilförsvarsverksamheten och förberedelser i fred för denna verksamhet. Med förberedelser avses i första hand att upprätta och vidmakthålla angivna planer för verksamheten. Kommunen bör dock inte ha ersättning för kostnader för egen personal som avses i 20 §. Bestämmelser om vad nu sagts har förts in i denna paragraf. Ersättningen bör bestämmas och betalas ut av regeringen eller av den myndighet som regeringen bestämmer. Ersättningen bör som framgår av den allmänna motiveringen beräknas efter en schablonmetod.

45 §

Ändringen i denna paragraf är en följdändring av andra ändringar i lagen.

49 och 50 §§

F.n. innehåller dessa paragrafer bestämmelser om gemensamt verkskydd. Som framgår av den allmänna motiveringen kan, med hänsyn till vad som anförts i kommentaren till 7 § om att reglerna om gemensamt verkskydd kan upphävas, också dessa båda paragrafer upphävas.

54 §

Ändringarna i denna paragraf är av redaktionell art.

57 §

I denna paragraf regleras vissa skyldigheter för fastighetsägare. Som anförts tidigare i kommentaren till 40 § bör reglerna ändras i fråga om skyddade utrymmen. Punkten d) har således ändrats på så sätt att skyldigheten att anordna skyddade utrymmen också skall kunna gälla under fredstid och inte bara under civilförsvarsberedskap. Vidare innebär ändringen att det skyddade utrymmet inte bara avser den egna fastighetens behov. I likhet med vad som gäller för skyddsrumbyggandet är det inte nödvändigt att själva byggnaden förses med det skyddade utrymmet. Möjlighet bör finnas att anordna ett skyddat utrymme friliggande i anslutning till byggnaden. Punkten e) har ändrats så att skyldighet föreligger att upplåta det skyddade utrymmet åt befolkningen. I ett nytt stycke har ersättningsregler tagits in som innebär att fastighetsägaren får ersättning för nämnda åtgärder.

58 §

Ändringen i denna paragraf innebär att vad som f.n. föreskrivs om civilförsvarschef skall i fortsättningen gälla för kommunen.

59 §

I denna paragraf finns föreskrifter om utrymning. Föreskrifterna bör också avse omflyttning vilket lagts till i paragrafen. Det kan ifrågasättas om inte bestämmelserna om fastighetsägarnas skyldighet som nu finns i lagen (1964: 64) om skyldighet att upplåta inkvarteringsbostad i krig m.m. borde tas in i civilförsvarslagen. Det får dock t.v. räcka med att en hänvisning till denna lag tas in i paragrafen.

65 §

Ändringarna i denna paragraf föranleds av att kommunerna fått uppgifter i fråga om skyddade utrymmen (jfr 40 § 1 mom. i). För att kommunerna skall kunna fullgöra dessa uppgifter måste möjlighet ges för kommunerna att besikta anläggningar och byggnader.

66 §

I denna paragraf behandlas bl.a. civilförsvarschefens befogenheter. Dessa befogenheter tillägs nu kommunerna.

68 §

I denna paragraf finns f.n. bestämmelser om förfoganderätt för bl.a. civilförsvarschef. Den rätten bör i stället avse kommunen. En bestämmelse om detta har förts in i 68 § första stycket. Kommunens förfoganderätt kommer, som framgår av 41 a §, att i första hand utövas av kommunstyrelsen. Ingenting hindrar dock kommunstyrelsen från att överlämna åt kommunens civilförsvarschef att besluta på kommunstyrelsens vägnar (jfr 41 a § tredje stycket 3).

Andra stycket kommer att sakna aktualitet och kan upphävas.

I tredje stycket har viss förfoganderätt tillförts kommunen för kommunens nya uppgifter i fråga om skyddade utrymmen.

73 §

Denna ändring är endast av redaktionell art.

75 §

Bestämmelserna i denna paragraf kommer att sakna betydelse och kan upphävas.

77 §

I denna paragraf finns f.n. reglerat vissa befogenheter för civilförsvarschef. Dessa befogenheter läggs nu på kommunen.

78 §

I denna paragraf finns f.n. föreskrifter som ger länsstyrelsen möjlighet att förelägga vite om någon underlåter att fullgöra skyldigheter som åligger honom enligt civilförsvarslagen. Föreläggande kan också riktas mot en försumlig kommun. Denna möjlighet bör utsträckas till att omfatta också försummelser beträffande kommunens nya skyldigheter enligt 2 a kap. om planläggning m.m. eller föreskrifter som meddelas med stöd av bestämmelserna i detta kapitel. Paragrafen har ändrats i enlighet härmed.

I prop. 1983/84: 113 om ändring i civilförsvarslagen som antagits av riksdagen vid 1983/84 års riksmöte (FöU 17, rskr 278) föreslås bl.a. regler som ålägger kommunerna att kontrollera skyddsrumsbeståndet i kommunen och se till att fel och brister åtgärdas. I det lagstiftningsarbetet diskuterades om kommunerna skulle tilläggas rätt att förelägga viten. Emellertid framhölls då att den frågan borde prövas i det lagstiftningsarbete som förbereds i fråga om kommunernas övertagande av ledningsansvaret för civilförsvaret. Det är rimligt att kommunerna får rätt att förelägga viten i sådana fall där kommunen har aktualiserat en skyldighet för någon att fullgöra något enligt civilförsvarslagen. En bestämmelse om detta har lagts till i denna paragraf.

81 §

Ändringarna i straffbestämmelserna är av redaktionell art.

83 §

Denna paragraf innehåller besvärsmåttbestämmelser. De besvärsmåttbestämmelser som f.n. avser beslut av civilförsvarschef har ändrats till att avse beslut av kommunen. I övrigt är ändringarna av redaktionell art.

Ikraftträdandebestämmelser

Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1985. Vid den tidpunkten kommer dock kommunerna inte att kunna överta ledningen av civilförsvarsverksamheten. Det beräknas kunna ske först den 1 januari 1987. Av det skälet föreskrivs att äldre bestämmelser alltjämt skall tillämpas till den tidpunkten.

När kommunerna övertar ansvaret för ledningen av civilförsvarsverksamheten på lokal nivå i krig, måste de planer som anges i 2 a kap. vara upprättade och antagna. Det är därför nödvändigt att planläggningen kommer i gång så tidigt att planerna är klara vid utgången av december 1986. I ikraftträdandebestämmelserna föreskrivs därför att planläggningen skall starta utan hinder av att de äldre bestämmelserna gäller. Planläggningen måste ske med stöd av de nya bestämmelserna. Föreskrift om detta ges också. Den föreskriften innebär att alla nya bestämmelser som har med planläggningen att göra blir tillämpliga vid genomförandet av den. Det innebär bl.a. att kommunerna får rätt till ersättning för arbetet med planerna enligt den nya 44 §.

4.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1964: 63) om kommunal beredskap**3 §**

I den allmänna motiveringen framhålls att civilförsvarsverksamheten bör regleras i civilförsvarslagen och att lagen om kommunal beredskap endast bör innehålla föreskrifter om kommunens uppgifter i fråga om övrig civil totalförsvarsverksamhet.

Denna paragraf innehåller f.n. föreskrifter om sådant som är att anse som civilförsvarsverksamhet. Kommunens uppgifter i detta hänseende regleras i civilförsvarslagen. Paragrafen kan därför upphävas.

6 §

I denna paragraf regleras bl.a. kommunens skyldighet att vidta förberedelser i fredstid för viss totalförsvarsverksamhet, exempelvis planläggning. Emellertid skall kommunen planlägga sin civilförsvarsverksamhet enligt bestämmelser i civilförsvarslagen. Ett tillägg till första stycket har därför gjorts med innehåll att kommunens planläggning enligt lagen om kommunal beredskap kan begränsas av särskilda bestämmelser, t.ex. i civilförsvarslagen. Övriga ändringar är av redaktionell art.

7 §

I denna paragraf finns föreskrifter om kommunens beredskapsplanläggning. I paragrafen har gjorts ett tillägg med hänvisning till 10 b § tredje stycket civilförsvarslagen som innehåller föreskrifter om samordning av beredskapsplanläggningen med civilförsvarsplanläggningen.

14 §

I tredje stycket finns föreskrifter som berör civilförsvarschef. Föreskrifterna behövs inte och kan därför upphävas.

16 §

Denna paragraf innehåller föreskrifter om ersättning till kommunen för planläggningskostnader. F.n. får kommunen inte full kostnadstäckning och inte heller ersättning för planrevision. Som anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.5) bör kommunerna få samma ersättning för den kommunala beredskapsplaneringen som för civilförsvarsplaneringen, dvs. full kostnadsersättning samt ersättning för planrevision. Paragrafen har ändrats i enlighet med det anförda.

Ikraftträdandebestämmelser

Denna lag bör träda i kraft vid samma tidpunkt som lagen om ändring i civilförsvarslagen, dvs. den 1 januari 1985. Som anförts tidigare kommer kommunerna emellertid inte att kunna överta ledningen av civilförsvarsverksamheten förrän tidigast den 1 januari 1987. Äldre bestämmelser i

civilförsvarslagen måste därför gälla till den tidpunkten. Av samma anledning måste också de äldre bestämmelserna i lagen om kommunal beredskap alltså tillämpas t.o.m. utgången av december 1986.

Kommunerna måste emellertid påbörja sin planläggning enligt 2 a kap. civilförsvarslagen redan den 1 januari 1985. Den planläggningen skall kommunerna samordna med den kommunala beredskapsplanläggningen. Därför måste utan hinder av att äldre bestämmelser alltså skall gälla de nya bestämmelserna i lagen om kommunal beredskap tillämpas på den kommunala beredskapsplanläggning som är nödvändig för samordningen med civilförsvarsplanläggningen. Det innebär bl.a. att kommunerna får ersättning enligt den nya 16 §.

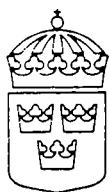
5 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1. lag om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74),
2. lag om ändring i lagen (1964: 63) om kommunal beredskap.

6 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.



Statens offentliga utredningar

1983:68

Försvarsdepartementet

Kommunerna och Civilförsvaret

Fristående sammanfattning av betänkande Ds Fö 1983:10

Stockholm 1983

Förord

Regeringen bemyndigade i juni 1982 chefen för försvarsdepartementet att tillkalla en kommitté med uppdrag att behandla frågor som har samband med genomförandet av 1982 års totalförsvarsbeslut angående civilförsvaret och kommunerna. Kommittén antog benämningen Provplanläggningskommittén – Civilförsvaret och Kommunerna (Pro CK). I oktober 1983 överlämnade kommittén till försvarsministern betänkandet (Ds Fö 1983:10) Kommunerna och Civilförsvaret – Ledning och planläggning på lokal nivå.

Under kommitténs arbete har från många håll framhållits att det föreligger ett stort behov av och intresse för att ta del av kommitténs överväganden och förslag. Man har framfört att det skulle vara av stort värde om kommitténs förslag kunde sammanfattas och spridas i en lättillgänglig form.

Mot denna bakgrund har kommittén utarbetat föreliggande publikation som utgör en relativt fullständig sammanfattning av innehållet i betänkandet.

Stockholm i november 1983

Provplanläggningskommittén – Civilförsvaret och Kommunerna

Innehåll

1. *Bakgrund*
 2. *Ledning*
 3. *Planläggning m.m.*
 4. *Ekonomi*
 5. *Lagändringar m.m.*
 6. *Sammanfattning av förslagen*
 7. *Särskilda ytranden*
- Bilaga 1 *Kommitténs sammansättning*

1 Bakgrund

Även om civilförsvaret har genomgått många förändringar under tiden efter andra världskriget har lednings- och ansvarsförhållanden inte nämnvärt ändrats sedan tillkomsten av 1960 års civilförsvarslag. Ett antal faktorer talar emellertid nu för en förändring i dessa avseenden. De viktigaste faktorerna redovisas nedan.

- Antalet kommuner i landet har minskat kraftigt. I dag finns 284 kommuner. 1960 var antalet drygt 1 000. Kommunerna har fått ett ökat ansvar inom olika områden av samhällsplaneringen och för kommuninvånarnas trygghet.
- Nästan alla fredstida förberedelser för totalförsvarets verksamhet bygger på principen att den som har ett ansvar för en verksamhet i fred bör även i krig ha motsvarande ansvar om denna verksamhet skall fortsätta då.
- Enligt 1982 års totalförvarsbeslut skall strävan vara att åstadkomma en stark samhällsanknytning av civilförvarsverksamheten. Vidare bör man skapa förutsättningar för befolkningen att aktivt delta i verksamheten. En god lösning när det gäller att tillgodose dessa önskemål är att förankra verksamheten hos de ordinarie samhällsorganen och där möjliggöra ett politiskt inflytande.

Frågan om ett ökat kommunalt ansvar för ledningen av civilförsvaret på lokal nivå har utretts mycket grundligt. Det skedde först i interna utredningar inom civilförvarsstyrelsen i början av 1970-talet. När 1978 års försvarskommitté intresserade sig för frågan tog diskussionen fart på allvar. En särskild expertgrupp inom försvarskommittén, den s.k. CK-gruppen, fick i uppdrag att utreda frågan och utarbetade två rapporter. Försvarskommitténs förslag låg till grund för 1982 års totalförvarsbeslut. Riksdagen beslutade därvid bl.a. om följande tre väsentliga förändringar för civilförsvarets del:

- Kommunerna skall med början senast under budgetåret 1984/85 ta över ansvaret för ledningen av civilförvarsverksamheten på lokal nivå i krig och det planläggningsansvar i fred som hänger samman härmed.
- Lokala skyddsplaner skall upprättas i samtliga kommuner.
- En hemskyddsorganisation skall byggas upp under 1980-talet.

I försvarsbeslutet betonades att övergången till det ökade kommunala ansvaret skall samordnas med att hemskyddsorganisationen införs och arbetet med skyddsplaner.

I försvarsbeslutet uttalades klart att civilförsvaret även i fortsättningen

skall vara en statlig angelägenhet. Enkelt uttryckt kan man säga att staten uppdrar åt kommunerna att mot ekonomisk ersättning genomföra vissa förberedelser i fred för att under beredskap och i krig kunna leda civilförsvarsverksamheten på lokal nivå. Staten är således även i fortsättningen huvudman för civilförsvaret.

Riksdagen tog inte ställning till storleken av statens ersättning till kommunerna och formerna för denna. För att genom en provplanläggning praktiskt pröva den framtida ansvarsfördelningen mellan länsstyrelserna och kommunerna, kostnadsfrågan m.m. beslöt regeringen att tillkalla en parlamentarisk kommitté. Denna kommitté, Provplanläggningskommittén - Civilförsvaret och Kommunerna (Pro CK), tillsattes i juni 1982. Den fick till uppgift att med utgångspunkt i den inriktning av civilförsvarsverksamheten som framgår av totalförsvarsbeslutet leda provplanläggningen samt att överväga och lämna förslag om

- fördelningen av ansvaret mellan länsstyrelserna och kommunerna för olika planer och andra därmed sammanhängande beredskapsåtgärder i fred när det gäller såväl civilförsvarsverksamheten inom den enskilda kommunen som den civilförsvarsverksamhet som skall samordnas över kommungränser,
- hur ledningen av den civilförsvarsverksamhet som skall samordnas över kommungränser bör organiseras,
- innehåll och utformning av de olika planerna för civilförsvarsverksamheten,
- erforderliga författningsbestämmelser för genomförande av riksdagens beslut i fråga om civilförsvaret och kommunerna samt
- regler som bör gälla för ersättning till kommunerna för deras civilförsvarsverksamhet i fred.

Provplanläggningen

För att få underlag för våra överväganden och förslag har 22 kommuner i Malmöhus och Kopparbergs län genomfört en provplanläggning under vår ledning. Valet av län och kommuner har gett goda möjligheter till en bred behandling av frågor om civilförsvarsplanläggning. Sålunda har olika problem kunnat belysas såväl i stora och medelstora kommuner som i mindre kommuner av glesbygdskaraktär.

De kommuner som deltagit i provplanläggningen är i

Malmöhus län: Burlöv, Eslöv, Hörby, Höörs, Kävlinge, Lomma, Lund, Malmö, Staffanstorps, Svedala, Trelleborg och Vellinge samt i

Kopparbergs län: Borlänge, Gagnef, Leksand, Malung, Mora, Orsa, Rättvik, Säter, Vansbro och Älvdalen.

Figuren på sidan 9 visar översiktligt samverkansformerna under provplanläggningen.

I ett första steg utarbetade de centrala fackmyndigheterna förslag till regler (föreskrifter och allmänna råd) för olika planer. Sedan vi hade godkänt reglerna att ligga till grund för provplanläggningen översändes dessa till de båda länsstyrelserna. Dessa överlämnade de fastställda reglerna till kom-

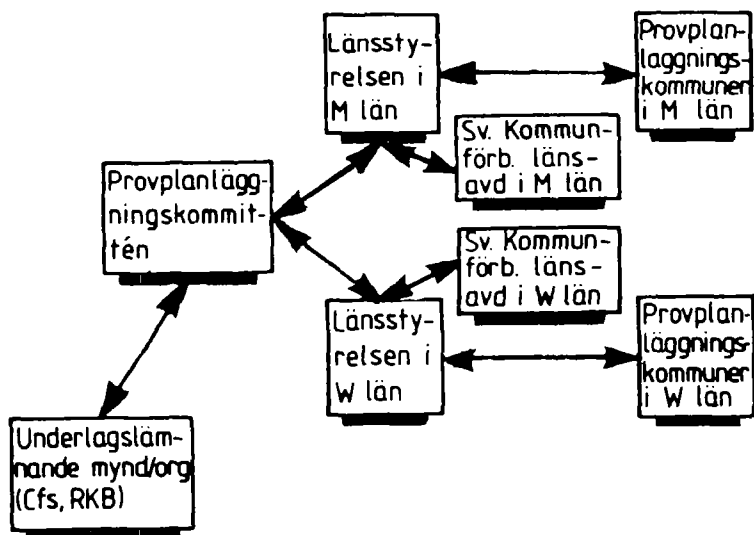
munerna tillsammans med erforderligt regionalt planeringsunderlag. Därvid presenterade länsstyrelserna innehållet i reglerna och underlaget. Redan tidigare hade länsstyrelserna lämnat information till berörd personal avseende civilförsvarets organisation och verksamhet och dessutom genomfört en viss utbildning av samma personal.

Svenska kommunförbundets länsavdelningar informerades kontinuerligt om och medverkade i viss omfattning i provplanläggningen.

Under provplanläggningen begränsade vi våra direktkontakter med provplanläggningskommunerna i fråga om det konkreta planläggningsarbetet. Kontakterna till oss kanaliserades i stället via länsstyrelserna för att ge en bild av en bedömd framtida planeringssituation. Däremot genomfördes uppföljning av erfarenheterna från provplanläggningen i direktkontakt mellan bl.a. kommunerna och oss.

Länsstyrelserna hade under hela provplanläggningen den viktiga uppgiften att på olika sätt bistå kommunerna. Förutom att ansvara för planläggningsunderlaget, vilket krävde en relativt stor arbetsinsats, genomförde länsstyrelserna inledningsvis de tidigare berörda informations- och utbildningsinsatserna. Dessutom utvecklades en rutin genom vilken den enskilda kommunen snabbt kunde få svar på olika frågor och diskutera uppkomna problem.

SAMVERKAN UNDER PROV- PLANLÄGGNINGEN



I det följande redovisas kortfattat våra viktigaste överväganden och förslag rörande ledning, planläggning, ekonomi, lagändringar och tidsförhållanden.

2 Ledning

Ledning av civilförsvarsverksamheten inom kommun

Vi anser att kommunstyrelsen skall ha det övergripande ansvaret för all på kommun ankommande totalförsvarsverksamhet under beredskap och i krig. Härigenom uppnås goda förutsättningar för en nödvändig samordning och ledning av verksamheten.

Vi föreslår att i samtliga kommuner skall finnas en civilförsvarsstab som skall verka under beredskap och i krig. Denna är kommunstyrelsens stabsorgan för ledningen av civilförsvarsverksamheten inom kommunerna. I civilförsvarsstaben bör sakkunniga från vissa av kommunens förvaltningar ingå. Kommunstyrelsen och civilförsvarsstaben utgör tillsammans kommunens civilförsvarsledning. Kommunen bör ha ett avgörande inflytande när det gäller krigsplacering av personal i civilförsvarsstaben. Vi anser att chefen för civilförsvarsstaben skall ha ansvaret för den operativa ledningen av civilförsvarsverksamheten inom kommun. Ansvaret för andra uppgifter – bl.a. för att anordna skydd, för information och för röjning – bör kunna anförtros andra kommunala organ.

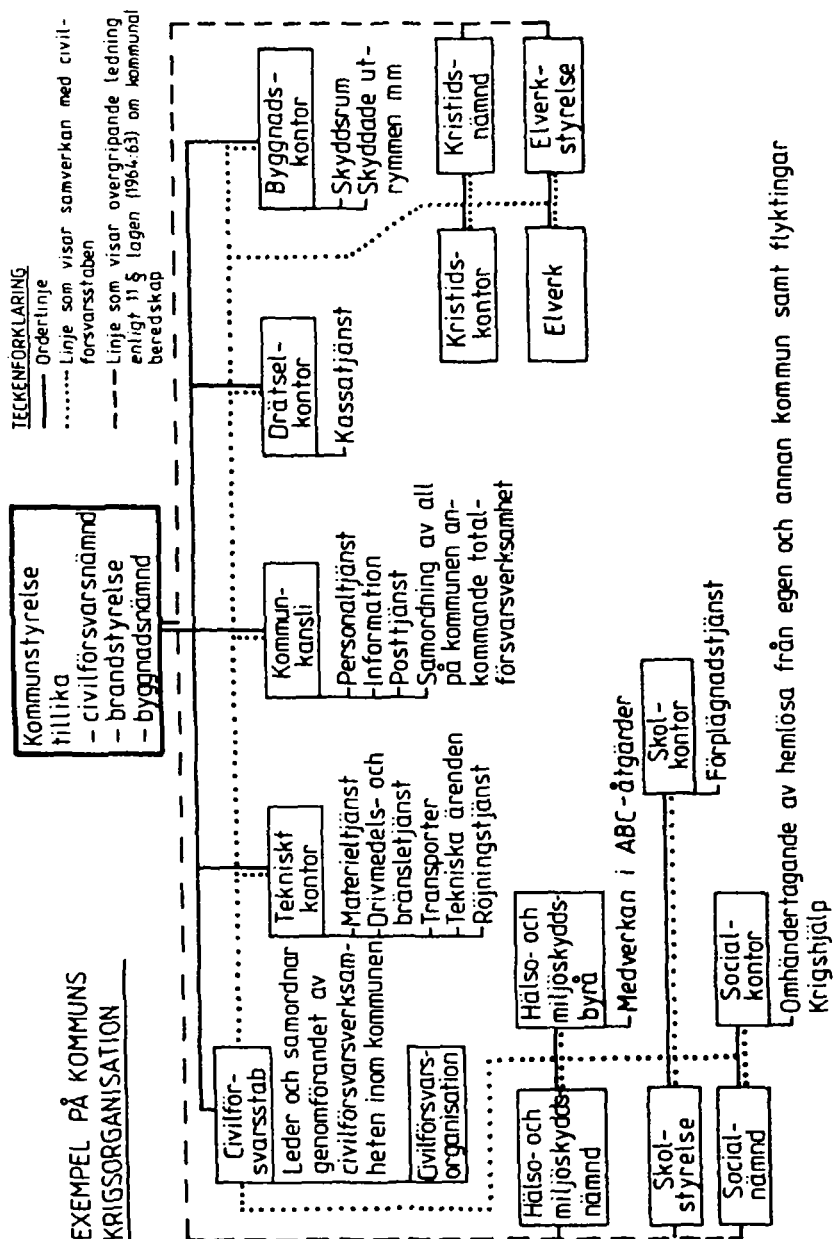
Exempel på kommuns krigsorganisation framgår av figuren på sidan 12.

Ledning av civilförsvarsverksamheten inom civilförsvarsregion

Behov finns av samordning under beredskap och i krig av civilförsvarsverksamheten mellan kommuner. Vidare föreligger behov av samordning med annan totalförsvarsverksamhet inom ett större område än den enskilda kommunen. Behovet av sådan samordning torde variera i olika delar av landet och med hänsyn till lägets krav. Inom en del län torde dessutom antalet kommuner vara så stort att länsstyrelsen i akuta situationer inte har möjlighet att svara för erforderlig ledning och samordning.

Nuvarande förordning om rikets indelning i civilförsvarsområden behöver ersättas med en ny förordning i vilken regeringen fastställer antalet civilförsvarsregioner och vilka kommuner som skall ingå i varje region. Det bör föreligga synnerliga skäl från totalförsvarssynpunkt om därvid den frivilligt överenskomna indelningen i räddningstjänstregioner skall frångås.

Oavsett de fredstida formerna för samarbete inom räddningstjänstregio-



nerna måste för civilförsvarsregion en regionledning vara förberedd och omgående kunna krigsorganiseras för att samordna och leda civilförsvarsverksamheten under beredskap och i krig.

När det gäller regionledningens uppgifter bör förtroendevalda från kommunerna inom regionen ha ett gemensamt ansvar för civilförsvarsverksamheten. Regionledningen skall under länsstyrelsen svara för att verksamheten blir samordnad inom regionen och att den bedrivs med enhetlig inriktning. Vidare skall regionledningen svara för att regionens olika resurser för verksamheten vid behov blir omfördelade mellan kommunerna och utnyttjade så att försvarsansträngningarna främjas. Regionledningen måste kunna fatta beslut som blir bindande för kommunerna i regionen. Detta kräver författningsmässigt stöd. Vi föreslår att regionledningen skall bestå av en politikergrupp och en beredningsgrupp. I politikergruppen skall en förtroendevald och en ersättare för denne ingå från var och en av de kommuner som ingår i regionen. Beredningsgruppen, som i regel sammansätts av tjänstemän, skall utgöra politikergruppens stabsorgan. Genom denna sammansättning av regionledningen skapas en god grund för kommunal samverkan inom civilförsvarsregionen. En sådan regionledning bidrar dessutom till en stark samhällsanknytning av civilförsvarsverksamheten, vilket är strävan i 1982 års totalförsvarsbeslut.

Politikergruppen utser inom sig ordförande och vice ordförande. I brådskande lägen skall ordföranden ensam eller den som ersätter honom kunna fatta beslut.

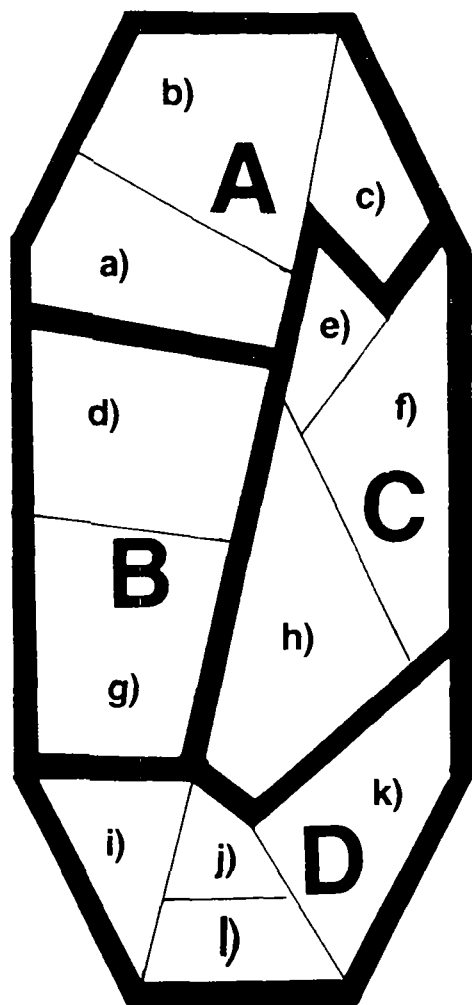
Genomförandet av regionledningens beslut skall enligt vår mening ankomma på civilförsvarsledningen i vederbörande kommun såvida inget annat överenkoms mellan länsstyrelsen, regionledningen och kommunen.

Beredningsgruppen är en enhet i civilförsvarets krigsorganisation. Av länsstyrelsen i samråd med kommunerna inom regionen utsedda personer bör således vara civilförsvarspliktiga och erhålla utbildning och övning för sina uppgifter med stöd av denna plikt.

Regionledningen samgrupperas med civilförsvarsstaben i den resursstarkaste kommunen inom regionen, dvs. i regel i nuvarande huvudcentral. För att begränsa kostnaderna bör den kommun där regionledningen uppehåller sig genom sin civilförsvarsstab ge den stabs- och sambandsservice m.m. som kan erfordras för såväl regionledningens politikergrupp som dess beredningsgrupp.

Regionindelningen m.m. illustreras i följande figur.

Ledning inom civilförsvarsregion



Länet indelas vid behov i civilförsvarsregioner. Exemplet visar ett län med fyra regioner (A - D).

I region A ingår, som framgår av exemplet, kommunerna a) b) och c).

Regionledningen där består av tre förtroendevalda och tre ersättare för dessa från de tre kommunerna samt ett stabsoorgan i form av en beredningsgrupp om 5-10 personer.

Regionledningens uppehållsplats är civilförsvarets ledningscentral i kommunen b), som tidigare utgjorde den s k huvudcentralen i civilförsvarsområdet.

Ledning av civilförsvarsverksamheten inom län

Beträffande länsstyrelses ledning och samordning av civilförsvarsverksamheten har vi inte funnit anledning att ändra nuvarande ordning. Däremot är en närmare precisering önskvärd av länsstyrelses uppgifter och befogenheter i förhållande till kommunerna. En sådan precisering framgår av vårt förslag till lag om ändring i civilförsvarslagen där vi har utvecklat länsstyrelsens ledningsansvar och dess roll i de framtida förberedelserna.

3 Planläggning m.m.

Syfte med civilförsvarsplanläggningen

Syftet med civilförsvarsplanläggningen i fred är att

- skapa ett grundläggande beslutsunderlag för ledningen av civilförsvarsverksamheten i krig,
- ange de åtgärder som bör vidtas när försvarsberedskapen behöver förstärkas samt
- utgöra grund för förberedelser i fredstid, exempelvis att bygga skyddsrum och att bedriva övningsverksamhet.

Planläggning på olika nivåer

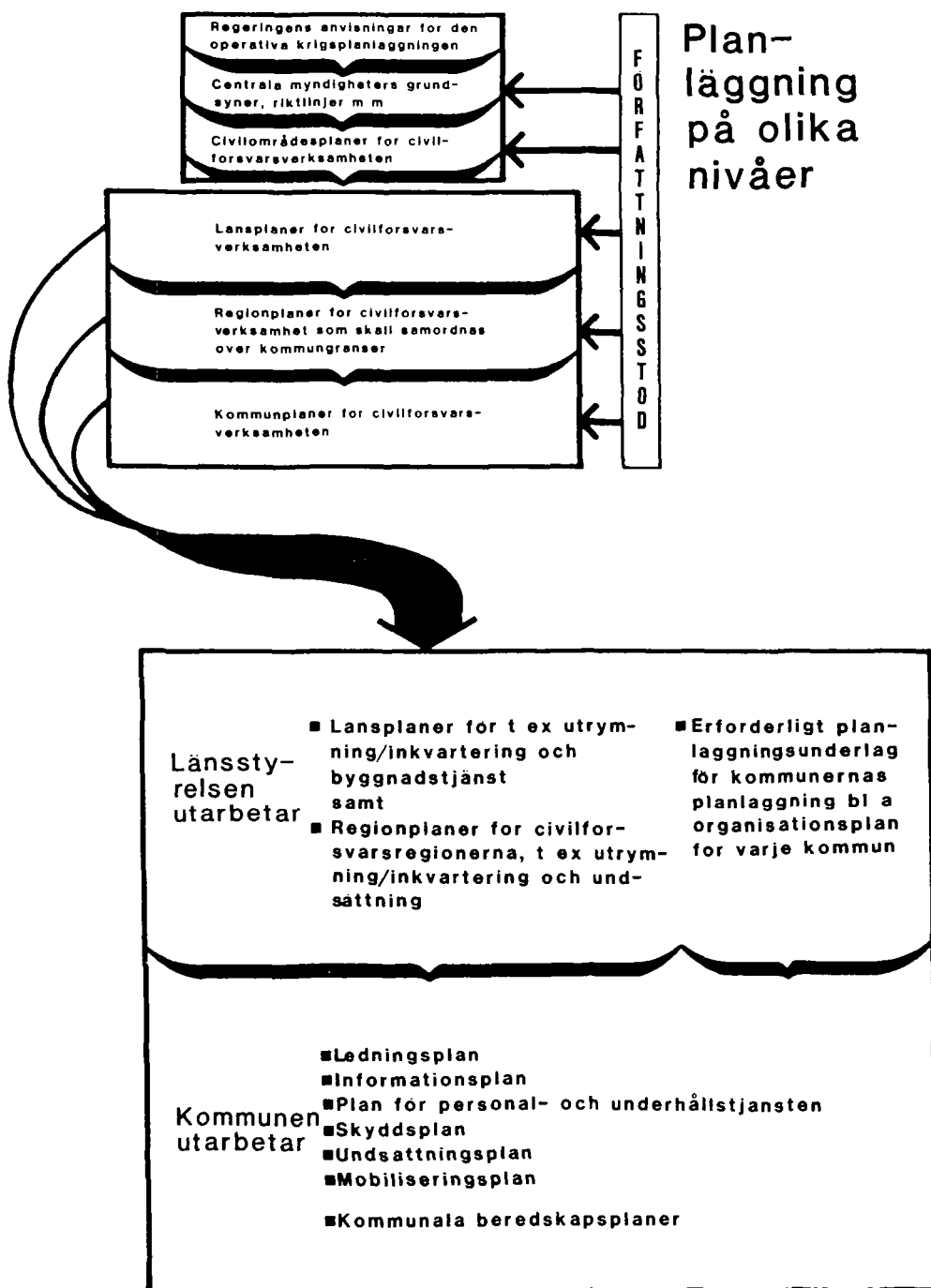
Förberedelser i form av fredstida planläggning för totalförsvaret måste utgå från av riksdag och regering utfärdade författningar. Regeringen utfärdar också särskilda anvisningar för den operativa krigsplanläggningen inom totalförsvarets civila delar. Anvisningarna ligger till grund för de centrala totalförsvarsmyndigheternas planläggning och utgör dessutom utgångspunkt för de föreskrifter m.m. som dessa myndigheter har att utfärda för krigsplanläggningen på regional och lokal nivå.

Det är i detta sammanhang viktigt att understryka att förberedelserna sker för krigstida förhållanden. I krigsplanläggningen måste kraven från bedömda krigstida förhållanden vara styrande.

Regeringens anvisningar för den operativa krigsplanläggningen anger att planläggningen på alla nivåer skall vara så samordnad att försvaret kan föras med enhetlig inriktning och så att de olika försvarsfunktionerna kan stödja varandra.

En väsentlig erfarenhet från provplanläggningen är just behovet av samordnad planläggning på olika nivåer. Som exempel kan här nämnas nödvändigheten av att både civilområdes- och länsplaner för utrymning och inkvartering utarbetas som grund för den kommunala planläggningen och att dessa planer på både lokal och regional nivå är väl samordnade med totalförsvarets planläggning i övrigt.

Figuren på sidan 16 illustrerar översiktligt planlägningsansvaret på olika nivåer.



Av figuren framgår att kommunerna enligt vår mening skall upprätta sex olika civilförsvarsplaner. Innehållet i stort i dessa redovisas senare.

Länsstyrelsen skall ansvara för att upprätta organisationsplan för varje kommun inom länet. I denna plan anges den civilförsvarsorganisation som tilldelas kommun och andra grundläggande förutsättningar för kommuns civilförsvarsverksamhet. Länsstyrelsen skall vidare ha ansvaret för erforderlig civilförsvarsplanläggning på länsnivå och för planläggningen för civilförsvarsregionerna. Vidare skall länsstyrelsen utarbeta och delge kommun det planläggningsunderlag som krävs för att kommun skall kunna upprätta sina planer.

Underlag för kommunernas planläggning

Kommunernas civilförsvarsplanläggning måste utgå från den centrala och regionala inriktningen av civilförsvarsplanläggningen. Härvid utgör de målanalyser som civilbefälhavarna i samråd med militärbefälhavarna har utarbetat viktiga grundvärden. Analyserna omformas av länsstyrelserna till en riskbedömning, som i sin tur utgör ett väsentligt underlag för kommunernas planläggning.

Länsstyrelserna har således en viktig roll när det gäller att förse kommunerna med erforderligt underlag före planläggningens början. Det är även angeläget att länsstyrelserna fortlöpande under arbetets gång bistår kommunerna.

Innehåll i kommunernas civilförsvarsplanläggning

Plan för kommuns övergripande ledning av verksamheten under beredskap och i krig

Planen innehåller en förteckning över kommunens uppgifter i stort i krig och beredskapsuppgifternas fördelning inom den kommunala förvaltningen. Vidare redovisas kommunens krigsorganisation och hur övergången till krigsorganisation skall ske. I övrigt innehåller planen de ändringar i arbetsordningen som de krigstida förhållandena bedöms medföra inom kommunen samt besluts- och delegationsregler. Lokalbehov, lokalfördelning för kommunens krigsorganisation och en redovisning av sambandsmöjligheterna ingår också i planen.

Vi föreslår att denna plan helt samordnas med motsvarande del inom den kommunala beredskapsplanläggningen.

Plan för kommunal information

Denna planläggning skall säkerställa resurser och fastställa samverkansformer för all den information som kommunen har ansvaret för under beredskap och i krig - inkl. information om civilförsvarsverksamhet.

Vi anser att även denna plan helt bör samordnas med den kommunala beredskapsplanläggningen.

Plan för personal- och underhållstjänst för civilförsvarsorganisationen

Personal- och underhållstjänst är verksamhet med syfte att vidmakthålla civilförsvarsorganisationens funktionsduglighet under beredskap och i krig. Det kan t.ex. gälla att fylla vakanser i krigsorganisationen (rekrytering, inskrivning) eller att säkerställa att civilförsvarsorganisationen har tillgång till materiel, livsmedel, drivmedel m.m.

Även denna plan kan enligt vår mening helt eller till större delen samordnas med den kommunala beredskapsplanläggningen.

Undsättningsplan för kommun

Syftet med undsättningsplanläggningen är att med utgångspunkt i en kartläggning av risker och andra förhållanden ge kommunens civilförsvarsledning underlag för användning av disponibla undsättningsresurser.

Undsättningsplanen inrymmer planläggningen för räddningstjänsten i fred och innehåller därutöver uppgifter om territoriell indelning, grupperingsplatser för civilförsvarsenheter och lokala samverkansorgan m.m. av betydelse vid undsättning.

Skyddsplan

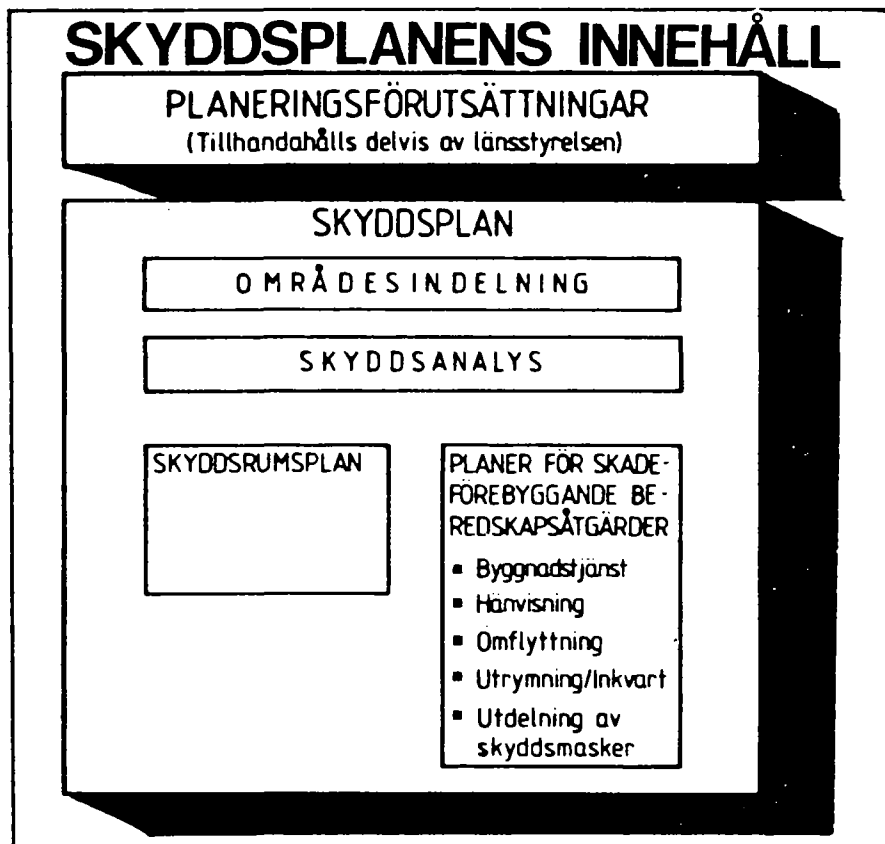
Under andra världskriget gjordes omfattande insatser i Sverige för att genom olika förstärkningsåtgärder åstadkomma skydd för befolkningen i byggnader i de dåvarande städerna. Principen har sedan dess och fram till år 1979 varit att inom en skyddsrumsort skall nya byggnader av viss minsta storlek förses med skyddsrum. Under denna period skedde vissa förändringar i samhället som påverkade skyddsrumbyggandet. T.ex. skedde det en boendeutglesning som medförde att det uppstod överskott på skyddsrumspatser i vissa områden. Under senare delen av perioden byggdes också färre flerfamiljshus medan antalet småhus ökade. Eftersom ägarna till de senare var undantagna från skyldighet att anordna skyddsrum uppstod det i villaområden brister på skyddsrum och totalt sett minskade produktionen i hela landet.

Från 1979 grundar sig skyddsrumproduktionen på en mer allsidig behovsriktad planering för skyddsrumsorten. För varje skyddsrumsort skall kommunen upprätta en skyddsrumspan. Den skall omfatta ortens hela bebyggelse och bör dessutom innefatta områden som är planlagda för framtida bebyggelse eller områden där bebyggelse kan förväntas. Planeringen skall förutom produktionen av skyddsrum i anslutning till uppförande av ny anläggning eller byggnad också avse åtgärder för att avhjälpa brist på skyddsrumspatser i redan bebyggda områden. Skyddsrumspanen är således ett grundläggande underlag för produktionen av skyddsrum. Den som avser att uppföra en ny anläggning eller byggnad inom en skyddsrumsort skall anmäla detta till kommunen. Denna prövar sedan anmälan bl.a. med utgångspunkt i behovet enligt skyddsrumspanen samt tillgängliga medel och lämnar därefter den byggande besked om han behöver bygga skyddsrum och hur stort detta behöver vara. Den som blivit ålagd att anordna skyddsrum ersätts av staten för sina merkostnader.

Genom de nya principerna för att bygga skyddsrum har man i skydds-

rumsorterna skapat ett system för produktion av skyddsrum i fred. Emellertid kvarstår en del problem att lösa. Detta gäller t.ex. frågan om hur man skall se på skyddsfrågan i områden utanför skyddsrumsorter. Vidare gäller det att finna ett system för att genom omflyttning utnyttja befintliga överskott på skyddsrumspatser samt att skapa bättre möjligheter att kunna anordna skyddade utrymmen i bristområden när försvarsberedskapen skall förstärkas. År 1981 lade 1975 års skyddsrumsutredning fram ett förslag att lokala skyddsplaner skall upprättas i varje kommun. En skyddsplan anger både de åtgärder som hör vidtas i form av att i fred bygga skyddsrum i skyddsrumsorterna och andra åtgärder för att förbättra befolkningsskyddet i kommunen när försvarsberedskapen skall förstärkas.

Syftet med skyddsplaneringen är att skapa underlag för beslut om olika skadeförebyggande åtgärder och att förbereda deras genomförande. Kommuns skyddsplan skall i olika avseenden omfatta hela kommunens yta och innefatta de skadeförebyggande åtgärder som är lämpliga och möjliga med hänsyn till förutsättningarna i det område planläggningen avser. Skyddsplanen kan illustreras med följande figur.



Med planeringsförutsättningar avses bl.a. det planläggningsunderlag som länsstyrelsen lämnar till kommunen. Detta innefattar t.ex. en bedömning av de risker som anses föreligga för olika områden i kommunen.

Områdesindelningen innebär att kommunen indelas i hemskyddsområden. Varje hemskyddsområde utgör därvid ett planeringsområde för skadeförebyggande åtgärder av olika slag. Hemskyddsområdena klassificeras med hänsyn till läge och risk.

Skyddsanalysen innebär en kartläggning för varje hemskyddsområde beträffande behovet av skyddsplatser samt möjligheterna att anordna skydd och att genomföra omflyttning m.m.

Skyddsrumspanen har inte varit föremål för provplanläggning. Det erfordras enligt vår mening dock även framdeles en plan för att styra den fredstida skyddsrumproduktionen. Erfarenheterna från arbetet med skyddsanalysen innebär att den delvis kan ersätta nuvarande skyddsrumspan. Det bör även i övrigt vara möjligt att förenkla de befintliga skyddsrumspanerna.

Planerna för de skadeförebyggande beredskapsåtgärderna syftar till att så långt möjligt i fred förbereda åtgärder och säkerställa resurser så att verksamheten under beredskap och i krig kan genomföras med erforderlig snabbhet och säkerhet.

Planläggningen för

- *byggnadstjänsten* omfattar såväl byggnadsåtgärder avseende skydd för befolkningen (skyddade utrymmen) som utbyggnad av krigsbranddamm- och skydd för civilförsvarsorganisationens enheter,
- *hänvisning till skydd* omfattar åtgärder för att göra det möjligt för människor att från sina bostäder och arbetsplatser snabbt kunna komma i skydd,
- *omflyttning* syftar till att utarbeta ett beslutsunderlag så att tillgängliga skydd i så stor utsträckning som möjligt kan utnyttjas,
- *utrymning och inkvartering* omfattar en dokumentation rörande utrymning i olika hemskyddsområden alternativt möjligheterna till inkvartering i dessa. Av planläggningen skall också framgå organisationen för att genomföra utrymning och inkvartering,
- *utlämning av skyddsmasker* omfattar en kartläggning av behovet samt åtgärder för att dela ut skyddsmaskerna.

Mobiliseringsplan för civilförsvarsorganisationen

Mobiliseringsplanens syfte är att kommunens civilförsvarsorganisation skall kunna mobiliseras inom fastställd tid och under förutsättning att beredskapslarm ges utan att beredskapshöjande åtgärder har vidtagits tidigare. Mobiliseringsplanen måste därför ge konkreta handlingsregler för ett tidsbegränsat verkställighetsskede.

Mobiliseringsplanen innehåller mobiliseringskalender samt vid behov en mobiliseringsöversikt. Mobiliseringskalendern utgör underlag för att genomföra mobilisering av mobiliseringsenhet. Denna består av personal, materiel och fordon sammanförda till en för mobilisering lämplig styrka. Mobiliseringsöversikten innehåller en samlad redovisning av de väsentligaste delarna av de olika mobiliseringskalendrarna. Den är avsedd för kommuns civilförsvarsledning.

Ambitionsnivå för planläggningen m.m.

Enligt 1982 års totalförvarsbeslut skall en hög beredskap mot överraskande angrepp säkerställas. Det primära syftet med civilförvarsplanläggningen i fred är att skapa ett grundläggande beslutsunderlag för ledningen av civilförvarsverksamheten i krig. För att åstadkomma detta måste de frestdida förberedelserna bl.a. omfatta en organisations- och resursplanläggning. Därutöver måste nödvändiga basfakta, främst beträffande befolkningsläge och skyddsmöjligheter, dokumenteras. På så vis anger de olika planerna ramar och villkor för att beslut skall kunna fattas och genomföras under beredskap och i krig. Ett tillfredsställande beslutsunderlag för starten av verksamheten är dock det primära. Eftersom möjligheterna att förutse utvecklingen av tänkbara lägen är mycket begränsade bör planläggningen inte drivas så långt att den låser verksamheten till olika beredskaps- och krigssituationer i detaljer och fasta mönster. I ett verkställighetsskede måste det rådande läget och de lokala förhållandena styra besluten.

De planläggningsregler och modellen att länsstyrelserna utarbetat regional planläggningsunderlag som legat till grund för provplanläggningen bör i allt väsentligt kunna användas vid kommande civilförvarsplanläggning i kommunerna. I planläggningsreglerna har samordning med hemskyddsorganisationens verksamhet tillgodosetts bl.a. genom reglerna för indelning av kommunerna i hemskyddsområden.

Provplanläggningen har gett många erfarenheter. Beträffande planläggningsreglerna bör vissa ändringar och kompletteringar göras inför kommande planläggning. Vi anser att bl.a. följande inriktning bör gälla vid arbetet med en slutlig utformning av planläggningsreglerna

- ☐ precisering av hur datorstöd bättre skall kunna nyttjas.
- ☐ klarare regler för inventering av lämpliga lokaler och platser för att anordna skyddade utrymmen,
- ☐ bättre regler för hur resursplanläggningen skall genomföras samt
- ☐ klarare regler för samordningen med den kommunala beredskapsplanläggningen.

Härutöver bör enligt vår mening även lämpliga planläggningsexempel utarbetas. Vidare måste ambitionsnivån för vissa av planerna ses över. När det gäller de nu befintliga skyddsrumspanerna kan dessa förenklas.

Samordningsmöjligheter

Det föreligger goda möjligheter att samordna civilförvarsplanläggningen med den kommunala beredskapsplanläggningen. Vi anser som tidigare nämnts att vissa av ovan redovisade planer helt eller till större delen kan samordnas. Möjligheter till ytterligare samordning torde emellertid finnas. Dessa kan dock bedömas först när formerna för en anpassning av den kommunala beredskapsplanläggningen till de nya förutsättningarna för denna planläggning bättre har klarlagts.

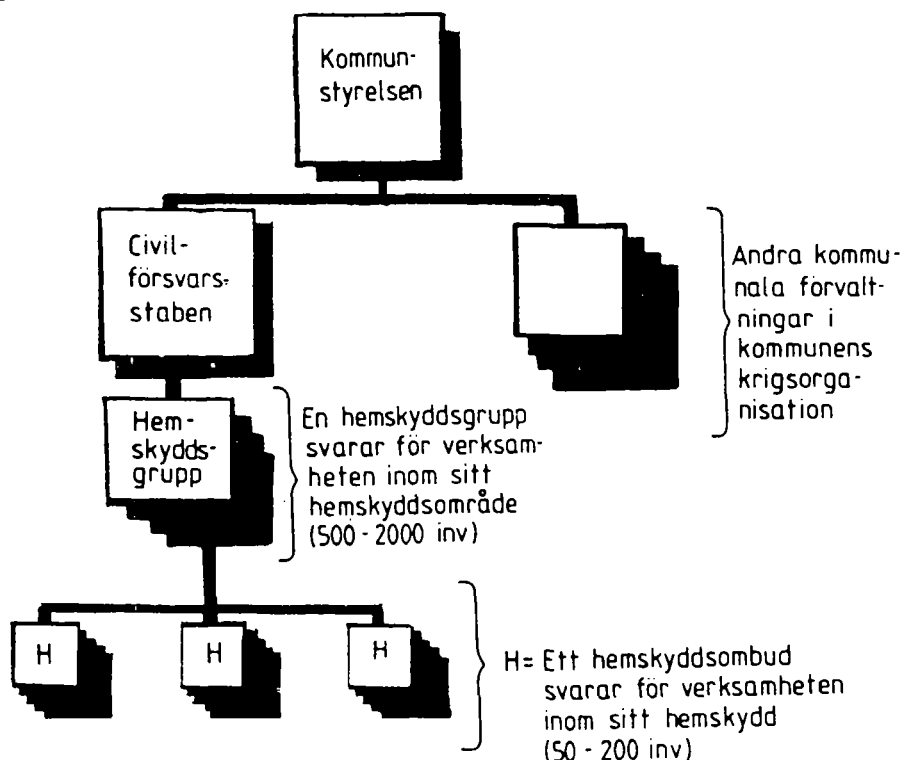
Hemskyddsorganisationen

Hemskyddsorganisationen är en yttäckande organisation som omfattar hela riket och bygger på en indelning av kommunerna i hemskyddsområden. Organisationen är avsedd att under beredskap och i krig fungera som en länk mellan invånarna och kommunens ledning främst beträffande civilförsvarsverksamheten men även vad gäller andra kommunala myndigheters verksamhet.

Hemskyddsorganisationen är en del av civilförsvarsorganisationen och leds av civilförsvarsstaben. Denna reglerar hemskyddsorganisationens samverkan med övriga lokala totalförsvarsorgan efter riktlinjer som lämnas av kommunstyrelsen.

Hemskyddsorganisationens lydtnadsförhållanden m.m. illustreras i följande figur.

HEMSKYDDSORGANISATIONEN



När kommunerna tar över ansvaret för civilförsvarsverksamheten på lokal nivå innebär detta ett samlat ansvar för befolkningsskyddsåtgärder. Skyddsplanen ger underlag för beslut om och genomförande av sådana åtgärder. Härvid utnyttjar kommunen sin kunskap om de lokala förutsättningarna för att komplettera skyddsåtgärder.

Skyddsplanen grundar sig huvudsakligen på de förhållanden som råder i

fred. När skyddsåtgärder skall genomföras måste dock aktuellt beslutsunderlag finnas. I det sammanhanget har hemskyddsorganisationen en viktig uppgift. Hemskyddsgrupper och hemskyddsombud orienterar sig om läget i sitt område vad gäller t.ex. boende, sysselsatta och vilka verksamheter som finns där och stämmer av detta mot skyddsplanens uppgifter. Resultatet rapporteras till kommunens civilförsvarsledning som då kan justera sitt beslutsunderlag.

Enligt totalförsvarsbeslutet 1982 skall utbildning av hemskyddsorganisationen om möjligt förläggas till hemkommunerna. Erfarenheterna från provplanläggningen har understrukt behovet av lokalt anpassat underlag för utbildningsverksamheten. Vi anser att utbildningen av hemskyddsorganisationen skall genomföras med utgångspunkt i den egna kommunens totalförsvarsplanläggning och att skyddsplanen härvid bör utgöra ett viktigt underlag. Det bästa resultatet erhålls om både grundutbildning och övningar genomförs i hemkommunen. Härigenom får hemskyddsorganisationen redan i fred god kunskap om förhållanden och resurser i det område där den skall verka under beredskap och i krig.

Vi vill i detta sammanhang framhålla betydelsen av att övningstillfällena även utnyttjas för att ge underlag för revidering av kommunens totalförsvarsplanläggning.

Uppskov för personal i kommunerna m.m.

Vi har tidigare redovisat vår syn på kommunstyrelsens ledande roll i kommunens krigsorganisation. Vi har även redovisat behovet av sakkunskap från vissa kommunala förvaltningar i civilförsvarsstaben. Det är enligt vår mening oundgängligen nödvändigt att uppskov ges för den nyckelpersonal, som erfordras för viktiga funktioner i kommunens krigsorganisation.

Brandförsvarets personal har en betydelsefull ställning i civilförsvarets lednings- och undsättningsorganisation. Tillgången till denna personal är av största vikt för möjligheterna att upprätthålla en tillfredsställande beredskap i samband med mobilisering. Frågan om uppskov för brandförsvarets personal måste därför lösas snarast. Behovet av uppskov är lika klart uttalat såväl i fråga om heltids- som deltidspersonal.

Vi vill även peka på vikten av att personalförsörjning för barnomsorgen i krig i kommunerna blir tillgodosedd. I samband med provplanläggningen har bl.a. flera kommuner framhållit betydelsen av att barnomsorgen fungerar för att tilltron till övriga beredskapsförberedelser skall kunna upprätthållas.

Behov av grundutbildning och övning

Kommunernas fredstida planläggning av civilförsvarsverksamheten är enbart en del i totalförsvarsförberedelserna på lokal nivå. Andra förberedelser måste också genomföras. Bland dessa intar utbildningsverksamheten en särställning genom att den bl.a. kan tillföra planläggningen värdefulla erfarenheter. Vi har inte haft till uppgift att behandla utbildningsfrågor men vill ändå framhålla betydelsen av att möjligheter skapas för en väl fungerande

grundutbildning och en regelbundet återkommande övningsverksamhet för förtroendevalda och tjänstemän som har uppgifter i kommunens krigsorganisation.

4 Ekonomi

Regler för ekonomisk ersättning till kommunerna

Vi anser att det föreligger starka samband mellan planläggningen av civilförsvarsverksamheten och planläggningen av den kommunala beredskapen. En integrering eller samordning av planläggningen är nödvändig. Det föreligger så starka samband att en utebliven samordning skulle kunna undergräva trovärdigheten av planläggningens syfte. Vi anser därför att det är lämpligt att lägga en helhetssyn på kostnaderna.

Vi föreslår således att full ersättning skall utgå till kommunerna för kostnaderna för att utarbeta civilförsvarsplanerna och att göra en nödvändig anpassning av de kommunala beredskapsplanerna samt för att fortlöpande hålla planerna aktuella. Ersättningen skall till större delen fördelas mellan rikets kommuner som en fast schabloniserad ersättning.

Den sammanlagda ersättningen till kommunerna för att upprätta civilförsvarsplanerna och att anpassa den kommunala beredskapsplanläggningen bedöms uppgå till ca 60 milj.kr. i 1983 års prisläge.

Ersättningssystemet bör utformas enligt följande:

- Varje kommun erhåller ett grundbelopp på 20 000 kr.
- Varje kommun erhåller utöver grundbeloppet ett rörligt belopp på 5 kr. per invånare.
- De kommuner som kan styrka högre kostnader än vad som svarar mot den schabloniserade ersättningen och som dessutom uppfyller vissa närmare redovisade kriterier kan erhålla ytterligare ersättning. Beslut om ersättning bör fattas av civilförsvarsstyrelsen efter prövning av länsstyrelse.
- Schablonersättningen enligt de två förstnämnda punkterna bör kunna utbetalas successivt och slutregleras när resp. kommun har färdigställt sin planläggning. Den ytterligare ersättningen enligt den tredje punkten kan beräknas först när i princip alla kommuner har färdigställt planläggningen.

Värdet av planläggningen från totalförsvarssynpunkt är helt beroende av att planerna hålls aktuella samt att kunskaperna hålls levande hos alla som har att handha planläggningen. Uppföljningen av planläggningen är således av vital betydelse. Kostnadsnivån för att fortlöpande hålla planerna aktuella bör av olika skäl kunna bestämmas med utgångspunkt i valet av en lämplig ambitionsnivå. Vad gäller de enskilda kommunerna bör den årliga ersättningen bestå av ett belopp på 20 000 kr. och därutöver en krona per invånare.

Den årliga ersättningen uppgår på så vis totalt för riket till ca 14 milj. kr. i 1983 års prisläge.

Ersättningen till kommunerna för att fortlöpande hålla planerna aktuella skall utgå från och med året efter det är då planläggningen har färdigställts i kommunerna.

Vi vill framhålla att de ovan framlagda förslagen rörande ersättning till kommunerna utgår från en helhetssyn. Ersättningen för nyplanläggningen kan således inte ses isolerad från ersättningen för att hålla planläggningen aktuell och omvänt. Inte heller bör man som vi tidigare framhållit se civilförsvarsplanläggningen och den kommunala beredskapsplanläggningen var för sig. Om man således skulle ändra formerna eller grunderna för ersättningen måste även de samlade bedömningar vi gjort i våra överväganden och förslag tas under förnyad prövning. Dessutom bedömer vi att kommunernas benägenhet att medverka i planläggningen är starkt beroende av att ersättningsfrågan kan lösas utifrån denna helhetssyn.

Framtida erfarenheter kan ge upphov till ändringar i ersättningssystemet. Det är därför nödvändigt att lägga in en kontrollstation för att göra en eventuell översyn av ersättningssystemet. En sådan kontrollstation bör läggas in i anslutning till utgången av den första treårsperioden som systemet har varit i drift.

Följande figur redovisar sammanfattat nuvarande regler för ersättning till kommunerna samt vårt förslag.

	Kommunal beredskapsplanläggning		Civilförsvarsplanläggning	
	Idag	Vårt förslag	Idag	Vårt förslag
Nyplanläggning	90 % av kostnaderna ersätts	F	Länsstyrelserna utför huvuddelen av arbetet ¹⁾	F
Revidering	Ingen ersättning utgår	F	Länsstyrelserna utför huvuddelen av arbetet ¹⁾	F

F = Full ersättning till kommunerna

1) Skyddsrumspaner utarbetas dock av kommunerna.

Ingen ersättning utgår härfor.

5 Lagändringar m.m.

Grundläggande bestämmelser om civilförsvaret meddelas i civilförvarslagen och verkställighetsföreskrifter till denna, främst i civilförvars-kungörelsen. Lagen om kommunal beredskap och verkställighetsföreskrifter till denna i kommunala beredskapskungörelsen reglerar i huvudsak kommunernas uppgifter i fråga om övrigt civilt totalförvar.

Vad som nu bör författningsregleras kan sammanfattningsvis anges till tre huvudfrågor, nämligen kommunernas skyldighet i fråga om civilförvars-planläggning, ledningsansvaret och rätten till ersättning för kostnader.

Enligt 1982 års totalförvarsbeslut är staten fortfarande huvudman för civilförsvaret även när kommunerna övertar ledningen av civilförvars-verksamheten i krig på lokal nivå och planlägningsansvaret härför. Detta medför att det är nödvändigt att staten genom föreskrifter styr verksamheten. Eftersom verksamheten och förberedelserna för denna sker för krigstida förhållanden är det dessutom nödvändigt, bl.a. med hänsyn till att försvarsansträngningar måste samordnas och föras med en enhetlig inriktning, att statsmakterna reglerar kommunernas verksamhet relativt detaljerat.

Enligt 8 kap. 5 § regeringsformen skall grunderna för kommunernas organisation och verksamhetsformer bestämmas i lag. I lag skall också föreskrifter meddelas om kommunernas befogenheter i övrigt och om deras åligganden.

De nya kommunala uppgifterna kan författningsregleras på flera olika sätt. Oavsett vilken lagteknisk lösning som väljs måste de nuvarande bestämmelserna i civilförvarslagen om civilförvarsverksamheten ändras. Vi har därför funnit det vara lämpligt att de nya kommunala uppgifterna regleras i civilförvarslagen med vissa följdändringar i lagen om kommunal beredskap.

Eftersom flera pågående utredningar kan komma att beröra denna lagstiftning får våra förslag ses som en övergångsvis lösning. Förutom utredningarna om räddningstjänsten i fred samt den kommunala beslutsprocessen vid beredskap och krig kan nämnas utredningen om samordning av den centrala ledningen för räddningstjänsten i fred och civilförvarsverksamheten. Det kan också nämnas att i betänkandet (Ds C 1983:15) Kommunal-förbund lämnas förslag till ett förenklat sätt att samverka över kommungränserna. Detta kan få betydelse för våra förslag beträffande samordning av civilförvarsverksamhet som berör flera kommuner.

I framtiden är det således nödvändigt med en genomgripande översyn av

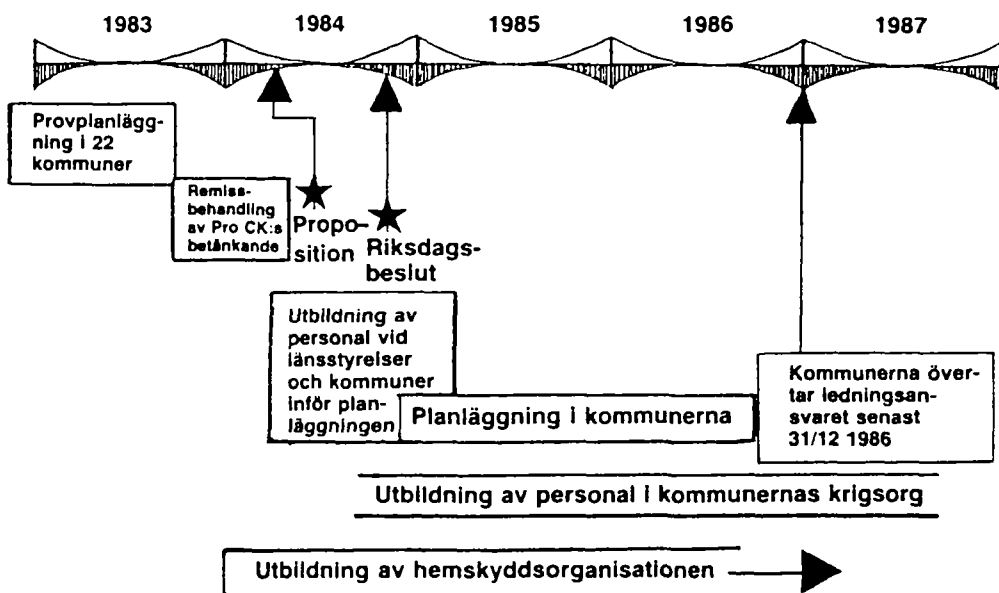
de författningar som berörs av våra förslag. Nu är det dock viktigt att kommunerna kan genomföra planläggningen och ta över ledningen av civilförsvarsverksamheten och att reglerna för ersättning härför klarläggs. Lagförslaget tillgodoser dessa krav men ger också möjlighet för kommunerna att ta över verksamheten när så erfordras samtidigt som det nuvarande systemet övergångsvis lever kvar, vilket är nödvändigt från beredskapssynpunkt.

Mot bakgrund av våra överväganden och förslag redovisar vi erforderliga ändringar i civilförsvarslagen och i lagen om kommunal beredskap.

Tidsförhållanden för planläggningen

Inför starten av planläggningen är det nödvändigt att vissa informations- och utbildningsaktiviteter genomförs. De viktigaste målgrupperna härvid är förtroendevalda och tjänstemän i kommunerna samt personal vid länsstyrelsernas försvarsenheter. En övergripande information om innebörden av 1982 års totalförsvarsbeslut för kommunernas del har redan inletts av Svenska kommunförbundet och civilförsvarsstyrelsen. Enligt vad vi har inhämtat kommer utbildning inför planläggningen att genomföras under 1984 så att planläggningen kan påbörjas i kommunerna hösten 1984. Då beräknas ett riksdagsbeslut bl.a. beträffande ansvaret för civilförsvarsplanläggning och regler för ekonomisk ersättning till kommunerna föreligga. Vi anser att det krävs en period om ca två år för att samtliga kommuner i landet skall ha

Tidsförhållanden i stort för kommunernas övertagande av ledningsansvaret och förberedelser inför detta



genomfört den civilförsvarsplanläggning som vi har föreslagit. Detta innebär att kommunerna bör kunna överta ansvaret för ledningen av civilförsvarsverksamheten i krig på lokal nivå senast vid utgången av år 1986. Under denna tvåårsperiod måste utbildning påbörjas av förtroendevalda och tjänstemän i kommunerna även för deras krigstida uppgifter.

Figuren på föregående sida illustrerar översiktligt de beskrivna tidsförhållandena.

Organisation av arbetet vid länsstyrelse och kommun

Kommunernas nya ansvar i vad gäller civilförsvarsplanläggning i fred medför att länsstyrelsens arbetsuppgifter och ansvar delvis ändras. Vissa av de direkta planläggningsuppgifter som i dag åvilar länsstyrelsen kommer - enligt vad vi föreslår - att utföras av kommunerna i framtiden. Dessutom kommer kommunerna att svara för skyddsplaneringen, vilken inte har någon motsvarighet i dag. Mot denna bakgrund kommer således länsstyrelsens arbetsformer inom berörda områden att bli av mera inriktande och stödjande karaktär i framtiden. Under provplanläggningen gjordes omfattande erfarenheter rörande länsstyrelsens nya arbetsformer, organisationen av arbetet inom kommunen och vid länsstyrelses försvarsenhet samt formerna för samverkan mellan länsstyrelse och kommun.

Vi är medvetna om att förhållandena under provplanläggningen har skilt sig från de förhållanden som kan antas komma att råda då planläggningsarbetet genomförs i rikets samtliga län och kommuner. I framtiden torde bl.a. längre tid stå till förfogande för att genomföra planläggningen och reglerna för planläggningen vara bättre utformade. Detta ger en gynnsammare planeringssituation än vad som har varit fallet under provplanläggningen. Vi anser dock att erfarenheterna från provplanläggningen är så allmängiltiga och av så stort intresse att de kan delges berörda myndigheter. De läsare som är intresserade av våra erfarenheter och rekommendationer bör ta del av vårt betänkande (Ds Fö 1983:10, avsnitt 5.5 och bilaga 6).

6 Sammanfattning av förslagen

Sammanfattningsvis innebär våra förslag att

- inom varje kommun skall under beredskap och i krig finnas en civilförsvarsledning som består av kommunstyrelsen och en civilförsvarsstab,
- kommunstyrelsen skall ha det övergripande ansvaret för all på kommunen ankommande totalförsvarsverksamhet,
- chefen för civilförsvarsstaben, som i regel bör vara kommunens brandchef, skall utöva den operativa ledningen av civilförsvarsverksamheten inom kommunen,
- nuvarande indelning av riket i civilförsvarsområden skall ersättas med en indelning i civilförsvarsregioner,
- i varje civilförsvarsregion skall under beredskap och i krig finnas en regionledning, som består av en politikergrupp med en beredningsgrupp som stabsorgan,
- regionledningen skall leda den civilförsvarsverksamhet, som måste samordnas över kommungränser,
- det primära syftet med civilförsvarsplanläggningen skall vara att skapa ett grundläggande beslutsunderlag för ledningen av civilförsvarsverksamheten i krig och att planläggningen skall begränsas till att omfatta erforderligt beslutsunderlag för starten av verksamheten,
- kommun skall upprätta sex olika civilförsvarsplaner, nämligen ledningsplan, informationsplan, plan för personal- och underhållstjänst, skyddsplan, undsättningsplan och mobiliseringsplan,
- kommuns civilförsvarsplanläggning skall samordnas med den kommunala beredskapsplanläggningen,
- länsstyrelse skall utarbeta och lämna planläggningsunderlag för kommuns planläggning,
- länsstyrelse skall upprätta en organisationsplan för varje kommun samt civilförsvarsplaner för civilförsvarsregion och för länsnivån,
- vi har - med utgångspunkt i reglerna som legat till grund för provplanläggningen - lämnat inriktning för en slutlig utformning av planläggningsreglerna,
- mobiliseringsplanen och skyddsplanen (i vad avser skyddsrumsorternas avgränsning) skall fastställas av länsstyrelsen,
- övriga civilförsvarsplaner som upprättas av kommunen skall fastställas av kommunfullmäktige,
- full ersättning skall utgå till kommunerna för att upprätta civilförsvars-

planerna och anpassa de kommunala beredskapsplanerna samt för att fortlöpande hålla planerna aktuella,

- ändringar görs i civilförsvarslagen och i lagen om kommunal beredskap samt att
- kommunerna övertar ledningsansvaret senast vid utgången av år 1986 och att en tvåårsperiod dessförinnan avsätts för att genomföra planläggning m.m.

7 Särskilda yttranden

Särskilda yttranden har lämnats av ledamoten Sture Palmgren och experten Eva Blomgren-Edenstrand.

Av Palmgrens särskilda yttrande framgår bl.a. att

- ☐ ett genomförande av ett kommunanknutet civilförsvar enligt föreliggande betänkande bl.a. skulle innebära en förstärkt försvarsberedskap
- ☐ de merkostnader som uppstår vid ett genomförande bör kunna kompenseras av en begränsning av resurserna på central och regional nivå
- ☐ det är nödvändigt att kommunerna erhåller full ersättning för de nya uppgifter man på statens uppdrag skall genomföra enligt förslaget
- ☐ såväl ersättningen för den grundläggande planläggningen som för en fortlöpande reviderings- och utbildningsverksamhet är en förutsättning för att ett genomförande skall vara meningsfullt samt att
- ☐ om det statsfinansiella läget ej skulle medge att full ersättning utgår för kommunernas kostnader avseende grundläggande planläggning och revidering bör förslaget ej genomföras eftersom kommunerna ej skall åläggas nya uppgifter utan att de erhåller ersättning.

Av Blomgren-Edenstrands yttrande framgår bl.a. att

- ☐ det är logiskt och rationellt att, som kommittén föreslår, behandla civilförsvarsplaneringen och den kommunala beredskapsplaneringen samlat och på ett enhetligt sätt
- ☐ hon inte delar kommitténs uppfattning i fråga om principer för kostnadsersättning till kommunerna och att
- ☐ enligt hennes mening samma principer bör tillämpas på civilförsvarsplaneringen som sedan lång tid tillämpats på den kommunala beredskapsplaneringen - dvs. statsbidrag med 90 % av planläggningskostnaden och ingen ersättning för revision av planerna.

Bilaga 1 Kommitténs sammansättning

Ledamöter		Förordnad	Entledigad
Pettersson, Harald	landshövding, ordf	1982-06-21	
Dahlén, Bertil	f. d. riksdagsledamot	1982-06-21	
Hammarljö, Göran	landstingsråd	1982-12-09	
Holmqvist, Sture	fastighetschef	1982-06-21	
Palmgren, Sture	borgarråd	1982-06-21	
Skantz, Anna-Greta	f. d. riksdagsledamot	1982-06-21	
Sundström, Gudrun	f. d. riksdagsledamot	1982-12-09	
Sakkunnig			
Gyllö, Sture A.	f. d. avdelningschef	1982-06-21	
Experter			
Ahrland, Nils	försvarsdirektör	1982-06-21	
Backlund, Hans	försvarsdirektör	1982-06-21	
Bengtsson, Gunnar	försvarsdirektör	1983-01-10 ¹	
Björman, Ulf	kansliråd	1982-06-21	
Blomgren-Edenström, Eva	departementssekreterare	1982-06-21	
Byström, Hans	försvarsdirektör	1983-01-10 ¹	
Cedmark, Jan	kanslichef	1982-06-21	
Danell, Ingemar	byråchef	1983-01-10 ¹	
Eliasson, Lars-Mårten	överingenjör	1982-06-21	
Fischer, Ola	major	1982-06-21	1982-10-01
Frank, Aage	kansliråd	1982-06-21	
Frödin, Sven-Erik	avdelningsdirektör	1982-06-21	
Janson, Björn	hovrättsassessor	1982-11-11	
Lewensjö, Åke	sektionschef	1982-06-21	
Lindberg, Lennart	organisationsdirektör	1982-06-21	
Nordmark, Bengt	major	1982-10-01	
Rudbert, Lars	säkerhetschef	1983-01-10 ¹	
Sjöstrand, Bengt	1. vice brandchef	1983-01-10 ¹	
Huvudsekreterare			
Dahlén, Rune	byråchef	1982-06-21	

¹ Har främst deltagit i vissa arbetsgrupper

Sekreterare

Mattsson, Sture	byrådirektör	1982-06-21
Norrmann, Sten-Inge	avdelningsdirektör	1982-06-21
Zetterberg, Evert	sekreterare	1982-06-21

I sekretariatet har även ingått assistent Ann-Britt Schönning samt under vissa perioder assistent Karlsson

Sammanställning av remissyttrandena över betänkandet (Ds Fö 1983: 10) Kommunerna och civilförsvaret — ledning och planläggning på lokal nivå

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av hovrätten för Övre Norrland, kammarrätten i Sundsvall, rikspolisstyrelsen, överbefälhavaren, fortifikationsförvaltningen, värnpliktsverket, civilförsvarsstyrelsen, statens brandnämnd, överstyrelsen för ekonomiskt försvar, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, försvarets forskningsanstalt, försvarets rationaliseringsinstitut, civilbefälhavarna i Södra, Västra, Östra, Bergslagens och Övre Norrlands civilområden, riksnämnden för kommunal beredskap, socialstyrelsen, postverket, televerket, transportrådet, byggnadsstyrelsen, statens jordbruksnämnd, arbetsmarknadsstyrelsen, statens planverk, statskontoret, riksrevisionsverket, statistiska centralbyrån, samtliga länsstyrelser, Huddinge, Solna, Stockholms, Södertälje, Enköpings, Uppsala, Linköpings, Vadstena, Eksjö, Jönköpings, Sölvesborgs, Hässleholms, Simrishamns, Malmö, Svalövs, Varbergs, Göteborgs, Mölndals, Ale, Mullsjö, Kristinehamns, Köpings, Falu, Hofors, Sandvikens, Sundsvalls, Härjedalens, Bjurholms och Åsele kommuner, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Svenska röda korset, Svenska brandförsvarsföreningen, Sveriges Radio AB, Tjänstemännens centralorganisation, Centralorganisationen SACO/SR och Brandmännens riksförbund. Dessutom har yttrande avgetts av Svenska Brandbefälets Riksförbund. Vidare har länsstyrelsen i Södermanlands län bifogat yttranden från Eskilstuna, Flens, Katrineholms, Nyköpings, Oxelösunds och Strängnäs kommuner, länsstyrelsen i Gotlands län yttrande från Gotlands kommun, länsstyrelsen i Blekinge län yttranden från Karlshamns och Karlskrona kommuner, länsstyrelsen i Kristianstads län yttrande från Kristianstads kommun, länsstyrelsen i Hallands län yttranden från Falkenbergs, Halmstads, Hylte, Kungsbacka och Laholms kommuner och länsstyrelsen i Älvsborgs län yttranden från Marks, Trollhättans och Ämås kommuner.

1 Allmänt

De förslag som lämnas i betänkandet får i sina huvuddrag ett positivt mottagande av remissinstanserna. En del av remissinstanserna har haft invändningar mot och synpunkter på delar av förslagen. Dessa redovisas i det följande.

Hovrätten för Övre Norrland anser att den lagtekniska lösning som kommittén har valt, nämligen att inte inarbeta lagen om kommunal beredskap i civilförsvarslagen utan behålla den förstnämnda lagen och från den föra över regleringen av verksamhet som kan betraktas som civilförsvarsverksamhet, är den i princip mest lämpliga. Utöver några detaljpåpekan-

den har hovrätten inte heller någon erinran mot de förslag till ändringar i de båda lagarna som kommittén har lagt fram.

Däremot ställer hovrätten sig ytterst tveksam till tanken att dessa författningsändringar skall genomföras utan hänsyn till resultat av flera andra pågående utredningar som har samband med denna lagstiftning. Det kan sålunda enligt hovrätten bli nödvändigt att med hänsyn till alla dessa utredningsresultat snart nog göra en genomgripande översyn av bl.a. civilförsvarslagen och lagen om kommunal beredskap. Mot denna bakgrund och då civilförsvarslagstiftningen – som hovrätten påpekat i flera remiss-svar de senaste åren – numera har blivit mycket svåröverskådlig och föga enhetlig måste det enligt hovrätten vara ett bestämt krav att hela denna författningsmateria snarast möjligt ses över så att det skapas en enhetlig, väl sammanhållen och modern lagstiftning om all civilförsvarsverksamhet.

Kammarrätten i Sundsvall konstaterar att staten forfarande skall vara huvudman för civilförsvaret även när kommunerna tar över den lokala ledningen och planläggningen. Staten har därför att genom föreskrifter styra verksamheten. Att kommunernas nya uppgifter därvid i sina grunddrag anges i lag står i överensstämmelse med föreskrifterna i 8 kap. 5 § regeringsformen. Kammarrätten anser liksom kommittén att de nya kommunala uppgifterna bör regleras i civilförsvarslagen och att därav föranledda följdändringar bör göras i lagen om kommunal beredskap. Även om vissa grundläggande frågor om den kommunala organisationen och verksamheten i en beredskaps- och krigssituation är föremål för pågående utredningar framstår enligt kammarrätten det förslag till ändringar i civilförsvarslagen och lagen om kommunal beredskap som nu läggs fram emellertid såsom väl ägnat att redan nu läggas till grund för kommunernas övertagande av ledningsansvaret för civilförsvarsverksamheten. Enligt kammarrättens mening är det dock av särskild vikt att en mera genomgripande översyn av de författningar som berörs av det nu framlagda förslaget sker när samtliga pågående utredningar slutförts. Liknande synpunkter på behovet av en framtida översyn av författningarna redovisas av *länsstyrelsen i Gävleborgs län*, *Enköpings kommun*, *Uppsala kommun* och *Svenska kommunförbundet*.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar delar inte kommitténs uppfattning att lagen om kommunal beredskap endast skall innehålla föreskrifter om kommunernas uppgifter i fråga om annan totalförsvarsverksamhet än civilförsvar. Överstyrelsen anser att kommunens alla beredskapsuppgifter bör vara samlade i lagen om kommunal beredskap.

Riksrevisionsverket anser att om kommunerna får ledningsansvaret för civilförsvaret på lokal nivå i krig och ansvaret för planläggningen i fredstid så finns det inga motiv för att ha kvar lagen om kommunal beredskap. Bestämmelserna för kommunal beredskapsplanering bör i stället integreras med föreskrifterna om civilförsvarsplanering.

Civilbefälhavaren i Östra civilområdet framhåller att civilförsvarslagen

ger ett synnerligen oredigt intryck på grund av den osystematiska blandningen av detaljföreskrifter och övergripande föreskrifter för både fred och civilförsvarsberedskap/krig. Detta har inte ändrats genom kommitténs förslag till nödvändiga ändringar som snarare förstärker behovet av en total nyskrivning av civilförsvarslagen.

Länsstyrelsen i Gotlands län anser att en hel del av de detaljbestämmelser som tagits in i förslaget till ändring av civilförsvarslagen i stället bör hänföras till civilförsvarskungörelsen eller andra tillämpningsbestämmelser. Liknande synpunkter framförs av *länsstyrelsen i Jämtlands län* och *Härjedalens kommun*.

2 Ledningen av civilförsvarsverksamheten

2.1 Begreppen civilförsvar och civilförsvarsverksamhet

Hovrätten för Övre Norrland ifrågasätter om det i lagtexten behöver sägas att civilförsvarsverksamheten också omfattar förberedelserna för denna verksamhet.

Civilförsvarsstyrelsen delar den uppfattning som framförs i betänkandet rörande begreppet civilförsvarsverksamhet. Styrelsen föreslår dock att "förvarning och alarmering" byts ut mot "varning" i civilförsvarslagens 1 §. Begreppen förvarning och alarmering är starkt knutna till nuvarande verksamhet och uppgiftsfördelning såväl mellan olika ledningsnivåer som mellan myndigheter på samma nivå. Enligt styrelsen finns det emellertid ett behov av ett vidare begrepp för varning av civilbefolkningen vid fara.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar delar uppfattningen att civilförsvar betecknar en verksamhet och inte en organisation och att i begreppet bör sammanfattas all civilförsvarsverksamhet oberoende av vem som utför den. Detta kan emellertid leda till viss oklarhet beträffande ansvarförhållandena mellan myndigheter med beredskapsuppgifter. Det finns andra gränsdragningsfrågor i planeringen som uppstår på grund av delat ansvar på central nivå men där det på lokal nivå inte är praktiskt att dra gränser. I betänkandet konstateras att det föreligger ett stort antal gränsdragningsfrågor i vad avser civilförsvarsverksamhet och annan kommunal verksamhet. Därför förordar kommittén en samordning av civilförsvarsplanläggning och övrig kommunal planläggning. Överstyrelsen delar den uppfattningen att civilförsvarsverksamheten måste integreras med övrig kommunal verksamhet. På grund av de gränsdragningsfrågor som finns ifrågasätter överstyrelsen om det inte vore enklare att frångå begreppen civilförsvarsverksamhet och civilförsvarsorganisation när man nu överväger att ge kommunerna det fulla ansvaret för verksamheten i kommunerna vid krigsfara och i krig och dessutom överväger möjligheterna att på central nivå integrera beredskapsförberedelser med fredsmässig verksamhet genom hopslagning av civilförsvarsstyrelsen med statens brandnämnd m.fl. Många gränsdrag-

ningsproblem mot övrig verksamhet i kommunen skulle undanröjas om man i stället enbart använder termer som bygga skyddsrum, leda, utrymma, rädda, försörja etc.

Statens jordbruksnämnd föreslår att ordet "bespisning" i förslaget till lydelse av 1 § punkt 9 civilförsvarslagen byts ut mot "utspisning" som används i jordbruksnämndens nu gällande anvisningar och i de allmänna råd för planläggning av kollektiv utspisning som tillämpas i den fortsatta provplanläggningen.

2.2 Ledningen på lokal nivå

Försvarets forskningsanstalt framhåller att den föreslagna ledningsprincipen för civilförsvarsverksamheten på lokal nivå innebär att en politisk instans införs i en i övrigt tjänstemannastyrd organisation. Detta innebär att man för in ett nytt och oprövat element i ledningen av civilförsvarsverksamheten. Det är därför viktigt att arbetsfördelningen mellan civilförsvarsnämnden (dvs. kommunstyrelsen) och civilförsvarsstaben (som består av tjänstemän) prövas ingående så att ledningsfunktionen utformas på ett ändamålsenligt sätt.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar anser i likhet med kommittén att kommunen skall ha det övergripande ansvaret för all på kommunen ankommande verksamhet under beredskap och i krig. Överstyrelsen delar kommitténs uppfattning att det i kommunens krigsorganisation skall finnas ett särskilt organ för ledning vid katastrofer, krigsfara och i krig. Överstyrelsen anser att begreppet civilförsvarsstab bör bytas ut mot katastrofledningsgrupp e.d. Ledningsgruppens namn bör anpassas till kommunal terminologi. Enligt överstyrelsens uppfattning skall kommunen ha rätt att med utgångspunkt i sina egna förutsättningar i samråd med länsstyrelsen välja hur denna ledningsgrupp skall organiseras.

Riksnämnden för kommunal beredskap anser att informationsverksamheten bör organiseras direkt under kommunstyrelsen och knytas till kommundirektariatet därför att denna verksamhet enligt nämndens uppfattning är av utomordentligt stor betydelse i krig. Riksnämnden framhåller att det är viktigt att övergång till krigsorganisation i kommunerna kan ske snabbt och smidigt. F.n. gäller olika regler för kommunal beredskap och civilförsvarsberedskap. Nämnden anser att en enhetlighet bör åstadkommas.

Socialstyrelsen framhåller att det är viktigt att samordna verksamheten i kommunen så att totalförsvarsaspekterna beaktas i olika sammanhang och inom olika områden. Det gäller inte enbart mellan civilförsvar och exempelvis socialtjänst och hälsoskydd utan även mellan dessa verksamheter och hälso- och sjukvårdens resurser inom kommunen. Socialstyrelsen anser att detta bör beaktas så att representant(er) för hälso- och sjukvården ingår i organisationen vid kommunens ledningscentral.

Civilbefälhavaren i Södra civilområdet påpekar att det är civilbefälha-

varen som leder alarmeringsverksamheten inom civilområdet och att det endast är då de ordinarie systemen inte fungerar som det kan bli aktuellt för en chef på lokal nivå att fatta beslut om förvarning och alarmering. Däremot ligger beslut om avalarmering inom en sådan chefs ansvarsområde. Civilbefälhavaren föreslår därför att texten i 41 b § civilförsvarslagen ändras från "det ankommer på chefen för civilförsvarsstaben att 1. besluta om förvarning, alarmering och undsättning" till "det ankommer på chefen för civilförsvarsstaben att 1. besluta om avalarmering och undsättning samt då så erfordras om förvarning och alarmering". *Civilbefälhavaren i Östra civilområdet* framför liknande synpunkter.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län föreslår att chefen för civilförsvarsstaben får benämningen civilförsvarschef.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län vänder sig mot det förord som kommittén ger för att kommunens brandchef skall vara chef för civilförsvarsstaben. Länsstyrelsen anser att det är den bedömda civilförsvarsverksamheten som skall vara avgörande vid val av chef för staben. Om räddningstjänst bedöms vara den väsentligaste uppgiften bör brandchefen vara chef eftersom detta är hans specialitet. Saknar däremot kommunen sannolika anfallsfall eller är dessa belägna så att en bekämpning inte drabbar civilbefolkningen kan det vara skäl att välja en annan chef. Bedöms t.ex. inkvartering och omhändertagande av utrymmande, bostadslösa eller flyktingar vara den väsentligaste civilförsvarsverksamheten torde socialchefen vara mera lämpad som chef.

Länsstyrelsen ifrågasätter om benämningen på ledningsorganet för civilförsvaret bör vara "stab" eftersom det begreppet inte torde förekomma i den kommunala förvaltningen i övrigt.

Länsstyrelsen anser att personal i kommunens fredsorganisation som tas i anspråk med civilförsvarsplikt i civilförsvarsstaben inte får komma i en sämre ekonomisk situation än de som fullgör andra beredskapsuppgifter i kommunens krigsorganisation.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län biträder inte kommitténs förslag att civilförsvarsstabens personal rekryteras med civilförsvarsplikt bland i fred anställd kommunal personal eftersom stabspersonalen då får en annan status än övrig i kommunens krigsorganisation ingående personal. Detta torde komma att medföra komplikationer genom skillnader i ansvar, anställningsförhållanden, ekonomiska ersättningar m.m. Enligt länsstyrelsens uppfattning behövs en ledningsorganisation för civilförsvarsverksamheten som bygger på fredsorganisationen och har till uppgift att leda all totalförsvarsverksamhet i kommunen under beredskap och i krig. En sådan organisation kan också med fördel utnyttjas vid fredskatastrofer eller fredskriser av skilda slag.

Rent principiellt anser länsstyrelsen att det är viktigt att den lagstiftning som reglerar kommunens verksamhet under beredskap och i krig så litet som möjligt avviker från motsvarande bestämmelser i fred. Kommitténs

förslag om civilförsvarsstab – liksom om regionledning – komplicerar enligt länsstyrelsen ledningsstrukturen och medför stora avsteg från i fred gällande regler för delegering av ärenden m.m.

Också *länsstyrelsen i Jämtlands län* anser att det skulle vara både oriktigt och opraktiskt att ge kommunanställd personal som är krigsplacerad i civilförsvarsstaberna försämrade villkor genom sin krigsplacering eftersom kommunen ändå skall ha ansvaret för verksamheten. Länsstyrelsen föreslår därför att 20 § första stycket och 40 § 1 mom. g) civilförslagen ändras så att denna oformlighet bortfaller.

Huddinge kommun tillstyrker kommitténs förslag om ledning av civilförsvarsverksamheten inom kommun men vill fästa uppmärksamheten på de speciella förhållanden som råder i Stockholmsregionen och i andra storstadsområden. I sådana områden är det olämpligt att en enskild kommun skall få fatta beslut om befolkningsomflyttningar (utrymning m.m.) som i hög grad kan beröra grannkommunerna. Detsamma gäller beslut om förvarning och alarmering. I Stockholmsområdet bör dessa beslut enligt kommunens mening fattas av länsstyrelsen.

Enköpings kommun anser att kommunens inflytande på sammansättningen av civilförsvarsstaben bör förstärkas i förhållande till kommitténs förslag för att ge kommunen möjlighet att bevaka sambandet mellan totalförsvarsverksamhetens olika delar. Länsstyrelsen bör i varje fall vara skyldig att inhämta kommunens förslag på befattningshavare i staben före beslut.

Hässleholms kommun anser att både chefen för och personalen i civilförsvarsstaben bör tillsättas av kommunen efter samråd med länsstyrelsen. Kommunen framhåller vidare att brandchefen har en naturlig anknytning till civilförsvaret eftersom han i fredstid har motsvarande arbetsuppgifter. Enligt kommunen finns det inte något annat realistiskt alternativ än brandchefen när det gäller att tillsätta chefen för civilförsvarsstaben. Därför bör det bestämmas att denna skall vara chef för civilförsvarsstaben om inte speciella skäl föreligger att välja någon annan.

Simrishamns kommun anser att en förutsättning för att kommunen skall kunna ta på sig ansvaret för ledningen av civilförsvaret är att kommunstyrelsen efter samråd med länsstyrelsen får ta ut både chefen för och personalen i civilförsvarsstaben. *Halmstads kommun* och *Varbergs kommun* framför liknande synpunkter.

Sandvikens kommun anser att vilka och hur många som skall ingå i civilförsvarsstaben bör överlämnas till resp. kommun att besluta om.

2.3 Ledningen av civilförsvarsverksamhet som berör flera kommuner

Civilförsvarsstyrelsen anser i likhet med kommittén att nuvarande indelning i civilförsvarsområden behöver ersättas med en indelning i civilförsvarsregioner. Styrelsen delar kommitténs uppfattning om behovet av

ledning och samordning inom civilförsvarsregionerna och om de uppgifter som bör åvila en regionledning. När det gäller kommitténs förslag till organisation och arbetsformer hänvisar emellertid styrelsen till de utredningar som pågår om totalförsvarets ledning och om den kommunala beslutsprocessen under beredskap och i krig. Dessa utredningar bör ge ytterligare underlag för överväganden om regionledningens utformning. Detsamma gäller enligt styrelsen i hög grad erfarenheterna från det interkommunala samarbete som kommer att etableras inom räddningstjänstregionerna. Styrelsen föreslår därför att ett slutligt ställningstagande till regionledningens organisation och arbetsformer anstår tills ytterligare underlag föreligger. Att en reglering av regionledningens utformning i civilförsvarslagen anstår har enligt vad styrelsen bedömer ingen avgörande betydelse för övergången till kommunal planläggning eller för förberedelserna för övergång till kommunal ledning på lokal nivå. Ett slutligt ställningstagande måste dock föreligga senast då kommunerna tar över ledningsansvaret. Indelningen i civilförsvarsregioner måste emellertid ske så snart som möjligt liksom erforderlig planläggning för samordning inom civilförsvarsregion. Regeringen bör därför nu uppdra åt styrelsen att lämna förslag till en ny territoriell indelning i civilförsvarsregioner. Det bör i övrigt enligt styrelsen tills vidare vara tillräckligt att lagstifta om att samordning skall ske om det behövs och att kommunerna skall bilda civilförsvarsregioner om regeringen förordnar om detta. I anslutning härtill föreslår civilförsvarsstyrelsen att andra meningen i andra stycket i den föreslagna lydelsen av 6 § civilförsvarslagen utgår.

Statens brandnämnd anser att ledningsförhållandena inom civilförsvarsregion inte är helt klara i det förslag som kommittén har lämnat. Även med utgångspunkt i att de förtroendevalda från kommunerna inom civilförsvarsregionen gemensamt ansvarar för civilförsvarsverksamheten så bör det enligt brandnämnden övervägas om inte länsstyrelsen – som skall svara för samordningen av verksamheten inom regionen – bör fungera som ytterst ansvarig regionledning.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar erinrar om att varje kommun lyder direkt under länsstyrelsen i vad avser all övrig totalförsvarsverksamhet. Därför är det risk för att svåröverskådliga lydnadslinjer skapas på lokal nivå om en regionledning inrättas mellan kommuner och länsstyrelser. Överstyrelsen anser därför att behovet av regionindelning skall utgå från hur kommunerna i länet samarbetar i andra frågor och hur den fredstida katastrofledningen är uppbyggd i länet. Det bör enligt överstyrelsens uppfattning ankomma på länsstyrelsen i kraft av dess tillsynsskyldighet och i egenskap av högsta totalförsvarsmyndighet i länet att samråda med och vid behov ålägga kommunerna en regionindelning. Överstyrelsen anser att länsstyrelsen och inte regeringen skall förordna om civilförsvarsregioner. Därför bör det också uppdras åt länsstyrelserna i stället för civilförsvarsstyrelsen att i samarbete med berörda kommuner, myndigheter och organi-

sationer fastställa en eventuell indelning i civilförsvarsregioner.

Försvarets rationaliseringsinstitut anser att komplexa och svåröverskådliga lydnadslinjer skapas om en mellannivå inrättas enligt kommitténs förslag om regionledning. Institutet konstaterar också att kommittén inte närmare har belyst hur den föreslagna åtgärden påverkar möjligheterna att utöva en effektiv ledning av totalförsvarsverksamheten på lokal nivå. Enligt institutets mening bör alternativa sätt att tillgodose de aktuella samverkansbehoven prövas.

Socialstyrelsen anser att begreppet civilförsvarsregion inte är lämpligt därför att region inom sjukvården omfattar ett betydligt större område. Socialstyrelsen lämnar förslag till annan nomenklatur: civilförsvarsdistrikt, kommunblock, civilförsvarsblock, kommunalförbund etc.

Statskontoret ställer sig mycket tveksamt till kommitténs förslag om regionledning i form av en politikergrupp som under beredskap och i krig skall leda civilförsvarsverksamhet som måste samordnas över kommungränserna. Enligt statskontorets uppfattning är förslaget svårt att genomföra i praktiken. En svårighet är att samma kommunala "nyckelpersoner" kan komma att bli engagerade i både kummunens och regionens krigsorganisation. Ett annat problem är att det kommer att bli svårt att fatta beslut med den snabbhet som krävs i krig. Dessutom anser statskontoret att det är svårt att på ett lämpligt sätt placera in civilförsvarsregionen med dess snävare ansvarsområde i en hierarki med länsstyrelse och kommunstyrelse som båda har det övergripande ansvaret för all på länet resp. kommunen ankommande totalförsvarsverksamhet. I krig måste befälsförhållandena enligt statskontorets mening vara strikta.

Enligt statskontorets uppfattning bör i första hand övervägas om länsstyrelsen kan samordna samt under beredskap och i krig leda sådan verksamhet som är kommungränsövergripande. I de län där antalet kommuner är så stort att länsstyrelsen i akuta situationer inte anses ha möjlighet att leda verksamheten torde det enligt statskontoret finnas flera alternativa lösningar som bygger på delegering eller förordnande från länsstyrelsens sida.

Statskontoret anser vidare att benämningen region endast bör användas vid organisation av verksamhet som omfattar minst ett helt län. Benämningen civilförsvarsregion bör därför inte användas då detta kan leda till missuppfattningar om den samhällsnivå som avses. Förslagsvis kan i stället den nuvarande benämningen civilförsvarsområde användas även i fortsättningen. I konsekvens härmed bör benämningen räddningstjänstområde användas för freds räddningstjänsten.

Riksrevisionsverket anser att studier bör genomföras eller praktiska erfarenheter från fredsmässiga förhållanden och övningsverksamhet skaffas innan beslut fattas om en ledningsnivå mellan länsstyrelser och kommuner. Frivillig samverkan i olika former mellan kommuner kan vara att föredra framför en formaliserad samverkan med en av statsmakterna be-

stämd enhetlig regionledning. Under vissa förhållanden i krig bör enligt riksrevisionsverkets mening ansvaret för en samordnad ledning kunna övergå direkt till länsstyrelsen.

Civilbefälhavaren i Södra civilområdet framhållet att om kommitténs förslag om regionledningens sammansättning och krigsuppbehållsplats realiseras så kommer många kvalificerade personer att bindas till tid och rum utanför den egna kommunen. Det kan då ifrågasättas om de utsedda förtroendevalda då fortfarande som kommittén anger kan vara ledamöter i nämnder och styrelser i hemkommunen. I räddningstjänstregionerna torde det i fred komma att finnas någon form av kansliorganisation. Denna organisation borde enligt civilbefälhavaren kunna utnyttjas för regionledning under beredskap och i krig.

Civilbefälhavaren i Västra civilområdet är tveksam till att införa en mellanledningsnivå i form av regionledning. Dess organisationsform anges vara något konstlad och den kommer enligt civilbefälhavarens uppfattning svårigen att kunna få den tyngd och effektiva besluts- och ledningsordning som krävs. Den övergripande samordningen bör därför åvila länsstyrelsen. I fredstid förekommer samarbete mellan flera kommuner. Detta samarbete bör kunna fortsätta i krig utan någon formell överorganisation. Länsstyrelsen bör vid behov föreskriva om erforderlig samordning och befälsföring. Civilbefälhavaren avstyrker därför förslaget om civilförsvarsregioner.

Civilbefälhavaren i Bergslagens civilområde har den uppfattningen att den kommungränsövergripande verksamheten i krig bör ledas på ett sätt som överensstämmer med fredstida samarbetsmönster. Det bör således inte sättas upp speciella ledningsenheter enbart för den eventualiteten att de skulle behövas i krig. Om samarbete och samverkansavtal finns i fred mellan kommuner är det naturligt att bygga på dessa även vid verksamhet i krig. Om sådant samarbete inte finns i fred men krävs i krig torde länsstyrelse och berörda kommuner i ett aktuellt läge kunna komma överens om hur samarbete skall ordnas och uppgifter skall lösas liksom hur ledningen skall skötas. Detta förekommer redan i fred vid större olyckor och katastrofer. Civilbefälhavaren anser inte att en särskild ledningsnivå skall organiseras mellan länsstyrelse och kommun.

Civilbefälhavaren i Övre Norrlands civilområde anser det vara felaktigt att införa ytterligare en ledningsnivå som mellanled mellan kommun och länsstyrelse. Om det i fred finns ett naturligt samarbete mellan flera kommuner så kommer detta samarbete att fungera också i krig. Rent formellt kan samarbetet konfirmeras i orostid genom att länsstyrelsen föreskriver vilka kommuner som då skall samverka och vilka kommuner som skall ha huvudansvaret för civilförsvarsverksamheten. Detta bör inte ske i fredstid utan först vid en tidpunkt som avgörs av det aktuella läget. Att i fred besluta om särskilda regioner med särskilda ledningsorgan kommer enligt civilbefälhavarens uppfattning att komplicera och fördyra verksamheten.

Länsstyrelsen i Stockholms län vänder sig mot kommitténs förslag att

det skall föreligga "synnerliga skäl" för att frångå indelningen i räddningstjänstregioner vid fastställandet av civilförvarsregioner. Länsstyrelsen framhåller att civilförvarsverksamheten omfattar flera verksamhetsområden än räddningstjänst. Vidare kan regionala och lokala totalförvarsförhållanden motivera olika områdesindelning i fred och krig. Enligt länsstyrelsens mening kan antalet räddningstjänstregioner bli så stort att länsstyrelsens övergripande ledning i krig kan försvåras om full överensstämmelse med civilförvarsregioner skall råda. Länsstyrelsen anser därför att det bör räcka med "särskilda skäl" för att indelningen i räddningstjänstregioner skall kunna frångås vid fastställandet av civilförvarsregioner.

Länsstyrelsen i Södermanlands län anser att ansvar för regionledningens verksamhet bör läggas på den resursstarkaste kommunen som en tillägguppgift. Formerna för samverkan inom en region bör klarläggas i fred. Det bör även prövas om civilförvarsstaben i den resursstarkaste kommunen måste förstärkas och om rekryteringen av staben skall ske i samråd med de kommuner som ingår i regionen. Den kommun som svarar för regionledning bör även svara för erforderlig planläggning av denna i fred.

Länsstyrelsen i Östergötlands län anser att ett införande av en ledningsnivå med den av kommittén föreslagna uppgiften och organisationen kommer att försvåra och fördröja beslutsprocessen. Civilförvarsverksamheten omfattar och påverkar en så betydande del av den kommunala verksamheten att den föreslagna regionledningen möjligen kan underlätta samordningen av räddningstjänsten men knappast av övrig verksamhet där kommunerna i dag samarbetar över kommungränserna utan regiontänkande. Länsstyrelsen föreslår att någon regionledning inte införs och att den resursstarkaste kommunen inom en region åläggs att understödja övriga kommuner i regionen i första hand i vad avser räddningstjänst.

Länsstyrelsen i Jönköpings län anser att en särskilt organiserad regionledning inte behövs. Den föreslagna regionledningen blir en extra ledningsfunktion som fortlöpande måste hålla sig underrättad om läget inom civilförsvaret i varje kommun i regionen för att den effektivt skall kunna överta ledningen utan att förorsaka fördröjningar. Den civilförvarsverksamhet som kan behöva ledas för större områden än en kommun är av sådan karaktär att snabb och odiskutabel beslutsfattning krävs. Problem av mera långsiktig karaktär kan lösas utan tillgång till en särskild regionledning. Vid vissa tillfällen då ledning över kommungränserna behövs kan den för det tillfället lämpligaste civilförvarsstaben ges den uppgiften. Ett annat alternativ som länsstyrelsen föreslår är att redan i fred föreskriva att den resursstarkaste kommunen skall leda den kommungränsövergripande civilförvarsverksamheten inom regionen i krig.

Länsstyrelsen i Kronobergs län framhåller att det skulle vara ekonomiskt fördelaktigt att låta nuvarande civilförvarsområden bilda civilförvarsregioner eftersom ledningscentraler, sambandsnät, civilförsvarets grupperingsplatser m.m. är utbyggda med dessa som grund. Kostnadsför-

delningen mellan kommunerna för drift och underhåll av ledningscentraler m.m. sker i dag också med civilförvarsområdet som grund. Länsstyrelsen föreslår att den av kommittén föreslagna texten i 6 § civilförvarslagen ändras så att "synnerliga skäl" från totalförvarssynpunkt inte skall behöva föreligga för att det skall vara möjligt att frångå den fredstida indelningen i räddningstjänstregioner då civilförvarsregioner skall bildas.

Länsstyrelsen i Kalmar län anser att det är lämpligt att även i framtiden ha en ledningsnivå mellan länsstyrelse och kommun för samordning framför allt av utrymningar, inkvartering och större undsättningsinsatser inom områden som ungefär motsvarar nuvarande civilförvarsområden. Endast mycket starka freds räddningstjänstskäl bör få påverka dagens indelning som har god överensstämmelse för de viktigaste totalförvarsfunktionerna i krig såsom civilförvar, militärt förvar, sjukvård och polisverksamhet. Länsstyrelsen förordar att kommunerna lyder direkt under länsstyrelsen framför en indelning i civilförvarsregioner som påtagligt avviker från dagens indelning i civilförvarsområden. Länsstyrelsen anser också att benämningen civilförvarsområde bör bibehållas i stället för att den nya benämningen civilförvarsregion införs.

Länsstyrelsen anser vidare att kommitténs förslag till ledningsorgan för regionerna är olämpligt och förordar i stället ett traditionellt ledningsorgan som ingår i civilförvarets krigsorganisation och som består av en chef med ställföreträdare och en liten stab. Cheferna bör utses av länsstyrelserna efter samråd med berörda kommuner.

Länsstyrelsen i Blekinge län konstaterar att någon regionledning inte behövs i det egna länet.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anmäler en betydande tveksamhet till kommitténs förslag till beslutsordning för regionledningen. I frågor av den typ som regionledningen har att lösa måste den föreslagna beslutsordningen betecknas som mindre lämplig med tanke på beslutssituationen. Den säkerhetsventil som kommittén har velat skapa genom att föreslå att ordföranden i brådskande fall kan besluta ensam anser länsstyrelsen inte vara mycket värd eftersom oenighet kan uppstå om fallet är brådskande eller inte. Länsstyrelsen pekar i stället på möjligheten att betrakta regionledningen som en delegation av länsstyrelsen med en för beslutet ansvarig chef som beslutar på länsstyrelsens vägnar.

Länsstyrelsen i Hallands län är tveksam till bildandet av civilförvarsregioner åtminstone i det egna länet där länsstyrelsen själv kan svara för erforderlig samordning av verksamheten. En mellannivå skulle kunna leda till fördröjningar av verkställigheten i lägen då det minst av allt är önskvärt, t.ex. efter en så omfattande bekämpning av en ort att den egna kommunens undsättningsstyrkor inte förslår. I fred direkt samverkar kommunernas brandförvar vid större nödlägen medan länsstyrelsen går in i det fall ett övergripande organ behövs för att prioritera och samordna olika insatser. En liknande ordning bör enligt länsstyrelsens mening vara lämplig även i krig.

Ett annat skäl för att inte tillskapa särskilda civilförsvarsregioner är att kommunerna själva behöver sina ledande förtroendemän i krig. Mot den föreslagna regionledningen talar också det förhållandet att den militära verksamheten inom länet är organiserad så att det inom varje kommun finns en militär chef med stab som samverkar direkt med kommunen. Länsstyrelsen är i krig organiserad och övad för att kunna leda och samordna kommunernas verksamhet och i länsstyrelsens krigsorganisation i Hallands län finns personal med kommunal erfarenhet.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anser för det egna länet att länsstyrelsen där skall utöva den direkta ledningen och svara för samordningen av den kommungränsövergripande verksamheten.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län anser att frågan om regionledningens sammansättning och beslutsbefogenheter ytterligare bör övervägas med hänsyn till det reella myndighetsansvar som förutsätts åvila den. För att regionledningen skall kunna verka effektivt bör den ges längre gående befogenheter än vad kommittén föreslår. Enligt länsstyrelsens mening måste det ställas synnerligen höga kvalifikationskrav på regionledningens medlemmar. Det finns därför skäl att utforma organisationsföreskrifterna så att den enskilda kommunen inte ges tillfälle att i första hand tillgodose sitt eget behov av kvalificerad personal och därefter lämna "det som blir över" till en regionledning.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län framhåller att det är nödvändigt att regionledningarna får personal med hög kompetens och att deras uppgifter och befogenheter ges ett klart författningsmässigt stöd. Vidare måste kraven på utbildning och övning för regionledningarna ställas minst lika höga som för dagens civilförsvarstaber.

Länsstyrelsen i Värmlands län anser att frågan om regionindelning bör utredas ytterligare i syfte att finna en mindre resurskrävande lösning som ändå fungerar praktiskt. Enligt länsstyrelsens mening bör samverkansfrågor och mera långsiktiga frågor kunna lösas i samarbete mellan kommunerna i en region. För den direkta ledningen i en region bör prövas en från krigslänsstyrelsen decentraliserad regionledning – en krigslänsstyrelsens förlängda arm. En sådan ledning (2-3 personer) bör kunna betjänas av huvudkommunens civilförsvarsstab. Dess verksamhet bör planeras av länsstyrelsen. Alternativt kan civilförsvarstaberna i de största kommunerna där nuvarande huvudcentraler för civilförsvaret är belägna fungera som regionledningar enligt planer som sammanhålls av länsstyrelsen och med befogenheter som ges dem av krigslänsstyrelsen.

Länsstyrelsen i Örebro län anser det inte vara befogat att tillskapa ytterligare ledningsorgan – politikergrupper och beredningsgrupper – för civilförsvaret. En sådan konstlad ledningskonstruktion minskar handlingsberedskapen, åderlåter kommunerna på förtroendevalda och tjänstemän och minskar därmed i varje fall de mindre kommunernas möjligheter att lösa sina totalförsvarsuppgifter. Det är länsstyrelsens bestämda uppfatt-

ning att civilförsvarsstaben i den kommun där civilförsvarets huvudcentral nu är belägen bör kunna ta ansvar för den direkta ledningen av civilförsvarsverksamheten inom den region som kommunen tillhör. Överenskomelse härom kan vid behov träffas mellan kommunerna i resp. region. Långsiktiga frågor som inte kräver beslut omedelbart bör kunna lösas i samarbete mellan kommunerna på sedvanligt sätt.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anser inte att förslaget om kommunala beslutsfattare (1+1 från varje kommun) är rationellt. Det svarar inte mot de effektivitetskrav som bör ställas. Viktiga beslut kan komma att fördröjas genom att beslutsfattaren kan känna ett förståeligt behov av att söka stöd och sanktion för ställningstaganden i sin kommunstyrelse särskilt om regionledningen inte är enig. För att inte sådana för civilförsvarsverksamheten otillfredsställande situationer skall uppstå föreslår länsstyrelsen att beslutsfattarna i regionledningarna ersätts med en civilförsvarsenhet som motsvarar chefsenhet typ 1 i civilförsvarets organisation 80. En sådan lösning minskar personalbehovet för beslutsfunktionen i regionledningarna till mindre än hälften av vad kommittén har föreslagit. Regionledningen kan då i sin helhet fungera som länsstyrelsens "förlängda arm" med uppgift att samordna civilförsvarsverksamheten inom regionen och att ge råd och anvisningar i olika sammanhang. I de fall då regionledningen anser det vara nödvändigt att ingripa med tvingande föreskrifter är detta att anse som en länsstyrelsens åtgärd enligt den föreslagna 4 a § civilförsvarslagen.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län påminner om att 1982 års totalförsvarsbeslut starkt gav uttryck för att förändringar i bl.a. ledningsförhållandena skall undvikas i krig i så stor utsträckning som möjligt. Att under beredskap och i krig införa ytterligare en ledningsnivå – som dessutom inte har någon motsvarighet inom totalförsvaret i övrigt – kan inte vara i överensstämmelse med detta uttalande. Enligt 1982 års totalförsvarsbeslut skall också vår försvarsplanering skapa förutsättningar för en hög handlingsberedskap. Länsstyrelsen anser inte att detta uppnås genom att tillskapa nya ledningsorgan. Kommitténs förslag om regionledning kommer att medföra en kraftig brandskattning på kvalificerad personal för många kommuner med knappa resurser i vad gäller personal. Dessa personer behövs i mycket större utsträckning hos resp. kommun för att kommunen skall kunna fullgöra sina totalförsvarsuppgifter. Länsstyrelsen motsätter sig därför kommitténs förslag om civilförsvarsregioner med regionledningar. Länsstyrelsen anser att ledning och samordning av civilförsvarsverksamhet som berör flera kommuner skall utövas av länsstyrelsen.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län ställer sig tveksam till den av kommittén föreslagna regionledningen. Det torde vara svårt att utan mycket omfattande utbildning och övning av såväl politikergruppen som beredningsgruppen göra regionledningen kompetent att fullgöra sina uppgifter enligt förslagen. Länsstyrelsen bedömer det vara bättre att låta kommunerna behålla sina politiker och tjänstemän så att man där kan skapa en effektiv

ledning. Kommunerna bör inte uttunnas på vare sig politiker eller tjänstemän med hänsyn till de omfattande kommunala beredskapsuppgifterna. Kommunerna samverkar i fred och torde kunna göra det även i krig utan någon speciell regionledning. Länsstyrelsen måste även i framtiden leda verksamheten i länet och kunna beordra bistånd i olika former kommunerna emellan. I Gävleborgs län torde särskilda regionledningar vara onödiga. Länet har tio kommuner varav tre saknar undsättningsenheter förutom enstaka brandgrupper. Länsstyrelsen anser att det bör ankomma på varje enskild länsstyrelse att med hänsyn till länets speciella förhållanden avgöra om regionledningar skall organiseras eller inte.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anser inte att det behöver bildas civilförsvarsregioner i det egna länet för att underlätta samordningen av civilförsvarsverksamheten mellan kommunerna eftersom det enligt länsstyrelsens uppfattning finns goda möjligheter för länsstyrelsen att direkt leda länets sju kommuner. Att införa en ny ledningsnivå i krig mellan länsstyrelsen och kommunerna strider enligt länsstyrelsens mening dessutom mot principen ansvar i fred — ansvar i krig. En frivillig samverkan bör kunna komma till stånd utan ytterligare administrativ byråkrati.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anser att det i det egna länet, som har åtta kommuner, inte finns anledning att göra en indelning i civilförsvarsregioner. Den samordning och övergripande ledning som behövs kan skötas av krigslänsstyrelsen som eventuellt kan behöva förstärkas med viss personal och sambandsresurser härför. Erforderligt primärkommunalt inflytande bör enligt länsstyrelsens mening kunna säkras dels genom en samverkan mellan länsstyrelsen och Svenska kommunförbundets länsavdelning, dels genom rekrytering till länsstyrelsens civilförsvarssektion av kommunala befattningshavare.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att det inte behöver bildas särskilda civilförsvarsregioner med regionledningar i det egna länet. Norrbottens län är i militärt hänseende indelat i tre försvarsområden. Länsstyrelsen organiserar vid beredskap och i krig två särskilda civila ledningsgrupper som består av företrädare för länsstyrelsen och lokala totalförsvarsmyndigheter. I ledningsgrupperna ingår kvalificerade kommunala befattningshavare. Huvudlänsstyrelsen och ledningsgrupperna är grupperade i var sitt försvarsområde. Ledningsgrupperna har till uppgift att samordna den civila totalförsvarsverksamheten i samverkan med försvarsområdesbefälhavarna. Grupperna får genom delegationsbeslut vad som normalt benämns länsstyrelseuppgifter.

Enköpings kommun anser att den av kommittén föreslagna konstruktionen av civilförsvarsregioner med regionledningar är tungrodd och att det finns risker för kompetenskonflikter inbyggda i det föreslagna systemet. Kommunen föreslår att det övervägs att förstärka regionledningens roll i den direkta ledningen av civilförsvaret varvid i så fall förutsätts att politikergruppen sammansätts av förtroendevalda med en mycket stark

ställning inom resp. kommun. Ett annat alternativ som framförs av kommunen är att den resursstarkaste kommunen inom regionen tilldelas regionledningen för att få en regionledning som kan fatta snabba beslut om den direkta ledningen inom regionen. I ett sådant fall skall det åligga denna kommun att så långt det är praktiskt möjligt samråda med övriga kommuner innan viktigare beslut fattas.

Nyköpings kommun anser att en regionledning där länsstyrelsen i samråd med kommunerna får ett direkt ansvar och inflytande skulle ge en i förhållande till kommitténs förslag mer handlingskraftig samordning och ledning av civilförsvarsverksamheten inom regionen och länet. Den föreslagna regionledningens handlingsmöjligheter är i stor utsträckning styrda av länsstyrelsens planer och direktiv. Särskilt i regioner som består av bara två kommuner blir regionledningen en svag organisation. I vissa regioner finns redan i fredstid svårigheter när det gäller interkommunal samordning. Beredningsgruppen skall bestå av 6-8 personer vilket medför risk för resurssplittring när det gäller att fördela nyckelpersoner till kommunernas civilförsvarsstaber och regionledningens beredningsgrupp.

Oxelösunds kommun ifrågasätter kommitténs förslag till regionledningar. De politiker som kan komma i fråga för den föreslagna regionledningen behövs för att ombesörja ledningen av bl.a. den egna kommunens civilförsvarsverksamhet. De uppgifter som enligt kommitténs förslag skall åvila regionledningarna bör enligt kommunens uppfattning kunna åläggas länsstyrelserna. Kommunen föreslår att statsmakterna åtminstone t.v. avstår från att binda sig för den föreslagna regionledningen i avvaktan på de ytterligare erfarenheter som kommer att vinnas under det fortsatta planlägningsarbetet fram till år 1986.

Eskilstuna kommun delar inte kommitténs uppfattning att regionledning skall utgöras av en fristående politikergrupp och beredningsgrupp. Kommunen anser i stället att regionledningen bör läggas som en tilläggsuppgift på kommunstyrelsen och civilförsvarsstaben i den resursstarkaste kommunen inom regionen. I de slutliga reglerna för länsstyrelsens delegation av ansvaret för ledningen av civilförsvarsverksamheten inom civilförsvarsregion bör behovet av interkommunal samverkan kunna inrymmas på ett enklare sätt än vad som föreslagits av kommittén.

Linköpings kommun framhåller att de förtroendevalda som skall ingå i regionledningen måste ha en stark ställning inom sin kommun. Samtidigt behövs dessa för ledningen av verksamheten inom den egna kommunen. Ett alternativ som därför bör prövas är att anförtro regionledningen åt den resursstarkaste kommunen inom regionen. Vid en sådan lösning måste det åligga denna kommun att så långt som det är praktiskt möjligt samråda med de andra kommunerna i regionen innan viktiga beslut fattas.

Vadstena kommun anser att civilförsvarsstaben i den största kommunen förstärkt med ledande politiker och tekniker från andra kommuner bör vara regional stab.

Eksjö kommun framhåller att det med nuvarande korta mandatperioder kan bli svårt att skapa kontinuitet i den föreslagna regionledningen.

Jönköpings kommun biträder kommitténs förslag men föreslår att ordföranden i regionledningen skall utses från den resursstarkaste kommunen inom regionen, att beredningsgruppens personal skall utses i proportion till invånarantalet i kommunerna och att chefen för civilförsvarsstaben i den största kommunen skall ingå i beredningsgruppen.

Sölvesborgs kommun vänder sig mot kommitténs förslag som enligt kommunen leder till en sammanblandning av kommunalt och regionalt ansvar inom länet på ett sätt som skapar tröghet i den direkta ledningen och andra svårigheter.

Karlskrona kommun är tveksam till om det behöver inrättas någon särskild regionledning inom Blekinge län. Om ett kommungränsövergripande ledningsorgan skall finnas är det enligt kommunens mening väsentligt att reglerna för denna tillkommande beslutsnivå utformas på ett sådant sätt att fördröjningar inte uppstår i beslutsprocessen.

Hässelholms kommun framhåller att ordföranden i regionledningen måste ges stöd i författning att fatta omedelbara beslut för hela regionen för att det inte skall bli en långsammare beslutsgång än vad som är fallet i nuvarande civilförsvarsorganisation.

Malmö kommun framhåller att det inte kan uteslutas att det kan bli svårt att samla regionledningen i ett akut läge för att fatta kommungränsövergripande beslut. Därför bör representanter för de i regionen ingående kommunerna ges möjlighet att på ett enklare sätt och efter gemensamt samråd fatta de beslut som kan behövas. Viss tveksamhet kan råda om insatserna vid akutlägen inom civilförsvarsregionerna bäst blir tillgodosedda om en slutlig beslutsrätt på av kommittén föreslaget sätt tillförs regionledningarna. Det kan ifrågasättas om inte länsstyrelserna med erfarenheter och insikter också i andra regioners akutlägen är bäst skickade att fatta snabba, rationella och totalt sett mest adekvata beslut i situationer som kan uppstå synnerligen plötsligt och oväntat.

Falkenbergs kommun anser att det inte behövs en mellaninstans för samordning och ledning av den kommungränsövergripande civilförsvarsverksamheten, i varje fall inte i Hallands län. Kommunerna kan samverka utan en sådan organisation och den samordning som behövs bör skötas av länsstyrelsen. Härigenom torde också samordningen och samverkan mellan civilförsvaret och länets militära territoriella chefer kunna underlättas. Vidare torde oklarheter i frågor om ansvarsfördelning mellan kommunen, regionledningen och länsstyrelsen uppstå om förslaget genomförs. Ytterligare en negativ faktor är det konkurrensförhållande som uppstår mellan regionledningen och kommunen om personalresurser och nyckelpersoner inom civilförvarsverksamheten.

Halmstads kommun framhåller att det är viktigt att regionledningen snabbt kan fatta beslut. Kommunen anser därför att det bör övervägas om

inte den resursstarkaste kommunen i regionen skall anförtros regionledningen. Ett ytterligare skäl härför är att mindre kommuner om kommitténs förslag genomförs kan få beslutanderätt över en betydligt resursstarkare kommun.

Kungsbacka kommun konstaterar att regionledningen måste bestå av förtroendevalda med stark ställning inom sin kommun samtidigt som dessa behövs för ledningen i den egna kommunen. Kommunen förordar att regionledningen i mindre län anförtros länsstyrelsen.

Varbergs kommun ställer sig tveksam till förslaget att bilda en mellan-nivå mellan länet och kommunerna.

Göteborgs kommun framhåller att även om den föreslagna principen för regionledningar bedöms vara tillämplig för landet som helhet så måste denna lösning ifrågasättas för storstäderna. Kommunen ifrågasätter lämpligheten av att politiker från kranskommunerna i princip leder och samordnar verksamheten för Göteborg. I stället bör länsstyrelsen direkt leda Göteborgsregionen. Ett alternativ som bör undersökas närmare anges vara att den resursstarkaste kommunen inom regionen anförtros ledningen av civilförsvarsverksamheten.

Mölnads kommun anser att det vore olyckligt att i en onormal situation såsom beredskap eller krig splittra upp samhällets resurser på ytterligare ett nytt ledningsorgan för regionledning. Ledningen av den kommungräns-övergripande verksamheten bör därför åläggas länsstyrelsen. På detta sätt erhålls en anpassning till den fredstida räddningstjänsten samtidigt som det organ som ansvarar för planläggningen också svarar för verkställigheten i krig. Med tanke på de varierande organisationsformer som kan komma att gälla för räddningstjänstregionerna bedömer kommunen att en anpassning av civilförsvarsregionerna till räddningstjänstregionerna knappast är möjlig.

Trollhättans kommun framhåller att det är viktigt att civilförsvarsregionerna och räddningstjänstregionerna görs så lika som det är möjligt med hänsyn till effektiviteten. Det är dock enligt kommunens mening viktigt att kravet på ett gemensamt område för räddningstjänsten och civilförsvaret inte åsidosätter de effektivitetsskäl som motiverar indelningen i civilförsvarsregioner.

Kristinehamns kommun anser att regional fördelning av undsättning alltid bör skötas av chefen för civilförsvarsstaben i den resursstarkaste kommunen.

Köpings kommun anser att det råder oklarhet om förhållandet mellan den föreslagna regionala ledningen och den primärkommunala ledningen. I vissa lägen måste den regionala ledningen ta över ansvaret för gemensamma insatser inom regionen. Frågan är då vem som är beslutande och vilka befogenheter som kan tilläggas det regionala organet. Visserligen anges i förslaget att beslut skall kunna fattas av regionledningen och bli bindande för kommunerna i regionen. Denna typ av beslut kräver författningsmäs-

sigt stöd. Trots detta kvarstår att göra en principiell uppdelning när det gäller ansvar mellan regionledningen och den kommunala ledningen på ett sådant sätt att någon oklarhet inte råder när de större avgörande besluten skall fattas för regionen. Det är också viktigt att klara delegationsbestämmelser utformas så att regionledningen kan fatta snabba beslut antingen genom sin politikergrupp eller genom sin beredningsgrupp.

Sundsvalls kommun anser att kommunerna själva bör få bestämma om att inrätta civilförsvarsregioner och om vilka kommuner som skall ingå i samma region. Kommunen framhåller att regionledningen måste bestå av förtroendevalda med en stark ställning inom sina kommuner för att övergripande beslut skall kunna fattas och genomföras. Därför bör om möjligt kommunstyrelseordförandena ingå i regionledningen varvid ordföranden i den största kommunen bör tilldelas ordförandeposten.

Härjedalens kommun ställer sig tveksam till om det behövs någon indelning i civilförsvarsregioner i Jämtlands län. Kommunen anser att länsstyrelsen bör kunna sköta den ledning och samordning av civilförsvarsverksamheten som behövs.

Åsele kommun framhåller att viss tröghet kan uppstå med flera beslutsinstanser och handläggare och att det därför är viktigt att klara och entydiga regler utformas så att konfliktsituationer i ledningsfunktionen på lokal-, regional- och länsnivå undviks.

Svenska kommunförbundet framhåller att regionledningen måste bestå av förtroendevalda med en stark ställning inom sin egen kommun. Samtidigt behövs dessa för ledningen av verksamheten inom den egna kommunen. Kommunförbundet anser att ett alternativ som bör provas är att anförtro regionledningen åt den resursstarkaste kommunen inom regionen. Vid en sådan lösning måste det åligga denna kommun att så långt som det är praktiskt möjligt samråda med övriga kommuner i regionen innan viktiga beslut fattas. Ett ytterligare alternativ är att i vissa storstadsregioner låta länsstyrelsen ansvara för regionledningen med hänsyn till den komplexa ledningssituation som kan uppstå i sådana områden under beredskap och i krig.

Kommunförbundet accepterar kommitténs förslag till organisation och sammansättning av regionledningen som huvudprincip. Kommunförbundet anser dock att det i vissa län på grund av lokala förhållanden kan vara motiverat att pröva andra lösningar i syfte att åstadkomma största möjliga effektivitet i ledningsorganisationen.

Svenska brandförsvarsföreningen understryker betydelsen av att klara ansvarslinjer finns mellan politikergruppen och beredningsgruppen i de föreslagna civilförsvarsregionledningarna.

Centralorganisationen SACO/SR ifrågasätter lämpligheten av att inrätta regionledningar med den sammansättning som kommittén har föreslagit. SACO/SR framhåller att någon längre tid för överläggningar inte torde komma att stå till buds innan beslut måste fattas. Med den föreslagna

sammansättningen av regionledningen finns det risk för en avsevärd fördröjning i beslutsfattandet. SACO/SR har den uppfattningen att den resursstarkaste kommunens civilförsvarsledning har erfarenhet och kompetens att samordna verksamheten även inom civilförsvarsregionen på samma sätt som samordning sker inom den fredstida räddningstjänsten, då i samverkan med länsstyrelse, försvarsmakt och berörda kommuner. SACO/SR föreslår därför att kommunerna inom en civilförsvarsregion ges möjlighet att besluta att den resursstarkaste kommunens civilförsvarsledning skall svara för samordningen över kommungränserna i samverkan med berörda kommuner och länsstyrelse. Motsvarande synpunkter framförs av *Svenska Brandbefälets Riksförbund*.

2.4 Ledningen på central och regional nivå

Civilförsvarsstyrelsen delar kommitténs uppfattning att det är önskvärt att länsstyrelsernas uppgifter och befogenheter gentemot kommunerna preciseras i civilförsvarslagen. Styrelsen anser dock att 4 a § civilförsvarslagen i andra stycket innehåller en onödig begränsning av länsstyrelsens befogenheter att meddela föreskrifter. Lagen bör enligt styrelsens mening rimligen utgå från att länsstyrelserna under civilförsvarsberedskap inte utövar sin föreskriftsrätt på ett godtyckligt sätt utan att de föreskrifter som meddelas kommunerna är oundgängliga för ledning och samordning av försvarsansträngningarna. Styrelsen föreslår därför att orden "... om det anses oundgängligt..." utgår ur andra stycket i den föreslagna 4 a § civilförsvarslagen. Liknande synpunkter framförs av *länsstyrelserna i Södermanlands, Östergötlands och Västmanlands län*.

Civilbefälhavaren i Västra civilområdet framhåller att ett flertal utredningar under senare år har pekat på civilbefälhavarnas viktiga roll när det gäller samordning och inriktning av totalförsvarets civila delar. Civilbefälhavaren anser att de konkreta uppgifter som civilbefälhavarna har i dag såväl i vad gäller planläggning i fred som ledning i krig av civilförsvarsverksamheten borde ha föranlett en beskrivning av civilbefälhavarnas roll i civilförsvarslagen där ju övriga ledningsnivåer behandlas. *Civilbefälhavarna i Östra, Bergslagens och Övre Norrlands civilområden* anför liknande synpunkter.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län pekar på nödvändigheten av att närmare klara ut hur samverkan mellan länsstyrelsen och kommunförbundets länsavdelning bör organiseras såväl i fredsplaneringen som under beredskap och i krig.

3 Civilförsvarsplanläggning

3.1 Ansvarsfördelningen mellan länsstyrelsen och kommunerna

Civilbefälhavaren i Västra civilområdet noterar att kommittén motiverar sitt förslag att kommunerna skall ansvara för mobiliseringsplanerna för civilförsvarsorganisationen med ett antal angivna fördelar härmed. Civilbefälhavaren förnekar inte att sådana fördelar finns men hyser dock en farhåga för att bl.a. den eftersträlvade lokala förankringen kan utebli beroende på hur kommunen fördelar planläggningsarbetet. Detta kan spridas på flera tjänstemän för att få full förankring, koncentreras till en tjänsteman eller i sämsta fall uppdras åt en konsult. Civilbefälhavaren anser därför att det bör finnas större utrymme än vad som kommittén har föreslagit för att låta länsstyrelserna själva ansvara för mobiliseringsplanläggningen.

Länsstyrelsen i Stockholms län anser att länsstyrelserna bör ges större frihet att avgöra om en plan skall upprättas av länsstyrelsen eller av kommunerna. Denna frihet föreslås gälla alla planer.

Länsstyrelsen i Östergötlands län framhåller att i begreppet mobiliseringsansvar bör innefattas ansvar för bemanning, utbildning och övning av organisationen, planläggning av regional och lokal materielanskaffning, prioritering och styrning av centralt anskaffad materiel till olika enheter i krigsorganisationen, säkerställande av lämpliga lokaler m.m. och ansvar för att enheterna i krigsorganisationen är insatsberedda inom föreskriven tid. Länsstyrelsen anser att det inte är rationellt att detta ansvar åläggs kommunerna eftersom mobiliseringsplanerna kontinuerligt måste revideras och kompletteras beroende på förändringar i samhället och centrala och regionala anvisningar och samråd. Dessutom är länsstyrelsens och försvarsområdesbefälhavarens gemensamma grundsyn en väsentlig grund för planeringen. Länsstyrelsen föreslår att begreppet mobiliseringsansvar definieras och att länsstyrelsen ges ansvaret för mobiliseringsplanläggningen efter samråd med kommunerna. Härigenom underlättas också länsstyrelsens möjligheter att leda och samordna verksamheten.

Länsstyrelsen i Hallands län noterar att kommittén anser att det är att föredra att ge kommunerna ansvaret för mobiliseringsplanläggningen trots att kostnaderna blir lägre om länsstyrelsen genomför denna planläggning. Länsstyrelsen kan för sin del acceptera båda modellerna men vill i första hand förorda länsstyrelsealternativet. Ett skäl härför är att flertalet av de uppgifter som skall ligga till grund för planläggningen under alla förhållanden måste tas fram av länsstyrelsen. Kommunalternativet skulle med hänsyn härtill medföra ett betydande dubbelarbete. Vidare ställs mycket högre krav på aktualitet när det gäller mobiliseringsplaner än när det gäller övriga planer. Enligt länsstyrelsens uppfattning medför detta att mobiliseringsplanläggningen i längden kommer att ta betydligt större resurser i

anspråk hos kommunerna för fortlöpande revidering än vad kommitténs bedömning av engångsinsatsen ger vid handen.

Denna typ av planläggning saknar dessutom sin motsvarighet i kommunernas normala verksamhet. Kommitténs motivering att planläggningen får en bättre förankring om den sköts av kommunerna är därför enligt länsstyrelsens mening långsökt särskilt som det i realiteten inte är kommunala tjänstemän utan civilförsvarspliktiga mobiliseringsförrättare som skall svara för verkställigheten enligt planerna. Detta innebär att planerna måste förankras i civilförvarsorganisationen genom utbildning och övningar, en verksamhet som länsstyrelsen hittills och förmodligen även framgent skall svara för.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län framhåller att begreppet mobilisering i dag inte finns i den ordinarie kommunala verksamheten. Mobiliseringsföberedelser kräver speciella kunskaper och insikter angående samordning av verksamheten inom områdena förrådshållning, materiel, fordon och personal i de för mobilisering speciella tidsförhållandena. Det finns, bl.a. av ekonomiska skäl, ett behov av att hålla samman mobiliseringsansvaret på ett begränsat antal mobiliseringsmyndigheter samtidigt som mobilisering måste kunna genomföras på ett stort antal platser. Att öka antalet mobiliseringsmyndigheter från 24 (länsstyrelser) till 284 (kommuner) skulle enligt länsstyrelsens mening avsevärt försvåra såväl civilförsvarsstyrelsens som länsstyrelsernas möjligheter att överblicka mobiliseringsläget och att vid behov leda en mobilisering. Andra områden som skulle bli svåra att överblicka är revidering av mobiliseringsplanerna och uppföljning av personal- och materielläget. Länsstyrelsen kan inte tillstyrka att mobiliseringsansvaret förs över från länsstyrelsen till kommunerna eftersom detta bedöms medföra en allvarlig nedgång av mobiliseringsberedskapen under lång tid. Länsstyrelsen bör i stället ha kvar mobiliseringsansvaret och därvid ha till uppgift att ställa färdigmobiliserade enheter till kommunernas förfogande.

Länsstyrelsen i Värmlands län framhåller att mobiliseringsplanläggningen utgör grunden för att civilförsvaret snabbt skall kunna krigsorganiseras. Planerna för mobilisering är och måste vara mycket komplicerade för att alla komponenter skall fungera vid organisering av fältdugliga civilförvarsenheter. Det är en mängd pusselbitar som skall passas in – personal, krigsplaceringsorder, krigstjänstgöringsorder, mobiliseringstabeller, materiel, reversal, förråd, lokaler, förläggning, förplägnad m.m. Underlaget för stora delar av planen utgörs av centralt datorproducerat material som ofta förnyas. Verkställigheten enligt planerna åvilar civilförsvarsbefäl vilka, som tillägg till sin ordinarie befattning, utsetts till mobiliseringschefer. Länsstyrelsen måste som ansvarig inom länet för civilförsvarets mobilisering disponera utdrag ur och sammanställningar av mobiliseringsenheternas planer.

Mobiliseringsplanering är en artfrämmande verksamhet för kommunala

tjänstemän. De kommunala resurserna finns och fungerar i fred. De behöver vid krigsorganisering endast justeras enligt en plan för övergång till krigsorganisation för kommunen. Om kommunerna ges ansvaret för civilförsvarets mobiliseringsplaner krävs det en omfattande utbildning och ett omfattande underlag från länsstyrelserna. Efter genomförd planläggning krävs sammanställningar av länsstyrelsens totala behov och en kontinuerlig ajourhållning av underlaget för planerna.

Av erfarenheterna från provplanläggningen framgår att mobiliseringsplanläggningen i Malmöhus län varit mera rationell och lett till ett enhetligare resultat än i Kopparbergs län, där den bedrevs av kommunerna. Länsstyrelsen föreslår därför att kommunerna tills vidare endast äläggs att, med underlag från länsstyrelsen, upprätta mobiliseringsöversikter som skall bilda underlag för samordning med kommunens egen krigsorganisering och för samverkan med övriga totalförsvarsfunktioner. När ytterligare erfarenheter vunnits kan därefter kommunernas ansvar för mobiliseringsplanläggningen utökas till en omfattning som då kan befinnas vara önskvärd och ändamålsenlig.

Länsstyrelsen i Örebro län framhåller att mobiliseringsplanen består av dels mobiliseringsöversikt, dels mobiliseringskalendrar. Mobiliseringskalendrarna skall göra det möjligt för vederbörande mobiliseringsenhetschef att genomföra mobilisering. Mobiliseringschefer är högre civilförsvarsbefäl som tillagts mobiliseringsledningen som tillikauppgift.

Mobiliseringsplanen består till sin helt övervägande del av mobiliseringskalendrar. Länsstyrelsen anser att det inte skulle vara rationellt att sysselsätta tjänstemän hos kommunerna med denna artfrämmande planläggning som kontinuerligt förändras beträffande personal, fordon m.m. och som kräver ofta återkommande byten av datahandlingar etc. Mobiliseringskalendrarna är inte heller avsedda att utnyttjas av kommunal personal utan av befäl vid de civilförsvarsenheter som skall sättas upp. Länsstyrelsen anser därför att huvuddelen av mobiliseringsplanläggningen (arbetet med mobiliseringskalendrar) bör ligga kvar hos länsstyrelserna. Länsstyrelserna, som har ansvaret för mobiliseringen av civilförsvaret inom länet, måste f.ö. under alla omständigheter upprätta länssammandrag och åtgärdskalendrar för denna verksamhet. Varje kommun bör dock enligt länsstyrelsens mening upprätta en mobiliseringsöversikt för civilförsvarsorganisationen inom kommunen. Planlägningsunderlag härför skall tillhandahållas av länsstyrelsen.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anser att det inte finns några påvisbara fördelar med att lägga ansvaret för mobiliseringsplanläggningen på kommunerna. Länsstyrelsen anför följande motiv för att mobiliseringsplanläggningen skall ske på länsstyrelserna. Mobiliseringsenhetschef för civilförsvarsbas (den mest krävande mobiliseringsenheten) är fältchefen. Denne rekryteras i flera fall med reservofficer (s.k. befälsanställd) vars kvarvarande tjänstetid används för utbildning och övning samt viss

tjänstgöring vid länsstyrelsen. Uppgiften vid tjänstgöringen på länsstyrelsen är att revidera "de egna" mobiliserings- och undsättningsplanerna. Samråd i samband med planläggning och revidering av planer förekommer med försvarsområdesbefälhavaren beträffande gruppering, verkstadstillgångar och samordning av viss verksamhet. Uttagning av fordon, fastigheter m.m. och viss kompletterande utrustning är uppgifter för vilka det på länsplanet finns fungerande samrådskontakter i en omfattning som saknas på det kommunala planet. Länsstyrelsens genomförandeansvar för bl.a. mobiliseringsövningar gör att revidering före en övning och/eller uppföljning av någonting som kommit fram under övningens gång lämpligen också bör göras av länsstyrelsen. Kommitténs kostnadsberäkning pekar på en besparing om ca 2,5 milj. kr. om ansvaret för mobiliseringsplanläggningen ligger kvar på länsstyrelserna.

Stockholms kommun anför att mobiliseringsplanläggningen för Stockholms kommun bör skötas av länsstyrelsen eftersom kommunens civilförsvarsbaser är belägna i andra kommuner.

Södertälje kommun anser att det borde räcka om kommitténs förslag till ansvarsfördelning mellan länsstyrelse och kommuner får tjäna som riktmarke. Eftersom förhållandena varierar från kommun till kommun är det mest praktiskt om länsstyrelsen och den enskilda kommunen kommer överens om ansvarsfördelningen. Länsstyrelsen är enligt kommunens mening sannolikt den som bäst kan genomföra mobiliseringsplanläggningen. Detta bl.a. med hänsyn till att flera kommuner kommer att få civilförsvarsbaser som är belägna utanför den egna kommunens område.

Karlshamns kommun anser att det bör åvila länsstyrelsen att svara för mobiliseringsplanläggningen. Ett intimt samarbete mellan länsstyrelsen och kommunerna i detta planlägningsarbete bedöms ge tillräcklig förtrogenhet med mobiliseringsfrågorna i ett verkställighetsskede i kommunen.

Sölvesborgs kommun anser att mobiliseringsplanen för civilförsvarsorganisationen, som är artskild från övrig planläggning, bör utarbetas av länsstyrelsen.

Hässelholms kommun anser att i motsats till vad kommittén föreslår så bör kommunerna upprätta även organisationsplanerna. Vidare anser kommunen också i motsats till vad kommittén föreslår att kommunerna själva skall fastställa alla planer de upprättar dvs. även organisationsplanen, mobiliseringsplanen och skyddsplanen i sin helhet.

Varbergs kommun ställer sig tveksam till att ta över ansvaret för mobiliseringsplanläggningen. En vägledande princip vid all försvarsplanering är att ansvaret för en verksamhet skall ligga på samma myndighet i krig som i fred. Mobiliseringsplanläggningen har i dag ingen som helst motsvarighet i kommunens verksamhet. Den kommunala beredskapsplanen berör inte heller dessa frågor. I betänkandet understryks att hög aktualitet och detaljeringsgrad fordras i mobiliseringsplanen. Eftersom länsstyrelsen har allt underlag som behövs och dessutom erfarenhet och kunnande inom områ-

det anser kommunen att länsstyrelsen är bäst skickad att även framöver sköta denna planering. Därigenom garanteras även samma detaljeringsgrad i olika kommuners planer. Kommunen finner det också rimligt att anta att ett sådant förfarande ger samordningsvinster eftersom det finns kunnig personal på länsstyrelserna och varje kommun i annat fall måste ha tränad personal för denna uppgift.

Mullsjö kommun anser att det vore fel att överföra mobiliseringsansvaret från länsstyrelsen till kommunerna. Länsstyrelsen bör bibehålla mobiliseringsansvaret och ha till uppgift att ställa färdigmobiliserade staber och enheter till kommunernas förfogande.

Kristinehamns kommun anser att mobiliseringsplanläggningen med hänsyn till dess art även i fortsättningen bör utföras av länsstyrelsen som har det övergripande ansvaret när det gäller mobilisering av de civila delarna av totalförsvaret.

3.2 Det huvudsakliga innehållet i kommunernas civilförsvarsplaner

Överbefälhavaren framhåller att i vad gäller byggnadstjänsten som berörs främst i samband med skyddsplanen är det angeläget att planläggningen görs flexibel. Beredskap måste finnas att möta olika lägen med varierande tillgång på resurser ur byggnads- och reparationsberedskapen och varierande tid för byggnadsverksamhet.

Civilförsvarsstyrelsen framhåller att en av de bärande idéerna bakom skyddsplanen är att den skall samla planeringen för alla åtgärder för befolkningens skydd oavsett om det gäller åtgärder i fred eller krig. Åtgärderna skall grundas på skyddsplanens områdesindelning och skyddsanalys. Detta gäller även för skyddsrummbygget i fred. För denna verksamhet behövs särskilda styrinstrument som kan ingå som en del i skyddsplanen. Styrelsen räknar med att skyddsrumspanen kan förenklas inom ramen för skyddsplanen. I övrigt strävar styrelsen efter att tillgodose de krav på förenklingar och förtydliganden som kommittén redovisar. Detta gäller inte minst planläggningen av byggnadstjänsten.

Statens brandnämnd anser att den i skyddsplanen ingående byggnadstjänsten bör omfatta åtgärder inte bara för personal utan också för vital materiel t.ex. fordon.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller om omflyttning att målsättningen för denna inte bara får vara att avståndet mellan ordinarie bostad och inkvarteringsbostad blir så litet som möjligt utan en viktig faktor bör vara att avståndet och vägen till arbetsplatserna inte blir sådana att möjligheterna till fortsatt arbete försvåras eller omintetgörs. Styrelsen anser vidare att det bör finnas en planläggning för mottagning av flyktingar.

Statens planverk framhåller att enligt 32 § civilförsvarslagen skall den som avser att uppföra en ny anläggning eller byggnad i skyddsrumsort anmäla detta till kommunen. Kommunen skall ge den som har gjort anmä-

lan besked huruvida skyddsrum skall anordnas. Det är enligt planverkets mening angeläget att beslutsunderlaget för sådana "skyddsrumsbesked" är så tydligt som möjligt. Planverket delar därför kommitténs uppfattning att det inom ramen för skyddsplanen bör finnas ett särskilt dokument som motsvarar nuvarande skyddsrumspan.

Riksrevisionsverket anser att skyddsanalysen bör förenklas. Det kan t.ex. ifrågasättas om det i detalj för varje hemskyddsområde skall anges uppgifter om befolkningen med uppdelning på åldersklasser för beräkning av behovet av andningsskydd eftersom befolkningssammansättningen snabbt kan förändras vid ett beredskapstillstånd.

Civilbefälhavaren i Östra civilområdet framhåller att kommunerna redan nu är ålagda att ha en informationsplan för krig. Civilbefälhavaren finner det därför vara fel att som i den föreslagna lydelsen av 10 c § civilförsvarslagen ställa krav på ytterligare en informationsplan. De delar som rör civilförsvarsverksamhet bör liksom andra totalförsvarsfunktioner ingå i kommunens informationsplan inom ramen för den kommunala beredskapsplanläggningen.

Länsstyrelsen i Blekinge län ifrågasätter skyddsplanens detaljeringsgrad. I lågbefolkade områden synes det inte vara nödvändigt att ha en särskild plan för byggnadstjänst. Det bör räcka med en flexibel råd- och anvisningsdel.

Förenklingen av skyddsrumspanen får enligt länsstyrelsens mening inte drivas så långt att skyddsrumspanen blir ett för trubbigt beslutsunderlag med allt för stora toleranser. Skyddsrumspanen har stora verkningar redan i fredstid varför felbeslut blir kostsamma för staten.

Länsstyrelsen i Kristianstads län framhåller att ansvar m.m. då vissa åtgärder enligt 40 § civilförsvarslagen hänför sig till flera kommuner bör regleras i organisationsplanen.

Länsstyrelsen anser att antalet områdestyper för hemskyddsområde kan reduceras från föreslagna sex till fyra.

Länsstyrelsen framhåller vidare att det för ledning av undsättningsverksamhet i krig kommer att engageras många personer som inte är sysselsatta i freds räddningstjänsten. Länsstyrelsen anser därför att det är viktigt att undsättningsplanen för kommun kompletteras med de insatsplaner som upprättas av brandförsvaren i fred.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anser att det finns en sådan sammanflätning mellan primärkommunal och landstingskommunal verksamhet att en enkel samverkansplan bör upprättas för att samverkansbehoven skall kunna överblickas och tillgodoses.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län föreslår att det i 10 b § civilförsvarslagen anges att ledningsplanen skall innehålla en krigsuppgiftsförteckning.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län framhåller att det även i framtiden inom ramen för skyddsplanen bör finnas en särskild plan för den fredstida

skyddsrumproduktionen. Denna plan är enligt länsstyrelsens mening ett synnerligen viktigt dokument i det dagliga arbetet. Planen bör bl.a. innehålla aktuella prioriterings- och avvägningsfrågor samt uppgifter om målsättningen för skyddsrumbyggandet inom kommunen. Det är också viktigt att den integreras med annan kommunal fredsplanläggning och att den hålls aktuell så att skyddsrumsbeked alltid kan lämnas inom föreskrivna tidsramar.

Länsstyrelsen anser att det geografiska planeringsområdet för omflyttning bör var hela orten. Vid beräkning av omflyttningsbehov bör hänsyn inte tas till de yrkesverksamma i samhällsviktig verksamhet eftersom den uppgiften endast har marginellt värde och dessutom snabbt blir inaktuell.

I förslaget till ny lydelse av 59 § civilförsvarslagen hänvisas till lagen (1964: 64) om skyldighet att upplåta inkvarteringsbostad i krig m.m. Sistnämnda lag omfattar inte inkvarteringsbehov som är föranlett av omflyttning och bör därför också bli föremål för ändring.

Kommittén föreslår att regeln om krigsplacerad befälspersonals medverkan vid personalrekrytering bör utgå ur föreskrifterna för planläggning av personaltjänst. Länsstyrelsen delar inte den uppfattningen. Befälspersonalen i civilförsvarsorganisationen har de bästa förutsättningarna att rätt bedöma vilka kvalifikationskrav som måste ställas vid rekryteringen. Den erfarenhet som dessa har vunnit genom att delta i övningar i fred bör tas till vara.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län ifrågasätter om inte skyddsplanen med det innehåll som kommittén föreslår blir alltför omfattande och detaljrik. Det borde räcka om skyddsplanen omfattar hänvisning, omflyttning och utrymning/inkvartering och utlämning av skyddsmasker. Planläggning av byggnadstjänsten, utöver skyddsrumspanen, bör enligt länsstyrelsens mening ingå i skyddsplanen i mån av tid och resurser och vara ett uttryck för en högre ambitionsnivå.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län anser att innehållet i skyddsplanen bör kunna begränsas i förhållande till kommitténs förslag. Enligt länsstyrelsens mening behöver inte särskilda planer för skadeförebyggande beredskapsåtgärder upprättas i den omfattning som föreslås. Länsstyrelsen anser att enbart en plan för byggnadstjänsten behöver upprättas medan uppgifterna i övriga delplaner lämpligen bör framgå av en mera genomarbetad skyddsanalys. Det är vidare länsstyrelsens uppfattning att inriktningen av byggnadstjänsten inte får koncentreras på de särskilda riskområdena i skyddsrumsorterna, s.k. SR-områden, i den omfattning som föreslås. En strävan bör i stället vara att uppnå så stor effekt som möjligt över hela ytan.

I skyddsrumspanen redovisas en klassificering av hemskyddsområden. Länsstyrelsen ställer sig tveksam till denna uppdelning av områden som måste bli rätt godtycklig från län till län. Några klara regler för den förfinade uppdelning som föreslås redovisas inte i förslaget. Länsstyrelsen anser det vara tillräckligt med en uppdelning i "Skyddsrumsort (S)",

”Annan tätort (T)”, och ”Glesbygd (G)”.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att ambitionsnivån för skyddsplanen har satts för högt. Reglerna för skyddsplanering bör ses över. Detaljeringskraven bör minskas. Det bör på ett enklare och klarare sätt anges vad som skall planläggas i en skyddsrumsort och i övriga områden. Reglerna bör inte innehålla mer text än vad som är direkt nödvändigt för att beskriva uppgiften. Eventuella förklaringar och motiveringar kan lämnas i en särskild publikation som även kan innehålla planläggningsexempel.

De restriktioner som finns i reglerna för skyddsanalysen när det gäller omflyttning inom eller till riskområden leder till ett dåligt utnyttjande av befintliga skyddsrum. I skyddsrumsorter med många riskområden eller stora ytmål kan ett betydande ”överskott” på skyddsrumspatser som inte kan utnyttjas uppstå. Detta medför i sin tur att ett ökat behov uppstår av att bygga skyddade utrymmen på annat håll. Även om grundtanken med restriktionerna är riktig, dvs. att ingen skall behöva flytta från ett område med lägre bedömd risk till ett med högre risk om andra och bättre alternativ finns, ifrågasätter länsstyrelsen om inte reglerna måste förtydligas på denna punkt.

På grund av den begränsade tillgången på resurser för byggnadsverksamheten bör enligt länsstyrelsens mening detaljplanering och resursberäkning endast omfatta sådana objekt som kan färdigställas under en första arbetsmånad.

Länsstyrelsen föreslår att i planen för underhållstjänst tas med ett avsnitt om förläggningstjänst.

Solna kommun anser att det är viktigt att få med också hemskyddsombuden, hemspråklärare och läromedelscentralerna när informationsplanen utformas.

Svenska kommunförbundet föreslår att skyddsrumspanen slopas. Styrningen av skyddsrumproduktionen i fred bör kunna ske med hjälp av skyddsanalysen. För att på ett bättre sätt kunna utnyttja material och data som tas fram för kommunernas ordinarie planering bör föreskrifterna för skyddsplaneringen göras så flexibla att en anpassning till befintligt material kan ske. Kraven på kartredovisning bör inte ställas högre än att befintliga kartor i normalfallet kan utnyttjas.

Undsättningsplanen bör starkare knytas till kommunens plan för räddningstjänst i fred. För många kommuner utan större riskområden eller riskobjekt bör det räcka med en enkel komplettering av räddningstjänstplanen. Styrelsen vill också ifrågasätta begreppet undsättningsplan. Eftersom flertalet kommuner har en plan för räddningstjänst i fred verkar det vara mera naturligt att tala om räddningstjänst även under beredskap och i krig.

Sveriges Radio AB saknar en beskrivning av bolagets medverkan i den inriktning som föreslås för planläggningen av informationsverksamheten på lokal nivå.

3.3 Samordning med kommunal beredskapsplanläggning

Hovrätten för Övre Norrland understryker vikten av att det finns en samlad syn på planläggningen och om möjligt också på genomförandet av alla de viktiga totalförsvarsuppgifter som en kommun har under beredskap och i krig.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar noterar att kommittén föreslår att kommunerna skall upprätta ett antal planer och därvid framhåller att dessa planer skall samordnas med den kommunala beredskapsplanläggningen. Överstyrelsen vill betona vikten av att civilförsvarsplanläggningen inte bara samordnas med utan integreras med övrig planläggning. Överstyrelsen instämmer i kommitténs uttalande att kommunernas fredstida planläggning av civilförsvarsverksamheten enbart är en del av totalförsvarsförberedelserna på lokal nivå.

Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar tolkar kommitténs förslag så att civilförsvarsplanen för information ingår som en integrerad del av kommunernas beredskapsplanläggning för information. Någon särskild plan enbart för civilförsvarsinformation behöver därmed inte upprättas.

Försvarets rationaliseringsinstitut stödjer kommitténs åsikter om betydelsen av samordningen av civilförsvarets verksamhet på lokal nivå och vikten av att försvarsansträngningarna totalt sett bedrivs med en enhetlig inriktning. Institutet kan komma att återkomma till kommunernas roll som samordnare i den utredning om ledningen av totalförsvarets civila delar som pågår inom institutet.

Statens jordbruksnämnd instämmer i kommitténs uttalande om behovet av en grundlig översyn av den kommunala beredskapsplanläggningen. Den bör genomföras enligt kommitténs intentioner och samordningen på lokal nivå av de båda planläggningsområdena civilförsvar och kommunal beredskap bör vara en huvudfråga.

Arbetsmarknadsstyrelsen anser att det är nödvändigt att civilförsvarsplaneringen samordnas med övrig planläggning och att allt sker enligt samma planeringsförutsättningar.

Statskontoret anser att det är en praktisk och även konsekvent lösning mot bakgrund av motiven till 1982 års totalförsvarsbeslut att kommunernas civilförsvarsplanläggning samordnas med den kommunala beredskapsplanläggningen.

Civilbefälhavaren i Södra civilområdet understryker det nödvändiga i att integrera civilförsvarsplanläggningen med övrig kommunal beredskapsplanläggning. Ekonomiska förhållanden får därvid inte vara någon återhållande eller begränsande faktor.

Civilbefälhavaren i Västra civilområdet noterar att kommittén föreslår att planen för personal- och underhållstjänst helt eller till större delen integreras med den kommunala beredskapsplanläggningen. Enligt civilbefälhavarens uppfattning är civilförsvarsorganisationens storlek avgörande

för hur långtgående integrering som är lämplig. Ett effektivt civilförsvar är beroende av ett väl fungerande underhållssystem.

Länsstyrelsen i Hallands län delar kommitténs uppfattning att planen för informationsverksamhet bör vara övergripande och avse kommunens samtliga totalförsvarsuppgifter. Länsstyrelsen anser att informationsverksamheten vid såväl fredskriser som under beredskap och i krig bör ägnas ökad uppmärksamhet.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anser att vissa planer för civilförsvarsverksamheten och den kommunala beredskapen kan vara gemensamma och förslår därför att det anges i civilförsvarslagen och i lagen om kommunal beredskap att ledningsplan och informationsplan skall vara gemensamma.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län understryker kraftigt behovet av samordning mellan civilförsvarsplanläggning och övrig kommunal beredskapsplanläggning. Länsstyrelsen anser att om inte underlag i form av nya fackankvisningar för den kommunala beredskapsplanläggningen som är samordnade med underlaget för civilförsvarsplanläggningen finns tillgängliga vid den planerade tidpunkten för planläggningsstart så bör det allvarligt övervägas att senarelägga denna. Av samhällsekonomiska och arbetsmässiga skäl är det nödvändigt att genomföra dessa två uppgifter som ligger så nära varandra samtidigt.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län anser att planen för övergripande ledning och informationsplanen skall upprättas i form av planer för kommunens totala verksamhet under beredskap och i krig. Planen för personal- och underhållstjänst bör också helt kunna samordnas med den befintliga kommunala beredskapsplanläggningen sedan en översyn gjorts av denna planläggning.

Länsstyrelsen i Jämtlands län framhåller att det är viktigt att författningstexter samt föreskrifter och allmänna råd rörande den kommunala beredskapen och civilförsvaret snarast samordnas.

Strängnäs kommun anser att en samordning av den nya planläggningen med den redan befintliga kommunala beredskapsplanen är nödvändig, speciellt för ledningsfunktionen. Detta medför ett behov av en grundlig översyn av nuvarande kommunala planer.

Karlskrona kommun har den uppfattningen att en samordning mellan civilförsvarsplanläggningen och den kommunala beredskapsplanläggningen i flera fall är en förutsättning för att den kommunala verksamheten och civilförsvarsverksamheten skall kunna integreras på ett effektivt sätt.

Hässleholms kommun anser att det är självklart att de olika planerna måste samordnas med varandra. Detta torde bäst kunna ske genom att det är en och samma huvudman för de olika planerna. Kan sedan samma personer vara delaktiga vid upprättandet av samtliga planer och dessutom vara krigsplacerade i kommunens organisation är det ännu bättre.

Kungsbacka kommun anser att det endast bör finnas en plan för kommu-

nens övergripande ledning av all på kommunen ankommande totalförsvarsverksamhet. En integrering av civilförsvarsplanläggning och kommunal beredskapsplanläggning är alltså nödvändig.

Mullsjö kommun noterar att kommittén har belyst behovet av samordning av den kommunala beredskapsplanläggningen och föreslagen planläggning av civilförsvarsverksamheten i kommunerna. Kommunen anser att det både samhällsekonomiskt och arbetsmässigt är en klar fördel om dessa planer utarbetas samtidigt.

Trollhättans kommun anser att det stöd som kommunen kan ha av de kommunala beredskapsplanerna vid civilförsvarsplanläggningen är viktigt och i viss utsträckning kan underlätta den nya planläggningen.

Köpings kommun anser att det är viktigt att samordning sker av civilförsvarsverksamheten med den övriga kommunala verksamheten. Kommunen betonar att den kommunala beredskapsplanläggningen skall utgå från den normala kommunala verksamheten i fred som enbart skall anpassas till en förändrad situation i krig. Detta gäller även för civilförsvarsverksamheten som kan betraktas som en utökad och förstärkt räddningstjänstverksamhet. Detta betyder att civilförsvarsverksamheten i så stor utsträckning som möjligt skall bygga på övrig kommunal verksamhet som brandförsvar och räddningstjänst.

Hofors kommun anser att möjligheterna till samordning bör tillvaratas så långt som det är möjligt redan i den grundläggande civilförsvarsplanläggningen. Inriktningen bör vara att åstadkomma ett plankomplex som omfattar kommunens samtliga totalförsvarsuppgifter. Planläggningsregler och anvisningar för civilförsvarsplanläggningen bör därför konkret peka på samordningsmöjligheterna.

Svenska kommunförbundet framhåller att det är nödvändigt att civilförsvarsplanläggningen och den kommunala beredskapsplanläggningen integreras. Det bör bara finnas en plan för den övergripande ledningen och en plan för informationsverksamheten inom varje kommun.

Tjänstemännens centralorganisation biträder kommitténs uppfattning om behovet av en samordnad planläggning på olika nivåer och understryker att det är viktigt att länsstyrelserna har nödvändiga resurser för att utarbeta det planläggningsunderlag som behövs för kommunernas planering.

3.4 Fastställelse och ändring av civilförsvarsplanerna

Hässleholms kommun anser att samtliga planer som upprättas av kommunen skall fastställas av dess fullmäktige.

Svenska kommunförbundet har inga erinringar mot kommitténs förslag om fastställelse av planerna men ifrågasätter om mindre kommuner utan särskilda riskområden eller riskobjekt verkligen behöver göra en årlig översyn av planerna.

3.5 Civilbefälhavarnas civilförsvarsplanläggning

Civilbefälhavaren i Södra civilområdet framhåller att det finns tendenser att förstora betydelsen av de regionala målanalyserna. Dessa är självfallet viktiga men de har också sina begränsningar. De är dock en viktig grund för civilområdesplanerna. F.n. finns det inte ett entydigt stöd i författning för att upprätta sådana planer eller för att de skall beaktas av t.ex. länsstyrelserna. Civilbefälhavaren delar därför kommitténs uppfattning att det behövs en precisering av civilbefälhavarnas möjligheter att styra planläggningen av civilförsvarsverksamheten.

Också *civilbefälhavarna i Västra, Östra, Bergslagens och Övre Norrlands civilområden* anser att det behövs en precisering av civilbefälhavarnas uppgifter och befogenheter i vad gäller civilförsvarsplanläggning.

4 Ekonomisk ersättning till kommunerna

Hovrätten för Övre Norrland biträder kommitténs förslag att full ersättning skall utgå till kommunerna för kostnaderna för att utarbeta civilförsvarsplanerna och att göra en nödvändig anpassning till den kommunala beredskapsplaneringen. Enligt hovrättens mening borde det likväl vara möjligt för kommunerna att gå med på en ersättning efter samma principer som har tillämpats på den kommunala beredskapsplaneringen – dvs. statsbidrag med 90 % av planläggningskostnaden – men då under förutsättning att, i olikhet med nyssnämnda principer, kommunen får ersättning för att fortlöpande hålla planerna aktuella. Om det statsfinansiella läget inte skulle medge att full ersättning utgår till kommunerna för att revidera planerna, kan enligt hovrättens uppfattning kommunerna inte åläggas att genomföra en sådan revidering. Det skulle då inte heller vara meningsfullt att genomföra den grundläggande planläggningen. Den skulle utan en fortlöpande översyn snabbt förlora i aktualitet och riskera att, som så mycken annan planläggning, bli ett dyrbart och föråldrat planverk i de kommunala arkivens gömmor.

Civilförsvarsstyrelsen biträder kommitténs förslag om att kommunerna skall få full kostnadstäckning för civilförsvarsplanläggningen, såväl för nyplanläggning som för vidmakthållande och revidering av planerna. Styrelsen anser att planernas aktualitet och förankring i kommunens organisation får en avgörande betydelse för civilförsvarets mobiliserings- och insatsberedskap. Styrelsen anser vidare att de föreslagna reglerna fyller kraven på enkelhet och, så långt möjligt, önskemålen om full kostnadstäckning.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar framhåller att om kommitténs förslag genomförs kan man inte bortse från att motsvarande behov av ersättning via statsbudgeten kan hävdas för näringslivet och de affärsdri-

vande verken, som i dag betalar sin del av kostnaderna. Överstyrelsen anser att det bör övervägas att inrymma kostnadskompensation för planläggning i de övergripande uppgörelser om fördelning av skattemedel som träffas mellan stat och kommun.

Försvarets rationaliseringsinstitut godtar den av kommittén föreslagna modellen för schablonersättning med undantag för möjligheten till ytterligare ersättning efter särskild ansökan. Storleksordningen på den föreslagna särskilda ersättningen ställd i relation till de kommunala budgetarna får bedömas vara så ringa att de rättviseskäl som kan motivera ytterligare ersättning inte bör ges stor tyngd. Mot bakgrund av den administration som följer med regler om ytterligare ersättning finner institutet att denna möjlighet inte bör erbjudas.

Riksnämnden för kommunal beredskap framhåller att erfarenheterna från nuvarande ersättningssystem för den kommunala beredskapsplanläggningen både i vad gäller nya planer, t.ex. för barnomsorg, och revision av befintliga planer ger nämnden anledning att understryka det av kommittén föreslagna ersättningssystemets betydelse för en helhjärtad insats från kommunernas sida vid den förestående planläggningen.

Socialstyrelsen har samma uppfattning som kommittén om ersättning för planering av civilförsvsverksamhet och övrig kommunal beredskap och för uppföljning av planeringen. Denna planering exempelvis på barn- och äldreomsorgssidan är många gånger nödvändig för att personal inom totalförsvaret skall kunna inställa sig i synnerhet efter endast kort varsel. Kommunerna bör därför få ersättning enligt en schabloniserad ram.

Förslaget att det skall utgå full ersättning för att upprätta civilförsvarsplanerna och anpassa de kommunala beredskapsplanerna har *transportrådet* inget att invända mot. Däremot är förslaget om ersättning för revidering av planerna en fråga som bör behandlas principiellt i ett större sammanhang. Det kan få till följd att det kommer att ställas ersättningsanspråk för annan verksamhet inom totalförsvaret. Enligt transportrådets uppfattning finns starka skäl som talar för att beredskapsplanläggning och andra uppgifter som tjänar beredskapen inom totalförsvaret är något som naturligt bör ingå i den ordinarie verksamheten. Detta bör gälla såväl kommunal som statlig och privat verksamhet.

Statens jordbruksnämnd ansluter sig till kommitténs helhetssyn beträffande ersättningen för kommunernas beredskapsplanläggning och anser att den bör utgå såväl för grundplanläggning som för revidering.

Arbetsmarknadsstyrelsen biträder kommitténs förslag rörande ersättning till kommunerna och ser detta som en förutsättning för att kunna genomföra 1982 års totalförsvarsbeslut om civilförsvaret och kommunerna.

Statskontoret anser det vara en praktisk och även en konsekvent lösning mot bakgrund av motiven till 1982 års totalförsvarsbeslut att kommunernas civilförsvarsplanläggning samordnas med den kommunala beredskaps-

planläggningen. Statskontoret delar kommitténs uppfattning att kommunerna bör få ersättning för både planläggnings- och revideringsarbetet. Visserligen har kommunerna f.n. inte rätt till statsbidrag för revision av sina beredskapsplaner. Statskontoret anser emellertid att man inte bör skilja mellan planläggning och revidering eftersom det skulle kunna tolkas som att revideringen är mindre viktig. Statskontoret tillstyrker även förslaget om en schabloniserad beräkningsgrund för kostnaderna, vilket underlättar den administrativa hanteringen. Statskontoret anser också att beräkningsmetoden förefaller vara relativt enkel att tillämpa.

Däremot delar statskontoret inte kommitténs uppfattning att full ersättning skall utgå till kommunerna. Enligt statskontorets mening bör det finnas starka skäl för att frånga en sedan länge etablerad norm om statsbidrag med 90% av kostnaderna som i dag tillämpas för den kommunala beredskapsplanläggningen. En ändring av normen bedöms kunna leda till krav på full kostnadsersättning även för andra åtgärder enligt lagen om kommunal beredskap t.ex. reservanordningar för gas-, vatten-, elektricitetsförsörjning m.m., alltsammans åtgärder som kommunerna har stor nytta av även i fredstid.

Statskontoret anser att det finns skäl som talar för att statsbidraget bör vara lägre än 90%. Kommunerna svarar f.n. för hela kostnaden när det gäller revidering av beredskapsplaner. Kommitténs förslag innebär att hela denna kostnad flyttas över till staten. Det är enligt statskontorets mening rimligt med en avräkning som motsvarar kommunernas minskade kostnader för revidering, samtidigt som hänsyn tas till den nytta som kommunerna kan ha av planläggningen redan i fredstid. Statskontoret anser att statsbidrag förslagsvis skulle kunna utgå med 80% av kommunernas kostnader för planläggning och revidering, oavsett om kostnaderna är schablonberäknade eller faktiskt styrkta.

Statskontoret anser slutligen att ett lägre statsbidrag för styrkta kostnader utöver den schablonberäknade kan förväntas öka kommunernas incitament till effektivisering och besparingar.

Riksrevisionsverket anser att kommunerna bör ta över ansvaret för hela civilförsvarsverksamheten dvs. även för anskaffning och förrådshållning av materiel, uppförande och underhåll av skyddsrum och anläggningar för civilförsvarsändamål, utbildnings- och övningsverksamhet m.m. Ett sådant kommunalt totalansvar bör enligt riksrevisionsverket medföra ökad effektivitet och kostnadsbesparingar. Beslutet att kommunerna skall överta ledningsansvaret för civilförsvaret i krig bör enligt riksrevisionsverkets mening kombineras med ett principbeslut om att kommunerna på sikt skall få ansvaret även för totalsystemet i fred. Riksrevisionsverket anser att det skyndsamt bör utredas hur övriga delar av systemet lämpligen kan överföras till kommunerna. Denna utredning bör då även klarlägga hur kommunernas kostnader för de nu nämnda uppgifterna inom civilförsvaret skall bestridas. I avvaktan på en sådan utredning anser riksrevisionsverket

att planläggningsarbetet bör påbörjas i huvudsak enligt den uppläggning och det tidsschema som kommittén har föreslagit. Ambitionen och därmed kostnaderna i planläggningen bör dock begränsas i förhållande till vad kommittén har föreslagit.

Riksrevisionsverket delar kommitténs uppfattning att frågorna om ersättning för kommunernas planläggning av civilförsvaret och den kommunala beredskapsplanläggningen måste bedömas i ett sammanhang eftersom planerna har ett starkt inbördes beroende.

Riksrevisionsverket framhåller att kommitténs förslag att kommunerna skall få full kostnadstäckning för såväl nyplanläggning som revidering av civilförvars- och kommunala beredskapsplaner innebär kraftigt ökade kostnader för staten eftersom kommittén inte redovisat några besparingar inom andra delar av civilförvarsbudgeten.

Riksrevisionsverket anser att det inte är uteslutet att de nya planläggningsuppgifterna skulle kunna klaras inom en oförändrad kostnadsram om kommunerna övertar samtliga delar av civilförsvaret på lokal nivå.

Civilbefälhavaren i Södra civilområdet understryker det nödvändiga i att integrera civilförvarsplanläggningen med övrig kommunal beredskapsplanläggning. Ekonomiska förhållanden får därvid inte vara någon återhållande eller begränsande faktor.

Civilbefälhavaren i Västra civilområdet tillstyrker kommitténs ersättningsförslag som anges vara en förutsättning för att planläggningsansvar i fred skall kunna läggas på kommunerna. Vidare tillstyrker civilbefälhavaren de två sista styckena i det särskilda yttrandet av ledamoten Sture Palmgren och avstyrker det särskilda yttrandet av experten Eva Blomgren-Edenstrand.

Länsstyrelsen i Stockholms län ansluter sig till utformningen av det ersättningssystem som kommittén har utarbetat. Länsstyrelsen anser att det är helt nödvändigt att kommunerna får full ersättning för att utarbeta planer för civilförsvaret, för vilken verksamhet staten fortfarande skall vara huvudman. Risken är annars att den beräknade effektiviseringen av civilförvarsverksamheten – som är den yttersta avsikten med överföringen av ansvar till kommunerna – helt uteblir.

Länsstyrelsen i Uppsala län anser att full kostnadstäckning måste garanteras kommunerna för att upprätta civilförvarsplanerna, anpassa de kommunala beredskapsplanerna till övrig planläggning och för att fortlöpande hålla planerna aktuella. Kan inte denna garanti ges finns det enligt länsstyrelsen stor risk för att vissa kommuner kommer att ge försvarsarbetet en mycket låg prioritet i förhållande till övriga kommunala uppgifter. Uppstår en sådan situation kommer beredskapsläget att avsevärt försämrats i förhållande till nuläget.

Länsstyrelsen i Södermanlands län anmäler att flertalet av kommunerna inom länet har påpekat att det är väsentligt att kommunerna får full kostnadstäckning både för nyplanläggningen och den fortlöpande revidering

ringen. En kommun i länet har föreslagit att det fasta beloppet för såväl planläggningen som den årliga revideringen höjs till 50 000 kr. för att kommuner med förhållandevis liten befolkning inte skall missgynnas ekonomiskt. Länsstyrelsen tar inte ställning till beloppets storlek men har den principiella uppfattningen att planernas aktualitet och beredskapsvärde kommer att vara relaterat till den ersättning som kommunerna får.

Länsstyrelsen i Östergötlands län betonar vikten av att kommunerna får kostnadstäckning dels för införandet av förslaget, dels för vidmakthållandet av planer och organisation.

Länsstyrelsen i Jönköpings län finner de föreslagna reglerna för ersättning väl underbyggda och angivna belopp skäliga. Reglerna anses vara enkla att tillämpa. Länsstyrelsen betonar vikten av att full kostnadstäckning utgår och särskilt då ersättning för att årligen hålla planläggningen aktuell. Detta anges vara av särskild vikt när kommunerna får planläggningsansvaret inte bara för sin egen kommunala beredskap utan också för en stor och mycket viktig del av det civila totalförsvaret i sin helhet med staten som huvudman. Med hänvisning till Eva Blomgren-Edenstrands särskilda yttrande framhåller länsstyrelsen att det finns en grundläggande skillnad mellan kommunal beredskapsplanläggning och civilförvarsplanläggning. Den förstnämnda avser kommunal verksamhet med befintliga kommunala resurser medan den senare avser uppbyggnad och vidmakthållande av en särskild krigsorganisation. Skulle inte kommunerna få ersättning för nödvändig revidering för att upprätthålla en hög beredskap på krigsorganisationen skulle stor risk finnas för att revideringen helt efterlämnas.

Länsstyrelsen i Kronobergs län anser att ersättningen till kommuner med litet invånarantal för nyplanläggning blir så låg att det finns risk för att dessa kommuner inte får full kostnadstäckning. Eftersom staten även i fortsättningen skall vara huvudman för civilförsvaret betonar länsstyrelsen vikten av att kommunerna får full kostnadstäckning för såväl nyplanläggning som fortlöpande revideringar. Om så inte blir fallet befarar länsstyrelsen att kommunerna i ett ekonomiskt ansträngt läge inte kan avsätta erforderliga resurser för planläggningen. Då är det bättre att länsstyrelsen behåller ansvaret för planläggningen av civilförvarsverksamheten.

Länsstyrelsen i Kalmar län anser att full ersättning skall utgå till kommunerna för att motivera dessa till en fullödig planläggningsinsats. Vissa kommuner i länet har enligt länsstyrelsen ifrågasatt hela den föreslagna förändringen av ansvarsförhållanden m.m. om inte full ersättning utgår för planläggningsarbete och övriga kommunala insatser.

Länsstyrelsen i Gotlands län tillstyrker förslaget till statsbidrag för att hålla planläggningen aktuell endast under förutsättning av att det – som länsstyrelsen uppfattat det – enbart avser kostnader för egentlig planrevision och det upprätthållande av kunskapsnivån hos kommunens personal som därigenom erhålls.

Länsstyrelsen i Blekinge län framför den uppfattningen att en fullständig kostnadstäckning för kommunernas del utgör en förutsättning för ett fungerande civilförsvar med lokal förankring.

Länsstyrelsen i Kristianstads län anser att kommunerna skall ha ersättning för planläggningskostnaderna såväl i samband med nyplanläggning som revidering. Länsstyrelsen ansluter sig också till de av kommittén föreslagna ersättningsschablonerna och förutsätter att dessa täcker kommunernas verkliga kostnader.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anser att kommitténs förslag om ersättning till kommunerna är lämpligt. I polemik mot vad som framförs i det särskilda yttrandet av Eva Blomgren-Edenstrand påpekar länsstyrelsen att planerna för civilförsvar och kommunal beredskap i fortsättningen till stor del kommer att vara integrerade. Därför kan i praktiken endast ett ersättningssystem administreras. Eftersom civilförsvarsplanläggningen är större till volymen än planläggningen enligt lagen om kommunal beredskap bör ersättningsformen för civilförsvarsdelen vara styrande. Civilförsvarsplanläggningen har tidigare varit en statlig angelägenhet. Ett åläggande för kommunerna att stå för 10 % av planläggningskostnaderna och 100 % av revisionskostnaderna skulle innebära en övervältring av civilförsvarskostnader på kommunerna.

Länsstyrelsen anger sig ha mindre goda erfarenheter av kommunernas möjligheter att hålla skyddsrumplaner och kommunala beredskapsplaner aktuella om ingen ersättning utgår för revision. Vissa kommuner har haft kapacitet härför men många har haft svårt att finna utrymme för revisionsarbetet i konkurrens med den löpande verksamheten. Ett resurstillskott är i praktiken nödvändigt för att skapa utrymme och motivation för beredskapsverksamheten.

Länsstyrelsen framhåller att det är viktigt att det i framtiden finns ett bra arbetsklimat mellan de statliga och kommunala myndigheter som i samverkan skall handha förberedelserna för civilförsvarsverksamheten och den med denna till stor del integrerade kommunala beredskapsplanläggningen. Det vore enligt länsstyrelsen olyckligt om statsmakterna nu gled ifrån sin tidigare ståndpunkt att staten i princip skall betala kostnaderna för civilförsvarets krigsorganisation liksom för de fredstida förberedelserna. En sådan utveckling skulle kunna skapa en förtroendeklyfta och brist på goodwill till men för den civila försvarsberedskapen. Priset i kronor räknat om full ersättning utges för att undvika sådana negativa effekter måste dessutom betraktas som lågt.

Länsstyrelsen i Hallands län ser det som en självklarhet att kommunernas kostnader skall täckas fullt ut. Erfarenheterna av den nuvarande kostnadsersättningen för kommunal beredskapsplanläggning är inte särskilt goda. Revideringarna har varit knapphändiga och sporadiska vilket lett till att planerna efterhand har blivit inaktuella. Länsstyrelsen förutsätter att schablonbeloppen indexregleras med hänsyn till kostnadsutvecklingen.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län framför som sin bestämda uppfattning att kommunerna skall ha full kostnadstäckning från och med planläggningsstarten för såväl den grundläggande planläggningen som för fortlöpande reviderings- och utbildningsverksamhet. Det är särskilt viktigt att ersättning utgår för fortlöpande planuppföljning och revidering. Detta har inte varit fallet vid den kommunala beredskapsplanläggningen vilket har haft till följd att främst personalplanen stadigvarande tappat aktualitet vilket i sin tur givetvis inverkat menligt på kommunernas beredskap.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län finner det angeläget att understryka betydelsen av att kommunerna får full ersättning för de arbetsuppgifter som följer med planläggningsansvaret.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län understryker nog vad kommittén framhåller om samordning av civilförvarsplanläggningen och den kommunala beredskapsplanläggningen och om lämpligheten av att ha en helhetssyn på kostnaderna för dessa båda planläggningar. Länsstyrelsens erfarenhet av underhåll av nu gällande kommunala beredskapsplaner understryker behovet av ekonomisk ersättning för att arbetet skall bli genomfört. Länsstyrelsen uppfattar kommitténs ersättningsförslag som en absolut förutsättning för att kommitténs förslag i övrigt skall kunna genomföras och för att beredskapskraven i 1982 års totalförvarsbeslut skall kunna tillgodoses.

Länsstyrelsen i Värmlands län framhåller att en förutsättning för att förvarsbeslutet skall kunna fullföljas är att statsmakterna beviljar anslag som ger kommunerna full kostnadstäckning för både investeringskostnaderna och de årliga ajourhållningskostnaderna. Länsstyrelsen framhåller vidare att den föreslagna konstruktionen med mera än 20 % av ersättningen behovsprövad torde komma att leda till att många kommuner skapar system för kostnadsuppföljning. Detta leder till extra kostnader och förtär fördelarna med ett schablonsystem. Kriterierna för att kunna få behovsprövad ersättning är dessutom utformade så att mindre kommuner och vissa landsdelar, särskilt glesbygdsområdena, missgynnas. Konstruktionen leder slutligen till en känslig och kostsam administrativ prövning av ersättningsanspråken. Länsstyrelsen föreslår därför att grundbeloppet höjs till minst 40 000 kr. för samtliga kommuner med ett rörligt tilläggsbelopp enligt förslaget med 5 kr. per invånare.

Länsstyrelsen i Örebro län understryker kraftigt att kommunerna måste kunna påräkna full ersättning dels för de nya arbetsuppgifter de åläggs, dels för fortlöpande planrevideringar. Den avsedda reformen kan annars komma att äventyra befolkningsskyddsfunktionen. Länsstyrelsen anser att mindre kommuner kommer att missgynnas om en så stor del som kommittén föreslår från början innehålls för att därefter utgå som ersättning till kommuner som kan styrka att planläggningen dragit högre kostnader än den schabloniserade. Länsstyrelsen föreslår därför att ersättningen till kommunerna för att upprätta civilförvarsplanerna och anpassa den kommunala beredskapsplanläggningen utgår med dels ett grundbelopp av

50 000 kr., lika för alla kommuner, dels ett i förhållande till förslaget oförändrat rörligt belopp om 5 kr. per invånare. Resterande ca 4 milj. kr. bör avsättas för ytterligare ersättningar om synnerliga skäl därtill kan företeas.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län tillstyrker helt vad kommittén har föreslagit om ersättning till kommunerna och ansluter sig till vad ledamoten Sture Palmgren anført i sitt särskilda yttrande dvs. att om kommunerna inte får full kostnadstäckning för den grundläggande planeringen och den fortsatta revideringen så bör förslaget inte genomföras.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län anser att den genomförda provplanläggningen är så avvikande från verkligheten att den inte kan läggas till grund för beslut om bl.a. storleken på ersättningen. Länsstyrelsen framhåller att en förutsättning för att kommunerna med intresse skall överta planlägningsansvaret m.m. är att de får full kostnadstäckning. Detta gäller inte bara själva planlägningsarbetet utan i lika hög grad underhållet av planerna. Erfarenheterna från den kommunala beredskapsplanläggningen talar starkt för detta.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län tillstyrker den av kommittén föreslagna ekonomiska modellen för ersättning till kommunerna. Mot bakgrund av erfarenheterna av den kommunala beredskapsplanläggningen framhåller länsstyrelsen med skärpa att en förutsättning för ett överförande av planlägningsansvaret till kommunerna är att dessa får full ersättning både för planläggning och underhåll av planerna.

Länsstyrelsen i Jämtlands län framhåller att schablonersättningen för kommunernas planläggning måste vara så avpassad att den ger full täckning för kommunernas kostnader. Länsstyrelsen anser att det är viktigt att kommunerna uppfattar sina civilförsvarsåtaganden positivt och att de upplever att deras åtgärder är en hela samhällets angelägenhet som stöds av statsmakterna. Den föreslagna reformen är angelägen men torde stå och falla med frågan om kommunerna får tillräcklig kostnadstäckning av staten eller inte för att genomföra reformen och vidmakthålla planläggningen.

Länsstyrelsen i Västerbottens län tillstyrker kommitténs förslag men anser att staten också skall stå för kostnaderna för hanteringen av skyddsrumssärenden och för fortlopande vård och underhåll av civilförsvarets anläggningar för krigsorganisationen.

Länsstyrelsen i Norrbottens län understryker vikten av att planläggningen för civilförsvarsuppgifterna samordnas med den planläggning som kommunen gör för sina övriga totalförsvarsuppgifter. Länsstyrelsen framhåller att för att få alla de positiva effekter som redovisats i betänkandet vid ett överförande av ledningen av civilförsvarsverksamheten i krig och därav föranledd planläggning och integrering med den kommunala beredskapsplaneringen måste kommunerna få full ersättning för kostnaderna dels för planläggning av civilförsvarsverksamheten, dels för anpassning av de kommunala beredskapsplanerna, dels för revision av upprättade planer. Om full kostnadstäckning inte erhålls finns det enligt länsstyrelsen stor risk

för att planläggningen inte når den nivå som svenska folket har anledning att kräva.

Sammanlagt 47 kommuner har yttrat sig över betänkandet. Av dessa har alla utom tre särskilt tagit upp frågan om ekonomisk ersättning till kommunerna och därvid understrukt vikten av att kommunerna får full kostnadstäckning för sitt arbete med planläggning och revidering av planerna. De flesta kommunerna har godtagit kommitténs förslag till modell för ekonomisk ersättning men några har haft invändningar mot det.

Stockholms kommun påtalar att det i kommitténs förslag inte lämnas några garantier för att kommunerna verkligen skall få full kostnadstäckning för sina åtaganden trots att principen i förslaget är att full ersättning skall utgå till kommunerna för att upprätta och fortlöpande revidera civilförsvarsplanerna. Kommunen anser att alla kostnader som kommunerna åsamkas för planläggningen skall ersättas av staten. Detta anges vara en förutsättning för att kommunen skall kunna åta sig de nya uppgifterna. Kravet på garantier om full kostnadstäckning måste enligt kommunen betraktas som rimligt mot bakgrund av att det är staten i sin egenskap av huvudman för civilförsvaret som uppdrar åt kommunerna att mot ekonomisk ersättning genomföra förberedelserna.

Södertälje kommun anser att det i ett kommande beslut måste ges utrymme för kommunerna att utöver de schabloniserade ersättningarna få kompletterande ersättning för att därigenom uppnå full täckning för planläggningskostnaderna. Kommunen framhåller att det är nödvändigt att slå fast kravet på full kostnadstäckning och att betrakta denna som en förutsättning för att ansvaret för ledningen av civilförsvarsverksamheten i krig och därmed sammanhängande planläggning i fred skall kunna föras över till kommunerna. Kommunen anser också att det är viktigt att reglerna för ekonomisk ersättning blir så entydiga att de inte ger utrymme för några godtyckliga tolkningar och inte heller kan göras beroende av medelstillgången hos civilförsvarsstyrelsen.

Enköpings kommun framhåller att endast en ersättningsnivå som ger full kostnadstäckning för kommunernas arbete kan ge garantier för att samtliga kommuner uppnår en ambitionsnivå i sitt planeringsarbete som kan godtas. Eftersom en bra kommunal beredskapsplanläggning är en förutsättning för att civilförsvarsverksamheten skall fungera måste enligt kommunen principen om full ersättning även gälla denna. Kommunen accepterar av administrativa skäl schabloner som grund för ersättningsbeloppen men föreslår att antingen grundbeloppet höjs till 50 000 kr. eller det rörliga beloppet höjs från 5 till 6 kr. per invånare.

Uppsala kommun framför liknande synpunkter men föreslår att grundbeloppet höjs från 20 000 till 30 000 kr. Kommunen anser att det är nödvändigt att kostnadsutvecklingen beaktas och att ersättningarna anpassas här till.

Katrineholms kommun framhåller att det föreslagna ersättningssystemet

torde komma att missgynna små kommuner eftersom den huvudsakliga ersättningen grundas på invånarantalet medan kraven i fråga om planläggning är desamma oavsett om kommunen har många eller få invånare. Kommunen betonar också att det är nödvändigt att staten står för sin del av ansvaret och således ersätter kommunerna fullt ut för deras kostnader, även i fråga om revidering. Enligt kommunen visar erfarenheten att i mindre kommuner med bristande planeringsresurser riskerar denna typ av planer att så småningom bli inaktuella varför beredskapen sjunker.

Strängnäs kommun framhåller att det finns en risk för att ambitionsnivån sätts för låg om statsbidraget sätts för lågt. Kommunen föreslår att grundbeloppet fastställs till 50 000 kr. per kommun och att det rörliga beloppet bibehålls vid 5 kr. per invånare. Beloppen förutsätts bli indexreglerade med hänsyn tagen till kostnadsutvecklingen.

Linköpings kommun anser att förslaget att kommuner som kan styrka högre kostnader än vad som svarar mot den schabloniserade ersättningen erhåller ersättning först när alla kommuner har färdigställt planläggningen är otillfredsställande. Kriterierna för att få ersättning som överstiger den schablonberäknade måste enligt kommunen vara så utformade att en kommun själv på förhand kan räkna ut vilken total ersättning som kommer att utgå.

Visby kommun har ingen erinran mot kommitténs förslag om ersättningen för nyplanläggningen men anser att det föreslagna statsbidraget för att hålla planläggningen aktuell och till övrig drift av kommunal civilförsvsverksamhet är otillräckligt. Enligt kommunen bör förslaget inte genomföras om det statsfinansiella läget inte medger att full ersättning utgår för kommunernas kostnader för en fortlöpande reviderings- och utbildningsverksamhet.

Sölvesborgs kommun anser det vara självklart att staten skall stå för alla kostnader för de uppgifter som avses läggas på kommunerna. Kommunen anser dock att ersättningssystemet är mindre väl utformat eftersom planläggningen av civilförsvaret i kommunerna i allt väsentligt sammanfaller oavsett befolkningens antal och att det därför framstår som omotiverat att ersättningen till de befolkningsmässigt större kommunerna blir så mycket högre än till de mindre.

Kristianstads kommun anser att ersättningen inte skall grundas på schabloner utan i stället motsvara de av kommunen nedlagda faktiska kostnaderna så att full kostnadstäckning erhålls.

Simrishamns kommun har inget att invända mot förslaget till generella ersättningsregler. Kommunen anser dock att kommunerna skall vara garanterade en ersättning som till fullo motsvarar kommunernas verifierade kostnader för planläggningen och ajourhållning av planerna.

Malmö kommun föreslår att det rörliga ersättningsbeloppet höjs till 6 kr. per invånare för planläggningen och till 2 kr. per invånare för revideringen.

Falkenbergs kommun anser att grundbeloppet för såväl planläggningen

som den fortlöpande revideringen bör höjas från 20 000 kr. till 40 000 kr. med hänsyn till att även befolkningsmässigt små kommuner får lägga ned ett omfattande arbete varför ersättningen i något mindre grad bör relateras till kommunens storlek.

Kungsbacka kommun anser det vara nödvändigt att kostnadsutvecklingen följs och att ersättningen anpassas till vunna erfarenheter och till penningvärdesförändringar. Kommunen anser det vidare vara självklart att ersättningarna skall utbetalas till kommunerna i takt med att kommunerna har de faktiska kostnaderna och inte vid en senare tidpunkt.

Göteborgs kommun är tveksam till om de föreslagna reglerna för ersättning för nyplanläggning och revidering kommer att ge täckning för kommunernas kostnader och anser att i varje fall beloppet för revidering bör fördubblas.

Marks kommun anser att en högre schablonersättning är önskvärd.

Köpings kommun bedömer att det föreslagna ersättningssystemet inte kommer att ge kommunen full täckning för de kostnader kommunen kommer att få vid planläggningen och revideringen av planerna.

Svenska kommunförbundet framhåller att civilförsvarsverksamheten i princip är en statlig uppgift under statligt huvudmannaskap. Av praktiska skäl och för att få ett effektivare civilförsvar avses väsentliga uppgifter läggas på kommunerna. En grundförutsättning härför är emellertid enligt kommunförbundets bestämda mening att kommunerna får full ersättning för sina kostnader för verksamheten. I likhet med kommittéledamoten Sture Palmgren anser kommunförbundet att någon överflyttning av ansvaret till kommunerna inte bör ske om staten av något skäl inte anser sig kunna svara för de kostnader som överflyttningen medför. Eftersom en bra kommunal beredskapsplanläggning är en förutsättning för civilförsvarsverksamheten måste principen om full ersättning gälla även denna.

Enligt kommunförbundet bör av administrativa skäl en schabloniserad ersättning eftersträvas. Den föreslagna konstruktionen med ett fast grundbelopp och ett rörligt belopp per invånare godtas av kommunförbundet även om kommunernas riskklass inte alltid är relaterad till invånarantalet. Den möjlighet till särskild ersättning utöver schablonersättningen som föreslås bedöms kunna rätta till sådana svagheter i systemet. Erfarenheterna från provplanläggningen visar att alla kommuner oavsett invånarantalet har vissa initialkostnader. Dessa motiverar enligt kommunförbundet att grundbeloppet för ersättning höjs från 20 000 kr till 30 000 kr. per kommun. Kommunförbundet framhåller att det är nödvändigt att kostnadsutvecklingen följs upp och att ersättningarna anpassas till gjorda erfarenheter och till eventuella penningvärdesförändringar.

Tjänstemännens centralorganisation och *Centralorganisationen SACO/SR* anser att det är nödvändigt att kommunerna får full täckning för de kostnader som civilförsvarsplanläggningen kommer att medföra och bedömer mot den bakgrunden att den föreslagna referensnivån om ca

60 milj. kr. för ersättning till kommunerna kan komma att visa sig vara alltför lågt beräknad.

5 Övriga frågor

5.1 Skyddade utrymmen

Länsstyrelsen i Älvsborgs län framhåller att kommitténs förslag om ersättning till fastighetsägare för att anordna skyddade utrymmen är av utomordenlig betydelse genom att det gör det möjligt att redan i fredstid anordna sådana utrymmen i områden med brist på skyddsrumspplatser.

5.2 Ikraftträdande

Civilbefälhavaren i Bergslagens civilområde har den uppfattningen att det inte är nödvändigt att hela planeringsarbetet slutförs innan kommunerna formellt tar över ledningsansvaret. Erfarenheterna från landstingens sätt att ta över ledningsansvaret efter 1981 inom hälso- och sjukvården i krig ger anledning att förmoda att aktiviteten och engagemanget i planeringen skulle öka inom kommunerna om de redan i ett tidigt skede – medan planerna fortfarande håller på att utformas – hade ansvaret för genomförandet. I varje fall bör överförandet av ledningsansvaret i krig inte fördröjas ytterligare även om en del planläggningsarbete återstår efter 1986.

Länsstyrelsen i Uppsala län är tveksam till om länsstyrelsen och kommunerna skall kunna utföra de nödvändiga arbetsuppgifterna under den av kommittén föreslagna tidsperioden. Provplanläggarna har påtalat behovet av mera praktiska regler och föreskrifter för den slutliga planläggningen. Detta blir ett tidskrävande arbete på central nivå som med största sannolikhet kommer att krympa den redan snålt tilltagna arbetstid som står till förfogande på länsstyrelser och i kommuner. Ett annat skäl att skynda långsamt är enligt länsstyrelsen de pågående arbetena med civilförsvarslag-brandlag-kommunal beredskapslag samt den slutliga utformningen av räddningstjänsten i fred och andra pågående organisationsutredningar. Allt detta bör slutföras innan arbetet på länsstyrelserna och i kommunerna inför överförandet av ledningsansvaret påbörjas.

Länsstyrelsen i Östergötlands län bedömer att den föreslagna tidsplanen är alltför optimistisk. För att kunna genomföra den föreslagna planläggningen och för att bygga upp den kompetens som behövs i kommunerna behövs en omfattande utbildning där länsstyrelsens medverkan krävs i stor omfattning. Om den föreslagna tidsplanen skall kunna hållas krävs därför en genomgripande omprioritering av arbetsuppgifterna vid försvarsenheterna vid länsstyrelserna på bekostnad av bl.a. servicen till allmänhet, företag och myndigheter. Länsstyrelsen föreslår att ansvaret för ledningen

på lokal nivå av civilförsvarsverksamheten i krig förs över till kommunerna tidigast den 1 januari 1988.

Länsstyrelsen i Kalmar län framhåller att den arbetsinsats som krävs vid länsstyrelsens försvarsenhet för att genomföra de föreslagna förändringarna tillsammans med kommunerna inom den av kommittén föreslagna tidsramen kommer att innebära att andra angelägna uppgifter för totalförsvaret och räddningstjänsten inte kan fullgöras under den aktuella perioden enligt den ambitionsnivå som angavs av statsmakterna i 1982 års totalförsvarsbeslut. På central nivå pågår ett antal utredningar som med stor sannolikhet kommer att påverka förutsättningarna för och innehållet i den föreslagna planläggningen m.m.

Länsstyrelsen föreslår därför att starten för kommunernas planläggning sker tidigast den 1 juli 1985. Vidare bör möjligheterna att genomföra övningar i en första omgång före överförandet av ledningsansvaret analyseras och tidpunkten för överförandet anpassas till att övningar först genomförs.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har ingenting att invända mot den tidsplan som kommittén anger men föreslår ändå med hänvisning till det otillfredsställande personalläget och den rådande arbetsbelastningen att det övervägs att låta kommunerna ta över ledningsansvaret den 1 juli 1987, dvs. ett halvt år senare än vad kommittén har föreslagit. Länsstyrelsen anser att beredskaps- och mobiliseringsläget inte skulle påverkas i särskilt stor utsträckning härigenom.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län anser att den av kommittén föreslagna tidsplanen bör kunna hållas men detta förutsätter att erforderligt planeringsunderlag kan tillhandahållas vid den planerade tidpunkten för planläggningsstarten i kommunerna.

Länsstyrelsen i Värmlands län erinrar om att 1982 års totalförsvarsbeslut innebär dels att kommunerna med början senast under budgetåret 1984/85 skall ta över ansvaret för ledningen på lokal nivå av civilförsvarsverksamheten i krig och det planläggningsansvar i fred som hänger samman härmed, dels att övertagandet skall samordnas med att hemskyddsorganisationen införs och med att arbetet med skyddsplaner påbörjas i kommunerna. Balansen och effekten i ett framtida civilförsvar är enligt länsstyrelsens mening starkt beroende av att denna samordning fullföljs till alla delar. De fyra komponenterna ledning i krig, planläggningsansvar i fred, hemskydd och skyddsplaner måste utvecklas och fullföljas samtidigt. Om någon eller några av dessa komponenter måste förändras på ett avgörande sätt eller ifrågasätts så måste enligt länsstyrelsens mening hela försvarsbeslutet omprövas.

Länsstyrelsen tillstyrker kommitténs förslag att kommunerna skall ta över ansvaret för ledningen vid utgången av år 1986.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län tillstyrker den föreslagna tidsplanen men framhåller att det är viktigt att ansvaret för ledningen tas över samti-

digt av alla kommuner i hela landet.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län bedömer att kommunerna kan ta över ledningen först den 1 juli 1987 men anser att det är praktiskt att vänta med övergången till den 1 januari 1988 med hänsyn till att kommunernas budgetår är kalenderår. Länsstyrelsen anser att en sådan tidsförskjutning är till fördel för såväl länsstyrelserna som kommunerna och därmed även för civilförsvaret.

Enköpings kommun anser att det kanske borde övervägas att förlänga planläggningstiden utöver vad kommittén förutsatt för att det skall bli möjligt att låta kommunens egen ordinarie personal genomföra planläggningen. Det kommer att krävas betydande arbetsinsatser av kommunens förvaltningar under de två år som står till buds om kommunen skall ta över ledningsansvaret den 1 januari 1987.

Halmstads kommun betonar nödvändigheten av att övertagandet av ledningsansvaret bestäms till en tidpunkt så långt efter beslut att kommunerna får en reell möjlighet att genomföra erforderlig planläggning.

Kungsbacka kommun anser det vara en klar fördel att avsätta tillräckligt med tid för såväl utbildning som själva planläggningsarbetet i kommunerna. Härigenom undviks att reformen blir ett hastverk eller en halvmesyr.

Göteborgs kommun noterar att kommittén förutsätter att planläggningsarbetet påbörjas av kommunerna under hösten 1984. Kommunen anser att starten av planläggningsarbetet bör anpassas till kommunernas budgetår så att organisatoriska förberedelser i erforderlig omfattning hinner vidtas. Med start den 1 januari 1985 skulle kommunerna kunna ta över ledningsansvaret den 1 januari 1987.

Trollhättans kommun framhåller särskilt att det är viktigt att kommunerna ges tillräcklig tid för den planläggning som de kommer att åläggas att genomföra. Den tidtabell som anges av kommittén är mycket snävt tilltagen. Det är angeläget att erforderlig utbildning inför planläggningen kan genomföras i sådan tid att kommunerna får två år på sig för sin planering.

CIVILFÖRSVARSSSTYRELSEN

VERKSKYDDSUTREDNINGEN

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

- 1 UTGÅNGSPUNKTER
- 1.1 GÄLLANDE NORMER
- 1.1.1 FASTSTÄLLANDE AV VERKSKYDDSPLIKT
- 1.1.2 PLANLÄGGNING, UTBILDNING OCH UTRUSTNING
- 1.2 1982 ÅRS FÖRSVARSBESLUT
- 1.2.1 REGERINGENS PROPOSITION 1981/82:102

- 2 UTREDNINGENS BEDRIVANDE

- 3 ÖVERVÄGANDEN
- 3.1 VERKSKYDD UNDER BEREDSKAP OCH I KRIG
- 3.2 UTNYTTJANDE AV VERKSKYDD I FRED
- 3.3 LIKFORMIGHET

- 4 FÖRSLAG
- 4.1 NORMER FÖR VERKSKYDDSPLIKT
- 4.2 PRINCIPER FÖR ORGANISATION, UTRUSTNING OCH
 UTBILDNING
- 4.3 GENOMFÖRANDE

UTREDNING ANGÅENDE NYA NORMER FÖR FASTSTÄLLANDE AV VERK-
SKYDDSPLIKT SAMT FÖR VERKSKYDDENS ORGANISATION, UTRUSTNING
OCH UTBILDNING

1 UTGÅNGSPUNKTER

1.1 GÄLLANDE NORMER M M

1.1.1 Gällande normer för fastställande av verkskydds-
plikt

Verkskydd skall enligt § 19 i civilförsvarskungörelsen organiseras vid anläggning eller byggnad, inom vilken i fredstid i regel minst 200 personer är sysselsatta, om länsstyrelsen finner verkskydd erforderligt och anläggningen eller byggnaden är belägen inom skyddsrumsort.

Beträffande anordnande av verkskydd i centrala verk och myndigheter har regeringen meddelat särskilda föreskrifter.

1.1.2 Verkskyddens uppgifter, organisation och
omfattning

Enligt § 19 i civilförsvarskungörelsen bestämmer länsstyrelsen vilka tjänstegrenar som skall finnas vid verkskydden liksom verkskyddens omfattning i fråga om personal och materiel.

Civilförsvarsstyrelsen meddelar anvisningar för länsstyrelsernas förordnande av verkskyddsplikt och för verkskyddens organisation.

Civilförsvarsstyrelsen fastställde 1977-03-08 nu gällande föreskrifter om verkskyddets organisation, mobilisering och planläggning (FVskOrg).

Verkskydd skall dimensioneras enligt nedanstående tabell

ANTAL SYSSELSATTA	200	300	400	500 - 3 500
Verkskyddspersonal i procent av antalet sysselsatta	12-16	10-12	9-11	8-10

Vid anläggning med mer än 3 500 sysselsatta skall den undsättande organisationen inte överstiga 350 personer. Särskilda lokala förhållanden kan i vissa fall ge anledning till mindre avvikelser från den angivna personalramen.

Verkskyddet består för närvarande av 670 enheter och omfattar inklusive mobiliseringsreserv ca 43 000 personer. En översikt över verkskyddens fördelning på län lämnas i bilaga 1.

I fråga om verkskydd vid anläggning eller byggnad som tillhör eller används av kommunikationsverk, vissa kommunala eller enskilda kraftföretag samt försvarsmakten gäller särskilda föreskrifter.

Verkskydd anordnas för närvarande vid centrala verk och myndigheter enligt bilaga 2.

1.1.3 Planläggning, utbildning och utrustning

För arbete med uppgörande av verkskyddsplaner, materielanskaffning, personalrekrytering m m svarar varje företag som åläggs verkskyddsplikt. Länsstyrelsen förordnar om verkskyddsplikt, fastställer uppgjorda planer, handhar personal

registrering samt inspekterar verkskyddsföretagen. Staten utbildar och övar verkskyddspersonalen. Verkskyddsövningar leds av länsstyrelse. Verkskyddsplanläggning sker i samråd mellan berört företag och ortens brandchef. Alla kostnader för verkskydd bestrids av företaget.

Verkskyddspliktigt företags skyldigheter regleras i § 47 i civilförsvarslagen.

1.2 1982 ÅRS FÖRSVARSBESLUT

1.2.1 1978 års försvarskommitté

1978 års försvarskommitté anger i sitt betänkande "Säkerhetspolitiken och totalförsvaret" (Ds Fö 1981:1, sid 186) följande principiella inriktning av verkskyddsplikten.

"Försvarskommitténs bedömningar av ett eventuellt framtida krigs karaktär talar för att verkskyddet också i framtiden har mycket viktiga funktioner att fylla inom civilförsvaret. Verkskydden skapar förutsättningar för snabba insatser vid skador på för landets försörjning och försvarsförmåga viktiga företag och anläggningar.

Mot bakgrund av vad kommittén tidigare uttalat beträffande grunderna för planeringen av skyddsrummsbyggandet bör nuvarande principer för att fastställa verkskyddsplikt ändras. Sålunda bör företags och verksamheters betydelse i krigstid och deras risksituation få ett avgörande inflytande vid fastställandet av verkskyddsplikt.

För att få största möjliga effekt av verkskyddet bör de enskilda verkskydden bättre än för närvarande anpassas till de behov och risker som föreligger vid respektive företag. Vidare bör ett bättre samutnyttjande av såväl materiella som

personella resurser eftersträvas beträffande företagens räddningstjänst i krig och fred. Härigenom kan verkskyddet bidra till att öka civilförsvarsorganisationernas förmåga att möta verkningarna av överraskande anfall.

Det bör enligt försvarskommitténs uppfattning ankomma på civilförsvarsstyrelsen att i samråd med berörda parter utarbeta förslag till nya normer för fastställande av verkskyddsplikt och för verkskyddens organisation, utbildning m m. En utgångspunkt skall därvid enligt kommitténs mening vara oförändrade principer för verkskyddens finansiering".

1.2.2 Regeringens proposition 1981/82:102

I regeringens proposition biträds försvarskommitténs principiella inriktning och föredraganden anger följande "I likhet med försvarskommittén anser jag att nuvarande principer för att fastställa verkskyddsplikt bör ändras. Företags och verksamheters betydelse i krigstid och deras risksituation bör få ett avgörande inflytande vid fastställandet av verkskyddsplikt. De enskilda verkskydden bör bättre än för närvarande anpassas till de behov och de risker som finns vid respektive företag. Ett bättre samutnyttjande av personal och materiel bör eftersträvas för företagens räddningstjänst i krig och fred. Härigenom kan verkskydden bidra till att öka vår förmåga att möta verkningarna av ett överraskande inlett angrepp.

Civilförsvarsstyrelsen anger i sin programplan att styrelsen avser lämna förslag till nya normer för fastställande av verkskyddsplikt och för verkskyddens organisation och utbildning. Jag återkommer senare till regeringen i denna fråga".

UTREDNINGENS BEDRIVANDE

Med utgångspunkt från försvarsbeslutets principiella inriktning påbörjade civilförsvarsstyrelsen under våren 1983 en utredning angående nya normer för verkskyddsplikt samt för verkskyddens organisation, utrustning och utbildning.

Utredningsarbetet har bedrivits av en arbetsgrupp bestående av representanter från Sveriges Verkskyddsförbund, Svenska Brandförsvarsföreningen, Securitas Verkskyddstjänst, länsstyrelsen i Stockholms län, länsstyrelsen i Göteborgs- och Bohus län samt med ordförande i arbetsgruppen från civilförsvarsstyrelsen.

Arbetsgruppen eftersträvade att lösa utredningsuppdraget i fyra steg. Först skulle normer för verkskyddsplikt tas fram, därefter föreskrifter och allmänna råd för verkskyddens organisation och utrustning samt principer för grundutbildning och övning. Slutligen skulle de särskilda föreskrifterna för statliga verkskydd ses över. Förslag beträffande alla fyra stegen beräknades föreligga i november 1983.

Arbetsgruppen har enligt regleringsbrev 1982/83 och 1983/84 redovisat arbetsläget till regeringen (cfs skr 1983-04-25, dnr 2417-1106/83 och cfs skr 1983-10-18, dnr 2417-1106/83).

Arbetsgruppen har under våren 1983 i grupparbeten diskuterat utredningens huvudfrågor vid Sveriges Verkskyddsförbunds årsstämma, där ett hundratal representanter från verkskyddspliktiga företag deltog.

Parallellt med verkskyddsutredningen har pågått andra utredningar som påverkar överväganden och förslag. Detta gäller Räddningstjänstkommittén och Provplanläggningskommittén samt ÖEF utredning angående översyn av planläggningsverksamheten (Ag Plan). Ömsesidigt informationsutbyte har ägt rum med sekretariatet för kommittéerna samt med ÖEF.

Under oktober och november 1983 har ett utredningsförslag (arbetsgruppens PM 1983-10-13) remitterats till Sveriges Verkskyddsförbund, Näringslivets beredskapsbyrå, Svenska Brandförsvarsförbundet, Securitas Verkskyddstjänst AB, Överstyrelsen för ekonomiskt försvar, Arbetsmarknadsstyrelsen, vissa länsstyrelser samt de statliga myndigheter och verk som berörs av de särskilda föreskrifterna för statliga verkskydd.

Utarbetandet av föreliggande utredningsförslag har skett under december 1983 och januari 1984 med utgångspunkt från remissyttranden och överväganden i anslutning till remissbehandlingen av Provplanläggningskommitténs betänkande.

3 ÖVERVÄGANDEN

3.1 VERKSKYDD UNDER BEREDSKAP OCH I KRIG

3.1.1 Principer

Som grund för sina överväganden har verkskyddsutredningen haft följande principiella inriktning av verkskyddsplikten.

Verkskydd utgör en del av civilförsvarsorganisationen och anordnas vid företag eller anläggning med uppgift att vid beredskap och i krig rädda liv och egendom samt genom främst skadeavhjälpanande åtgärder skydda viktig verksamhet vid företaget eller anläggningen.

Principer för anordnande av verkskydd bör vara verksamhetens betydelse i krigstid och de risker verksamheten innebär. De särskilda riskerna vid varje företag eller anläggning bör vara vägledande för vilken civilförsvarsverksamhet verkskyddet skall omfatta och hur verkskyddsorganisationen skall utformas. Dessa principer bör regleras i civilförsvarslagen.

Normer för förordnande om verkskyddsplikt samt kompletterande föreskrifter m m bör utformas på ett sådant sätt att organisation, utrustning och utbildningsverksamhet blir anpassad till det enskilda företagets eller anläggningens särskilda behov och härigenom även skapar bättre förutsättningar för att kunna utnyttja verkskyddsresurserna vid nödlägen i fredstid.

Avgörande för bedömningen av verksamhetens betydelse i krigstid måste vara om företaget eller anläggningen planlagts för att bedriva verksamhet i krig. Företagets eller anläggningens risksituation beror dels på verksamhetens art dels på verksamhetens belägenhet. Denna risksituation bör kunna bestämmas med utgångspunkt från räddningstjänstplaner för fredstid och civilförsvarsplaner för beredskap och krig.

Denna principiella inriktning av verkskyddsplikten innebär att nu gällande begränsande normer i fråga om antalet sysselsatta (minst 200 personer) och företagets/anläggningens lokalisering till skyddsrumsort ej längre är relevanta.

Civilförsvarsstyrelsen delar provplanläggningskommitténs uppfattning att länsstyrelserna skall bibehålla ansvaret för att godkänna och kontrollera verkskyddsplanerna, samt att de gemensamma verkskydden kan slopas.

3.1.2 Verksamhetens betydelse

Huruvida ett företag eller anläggning är planlagd för verksamhet i krig är en avgörande grund för förordnande av verkskyddsplikt med avseende på verksamhetens betydelse i krigstid.

Kommunerna skall under budgetåret 1984/85 påbörja planläggning av civilförsvarsverksamhet. Bl a skall kommunerna upprätta skyddsplaner. Som en del i denna skyddsplanering

genomförs en skyddsanalys, som skall ge ett samordnat underlag för kommunens planering och genomförande av befolkningsskyddsåtgärder i fred samt vid beredskap och i krig.

I skyddsanalysen skall redovisas förekomst av samhällsviktig verksamhet. I redovisningen anges typ av verksamhet, läge, antal sysselsatta, skyddsbehov för personal och ev besökande, tillgängliga skyddsmöjligheter samt om verksamheten föranleder att särskilda skyddsåtgärder behöver vidtas. Dessutom bör anges om verksamheten ingår i annan beredskapsplanering.

Länsstyrelsen ger kommunen underlag för vilka verksamheter som bör prioriteras vid planläggning och genomförande av vissa beredskapsåtgärder.

Vissa verksamheter är av sådan art att de måste fortgå under beredskap och i krig (s k samhällsviktig verksamhet). För att möjliggöra detta måste personalen tillförsäkras ett tillfredsställande skydd. Detta kan bl a innebära att verksamheten bör prioriteras vid tilldelning av resurser för byggande av skyddat utrymme.

Exempel på verksamheter som kan anses samhällsviktiga är bl a följande:

- Företag (industrier och andra verksamheter) som enligt myndigheternas inom ekonomiskt försvar bedömningar betecknats som viktiga
- Statlig och kommunal administration och förvaltning med väsentliga uppgifter vid beredskap och i krig
- Serviceorgan av olika slag (post, tele, försäkringskassa etc)
- Sjukvård.

I detta sammanhang bör länsstyrelsen även kunna avgöra vilka företag och anläggningar som med utgångspunkt från verksamhetens betydelse bör åläggas verkskyddsplikt. Civilförsvarsstyrelsen bör dock i likhet med nuvarande ordning ange regler för vilka verksamheter verkskydd ej bör anordnas.

Som en följd av ÖEF utredning angående översyn av planlägningsverksamheten (Ag Plan) pågår ett arbete med att utforma föreskrifter för planläggning av företag och organisationer. Innan planläggning påbörjas av ett företag skall en bedömning göras om verksamheten är av sådan art att speciella åtgärder måste vidtas för att verksamheten skall kunna upprätthållas även under krig. ÖEF bedömer att antalet K-företag som behöver dessa speciella åtgärder kommer att minska i framtiden jämfört med nuvarande antal K-företag.

Kravet att företaget eller anläggningen skall vara planlagd för verksamhet i krig innebär att företaget/anläggningen även upprättar personalplaner. En förutsättning för att söka uppskov är en personalplan som visar företagets/anläggningens behov av och tillgång på arbetskraft i krig.

Nyckelpersoner i företagets fredstida drifts- och skyddsorganisation bör utgöra kärnan i verkskyddsorganisationen för att få effektivare verkskydd i krig och större förutsättningar för utnyttjande av verkskyddsresurserna i fred.

I de fall dessa personer är värnpliktiga kan uppskov sökas i första hand för den planlagda verksamheten och i andra hand för verkskyddsorganisation. AMS verkar för, i samråd med civilförsvarsstyrelsen, att värnpliktiga med uppskov (lednings- och produktionsbefattningar) skall kunna skrivas in och krigsplaceras i företagets verksskydd och undantas från skyldigheten att tjänstgöra i hemvärnet.

3.1.3 Risksituationen

Företagets risksituation beror dels på företaget belägenhet dels på verksamhetens art. Om verksamhetens art innebär särskilda risker framgår detta av lokala insatsplaner för freds räddningstjänsten. Om insatsplanering är gjord i fred och företagets belägenhet ökar riskerna i krig genom att företaget ligger inom ett utsatt område eller att dess belägenhet i övrigt ej medger tillräckligt snabb insats från de kommunala räddningseenheterna i krig skall företaget med hänsyn till verksamhetens betydelse anordna verkskydd. Verkskydd skall då anordnas med hänsyn till de särskilda risker som gäller för varje företag. Detta gäller de civilförsvarsverksamheter som verkskyddet skall utöva samt den organisation och utrustning som behövs för detta. Civilförsvarsstyrelsen bör dock ange vissa minimikrav på verkskyddsorganisationens omfattning och utrustning.

Av stor betydelse är huruvida bedömanden rörande ett företags eller anläggningens risksituation kan grundas på kommunernas skydds- och undsättningsplaner.

I den kommande kommunala skyddsplaneringen ingår analyser av såväl förekomsten av samhällsviktig verksamhet som riskerna för verksamheten med avseende på dess belägenhet. Den kommunala planen för freds räddningstjänst med dess insatsplaner för särskilda riskobjekt skall utgöra en grund för den kommunala undsättningsplanen. De kommunala planerna bör kunna ange tillräckliga grunder för länsstyrelsernas bedömanden av företagets eller anläggningens risksituation i krig, samtidigt som koppling kommer att finnas till freds räddningstjänstens insatsplanering. Dessa bedömanden om företagets risksituation måste därför göras i samverkan med den lokala brandchefen.

3.2 UTNYTTJANDE AV VERKSKYDD I FRED

Freds räddningstjänstens dimensionering medför att de kommunala räddningsresurserna kan vara otillräckliga för insatser vid nödlägen vid företag med särskilda risker eller med sådan belägenhet att kraven på snabb insats ej kan tillgodoses med det kommunala brandförsvaret.

Utöver brandlagens § 15, enligt vilken länsstyrelse kan ålägga anläggningsinnehavare att vidtaga särskilda brandskyddsåtgärder finns ingen författning som reglerar skyldighet till materiell beredskap för insatser vid nödlägen i fredstid. Civilförsvarsstyrelsen har dock i sina nu gällande tillämpningsföreskrifter till verkskyddsplikten medgivit att verkskyddsresurserna får användas vid bränder och andra nödlägen i fredstid. Detta medgivande har dock ej något egentligt stöd i civilförsvarslag och civilförsvarskungörelse.

I försvarsbeslutet påpekas att ett bättre samutnyttjande av personal och materiel bör eftersträvas för företagens räddningstjänst i krig och i fred.

Från dessa utgångspunkter kan det vara fördelaktigt att utsträcka verkskyddsplikten att gälla såväl för fredstida uppgifter som för uppgifter under beredskap och i krig.

Utredningsgruppen föreslog därför i sin PM 1983-10-13 efter överläggningar med sekretariatet för Räddningstjänstkommittén att företag eller anläggning borde upprätthålla en beredskapsstyrka för insatser vid nödlägen i fredstid och att denna beredskapsstyrka borde baseras på personal och materiel ur verkskyddsorganisationen. Detta förhållande skulle kunna skapas genom att det i den kommande räddningstjänstlagen reglerades om skyldighet för företag eller anläggning med verkskydd att årligen på arbetsstället öva verkskydd i samverkan med det kommunala brandförsvaret.

Utsträckning på detta sätt av en företagsanpassad verkskyddsplikt skulle medföra ur samhällssynpunkt ett effektivare utnyttjande av verkskyddsutbildning och verkskyddsutrustning samtidigt som fredsutnyttjande av verkskydd bör leda till att dessa får högre beredskap för sina krigsuppgifter.

Efter fortsatta överväganden anser emellertid civilförsvarsstyrelsen att förslag om ålägganden i kommande räddningstjänstlag i denna fråga bör ske i anslutning till behandlingen av räddningstjänstkommitténs överväganden och förslag.

Civilförsvarsstyrelsen begränsar därför sina förslag i detta sammanhang till att ange normer för verkskyddsplikt och principer för kompletterande föreskrifter m m på ett sådant sätt att organisation, utrustning och utbildning kan bli anpassad till det enskilda företags/anläggningens särskilda behov och därigenom skapa bättre förutsättningar för fredsanvändning i verkskyddsresurserna. Medgivande till att verkskyddsresurserna får utnyttjas vid nödlägen i fredstid bör ha stöd i civilförsvarskungörelsen.

3.3 LIKFORMIGHET

Utredningsgruppen ansåg i sin PM 1983-10-13 att bestämmelserna för statliga och militära verkskydd skulle samordnas med övriga verkskydd.

Mot denna bakgrund föreslogs att den särskilda regleringen i civilförsvarskungörelsens 19 § 4 mom och 94 § samt Kungl Maj:t kungörelser 1969 nr 361 och nr 362 skulle utgå. Verkskydd vid centrala verk och myndigheter skulle regleras på samma sätt som övriga verkskydd. Dessutom föreslog arbetsgruppen vissa förändringar av förordnande om skyldighet att organisera verkskydd.

Nästan samtliga berörda myndigheter och verk ansåg emellertid i sina yttranden över arbetsgruppens PM att de även fortsättningsvis skall vara centrala myndigheter för verkskydd och för övrigt civilförsvaret inom respektive ansvarsområde samt att grunderna i gällande kungörelser bör bibehållas för anordnande av verkskydd i centrala verk och myndigheter.

Mot denna bakgrund föreslår civilförsvarsstyrelsen att gällande särskilda bestämmelser för verkskydd i centrala verk och myndigheter bibehålls tills vidare. En översyn av bestämmelserna bedömer dock civilförsvarsstyrelsen vara nödvändig. Denna översyn kommer i ett senare sammanhang att genomföras i samråd med berörda verk och myndigheter med utgångspunkt från bl a de yttranden som lämnats.

4 FÖRSLAG

4.1 NORMER FÖR VERKSKYDDSPLIKT

Med utgångspunkt från Överväganden i avsnitt 3 föreslås följande författningsändringar.

Civilförsvarslagen

7 § ny lydelse av andra stycket

"Verkskydd skall anordnas vid företag och anläggning vars verksamhet är av stor betydelse i krigstid och innebär särskilda risker. Verkskydd skall omfatta den civilförsvarsverksamhet som med hänsyn till riskerna bedöms erforderlig".

49 § och 50 § angående gemensamt verkskydd utgår.

Civilförsvarskungörelsen

5 § angående tjänstegrenar inom verkskydd kan utgå med hänvisning till förslag till 7 § i civilförsvarslagen, andra meningen.

19 § ny lydelse.

1 mom

"Länsstyrelse beslutar att verkskydd skall organiseras vid företag eller anläggning, som av totalförsvarsmyndighet planlagts för att bedriva för samhället i krig särskilt viktig verksamhet och vars verksamhet innebär särskilda risker".

2 mom

"Med hänsyn till de risker som föreligger bestämmer länsstyrelsen vilken civilförsvarsverksamhet som skall bedrivas vid verkskydden liksom verkskyddens omfattning i fråga om personal och materiel".

3 mom

"Beträffande anordnande av verkskydd vid centrala verk och myndigheter meddelar regeringen särskilda föreskrifter".

4 mom

"Civilförsvarsstyrelsen utfärdar föreskrifter och allmänna råd för länsstyrelsens uttagning av företag och anläggningar, vid vilka verkskydd skall anordnas, och för verkskyddens organisation, samt för verkskyddsresursernas utnyttjande vid nödlägen i fred".

20 § fjärde stycke utgår.

4.2 PRINCIPER FÖR ORGANISATION, UTRUSTNING OCH UTBILDNING

4.2.1 Organisation

I nuvarande föreskrifter är verkskyddets organisation reglerad i detalj. Alla verkskydd oavsett verksamhet har i princip samma organisation frånsett att antalet grupper varierar beroende på företags/anläggningens storlek.

Mot bakgrund av gjorda överväganden, - i syfte att åstadkomma en mer företagsanpassad organisation - föreslås följande principer för verkskyddens organisation.

- Verkskyddsorganisationen bör baseras på utförd riskbedömning och även ta hänsyn till företags/anläggningens struktur, verksamhet och skyddstillgångar .
- Verkskydden bör ha funktioner för ledning, räddning, omhändertagande av skadade och vid behov teknisk verksamhet.
- Personal i företags/anläggningens fredstida drift- och skydds(räddnings)organisation bör utgöra kärnan i verkskydden. En förutsättning för detta är att värnpliktiga med uppskov för K-produktion skall kunna skrivas in och krigsplaceras i verkskyddet, och alltså undantas från skyldighet att tjänstgöra i hemvärnet
- Vid företag med verkskyddsplikt, som har egen företagshälsovård, bör personalen i dessa i största möjliga utsträckning kunna krigsplaceras i verkskyddet

- Organisationsplaner för verkskydd bör upprättas i samråd med kommunal brandchef som tillika i regel är ansvarig för räddningstjänsten i krig
- Verkskyddets personalorganisation bör normalt inte överstiga ca 150 man, i syfte att uppnå mindre och slagkraftigare enheter
- Ledningsfunktionen bör byggas upp för att leda räddningsinsatser vid företaget/anläggningen, men även för att i olika situationer kunna verka inom kommunens samlade civilförsvarsorganisation under civilförsvarsstaben
- Efter mobilisering bör verkskydden kunna inta samma beredskap som gäller för övriga civilförsvarsenheter inom kommunen enligt chefen för civilförsvarsstabens bestämmande.

4.2.2 Utrustning

I nuvarande föreskrifter finns i detalj angivet såväl personlig skyddsutrustning som gemensam utrustning. Bestämmelserna är generella och oberoende av företags/anläggningens risksituation.

Mot bakgrund av gjorda övervägande bör följande principer gälla för verkskyddens utrustning

- Verkskydden utrustas för räddning och släckning med hänsyn till de särskilda behov som bedöms kunna föreligga för det enskilda företaget/anläggningen.
- Finns räddningsutrustning i fredsorganisationen kompletteras denna med hänsyn till krigssituationens behov. Särskilt bör beaktas möjligheterna till brandvattenförsörjning i krig

- Viss utrustning - anpassad till krigssituationens behov - bör vara obligatorisk både i form av personlig utrustning och grupputrustning
- Dimensionering av materielbehovet i övrigt bör ske enligt gjord insatsplanering i samråd med det kommunala brandförsvaret
- Inom ordinarie verksamhet befintlig utrustning inom företaget/anläggningen och som är lämplig för räddningstjänst, rekommenderas för användning av verkskyddet
- För att verkskyddens ledningsmässigt på ett effektivt sätt skall kunna integreras i den lokala civilförsvarsorganisationen bör verkskydden ha radiosamband med civilförsvarsstaben
- För att verkskyddens i krig skall, i likhet med andra civilförsvarsenheter, kunna verka även under flyglarms-tillstånd bör möjlighet finnas att avlyssna LUFOR.

4.2.3 Utbildning

Mot bakgrund av gjorda överväganden bör följande principer gälla för verkskyddens utbildning:

- Grundutbildningen sker som hittills i civilförsvarsstyrelsens regi. Genomförandeansvaret för övningsverksamheten åvilar länsstyrelserna
- Verkskyddsledarna bör erhålla utbildning enligt nuvarande system men i utbildningen bör även ingå ABC-skyddstjänst

- Om gruppenheter kan rekryteras från företagens/anläggningens fredsräddningstjänst eller företagshälsovård kan utbildningen av denna personal reduceras
- Verkskyddscheferna bör erhålla en orientering omfattande 1/2 dag vartannat år. Orienteringen bör omfatta information i aktuella frågor beträffande verkskydd, civilförsvaret i övrigt, krigsproduktion och andra totalförsvarsfrågor. Denna orientering lämnas av länsstyrelsen
- Övningar med hela verkskyddet bör ske en gång vart fjärde år. Denna övning genomförs av övningsledare från civilförsvarsstyrelsen eller av person godkänd av länsstyrelsen
- Den särskilda övningen för befäl, som för närvarande sker vartannat år, bör ersättas med övningar årligen i den omfattning som kommunens räddningschef i samråd med den verkskyddsansvarige anser nödvändig.

4.3 GENOMFÖRANDE

Enligt regeringens proposition 1982/83:100 skall kommunerna, med början under 1984/85, ta över ansvaret för ledningen av civilförsvarsverksamheten på lokal nivå i krig och det planläggningsansvar i fred som hänger samman härmed. Övertagandet skall samordnas med införandet av lokala skyddsplaner i kommunerna och med att en hemskyddsorganisation införs. Övergången till kommunal ledning och planläggning bör i huvudsak genomföras under perioden 1984/85 - 1986/87 och bör påbörjas samtidigt i alla län. Vid övergången bör kraven på beredskap beaktas.

Med den starka knytning till den kommunala civilförsvarsplanläggningen som de nya normerna för verkskyddsplikt får, bör införandet av dessa samordnas med övergången till kommunal ledning och planläggning.

Civilförsvarsstyrelsen har i sin programplan 1984/89 redovisat en preliminär tidsplan för kommunernas arbete med civilförsvarsplanläggningen och när de bör överta ledningsansvaret för den lokala civilförsvarsverksamheten vid beredskap och i krig.

Civilförsvarsstyrelsen räknar med att den kommunala planläggningen kan påbörjas i början av 1985, sedan riksdagsbeslut angående bl a ansvarsfördelning och ersättningsregler för planläggningen fattats.

Detta riksdagsbeslut bör då även omfatta ändrade principer för verkskyddsplikt, så att uttagning av företag och anläggningar, som skall anordna verkskydd, sker i sammanhang med länsstyrelsernas och kommunernas arbete med organisationsplaner, skydds- och undsättningsplaner. I detta arbete måste ändock överväganden göras rörande verksamhetens betydelse i krigstid och olika risksituationer.

Det är dessutom av stor betydelse att kommunernas planläggning redan från början sker med utgångspunkt från bl a verkskyddspliktiga företag och anläggningar som uttagits och skall organiseras enligt nya normer. Det bör även vara fördelaktigt om anpassning av verkskyddens organisation och planläggning är påbörjad då kommunerna övertar ledningsansvaret.

Dessa tidsförhållanden för överväganden och uttagning innebär att civilförsvarsstyrelsen snarast måste påbörja arbetet med kompletterande föreskrifter och allmänna råd efter de förslag till normer och principer som redovisats i avsnitt 4.

Uttagning enligt ändrade normer av företag och anläggningar, som skall anordna verkskydd, bör kunna vara genomförd vid utgången av budgetåret 1984/85. Under budgetåret 1985/86 genomförs erforderlig verkskyddsplanläggning och inskrivning av personal. Fr o m budgetåret 1986/87 genomförs verkskyddsutbildning med utgångspunkt från de föreslagna principerna för organisation och utbildning. Framtill detta budgetår genomförs såväl grundutbildning som övning enligt nu gällande principer med företag som enligt länsstyrelsernas bedöm-
ande även fortsättningsvis skall anordna verkskydd.

BILAGA 1UTREDNINGEN ANGÅENDE NYA NORMER FÖR VERKSKYDDSPLIKT
SAMT FÖR VERKSKYDDENS UPPGIFTER, ORGANISATION OCH
UTBILDNINGVERKSKYDD 1984-01-26

LÄN	ANTAL VERKSKYDD	PERSONAL
AB (01)	94	5 308
C (03)	14	819
D (04)	32	1 779
E (05)	27	2 156
F (06)	27	1 484
G (07)	15	1 252
H (08)	16	923
I (09)	4	190
K (10)	13	1 023
L (11)	21	1 200
M (12)	62	3 985
N (13)	23	1 356
O (14)	60	4 659
P (15)	31	1 697
R (16)	21	1 541
S (17)	32	1 822
T (18)	28	2 100
U (19)	24	2 438
W (20)	20	1 877
X (21)	27	2 310
Y (22)	18	1 239
X (23)	4	259
AC (24)	10	486
BD (25)	13	1 145
SUMMA	621	43 048

BILAGA 2

UTREDNINGEN ANGÅENDE NYA NORMER FÖR FASTSTÄLLANDE AV
VERKSKYDDSPLIKT SAMT FÖR VERKSKYDDENS UPPGIFTER,
ORGANISATION OCH UTBILDNING

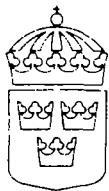
VERKSKYDD VID CENTRALA VERK OCH MYNDIGHETER

Myndigheter enligt SFS 1969/361 (civilförsvar vid verks-
anläggning)

Postverket
Televerket
Statens vägverk
Statens vattenfallsverk
Statens järnvägar
Luftfartsverket

Myndigheter enligt SFS 1969/362 (civilförsvar vid militär-
anläggning)

Försvarsmakten genom överbefälhavaren



FÖRSVARSDEPARTEMENTET

PM OM MILITÄR DIREKTIVRÄTT

Ds Fö 1983:7

Till statsrådet och
chefen för försvarsdepartementet

Till fullgörande av det uppdrag, som lämnats mig, att utreda frågan om rätt för militär myndighet att för särskilda fall meddela civila myndigheter föreskrift om fullgörande av dem åvilade uppgifter överlämnar jag upprättad PM om militär direktivrätt, innehållande förslag i ämnet.

Stockholm i oktober 1983

Lennart Nordbeck
Kammarrättsråd

INNEHÅLL

FÖRKORTNINGAR

Sid

- 1 INLEDNING OCH SAMMANFATTNING
- 2 GÄLLANDE BESTÄMMELSER
 - 2.1 Civilförsvaret
 - 2.2 Postverket
 - 2.3 Televerket
 - 2.4 Undanförsel och förstöring
 - 2.5 Vägtrafiken
 - 2.6 Säkerhetsområden
- 3 TIDIGARE UTREDNINGAR M M
 - 3.1 Civilbefälhavarnas skrivelse 1961
 - 3.2 1960 års försvarsledningsutredning
 - 3.2.1 SOU 1963:53
 - 3.2.2 Remissyttranden
 - 3.2.3 Prop 1964:109
 - 3.3 1964 års civilbefälhavarutredning
 - 3.3.1 Dsk 1967:6
 - 3.3.2 Remissyttranden
 - 3.4 Ny lagstiftning om sjukvården i krig
- 4 ÖVERVÄGANDEN
 - 4.1 Granskning av gällande bestämmelser
 - 4.2 Behovet av militär direktiv rätt
 - 4.2.1 Tidigare framförda synpunkter
 - 4.2.2 Allmänna synpunkter på behovet
 - 4.2.3 Behovet på regional nivå
 - 4.2.4 Behovet på central nivå
 - 4.2.5 Behovet på lokal nivå
 - 4.3 Undanförsel och förstöring
- 5 FÖRSLAG

Bilaga

1964 års civilbefälhavarutrednings förslag till kungörelse om militär direktiv rätt.

FÖRKORTNINGAR

CB civilbefälhavare

CBU 1964 års civilbefälhavarutredning

FLU 1960 års försvarsledningsutredning

MB militärbefälhavare

ÖB överbefälhavaren

ÖEF överstyrelsen för ekonomiskt försvar

1 INLEDNING OCH SAMMANFATTNING

I denna promemoria behandlas frågan om rätt för militär myndighet att för särskilda fall meddela civila myndigheter föreskrift om fullgörande av dem åvilade uppgifter, s.k. militär direktivrätt. Härmed förstås vanligen att militär myndighet i krig och under bestämda förutsättningar har rätt att - som 1964 års civilbefälhavarutredning uttryckt det - "med åsidosättande av gällande administrativ ordning och föreskrivna lydnadsförhållanden myndigheterna emellan, för konkreta fall meddela civila myndigheter bindande föreskrifter om att vidta eller inställa viss åtgärd".

Den militära direktivrätten reglerar alltså förhållandet mellan militära och civila myndigheter. Genom den ges militär myndighet under krigsförhållanden möjlighet att öva ett avgörande inflytande över civila myndigheters verksamhet. Syftet härmed är att säkerställa den i krig nödvändiga samordningen mellan de militära och de civila försvarsansträngningarna i fall då det visar sig att samordningen inte kan uppnås genom samverkan mellan de militära och de civila myndigheterna. Den militära direktivrätten kan sägas vara tänkt som en nödfallsutväg då det militära försvarets effektivitet äventyras av oenighet mellan militära och civila myndigheter i situationer när direktiv från högre instans ej kan avvaktas.

Bestämmelser om militär direktivrätt finns för närvarande i författningar som rör civilförsvaret, postverket och televerket. Tidigare fanns sådana bestämmelser också i lagstiftningen angående sjukvården och veterinärväsendet under krigsförhållanden. Dessa bestämmelser slopades dock såsom obehövliga i samband med tillkomsten av ny lagstiftning i ämnet år 1981.

Ibland har ansetts att också vissa bestämmelser i lagstiftningen om undanförsel och förstöring ger uttryck för en militär direktivrätt. Bestämmelserna behandlas därför i denna promemoria även om ett sådant betraktelsesätt från formell synpunkt knappast är helt korrekt.

Vid sidan av bestämmelserna om militär direktivrätt finns andra typer av föreskrifter, som rör förhållandet mellan militära och civila myndigheter under krigsförhållanden. De är av mycket olika karaktär. En del av dem föreskriver samråd och samverkan mellan militära och civila myndigheter. Enligt andra - t.ex. i förfogandelagstiftningen - åläggs civil myndighet att i vissa fall lämna företräde åt försvarsmakten. Bestämmelser av detta slag brukar inte hänföras till begreppet militär direktivrätt och behandlas inte i denna promemoria.

Det finns vidare bestämmelser som ger militär myndighet befogenhet att i krig besluta i angelägenheter, över vilka civila myndigheter råder i fredstid. Inte heller sådana bestämmelser innebär vad som vanligen menas med militär direktivrätt. I det följande (avsnitten 2.5 och 2.6) redovisas dock några exempel på sådana bestämmelser, eftersom de bedömts vara av betydelse vid prövningen av om det finns behov av militär direktivrätt.

I kungörelsen (1958:262) angående tillämpningen av lagen (1943:881) om polisens ställning under krig finns en bestämmelse som ibland har karakteriserats som militär direktivrätt. Enligt 6 § äger militär chef rätt att hos länsstyrelsen eller lokal polischef begära den medverkan av polismän som oundgängligen behövs för att avvärja ett fientligt angrepp. Länsstyrelsen eller polischefen kan emellertid vägra sådan medverkan om polispersonalen redan fullgör trängande civila försvarsuppgifter eller ett efterkommande av den militära chefens begäran skulle allvarligt äventyra den allmänna ordningen och säkerheten. Det ligger alltså i den civila myndighetens befogenheter att avgöra om begärt bistånd skall lämnas. Med hänsyn härtill är det inte fråga om en militär direktivrätt i vedertagen bemärkelse. I promemorian behandlas därför inte denna bestämmelse. Både lagen om polisens ställning i krig och dess tillämpningskungörelse är emellertid föråldrade. 1975 års polisutredning har också i betänkandet Polisen i totalförsvaret (SOU 1979:75) föreslagit att de skall upphävas och ersättas med nya bestämmelser om polisens uppgifter inom totalförsvaret. De föreslagna bestämmelserna innehåller inte någon regel som kan sägas innefatta en militär direktivrätt.

Gällande bestämmelser om militär direktivrätt har tillkommit vid olika tidpunkter och företer betydande skillnader från både saklig och formell synpunkt. Det finns anledning ifrågasätta om dessa skillnader är motiverade. Bestämmelserna har inte alltid anpassats efter vidtagna förändringar i totalförsvarets ledningsorganisation. De är därför i stor utsträckning föråldrade. En allmän översyn av bestämmelserna är alltså behövlig. Som framgår av det följande finns dessutom skäl att över huvud taget ifrågasätta behovet av en militär direktivrätt bl.a. mot bakgrund av den utveckling inom totalförsvarets område som har ägt rum sedan de nuvarande bestämmelserna infördes.

Till en början synes införandet av militär direktivrätt på olika områden inte ha mötts av några allvarliga gensagor. Det förefaller som om man under den organisatoriska uppbyggnaden av totalförsvarets civila delar

ganska allmänt funnit militär direktiv rätt nödvändig i de fall där den införts. Allt eftersom de civila delarna av totalförsvaret vunnit ökad organisatorisk stadga och hunnit planlägga sin krigstida verksamhet bättre har dock den uppfattningen vuxit fram att den militära direktiv rätten innebär ett artfrämmande inslag i totalförsvaret. Det gäller framförallt sedan civilbefälhavarinstitutionen tillskapats som ett uttryck för principen att totalförsvaret på såväl högre som lägre regional nivå skall ledas av en civil och en militär chef som i samråd med varandra skall - var och en inom sitt område - verka för att högsta möjliga totalförsvareffekt uppnås. Särskilt av civilbefälhavarna har den militära direktiv rätten kommit att uppfattas som ett oberättigat underkännande av civila myndigheters kompetens och förståelse för nödvändigheten att i en krigssituation lämna det militära försvaret erforderligt stöd liksom också i övrigt inrikta totalförsvaret på de mest väsentliga uppgifterna.

I en skrivelse 1961 till dåvarande chefen för inrikesdepartementet hemställde civilbefälhavarna om åtgärder i syfte att undanröja en ordning, som innebär militär direktiv rätt på det civila totalförsvarets område gentemot civilbefälhavare och länsstyrelser. Framställningen överlämnades till 1960 års försvarsledningsutredning (FLU) som behandlade frågan om den militära direktiv rätten i betänkandet Totalförsvarets regionala ledning (SOU 1963:65).

FLU ansåg att militär direktiv rätt gentemot vissa delar av det civila försvaret bör finnas i särskilda fall. Det kunde dock enligt utredningen ifrågasättas om gällande regler i detta hänseende är ändamålsenliga. Utredningen ansåg att frågan borde undersökas närmare. Därvid kunde det bl.a. förtjäna att övervägas om inte direktiv rätten bör preciseras och differentieras mer än nu.

Den av FLU föreslagna översynen av bestämmelserna om militär direktiv rätt tillstyrktes av remissmyndigheterna. I anslutning därtill ifrågasatte dock flera CB och länsstyrelser om det fanns tillräckliga skäl för att behålla den militära direktiv rätten.

Det uppdrogs därefter åt 1964 års civilbefälhavarutredning (CBU) att i anslutning till sina överväganden om civilbefälhavarnas ställning och uppgifter uppmärksamma frågan om den militära direktiv rätten. Utredningen redovisade sitt arbete i denna del i betänkandet Civilbefälhavarnas ställning och uppgifter (Ds K 1967:06). I enlighet med sitt uppdrag gick utredningen inte närmare in på förhållandena i central instans utan begränsade

sig till att lägga fram förslag enbart för regional och lokal nivå. I huvudsak ansåg utredningen emellertid att dess synpunkter på den militära direktivrätten på regional och lokal nivå kan tillämpas även på förhållandena i central instans.

Enligt CBU måste man även i fortsättningen räkna med militär direktiv rätt på regional och lokal nivå som en garanti för att absolut nödvändiga militära intressen tillgodoses i det oförmodade men trots allt tänkbara fallet att berörda civila och militära chefer inte kan nå enighet beträffande en betydelsefull åtgärd i en situation, då den militära verksamheten måste ha absolut företrädesrätt och högre instans ställningstagande inte kan eller hinner inhämtas. Utredningen ansåg vidare att de motiv som kan anföras som grund för militär direktiv rätt i de fall där den nu förekommer med samma styrka kan göras gällande beträffande varje område inom den civila sektorn där åtgärder från civil myndighets sida kan tänkas inverka på förutsättningarna för de militära operationerna. Den militära direktivrätten borde därför enligt utredningen inte på sätt som nu är fallet vara begränsad till särskilt angivna områden av den civila sektorn eller avse vissa särskilt angivna åtgärder från civil myndighets sida. Utredningen lade därför fram förslag om en mer generellt utformad direktiv rätt.

Vid remissbehandlingen av betänkandet visade det sig råda delade meningar om utredningens förslag. ÖB biträdde för sin del vad utredningen anförde om behovet av militär direktiv rätt. Samtliga CB och det övervägande antalet länsstyrelser som yttrade sig i frågan bestred eller ifrågasatte däremot behovet av en militär direktiv rätt - i vart fall på regional nivå. Civilbefälhavarna och några länsstyrelser förde i stället fram tanken att den militära direktivrätten borde kunna ersättas av någon form av författningsreglerad företrädesrätt för det militära försvaret i vissa speciella lägen.

De remissmyndigheter som inte hade något att erinra mot militär direktiv rätt i och för sig ställde sig i allmänhet positiva - eller i vart fall inte avvisande - till CBU:s förslag om en generellt utformad direktiv rätt. I fråga om den närmare utformningen av en sådan direktiv rätt möttes dock utredningens förslag med erinringar på flera punkter.

CBU:s förslag i fråga om den militära direktivrätten har inte lett till ändringar i gällande bestämmelser i ämnet.

Av denna redovisning torde framgå att det råder allmän enighet om att gällande bestämmelser om militär direktiv rätt är otillfredsställande och bör ses över. Härmed synes det dock vara slut med enigheten. FLU och CBU har liksom ÖB och flera andra myndigheter hävdad att det finns behov av en militär direktiv rätt. Civilbefälhavarna och ett växande antal länsstyrelser har däremot i olika sammanhang bestritt eller ifrågasatt behovet av en militär direktiv rätt - i vart fall på regional nivå. En så beständig och allt mera enhetlig opinion mot militär direktiv rätt inom en betydande del av de myndigheter som närmast berörs av frågan utgör i och för sig skäl nog att ingående granska skälen för och emot militär direktiv rätt.

Mot denna bakgrund granskas i det följande om det behövs en militär direktiv rätt. Granskningen inleds med en redovisning av gällande bestämmelser och en sammanfattning av vad som tidigare anförts i ämnet. Därefter redovisas de allmänna synpunkter som ansetts böra ligga till grund för en prövning av behovet av en militär direktiv rätt. Det konstaterades därvid att en direktiv rätt kan komma i fråga på såväl central som regional och lokal ledningsnivå men att förutsättningarna och behovet är olika på de skilda nivåerna. Frågan om det behövs en militär direktiv rätt behandlas därför för varje ledningsnivå för sig. Först belyses därvid den regionala nivån, som tidigare framför allt uppmärksamats, när den militära direktiv rätten diskuterats.

På regional nivå är militär direktiv rätt tänkt som en nödfallslösning när samverkande militär och civil chef inte kan uppnå enighet om vilka civila åtgärder som måste vidtas för att militära operationers effektivitet skall säkerställas och när direktiv från högre instans inte kan avvaktas. Lösningen innebär en rätt för militärbefälhavare och försvarsområdesbefälhavare att meddela bindande föreskrifter för civilbefälhavaren respektive länsstyrelsen om att viss konkret åtgärd skall vidtas eller underlåtas i syfte att anpassa den civila verksamheten efter det militära intresset. Sådana situationer kan givetvis uppkomma men bedöms inte vara särskilt sannolika. Det framhålls vidare att de militära kraven, hur angelägna de än är, inte rimligen kan vara så kategoriska att de absolut måste tillgodoses utan varje som helst hänsyn till motstående civila intressen. Dessa kan tvärtom förutsättas ha en betydande tyngd i beskrivna situationer då en civilbefälhavare eller en länsstyrelse finner det omöjligt att tillmötesgå de militära önskemålen. När man prövar vilka anpassningsåtgärder som bör vidtas på civil sida måste därför de militära kraven och de civila intressena alltid vägas mot varandra. Denna vägning bör grundas på en

bedömning inte bara av de krav som det militära läget ställer utan också av förutsättningarna för civila anpassningsåtgärder och de konsekvenser som sådana åtgärder kan få, inte minst för motståndsviljan och därmed ytterst för försvarseffekten. Det framstår därför som svårt att motivera varför det yttersta ansvaret för avvägningen bör vila på den militäre chefen. På grund härav avvisas lösningen med en militär direktivrätt på regional nivå. I stället hävdas att avvägningen bör göras av de samverkande cheferna tillsammans under gemensamt ansvar. Risken för att detta kan medföra att försvarsansträngningarna inte kommer att bedrivas med en enhetlig inriktning och att den nödvändiga samordningen mellan det militära och det civila försvaret äventyras bedöms vara mycket liten. Genom de samövningar av skilda slag och genom den gemensamma planläggning som bedrivs på regional nivå har en betydande förståelse kunnat skapas mellan berörda chefer för den militära resp. civila verksamhetens förutsättningar och behov.

Såvitt angår den centrala ledningsnivån uttalas att behovet av en militär direktivrätt där är mindre framträdande än det är i regional instans. Bland skälen härtill märks att de centrala myndigheterna rent praktiskt har lättare att inhämta regeringens ställningstagande när oenighet uppkommer och att de har större möjligheter att avvakta besked, eftersom de arbetar med mera långsiktiga frågeställningar, vilka inte kräver lika snabba avgöranden som i regional instans. Det anses därför inte finnas något behov av militär direktivrätt på central nivå.

På den lokala ledningsnivån är frågan om behovet av militär direktivrätt mer komplicerad på grund av de stora samverkanssvårigheter som av flera anledningar råder där. Den splittrade bild som den civila ledningsorganisationen företer på denna nivå medför att eventuella militära direktiv får riktas mot den civila myndighet som i varje särskilt fall bedöms vara utrustad med befogenheter och praktiska förutsättningar att tillgodose det föreliggande militära anspråket. Eftersom förutsättningarna för och behovet av militär direktivrätt är olika för skilda verksamhetsområden bör dessa granskas vart och ett för sig.

En annan frågeställning som bör uppmärksammas, när behovet av en militär direktivrätt på lokal nivå övervägs, är om det är enskilda personers handlande eller myndigheternas verksamhet i egen regi som behöver påverkas. Lokal militär chefs behov av att kunna styra allmänhetens handlande kan nämligen tillgodoses både med en militär direktivrätt mot den civila myndighet som förfogar över erforderliga befogenheter och genom en lösning

som innebär att den militäre chefen utrustas med befogenhet att själv meddela allmänheten föreskrifter i stället för den civila myndighet som normalt gör detta. På den senare lösningen finns i gällande lagstiftning flera exempel, bl a den militära vägtrafikkungörelsen, som innehåller bestämmelser enligt vilka lokal militär chef kan reglera vägtrafiken när detta behövs för att genomföra en militär operation. Lösningen har sin begränsning - bl a bör den inte tillämpas annat än såvitt avser krigsskådeplats eller dess närhet och när myndighetsutövningen inte kan ombesörjas av de ordinarie samhällsorganen - men från andra synpunkter bedöms lösningen vara att föredra framför ordningen med en militär direktiv rätt. Det bör därför i första hand prövas om inte de befogenheter, som lokal militär chef har tillagts och lämpligen kan tilläggas med stöd av sådana bestämmelser, på ett tillfredsställande sätt tillgodoser hans behov av inflytande över allmänhetens uppträdande. I den mån så är fallet bortfaller behovet av en militär direktiv rätt.

Vid den närmare granskning som redovisas i det följande av behovet av militär direktiv rätt på olika verksamhetsområden konstateras att det för närvarande bara är i civilförsvarslagstiftningen som det finns bestämmelser om militär direktiv rätt på lokal nivå. Där görs vidare den bedömningen att det numera knappast finns något beaktansvärt behov för lokala militära chefer att genom direktiv rätt kunna påverka den civilförsvarsverksamhet som har till syfte att avhjälpa eller lindra verkningarna av inträffade skador. Det intresse av en militär direktiv rätt gentemot civilförsvaret som bedöms kvarstå synes grundat på lokala militära chefers behov av att kunna påverka befolkningens uppträdande inom och i anslutning till en krigsskådeplats. För de militära operationernas effektivitet kan det t ex vara angeläget att trafiken regleras på visst sätt eller att ett område spärras av och utryms. En tänkbar lösning för att säkerställa sådana behov är att utrusta lokal militär chef med direktiv rätt gentemot lokal civilförsvarschef, kommunal trafiknämnd eller lokal polischef, vilka har befogenheter av intresse i sammanhanget. Lösningen avvisas dock som obehövlig och mindre rationell. För det första bedöms intresset av att kunna reglera vägtrafiken tillräckligt tillgodosett genom de befogenheter som tillagts lokal militär chef i den militära vägtrafikkungörelsen. Dessutom framhålls att lokal militär chefs behov av att inom krigsskådeplats kunna påverka befolkningens uppträdande genom avspärrning, utrymning och dylika åtgärder mest rationellt bör kunna tillgodoses genom egna befogenheter att meddela föreskrifter direkt till allmänheten. I den s k skyddslagen (1940:358) finns för närvarande bestämmelser av denna art, som t ex innebär befogenhet att utfärda tillträdesförbud för s k säkerhetsområden var-

med bl a förstås krigsskådeplats. Dessa bestämmelser föreslås bli föremål för en översyn. Under förutsättning att de ges ett lämpligt innehåll bör en militär direktivrätt i nu ifrågavarande syfte kunna anses överflödig.

Övervägandena utmynnar i förslaget att gällande bestämmelser om militär direktivrätt skall upphävas som obehövlige på såväl central som regional och lokal ledningsnivå.

I den i detta sammanhang jämförelsevis sent tillkomna lagstiftningen om undanförsel och förstöring föreslås inte någon ändring.

Den av civilbefälhavarna och några länsstyrelser väckta tankten att den militära direktivrätten bör ersättas av någon form av författningsreglerad företrädesrätt för det militära försvaret i vissa speciella lägen behandlas inte närmare i denna promemoria. Skälet härtill är att de civila myndigheterna redan enligt totalförsvarets principiella grundvalar och allmänna målsättning samt givna instruktioner är skyldiga att lämna det militära försvaret företräde när omständigheterna påkallar det och att det inte kan anses behövt att vid sidan om denna allmänna skyldighet ha en författning om militär företrädesrätt i vissa angivna situationer.

2 GÄLLANDE BESTÄMMELSER

2.1 Civilförsvaret

Enligt 9 § civilförsvarslagen (1960:74) får, om det provas oundgängligt för nödig samordning av civilförsvaret och försvarsmakten, regeringen eller efter regeringens bemyndigande ÖB förordna att militär myndighet under högsta civilförsvarsberedskap får för särskilda fall meddela civilförsvarsmyndighet föreskrift om fullgörandet av uppgifter, som åvilar civilförsvaret.

Bestämmelsen överfördes vid gällande civilförsvarslags tillkomst ordagrant och utan närmare kommentarer från 1944 års civilförsvarslag (1944:536). Om bestämmelsen yttrade departementschefen i prop 1944:268 med förslag till civilförsvarslag bl a följande.

Civilförsvaret ingår som ett led i det totala försvaret, och ledningen av detta måste till mycket väsentlig del tillkomma de militära myndigheterna. Direktivrätten synes emellertid böra begränsas till att avse allenast verksamheten under krig. Under fred torde nämligen möjligheten att i sista hand hänskjuta uppkomna meningsskiljaktigheter till Kungl Maj:ts avgörande vara tillfyllest. Vidare synes direktivrätten icke böra innefatta rätt att meddela allmänna föreskrifter om civilförsvarets verksamhet utan endast befogenhet att för särskilda fall meddela civilförsvarsmyndighet föreskrifter om fullgörandet av civilförsvaret åvilande uppgifter. Dyliga föreskrifter böra få avse allenast frågor, som otvetydigt äro att hänföra till den operativa ledningen av civilförsvaret.

Den militära direktivrätten på civilförsvarets område har utformats närmare i Kungl Maj:ts ämbetsskrivelse 1947-05-23 till civilförsvarsstyrelsen.

Enligt skrivelsen föreligger direktiv rätt för ÖB gentemot civilförsvarsstyrelsen och för MB (armékårchef, försvarsområdesbefälhavare, fördelnings- och brigadchef) gentemot länsstyrelse och civilförsvarsmyndighet som lyder under länsstyrelsen. I trängande fall tillkommer viss direktiv rätt även annan militär chef (lägst bataljonschef) gentemot civilförsvarsmyndighet som lyder under länsstyrelsen. ÖB och MB kan besluta om inskränkning av direktivrätten samt, efter överenskommelse med civilförsvarsstyrelsen respektive länsstyrelsen, om delegering av sådan rätt till lägre militär chef.

Direktivrätten innebär befogenhet att meddela de föreskrifter om verkställande av beslut om utrymning och bortflyttningsförbud m m, som är särskilt

påkallade ur militär synpunkt. Inom område, som utsatts för fientligt anfall eller eljest omedelbart berörs av militära operationer, innebär direktivrätten dessutom befogenhet att meddela de föreskrifter om civilförsvarsverksamhetens inriktning, som är nödvändiga med hänsyn till pågående militära operationer eller säkerställande av militära transporter eller som eljest är påkallade ur militär synpunkt.

Enligt ämbetsskrivelsen bör militär chef samråda med berörd civilförsvarsmyndighet innan direktiv meddelas.

2.2 Postverket

Enligt 52 § förordningen (1969:736) med instruktion för postverket får MB - om förhållandena oundgängligen kräver det under beredskapstillstånd och krig - i samråd med CB och regional chef hos postverket inskränka eller helt förbjuda posttrafik inom militärområdet. MB eller enligt dennes bemyndigande annan territoriell befälhavare får vidare efter samråd med CB eller länsstyrelse och regional eller lokal chef hos postverket anbefalla åtgärder som erfordras för militärt ändamål i fråga om postanordningarna inom vederbörligt område.

2.3 Televerket

Enligt 48 § förordningen (1965:842) med instruktion för televerket får MB eller annan chef som lyder direkt under ÖB under beredskapstillstånd och krig inom område som är underställt honom anbefalla åtgärd som fordras för militärt ändamål i fråga om teleanläggningar under televerkets ledning. Om förhållandena oundgängligen kräver det får MB eller annan chef som lyder direkt under ÖB i samråd med regional eller lokal chef för televerket inskränka eller helt förbjuda privat teletrafik inom vederbörligt område. Samma befogenhet tillkommer även annan territoriell befälhavare i fråga om område som är underställt honom.

ÖB eller efter dennes bestämmande chefen för försvarsstaben bestämmer omfattningen av område och utsträckningen av befälhavares befogenhet enligt det nyss sagda.

2.4 Undanförsel och förstöring

Enligt lagen (1961:655) om undanförsel och förstöring kan regeringen vid krig eller krigsfara besluta att egendom av betydelse för försvaret eller

folkförsörjningen eller eljest för det allmänna skall flyttas till annan förvaringsplats (undanförsel) för att förhindra att egendomen förstörs genom krigshandlingar eller går förlorad på annat sätt. Befogenheten kan av regeringen överlåtas på ÖEF. Undanförsel skall i princip ombesörjas av egendomens ägare eller innehavare men kan beräknas kräva aktiva insatser från myndigheternas sida - centralt av ÖEF och regionalt av CB och länsstyrelse. Dessa kan bl a förväntas utfärda mer eller mindre detaljerade bestämmelser om verkställigheten av beslutad undanförsel.

Genom 6 § kungörelsen (1961:656) om undanförsel och förstöring tilläggs ÖB och MB befogenhet att, då högsta beredskap gäller för försvarsmakten, meddela de föreskrifter för verkställighet av beslutad undanförsel, som är särskilt påkallade med hänsyn till militära operationer. Befogenheten kan av ÖB eller MB delegeras till annan militär myndighet.

Går det inte att föra undan egendom som är av sådan beskaffenhet att fiendens krigsansträngningar skulle väsentligen underlättas om egendomen faller i hans hand och föreligger det trängande fara för att egendomen skall göra det kan regeringen med stöd av lagen om undanförsel och förstöring föreskriva att egendomen skall förstöras eller eljest göras obrukbar (förstöring). Befogenheten kan av regeringen överlåtas på ÖEF, som i sin tur kan bemyndiga CB eller länsstyrelse att besluta om förstöring i samråd med vederbörande militära myndigheter.

Har förstöring beslutats får ÖB eller MB enligt 10 § nämnda kungörelse meddela föreskrifter om tiden för beslutets verkställande samt, i den mån det är påkallat från militär synpunkt, om andra förhållanden av betydelse för verkställigheten. Sådana föreskrifter kan också meddelas av annan militär myndighet, som därtill bemyndigas av ÖB eller MB. Meddelade föreskrifter skall snarast möjligt delges länsstyrelsen som svarar för att beslut om förstöring och föreskrifter om verkställigheten kommer egendomens ägare eller innehavare till del. Denne är i sin tur skyldig att låta förstöra egendomen enligt myndigheternas anvisningar.

I fråga om undanförsel och förstöring av järnvägsanläggningar, elkraftanläggningar, teleanläggningar, luftfartsanläggningar, väganläggningar, sjöfartsanläggningar samt viss annan egendom, som tillhör eller innehas av statlig myndighet, har särskilda bestämmelser meddelats (1970:644-650).

Enligt dessa skall beslut om undanförsel meddelas av vederbörande centrala civila statsmyndighet i samråd med ÖB och andra berörda civila myndighe-

ter. Även i dessa fall får ÖB och MB, när högsta beredskap gäller för försvarsmakten, meddela de föreskrifter för verkställighet av beslutad undanförsel som är särskilt påkallade med hänsyn till militära operationer. Befogenheten kan av ÖB eller MB delegeras till annan militär myndighet.

När det gäller förstöring av anläggningar som nyss nämnts beslutar ÖB eller av ÖB bemyndigad militär myndighet i samråd med vederbörande civila myndigheter. I viss utsträckning ansvarar beslutsmyndigheten även för verkställigheten av beslutad förstöring. Beslut om förstöring av teleanläggning meddelas dock av televerket, i samråd med vederbörande civila och militära myndigheter. Har förstöring av teleanläggning beslutats meddelar militär myndighet föreskrifter om tiden för beslutets verkställande.

2.5 Vägtrafiken

I militär vägtrafikkungörelse (1974:97) finns bestämmelser om undantag från den allmänna vägtrafikkungörelsen (1972:603). Undantagsbestämmelserna avser i första hand trafik på väg eller i terräng med fordon som brukas av försvarsmakten samt beskaftenheten och utrustningen av sådana fordon. Emellertid innehåller den militära vägtrafikkungörelsen också bestämmelser, enligt vilka militär myndighet bemyndigas att under vissa förutsättningar föreskriva undantag från vad som eljest gäller för civil trafik.

Om det behövs för att genomföra en militär operation - varmed i detta sammanhang förstås verksamhet för att försvara landet genom insättande av stridskrafter - får således kompanichef eller högre chef enligt 20 § militära vägtrafikkungörelsen meddela lokal trafikföreskrift, som avses i 147 § vägtrafikkungörelsen. Samma befogenhet tillkommer chef för trafikpluton eller militärpolispluton. Befogenheten innebär en rätt att för viss väg eller viss vägsträcka eller för samtliga vägar inom visst område utfärda t ex förbud mot trafik med fordon av visst slag eller föreskrift om korriktning eller om andra särskilda åtgärder för reglering av trafiken.

Den som meddelar lokal trafikföreskrift enligt 20 § skall underrätta länsstyrelsen om föreskriften. Rör föreskriften trafiken under längre tid eller eljest i större omfattning skall samråd ske med länsstyrelsen innan föreskriften meddelas.

Lokal trafikföreskrift som avses i 20 § skall tillkännages genom vägmärken eller på annat lämpligt sätt. Uppkommer under militär operation behov av

tillfällig trafikreglering lämnas anvisningar för trafiken av trafikpost och om det är lämpligt genom vägmärken.

I 23 § militära vägtrafikkungörelsen föreskrivs vidare att militära trafikankvisningsmärken får anbringas vid allmän väg om det behövs för att genomföra militär operation.

Utöver nu refererade bestämmelser innehåller militära vägtrafikkungörelsen (5 §) ett generellt bemyndigande för kompanichef eller högre chef att - om det är oundgängligen nödvändigt för att genomföra en militär operation - medge undantag från den militära vägtrafikkungörelsen, körkortslagen (1977:477), körkortsförordningen (1977:722), terrängtrafikkungörelsen (1972:594), fordonskungörelsen (1972:595), vägtrafikkungörelsen samt kungörelsen (1972:605) om införande av ny vägtrafiklagstiftning eller lokal trafikföreskrift.

2.6 Säkerhetsområden

Lagen (1940:358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m m - den s k skyddslagen - innehåller främst bestämmelser som syftar till att i fredstid tillgodose behovet av skydd för anläggningar och områden m m av betydelse för försvarsväsendet.

Föreskrifter för tillämpningen av skyddslagen finns i bevakningskungörelsen (1940:383). Bestämmelserna tillägger militär befälhavare befogenhet att utfärda förbud för obehöriga att beträda anläggning eller område som tillhör försvarsväsendet eller nyttjas av detta eller för dess räkning. För anläggning eller område som eljest är av betydelse för försvarsväsendet utfärdas tillträdesförbud av länsstyrelsen.

Skyddslagen innehåller emellertid även vissa bestämmelser, som syftar till att öka de militära myndigheternas befogenheter under krig, krigsfara och andra utomordentliga av krig föranledda förhållanden. Under sådana förhållanden får således regeringen enligt 3 § skyddslagen avdela särskilda säkerhetsområden, där befogenheten att utfärda bl a tillträdesförbud enligt regeringens bemyndigande skall i stället för länsstyrelsen tillkomma militär befälhavare. Som säkerhetsområde skall enligt samma lagrum också anses krigsskådeplats.

3 TIDIGARE UTREDNINGAR M M

3.1 Civilbefälhavarnas skrivelse 1961

I skrivelse 1961-03-09 till chefen för dåvarande inrikesdepartementet hemställde civilbefälhavarna om åtgärder i syfte att undanröja en ordning som innebär en militär direktivrätt gentemot civilbefälhavare och länsstyrelser. En sådan ordning måste enligt civilbefälhavarna anses strida mot den allmänna principen att civilbefälhavarna lyder direkt under Kungl Maj:t och riksstyrelsen så länge förbindelserna dit fungerar, medan civilbefälhavarna i situationer då kontakt inte kan erhållas med riksstyrelsen själva representerar riksstyrelsen. Det kan, framhöll civilbefälhavarna, vidare inte anses förenligt med den svenska förvaltningsrätten att militära instanser har möjlighet att träffa avgöranden i civila totalförsvarsfrågor. Civilbefälhavarinstitutionen får enligt civilbefälhavarna anses ha tillkommit just för att tillförsäkra ett civilt inflytande inom totalförsvaret och för att riksstyrelsen vid förbindelseavbrott skall få möjligheter att verka i möjlig utsträckning.

Civilbefälhavarnas skrivelse överlämnas till 1960 års försvarsledningsutredning för överväganden.

3.2 1960 års försvarsledningsutredning

Frågan om den militära direktivrätten behandlades av 1960 års försvarsledningsutredning (FLU) i betänkandet Totalförsvarets regionala ledning (SOU 1963:65). I detta avsnitt redogörs för utredningens förslag, remissmyndigheternas yttranden samt statsmakternas ställningstagande.

3.2.1 SOU 1963:65

FLU ansåg sig kunna konstatera att existerande och av utredningen föreslagna riktlinjer och praktiska förutsättningar för samverkan mellan militär- och civilbefälhavare borde möjliggöra samordnade insatser av det militära och civila försvaret. Detta hindrar enligt FLU självfallet inte att nämnda chefer kan komma till olika mening om vilka åtgärder som i ett visst läge leder till den största samlade försvarseffekten. Beträffande frågan i vilken ordning ett avgörande i en sådan situation bör träffas anförde FLU.

I ett läge, då förbindelserna med överordnade myndigheter fungerar och dessas beslut kan inhämtas, bör självfallet frågor, i vilka MB och CB icke kan enas underställas totalförsvarets centrala eller högsta ledningsorgan. För det fall, att de nämnda förutsättningarna icke föreligger, har CB jämlikt administrativa fullmaktslagen tillagts vissa betydelsefulla befogenheter. Dessa innebär visserligen icke att CB kan ingripa i MB:s operativa åtgöranden eller i militära dispositioner över huvud taget. Befogenheterna torde dock vara så vida, att CB genom sina beslut inom det civila försvarets område kan indirekt påverka förutsättningarna för militära åtgärder. Att i fredstid på förhand fastslå att med hänsyn härtill CB:s beslutanderätt bör inskränkas i några särskilda hänseenden och att författningsmässigt reglera detta torde emellertid knappast låta sig göra. Å andra sidan kan det icke komma i fråga att införa en enhetlig militärcivil regional ledning i den formen, att MB skulle erhålla de befogenheter som nu tillkommer CB. FLU kom därför till resultatet, att man måste acceptera den nuvarande ordningen, ehuru utredningen var medveten om att denna icke ger några garantier för samordnade beslut i extrema lägen.

Emellertid framhöll FLU, att det knappast torde vara möjligt att lösa problem av ifrågavarande art genom organisatoriska åtgärder. FLU ansåg sig också kunna utgå från att allvarligare meningsskiljaktigheter icke alltför ofta skall behöva uppkomma mellan MB och CB. Dessa chefer har under fredstid nära samverkat i sin försvarsplanläggning, studerat sina krigsuppgifter vid gemensamma övningar o s v samt har gemensamt bättre kännedom om och överblick av förhållandena inom vederbörlig del av landet än någon annan.

FLU anförde vidare att militär direktivrätt gentemot vissa delar av det civila försvaret borde finnas i särskilda fall. Det kan dock enligt utredningen ifrågasättas om gällande regler i detta hänseende är ändamålsenliga. Utredningen ansåg att spörsmålet borde undersökas närmare lämpligen i samband med att frågan om ny instruktion för civilbefälhavarna studerades. Bl a borde det därvid kunna förtjäna att övervägas om inte direktivrätten borde preciseras och differentieras mer än nu.

Vad FLU anförde om samverkan mellan MB och CB var enligt utredningen i allt väsentligt tillämpligt när det gäller motsvarande frågor på den lägre regionala nivån.

3.2.2 Remissyttranden

Den av FLU föreslagna översynen av den militära direktivrätten tillstyrktes av civilförsvarsstyrelsen, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, medicinalstyrelsens sjukvårdsberedskapsnämnd samt länsstyrelserna i Kronobergs och Norrbottens län. Även statskontoret förklarade sig i princip dela utredningens uppfattning "i denna svåra fråga" men önskade före ett slutligt ställningstagande avvakta utarbetandet av instruktionen om direktivrätt.

Länsstyrelsen i Västerbottens län uttalade sig för en begränsning av direktivrätten på regional nivå. Viss direktivrätt, bl a angående utrymning, undanförelse och förstöring ansågs dock alltså bära tillämpas i lokal instans.

Överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län anförde, att direktivrätten torde ha befunnits nödvändig under en tidigare period, då utbyggnaden av den civila delen av totalförsvaret och samverkan inom detta ännu icke fått nuvarande omfattning. Då föreliggande förslag rörande regional ledning avsåg att skapa ytterligare förbättrade möjligheter till direkt samverkan, kan det enligt överståthållarämbetets och länsstyrelsens åsikt ifrågasättas, om tillräckliga motiv för bibehållande av den militära direktivrätten föreligger. De föreslog därför, att en särskild utredning i frågan verkställdes. I stort sett samma uppfattning redovisades av CB i fjärde civilområdet och länsstyrelsen i Västernorrlands län. Detsamma gällde CB i andra civilområdet, som vidare anförde bl a följande.

Det kan icke anses förenligt med den svenska förvaltningsrätten, att militära instanser skall ha möjlighet att träffa avgöranden i civila totalförsvarsfrågor. Den militära direktivrätten bör kunna borttagas. Under alla omständigheter bör det framdeles icke föreligga någon sådan rätt gentemot civilbefälhavare och länsstyrelser, och i den mån direktivrätten i vissa andra fall bedömes behöva finnas kvar, bör den preciseras och differentieras.

Telestyrelsen framhöll att om CB tilläggs befogenheter enligt utredningens förslag, måste detta föranleda ändring av bestämmelserna rörande de befogenheter, som tillkommer militära myndigheter enligt telestyrelsens instruktion.

3.2.3 Prop 1964:109

I prop 1964:109 om ny organisation av totalförsvarets regionala ledning m m förklarade departementschefen att han i princip biträdde FLU:s utta-

landen i fråga om samordningen mellan det militära och det civila försvaret. Departementschefen sade sig också vara medveten om att den nuvarande organisationen i krig inte ger några garantier för samordnade beslut i extrema lägen. Det fortlöpande samarbetet under planlägningsarbetet och de periodiskt återkommande övningarna torde emellertid, som utredningen påpekat, vara betydelsefulla faktorer i detta sammanhang. På så sätt grundlägges den gemensamma syn på totalförsvarsproblemen, som torde vara den bästa grunden för en god samverkan i krig. Med anledning av remissinstansernas uttalanden i denna fråga och om den militära direktivrätten framhöll departementschefen att dessa problem skulle uppmärksammas av särskilt tillkallade sakkunniga.

3.3 1964 års civilbefälhavarutredning

Att närmare utreda frågan om militär direktivrätt uppdrogs åt 1964 års civilbefälhavarutredning (CBU), som behandlade frågan i betänkandet Civilbefälhavarnas ställning och uppgifter (Ds K 1967:6). I detta avsnitt redovisas utredningens förslag och remissyttrandena däröver.

3.3.1 Ds K 1967:6

CBU framhöll att den direktivrätt som FLU berört avsåg rätt för militär chef att under vissa betingelser, med åsidosättande av gällande administrativ ordning och föreskrivna lydadsförhållanden myndigheterna emellan, för konkreta fall meddela civila myndigheter bindande föreskrifter om att vidta eller inställa viss åtgärd. En sådan direktivrätt var enligt utredningen framförallt tänkt för situationer som liknar dem som förutsetts i 11 § administrativa fullmaktslagen, situationer då tidsnöd omöjliggör normalt samordningsförfarande och hänvändelse till högre instans.

Utredningen påpekade att det vid sidan härom finns vissa andra former av befogenheter för militär myndighet gentemot civil myndighet, i fred eller krig, t ex de samrådsförfaranden som föreskrivits i olika instruktioner och som ger militär myndighet inflytande på civila myndigheters krigsplanläggning, fall av militär företrädesrätt inom vissa områden samt ÖB:s anvisnings- och ledningsrätt gentemot civila myndigheter som hör till krigsmakten eller i totalförsvarsfunktioner som ÖB enligt särskilda bestämmelser har att administrera. Befogenheter av detta slag var enligt CBU inte att hänföra till militär direktivrätt och behandlades därför inte av utredningen.

Vid sin behandling av frågan om militär direktivrätt konstaterade CBU inledningsvis att det inom varje civilområde/militärområde i krig skall finnas en högsta chef för det militära och en högsta chef för det civila försvaret. Båda dessa chefer skall i samråd med varandra, var och en inom sitt område, verka för att högsta totalförsvareffekt ernås. Denna CB:s ställning ansåg utredningen knappast låta sig förena med en rätt för MB att på sätt som kan ske på vissa områden, med förbigående av CB, direkt meddela olika regionala myndigheter inom civilområdet direktiv. Sådana direktiv borde enligt utredningen ges genom CB. Någon fördröjning ansåg utredningen knappast att en sådan ordning behövde medföra, eftersom CB och MB kommer att vara samgrupperade. Inte heller torde avsteg behöva göras från den sålunda skisserade ordningen om MB skulle leda operationer inom militärområdet från annan plats än ordinarie grupperingsplats. Civila myndigheter i högre regional instans skulle i allmänhet vara grupperade i anslutning till CB:s uppehållsplats. Om MB behöver meddela direktiv till lägre civila myndigheter ansåg utredningen att direktiven på hans order borde förmedlas genom vederbörande underordnade militära chef.

I fråga om det närmare inbördes förhållandet mellan CB och MB fick man enligt CBU förutsätta, att deras gemensamma grundsyn, befast under den gemensamma planeringen och under de regelbundet återkommande övningarna, deras gemensamma gruppering och överensstämmelse mellan deras territoriella verksamhetsområden skulle komma att tillsammans med den samordning som äger rum i högsta instans verka för att samordnade beslut på regional nivå kommer till stånd. Det fall att förbindelserna med den centrala instansen avbrutits eller att denna instans ställningstagande av annat skäl inte hinner inhämtas medförde enligt CBU i princip inte någon förändring av CB:s och MB:s inbördes ställning. De leder även under sådana förhållanden, under samråd med varandra, var och en för sig verksamheten inom sitt befogenhetsområde. CB övertar med stöd av 11 § administrativa fullmaktslagen för sin del befogenheter från Kungl Maj:t i den utsträckning som behövs för att den civila verksamheten skall kunna fortgå inom civilområdet på samma sätt som om samband med den centrala instansen kunnat upprätthållas. Lagen ger däremot - anförde CBU - CB ingen rätt att överta befogenheter i fråga om den militära verksamheten. Enligt CBU borde man emellertid å andra sidan inte bortse från att CB inom området för sina befogenheter kan i hög grad inverka på förutsättningarna för de militära operationerna. Därför måste man, såsom uttalats av FLU och fastslagits av statsmakterna, även i fortsättningen räkna med militär direktivrätt som en garanti för att absolut nödvändiga militära intressen tillgodoses i det oförmodade men

trots allt tänkbara fallet att enighet beträffande en betydelsefull åtgärd inte kan nås i en situation, då den militära verksamheten måste ha absolut företrädesrätt och den centrala instansens ställningstagande inte kan eller hinner inhämtas. CBU ansåg emellertid att en dylikt militär direktivrätt endast i undantagsfall kommer att behövas annat än på lokal nivå.

CBU fann för sin del att de motiv som kan anföras som grund för militär direktivrätt i de fall, där den nu förekommer, med samma styrka kan göras gällande beträffande varje område inom den civila sektorn, där åtgärder från civil myndighets sida kan tänkas inverka på förutsättningarna för de militära operationerna. Den militära direktivrätten borde därför enligt utredningen inte på sätt som nu är fallet vara begränsad till särskilt angivna områden av den civila sektorn eller avse vissa särskilt angivna åtgärder från civil myndighets sida. Utredningen ansåg vidare, att förutsättningarna för direktivrettens tillämplighet bör kunna vara densamma för alla förekommande verksamhetsområden.

Införandet av en generellt utformad direktivrätt borde enligt CBU ses som ett led i ett konsekvent genomförande av totalförsvarstanken. Om man tidigare i viss mån räknat med att försvarsmakten i krig direkt övertog ansvaret för civila verksamhetsområden som hade omedelbar betydelse för försvarsmaktens verksamhet, t.ex. järnvägstrafiken, så innebär däremot totalförsvarsprincipen att de civila myndigheterna själva bör bära hela ansvaret för verksamheten inom sina områden. Därvid borde man enligt CBU ha den garanti för de militära intressenas tillgodoseende i extrema fall som en militär direktivrätt innebär. CBU ansåg därför att de militära myndigheterna i princip inte borde tilläggas rätt att meddela generella föreskrifter i fråga om viss verksamhet inom den civila delen av totalförsvaret. Enligt utredningens mening bör detta uppmärksammas t.ex. vid tillämpningen av 8 § 2. militära järnvägsreglementet. Den rätt att meddela föreskrifter rörande företräde för militärtransporter som det talas om i denna punkt borde enligt utredningen endast tilläggas civil myndighet (CB, länsstyrelse) i förekommande fall sedan vederbörande militära myndighet begagnat sig av direktivrätt mot denna. CBU ansåg vidare att förutsättningarna för direktivrettens tillämplighet borde kunna göras mer begränsade än vad som i allmänhet är fallet. Militär direktivrätt borde enligt utredningen komma i fråga endast under sådana förhållanden då de militära operationerna måste ha absolut företrädesrätt, nämligen vid krig eller då stridshandlingar inletts mot svenskt territorium och då det samtidigt gäller att lösa en konkret stridsuppgift av betydelse. Endast för sådana fall ansåg utredningen att man kan hävda att det militära försvaret har en

sådan prioritet att det civila försvaret helt måste anpassas därefter.

Vad CBU anförde om MB och CB fick enligt utredningen också anses gälla på lägre regional nivå och på lokal nivå. Så borde t.ex. på länsstyrelsenivå samtliga förekommande direktiv från försvarsområdesbefälhavare till civila myndigheter i lägre regional instans gå genom länsstyrelse.

I huvudsak ansåg CBU att dess synpunkter på den militära direktivrätten kunde tillämpas även på förhållandena i central instans. Behovet av en militär direktivrätt på den centrala nivån var dock enligt utredningen mindre framträdande än i lägre instanser. Utredningen gick emellertid inte närmare in på förhållandena i central instans utan begränsade sig till att i enlighet med sitt uppdrag lägga fram förslag enbart för regional och lokal nivå. CBU:s överväganden utmynnade i förslaget att nuvarande spridda författningsbestämmelser angående militär direktivrätt i regional och lokal instans skulle ersättas av en enda författning med en generellt utformad direktivrätt, begränsad på sätt som framgår av utredningens nyss redovisade resonemang. Beträffande utredningens förslag till sådan författning hänvisas till bilaga till denna promemoria.

I anslutning till författningsförslaget anförde CBU följande synpunkter.

Även om det inte utsägs i kungörelsen måste det enligt utredningen ligga i sakens natur att direktivrätten endast kan avse åtgärd som författningsenligt faller inom vederbörande myndighets befogenhetsområde.

Den militära direktivrätten på regional och lokal nivå kan enligt utredningen självfallet endast rikta sig mot regionala och lokala civila organ med statlig myndighets ställning, riksdagens verk undantagna. Begränsningen saknade emellertid betydelse, eftersom direktivrätten kan komma till användning endast under sådana förhållanden, då tidigare icke statliga organ fullgör statlig myndighets förvaltningsuppgifter i de hänseenden som är av betydelse i detta sammanhang.

Det ligger enligt utredningen i sakens natur, att det helt måste överlåtas på den militära myndighetens ansvar att bedöma om förutsättningar föreligger för rätten att meddela militära direktiv.

Men när den militära direktivrätten tas i bruk, innebär detta å andra sidan inte att den militära myndigheten övertar det direkta ansvaret för att genomföra den åtgärd som avses med direktiven. Ansvaret för detta

faller - framhåller utredningen - helt på den civila myndigheten. Därav följer, att det tillkommer den civila myndigheten att bedöma att de förutsättningar som legat till grund för meddelandet av direktiven fortfarande är desamma när beslutet skall verkställas. CBU föreslog, att en erinran om detta tas in i författningen.

CBU framhöll slutligen att användning av militär direktivrätt innebär ett stort avsteg från de sedvanliga formerna för de statliga myndigheternas verksamhet. Utredningen föreslog därför, att särskild rapporteringskyldighet skall föreligga, både för vederbörande militäre chef och för den civila myndigheten, när militär direktivrätt kommit till användning.

3.3.2 Remissyttranden

ÖB biträdde vad CBU anfört om behovet av militär direktivrätt. Samtliga CB och det övervägande antalet länsstyrelser som yttrade sig i frågan bestred eller ifrågasatte däremot behovet av en militär direktivrätt - i vart fall på regional nivå. Sin uppfattning motiverade de i allmänhet med att det är självklart att totalförsvaret i krig kommer att inriktas på de väsentligaste uppgifterna och att det inte kan anses nödvändigt att bibehålla bestämmelser om militär direktivrätt, eftersom civila myndigheter i regional instans som en av sina huvuduppgifter har att på allt sätt understödja det militära försvaret. Den militära direktivrätten ansågs innebära ett underkännande av civila myndigheters kompetens och förståelse för kraven i en krigssituation. Det framhölls också att bestämmelserna om militär direktivrätt delvis tillkommit, innan civilbefälhavarinstitutionen tillskapades och då en samordnad försvarsplanläggning på den civila sidan över huvud taget inte existerade.

Civilbefälhavarna och några länsstyrelser framförde tanken att den militära direktivrätten bör kunna ersättas av någon form av författningsreglerad företrädesrätt för försvarsmakten i vissa speciella lägen. Det föreslogs att denna företrädesrätt bör skrivas in i en för civila och militära myndigheter gemensam samverkansinstruktion.

I fråga om företrädesrättens närmare innebörd och form anförde CB i Södra civilområdet och länsstyrelsen i Malmöhus län i gemensamt yttrande bl.a. följande.

Militär företrädesrätt bör gälla i de fall som anges i 1 § första stycket i utredningens förslag. I motiven till bestämmelserna bör dock utförligare än vad utredningen gjort anges vilka situationer som av-

ses. Det bör därvid fastslås att företrädesrätt skall gälla endast i lägen då stridshandlingar pågår eller är omedelbart förestående och avse för militära operationers genomförande angelägna biståndsåtgärder från civila myndigheters sida. - Företrädesrätten bör innebära att militär chef äger, när han finner förhållandena vara sådana att företrädesrätten inträtt, ge motsvarande civil myndighet uppgift om vilka åtgärder som erfordras från den civila myndighetens sida för att de militära intressena skall tillgodoses. Företrädesrätten bör emellertid ej gälla obetingat. Med stöd av den bör sålunda ej utan tvingande skäl sådana åtgärder kunna påfordras som omöjliggör betydelsefull civil verksamhet. - Det bör ankomma på den civila myndighet till vilken framställningen riktats att avgöra i vilken mån faktiska hinder föreligger och på vad sätt de militära önskemålen kan tillgodoses, att fatta erforderliga beslut samt att så snart det kan ske lämna den militäre chef som gjort företrädesrätten gällande underrättelse om beslut och vidtagna åtgärder. Finner den civila myndigheten att åtgärderna skulle äventyra betydelsefull civil verksamhet bör myndigheten äga skyldighet att, innan åtgärderna vidtages, underrätta den militäre chefen därom, så vida inte förhållandena är sådana att de militära önskemålen uppenbarligen ändå bör tillgodoses. - Det bör ankomma på den militäre chef som gjort företrädesrätt gällande att avgöra när företrädesrätten på grund av ändrade förhållanden upphört att gälla. - Bestämmelserna bör - med upphävande av stadgandena i bl.a. civilförsvarslagen och krigssjukvårdslagen om militär direktiv rätt - ges i form av en lag om militär företrädesrätt.

Rikspolisstyrelsen ansåg att militär direktiv rätt inte bör förekomma i fråga om polisverksamheten.

De remissmyndigheter som inte hade något att erinra mot militär direktiv rätt i och för sig ställde sig allmänhet positiva - eller i vart fall inte avvisande - till utredningens förslag om en generellt utformad direktiv rätt. Bland dessa myndigheter märktes ÖB, civilförsvarsstyrelsen, poststyrelsen, telestyrelsen, SJ, centrala civila transportkommittén, statskontoret, veterinärstyrelsen, ÖEF, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar samt flera länsstyrelser.

ÖB ansåg att en generellt utformad direktiv rätt ger den militära myndigheten bättre möjligheter än tidigare att i kritiska situationer ge erforderliga direktiv beträffande företrädare framför de civila delarna av totalförsvaret. ÖB framhöll att en generellt utformad direktiv rätt kan medföra vissa tolkningsproblem. Enligt ÖB är det med hänsyn härtill nödvändigt att se över gällande bestämmelser om annan militär företrädesrätt, samrådsförfarande m.m.

När det gäller den närmare utformningen av den föreslagna författningen om militär direktiv rätt framfördes följande synpunkter.

Den i 1 § första stycket formulerade förutsättningen för direktivrätt att den får tillgripas bara om det är oundgängligen erforderligt för viss uppgift som har direkt samband med stridsverksamhet kritiserades av ÖB samt i ett gemensamt yttrande av överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län under åberopande av att begreppet "stridsverksamhet" är för snävt. Överståthållarämbetet och länsstyrelsen föreslog i stället uttrycket "operativ verksamhet". Enligt ÖB bör förutsättningen ges formuleringen "om det är oundgängligen erforderligt för genomförande av viss stridsverksamhet eller vissa operationer". Länsstyrelsen i Kronobergs län ansåg att uttrycket "direkt samband med stridsverksamhet" bör konkretiseras.

Enligt överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län bör uttrycket "överordnad instans" i 1 § andra stycket förtydligas, särskilt som det på grund av hänvisningar i 2 § har betydelse även för myndigheter på lägre regional och lokal nivå.

ÖB föreslog att 1 § andra stycket skall utgå helt med motiveringen att bara den som utnyttjar direktivrätten kan bedöma om de förutsättningar som legat till grund för meddelandet av direktiv fortfarande är desamma när beslutet skall verkställas.

Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar däremot strök under utredningens åsikt att den militära direktivrätten skall begränsas till extremfallen och framhöll att det ter sig angeläget att ansvaret för att genomföra åtgärden faller på den civila myndigheten och att denna ges en möjlighet att pröva om de förutsättningar som legat till grund för meddelande av direktiven fortfarande består när beslutet skall verkställas. Länsstyrelsen i Blekinge län ansåg att 1 § andra stycket bör utgå eftersom det torde uttrycka en självklarhet och i sin föreslagna form torde kunna ge upphov till skilda tolkningar.

3.4 Ny lagstiftning om sjukvården i krig

Som har nämnts i inledningen fanns tidigare bestämmelser om militär direktivrätt i lagstiftningen om sjukvården och veterinärväsendet i krig - 4 § 2 mom krigssjukvårdslagen (1953:688), 29-34 §§ krigssjukvårdskungörelsen (1955:442) samt 8-10 §§ krigsveterinärkungörelsen (1966:768). Dessa bestämmelser upphävdes dock i samband med tillkomsten av ny lagstiftning i ämnet år 1981. Till grund för denna låg förslag av utredningen om sjukvården i krig, framlagt i betänkandet Sjukvården i krig (SOU 1978:83).

Utredningen ansåg att den i fred gällande sjukvårdslagstiftningen borde utgöra grunden för de bestämmelser som skulle reglera sjukvården i krig. Sådana bestämmelser föreslogs ingå i den kommunala beredskapslagstiftningen. För den civila veterinärverksamheten i krig föreslogs särskilda författningar.

Utredningen lämnade i betänkandet också förslag om hur samverkan inom totalförsvarets hälso- och sjukvård bör bedrivas på olika ledningsnivåer. I anslutning härtill uttalade utredningen att den militära direktivrätten borde kunna slopas för hälso- och sjukvårdens vidkommande.

Vid remissbehandlingen föranledde förslaget erinringar från ÖB och försvarets sjukvårdsstyrelse som ansåg att den militära direktivrätten enligt krigssjukvårdskungörelsen borde kvarstå tills vidare. Enligt ÖB borde frågan inte särbehandlas jämfört med övriga områden där militär direktiv rätt nu finns. Resultatet av pågående utredning om militär direktiv rätt borde avvaktas. Socialstyrelsen ansåg att den militära direktivrätten kunde slopas.

I prop 1980/81:57 föreslogs ny lagstiftning om hälso- och sjukvården i krig m.m. i huvudsak enligt utredningens förslag. Föredragande statsrådet förklarade sig därvid dela utredningens uppfattning att den militära direktivrätten kunde slopas för hälso och sjukvårdens vidkommande. Även på veterinärverksamhetens område ansåg statsrådet att den militära direktivrätten kunde avskaffas. Någon erinran häremot framkom inte under riksdagsbehandlingen (SoU 23). Den nya lagstiftningen trädde i kraft 1981-07-01, då krigssjukvårdslagen med tillämpningsförfattningar upphörde att gälla.

4 ÖVERVÄGANDEN

4.1 Granskning av gällande bestämmelser

Bestämmelser om militär direktivrätt finns i författningar, som rör civilförsvaret, postverket och televerket. En redogörelse för bestämmelserna har lämnats i avsnitt 2. Där har också redovisats de förarbeten till bestämmelserna som finns tillgängliga.

Redan vid en ytlig granskning av bestämmelserna om militär direktivrätt uppmärksammas att de företer betydande skillnader från såväl sakliga som formella utgångspunkter. Förutsättningarna för tillämpning av militär direktivrätt är t.ex. formulerade på olika sätt i de skilda författningarna. Det kan med skäl ifrågasättas om skillnaderna är sakligt motiverade.

Bestämmelserna om militär direktivrätt är tillkomna vid olika tidpunkter. Till dels är de numera uppenbart föråldrade. De har t.ex. inte alltid anpassats efter vidtagna ändringar i totalförsvarets ledningsorganisation. Enligt gällande civilförsvarsbestämmelser har sålunda MB fortfarande rätt att ge direktiv till länsstyrelse och civilförsvarsmyndighet, som lyder under länsstyrelse - en ordning som numera efter civilbefälhavarinstitutionens tillkomst är uppenbart orimlig. Med nuvarande organisation av totalförsvarets regionala ledning måste det förutsättas att MB inte utövar en eventuell direktivrätt mot någon annan myndighet än CB.

Vad som nu har anförts ger vid handen att bestämmelserna om militär direktivrätt behöver ses över. Behovet av en sådan översyn är sedan länge allmänt omvittnad. Som har redovisats i avsnitt 3.2 ifrågasatte t.ex. FLU de gällande bestämmelsernas ändamålsenlighet. Utredningen föreslog en särskild undersökning härav. Bl.a. borde det enligt FLU övervägas om inte direktivrätten bör preciseras och differentieras mer än nu. Förslaget tillstyrktes allmänt av remissinstanserna.

Frågan om militär direktivrätt har därefter, som redovisats i avsnitt 3.3, närmare utretts av CBU. Utredningen ansåg att den militära direktivrätten inte bör på sätt som nu är fallet begränsas till särskilt angivna områden av den civila sektorn eller avse vissa särskilt angivna åtgärder från civil myndighets sida. Utredningen lade i stället fram förslag om en mera generellt utformad direktivrätt, reglerad i en särskild författning, som föreslogs ersätta de nuvarande i flera författningar spridda bestäm-

melserna om militär direktivrätt.

CBU:s förslag innebar vidare att förutsättningarna för direktivrättens tillämplighet begränsades mer än vad som nu i allmänhet är fallet.

Vad CBU föreslagit godtogs i stort av de remissinstanser som ansåg att det finns behov av en militär direktivrätt. Om detta behov rådde däremot starkt skiftande meningar. På grund härav har förslaget ej lett till lagstiftning. Behovet att se över gällande bestämmelser om militär direktivrätt kvarstår därför.

4.2 Behovet av militär direktivrätt

4.2.1 Tidigare framförda synpunkter

I de förarbeten till gällande bestämmelser om militär direktivrätt som finns att tillgå lämnas inte någon mera utförlig motivering till denna extraordinära befogenhet för militär myndighet. Vissa synpunkter på behovet av militär direktivrätt kan dock hämtas ur förarbetena till civilförsvarslagen och 1953 års krigssjukvårdslag. Den senare lagen är visserligen numera upphävd men vad som uttalades om militär direktivrätt vid dess tillkomst synes fortfarande ha principiellt intresse. Dock har som redovisats i avsnitt 3.4 bestämmelserna om militär direktivrätt i lagstiftningen om sjukvården och veterinärväsendet i krig slopats såsom obehövliga i samband med tillkomsten av ny lagstiftning i ämnet år 1981.

I prop 1944:268 med förslag till civilförsvarslag uttalade departementschefen att civilförsvaret ingår som ett led i det totala försvaret och att ledningen av detta till mycket väsentlig del måste tillkomma de militära myndigheterna. Direktivrätten borde dock enligt departementschefen endast få utövas i krig och avse frågor som är att hänföra till de operativa ledningen av civilförsvaret. Departementschefen förklarade vidare att direktivrätten borde inskränkas så att den inte innefattar rätt att meddela allmänna föreskrifter om civilförsvarets verksamhet utan endast befogenhet att för särskilda fall meddela civilförsvarsmyndighet föreskrifter om fullgörande av civilförsvaret åvilande uppgifter.

Vid tillkomsten av krigssjukvårdslag förklarade departementschefen i prop 1953:222 att försvarsmaktens sjukvårdstjänst bör begränsas så långt det är möjligt och att den oundvikliga följden härav blir att företrädare för försvarsmakten måste kunna med bindande verkan begära bistånd av den

civila hälso- och sjukvårdsorganisationen. Enligt departementschefen måste försvarsmakten kunna påfordra sådana åtgärder från det allmänt civila medicinalväsendets sida, som är ofrånkomliga för försvarsmaktens stridsduglighet. Den militära direktivrätten borde dock inte få avse vare sig de väsentliga riktlinjerna för den allmänt civila hälso- och sjukvården eller dennas interna förhållanden. Direktivrätten borde enligt departementschefen begränsas så långt det medges av syftet med densamma, nämligen att försvarsmaktens behov av biträde på hälso- och sjukvårdsområdet tillgodoses.

Vad som uttalats i nämnda propositioner föranledde inte några kommentarer under riksdagens behandling av lagförslagen. Bestämmelserna om militär direktiv rätt synes ha införts utan någon föregående allmän diskussion om deras behövlighet eller lämplighet. De tycks till en början inte ha mötts av några allvarigare gensagor. Det förefaller som om man under den organisatoriska uppbyggnaden av totalförsvarets civila delar ganska allmänt funnit militär direktiv rätt nödvändig i de fall där den införts. Allt eftersom de civila delarna av totalförsvaret vunnit ökad organisatorisk stadga och hunnit förbereda sig bättre för sin krigstida verksamhet har dock den uppfattningen vuxit fram att den militära direktivrätten innebär ett artfrämmande inslag i totalförsvaret, som saknar berättigande.

Som har redovisats i avsnitt 3.1 synes behovet av militär direktiv rätt mera generellt ha ifrågasatts första gången 1961, då civilbefälhavarna i en skrivelse till chefen för inrikesdepartementet hemställde om åtgärder i syfte att undanröja en ordning som innebär en militär direktiv rätt gentemot civilbefälhavare och länsstyrelser. Frågan behandlades därefter av FLU, som ansåg att militär direktiv rätt gentemot vissa delar av det civila försvaret borde finnas i särskilda fall. Enligt FLU borde frågan utredas närmare. En sådan utredning har som redovisats i det föregående utförts av CBU. I enlighet med sitt uppdrag uppehöll sig CBU främst vid förhållandena på totalförsvarets högre regionala ledningsnivå. Vad utredningen anförde om militär direktiv rätt på denna nivå fick enligt utredningen också anses gälla på lägre regional nivå och på lokal nivå. I huvudsak ansåg utredningen att dess synpunkter på den militära direktivrätten kunde tillämpas även på förhållandena i central instans. Behovet av en militär direktiv rätt på den centrala nivån är dock enligt utredningen mindre framträdande än i lägre instanser. CBU ansåg att den militära direktivrätten framför allt var tänkt för situationer då tidsnöd omöjliggör normalt samordningsförfarande och hänvändelse till högre instans. Visserligen fick man enligt utredningen förutsätta att CB:s och MB:s gemensamma grundsyn, befast under

den gemensamma planeringen och under de regelbundet återkommande övningarna, deras gemensamma gruppering och överensstämmelsen mellan deras territoriella verksamhetsområden skulle komma att tillsammans med den samordning som äger rum i högsta instans verka för att samordnade beslut på regional nivå kommer till stånd. Man borde emellertid enligt utredningen inte bortse från att CB inom området för sina befogenheter i hög grad kan inverka på förutsättningarna för de militära operationerna. Därför måste man - ansåg utredningen - även i fortsättningen räkna med militär direktiv rätt som en garanti för att absolut nödvändiga militära intressen tillgodoses i det oförmodade men trots allt tänkbara fallet att enighet beträffande en betydelsefull åtgärd inte kan nås i en situation, då den militära verksamheten måste ha absolut företrädesrätt och den centrala instansens ställningstagande inte kan eller hinner inhämtas. Utredningen ansåg dock att en dylik direktiv rätt endast i undantagsfall kommer att behövas annat än på lokal nivå.

CBU fann att de motiv som kan anföras som grund för militär direktiv rätt i de fall, där den nu förekommer, med samma styrka kan göras gällande beträffande varje område inom den civila sektorn, där åtgärder från civil myndighets sida kan tänkas inverka på förutsättningarna för de militära operationerna. Den militära direktiv rätten bör därför enligt utredningen inte på sätt som nu är fallet vara begränsad till särskilt angivna områden av den civila sektorn eller avse vissa särskilt angivna åtgärder från civil myndighets sida.

Utredningen ansåg vidare att förutsättningarna för direktiv rättens tillämplighet bör kunna vara desamma för alla förekommande verksamhetsområden. Förutsättningarna bör dock enligt utredningen begränsas mer än vad som i allmänhet är fallet. Militär direktiv rätt bör således enligt utredningen komma i fråga endast under sådana förhållanden då de militära operationerna måste ha absolut företrädesrätt, nämligen vid krig eller då stridshandlingar inletts mot svenskt territorium och då det samtidigt gäller att lösa en konkret stridsuppgift av betydelse. Endast för sådana fall ansåg utredningen att man kan hävda att det militära försvaret har en sådan prioritet att det civila försvaret helt måste anpassas därefter.

Vid remissbehandlingen av utredningens förslag visade det sig som framgår av avsnitt 3.3.2 råda starkt delade meningar om behovet av militär direktiv rätt. ÖB biträdde för sin del vad utredningen anfört därom. Samtliga civilbefälhavare och det övervägande antalet länsstyrelser som yttrade sig

i frågan bestred eller ifrågasatte däremot behovet av en militär direktiv- rätt - i vart fall på regional nivå. Sin uppfattning motiverade de i allmänhet med att det är självklart att totalförsvaret i krig kommer att inriktas på de väsentligaste uppgifterna och att det inte kan anses nödvändigt att behålla bestämmelser om militär direktivrätt eftersom civila myndigheter i regional instans som en av sina huvuduppgifter har att på allt sätt understödja det militära försvaret. Den militära direktivrätten ansågs innebära ett underkännande av civila myndigheters kompetens och förståelse för kraven i en krigssituation.

4.2.2 Allmänna synpunkter på behovet

Det moderna kriget kännetecknas bl.a. av att det berör hela samhället och hela befolkningen. I denna bemärkelse är kriget numera totalt. I händelse av krig är det därför angeläget att hela samhället engageras i försvars- ansträngningarna. Totalförsvartanken innebär att praktiskt taget all samhällelig verksamhet underordnas kravet på största möjliga försvars- effekt. En långtgående samordning av militära och civila funktioner är bl.a. nödvändig. Denna samordning skall uppnås genom samverkan mellan försvarsmakten och de civila myndigheterna, vilka under krig förutsätts behålla ansvaret för verksamheten inom sina områden. I den allmänna mål- sättningen för totalförsvaret slås sålunda fast att totalförsvarets olika delar skall samverka och understödja varandra i syfte att nå största möjliga försvarseffekt. Författningsmässigt har myndigheternas skyldighet att samverka med varandra kommit till uttryck i deras instruktioner.

I de flesta krigssituationer uppnås säkert den största försvarseffekten om det militära försvaret på allt sätt understöds av det civila samhället. Man får emellertid inte bortse från att situationer kan inträffa då det omvända förhållandet kan ge en större samlad effekt. Inte minst med hänsyn till motståndsviljan kan det vara nödvändigt att låta civila behov gå före de militära. Det är därför en gemensam uppgift för militära och civila myndigheter att i samverkan se till att ett efter varje situation väl anpassat ömsesidigt stöd lämnas. Man utgår i princip från att berörda myndigheter skall kunna nå fram till en gemensam bedömning om vad läget kräver och vilka åtgärder som är nödvändiga. I vissa situationer kan bedömningen innebära att den civila verksamheten anses böra helt anpassas efter det militära lägets krav. I de flesta fall torde dock samverkan kunna beräknas utmynna i en avvägning mellan militära och civila synpunkter.

Behovet av samverkan har starkt påverkat totalförsvarets organisation framför allt på den regionala ledningsnivån. Avsikten är sålunda att totalförsvarets regionala ledning i krig skall utövas av endast en militär resp. en civil chef inom varje geografiskt ansvarsområde. Genom fort-löpande samarbete under det fredstida planlägningsarbetet och de periodiskt återkommande gemensamma övningarna grundläggs hos de båda cheferna en gemensam syn på totalförsvarsproblemen, som anses vara den bästa grunden för en god samverkan i krig. Genom att cheferna samgrupperas i krig säkerställs möjligheterna till snabba samråd oberoende av tekniska kommunikationsmedel.

Allmänt utgår man från att allvarligare meningsskiljaktigheter normalt inte skall behöva uppkomma mellan samverkande civila och militära myndigheter. Självfallet finns det dock inte några garantier för samordnade beslut i extrema lägen. Om myndigheterna i sådana situationer på grund av tidsbrist eller av andra skäl inte kan nå fram till en gemensam syn på de åtgärder som bör vidtas skall direktiv från högre instans i första hand inhämtas. Endast om detta är omöjligt av tidsskäl eller på grund av förbindelseavbrott uppkommer frågan om tvisten skall slitas genom militär direktivrätt dvs genom att den militäre chefen ger den civila myndigheten föreskrifter om att denna skall företa eller underlåta viss åtgärd.

För många fall kan sådan militär direktivrätt utan vidare uteslutas. Det står sålunda klart att militär direktivrätt inte har något berättigande i situationer där oenigheten rör åtgärder som saknar ett direkt samband med stridsverksamhet. CBU formulerade för sin del denna tanke så att militär direktivrätt kommer ifråga endast under sådana förhållanden då de militära operationerna måste ha absolut företrädesrätt, nämligen vid krig eller då stridshandlingar inletts mot svenskt territorium och då det samtidigt gäller att lösa en konkret stridsuppgift av betydelse. Häri ligger också att direktivrätten inte bör innefatta en rätt att meddela generella föreskrifter i fråga om viss verksamhet inom den civila delen av totalförsvaret utan endast en befogenhet att föreskriva att viss eller vissa konkreta åtgärder skall vidtas eller underlåtas.

Frågan om det behövs en militär direktivrätt kan vidare begränsas till att avse direktiv som militär myndighet riktar till en sidoordnad civil myndighet. Det bör t.ex. inte komma ifråga att MB ger direktiv till en länsstyrelse. Önskar MB att länsstyrelsen vidtar eller underlåter en viss åtgärd får han - om han ej kan uppnå enighet härom med CB - rikta eventuella direktiv mot CB som sedan får meddela erforderliga föreskrifter

för länsstyrelsen. Det framstår också som självklart att militära direktiv till civil myndighet endast bör kunna avse åtgärder som det ligger inom ramen för den civila myndighetens befogenheter att vidta eller underlåta. Är t.ex. den civila myndighetens handlingsfrihet begränsad genom föreskrifter som meddelats av överordnad civil instans, får den civila myndigheten inte ges direktiv som förutsätter att den överskrider sina sålunda beskurna befogenheter genom att handla i strid mot nämnda föreskrifter.

En militär direktivrätt enligt vad som nu har sagts är alltså att betrakta som en nödlösning som bara kan tillgripas i vissa undantagsfall när normala samordningsvägar visar sig vara oframkomliga. Behovet av en sådan direktivrätt är beroende av hur man bedömer förutsättningarna för de militära synpunkterna att göra sig gällande vid sedvanlig samordning och hur man ser på möjligheterna att tillräckligt snabbt få en eventuell meningsmotsättning prövad av överordnade instanser. De senaste årtiondenas utveckling synes i hög grad ha ökat förutsättningarna för en framgångsrik samordning i normala former och i motsvarande mån minskat behovet av en militär direktivrätt. Till denna utveckling har bl.a. bidragit en effektivare ledningsorganisation på både civil och militär sida som inte minst uppnåtts genom en mera enhetlig och fastare ledning på det högre regionala planet. En ökad kännedom om och förståelse för samrådspartens problem och önskemål, uppnådd genom utbildning, övning och planläggning, som ofta genomförts i samverkan, har givetvis verkat i samma riktning. Detsamma gäller en konsekvent genomförd samgruppering och förbättrade sambandsförhållanden.

Det högre tempo i händelseutvecklingen som kan förutses i ett eventuellt kommande krig och ett därav följande skärpt krav på snabb beslutsfattning är en omständighet som talar för att behovet av militär direktivrätt ökat under senare år. Detta argument synes dock väga ganska lätt gentemot de nyss nämnda faktorerna som medverkar till en minskning av behovet av militär direktivrätt. Det torde alltså vara berättigat att påstå att behovet av militär direktivrätt påtagligt minskat under senare år.

Militär direktivrätt kan tänkas på såväl central som regional och lokal ledningsnivå. Förutsättningarna för och behovet av en direktivrätt är dock olika på de skilda nivåerna. Allmänt kan sägas att behovet torde vara minst centralt och öka allteftersom man kommer längre ner i organisationen. Orsaken härtill är i första hand det förhållandet att de centrala myndigheterna arbetar med mer långsiktiga frågeställningar än de regionala och lokala och att kravet på snabba avgöranden ökar ju längre ner i orga-

nisationen som man kommer. En bidragande faktor är också de centrala myndigheternas överlägsna förutsättningar att upprätthålla förbindelserna med överordnad instans och att inhämta besked från denna när oenighet uppkommer.

Tidigare har det framför allt varit den regionala ledningsnivån som uppmärksamats när behovet av militär direktivrätt diskuterats. I det följande kommer frågan om direktivrätten behövs på regional nivå att behandlas först. Därefter kommer motsvarande fråga på central och lokal nivå att belysas.

4.2.3 Behovet på regional nivå

Enligt numera gällande principer för totalförsvarets regionala ledning finns det på både högre och lägre regional nivå en civil myndighet - CB respektive länsstyrelsen - som inriktar och samordnar de civila försvarsåtgärderna. De är båda, var och en på sin nivå, utrustade med befogenheter att meddela sidoordnade civila myndigheter föreskrifter för verksamheten. Var och en av dem samverkar med en militär chef - MB respektive försvarsområdesbefälhavaren - i syfte att samordna det civila och det militära försvaret. Samverkande civil och militär chef har sammanfallande geografiskt ansvarsområde och är samgrupperade i krig.

Denna organisation måste sägas förutsätta att en eventuell militär direktivrätt på regional nivå utövas av MB gentemot CB och av försvarsområdesbefälhavaren gentemot länsstyrelsen. En annan ordning kan knappast komma ifråga. Gällande bestämmelser om militär direktivrätt har i regel tillkommit innan totalförsvarets regionala ledning fann sin nuvarande form och stadga och är inte alltid anpassade härtill. Som utgångspunkt för en diskussion om behovet av militär direktivrätt på regional nivå bör dock gälla den nyss nämnda ordningen, som numera också är allmänt förutsatt.

Förekomsten av militär direktivrätt på regional nivå har som förut framhållits kritiserats av civilbefälhavarna och ett växande antal länsstyrelser. De har bestritt eller ifrågasatt behovet av en sådan direktivrätt. ÖB liksom CBU har däremot hävdats att den militära direktivrätten behövs. Skälen härför har utförligast motiverats av CBU.

Enligt utredningen bör man inte bortse från att CB resp länsstyrelsen inom ramen för sina befogenheter kan i hög grad inverka på förutsättningarna för de militära operationerna och att man därför måste räkna med militär

direktivrätt som en garanti för att absolut nödvändiga militära intressen tillgodoses i det oförmodade men trots allt tänkbara fallet att enighet beträffande en betydelsefull åtgärd inte kan nås i en situation då den militära verksamheten måste ha absolut företrädesrätt och den centrala instansens ställningstagande inte kan eller hinner inhämtas. De motiv, som kan anföras som grund för militär direktivrätt i de fall där den nu förekommer, kan enligt utredningen med samma styrka göras gällande beträffande varje område inom den civila sektorn, där åtgärder från civil sida kan tänkas inverka på förutsättningarna för de militära operationerna. Den militära direktivrätten borde därför inte så som nu vara begränsad till särskilt angivna områden av den civila sektorn eller avse vissa särskilt angivna åtgärder från civil myndighets sida. I stället föreslogs direktivrätten få en mera generell utformning.

Militär direktivrätt i den utformning den har i civilbefälhavarutredningens förslag innebär avsteg i vissa undantagsituationer från den förutsatta huvudregeln att totalförsvaret i både högre och lägre regional instans leds av en civil och en militär chef som i samråd verkar för en sådan inriktning av totalförsvaret att största möjliga försvarseffekt uppnås. Totalförsvarets regionala ledningsorganisation bygger alltså på förutsättningen att den civile och den militäre chefen normalt kan enas om att ge de militära kraven företräde när så behövs. Man har utgått från att de skall kunna nå fram till en gemensam bedömning om vad den militära situationen kräver och vilka anpassningsåtgärder som är nödvändiga och möjliga på civil sida. Militär direktivrätt i föreslagen form innebär att den militäre chefens bedömning i dessa avseenden blir avgörande när de två cheferna mot förmodan och i undantagsfall inte kan komma överens. Den militäre chefen skall i sådana extrema fall enligt utredningsförslaget kunna meddela den civile chefen bindande föreskrifter om att denne skall vidta eller underlåta viss åtgärd. Ett villkor härför är visserligen att de i den föreslagna författningen uppställda förutsättningarna föreligger men den militäre chefen avgör själv om så är fallet. Förslaget synes grundat på uppfattningen att de militära kraven i vissa situationer har en sådan tyngd att de "måste ha absolut företrädesrätt" och att de bara kan säkerställas genom militär direktivrätt. Uppfattningen är inte invändningsfri.

Det kan framför allt sägas att de militära kraven, hur angelägna de än är, inte rimligen kan vara så kategoriska att de absolut måste tillgodoses utan varje som helst hänsyn till motstående civila intressen - i vart fall inte i de situationer som det här närmast är fråga om, nämligen när en CB

eller länsstyrelse finner det omöjligt att tillmötesgå de militära önskemålen. I sådana situationer kan man tvärtom förutsätta att de civila intressena har en betydande tyngd. De måste därför alltid vägas mot de militära kraven, när man prövar vilka anpassningsåtgärder som bör vidtas på civil sida. Denna vägning bör som nyss nämnts grundas på en bedömning inte bara av de krav som det militära läget ställer utan också av förutsättningarna för civila anpassningsåtgärder och de konsekvenser som sådana åtgärder kan få inte minst för motståndsviljan och därmed ytterst för försvarseffekten. Med hänsyn till de insikter av både militär och civil art som således krävs för att göra en sådan avvägning förefaller det svårt att motivera varför det yttersta ansvaret för avvägningen bör vila på den militära chefen. Det synes i stället på goda grunder kunna hävdas att avvägningen bör göras av de två cheferna tillsammans under gemensamt ansvar.

Frånvaron av en militär direktivrätt på regional nivå kan givetvis sägas innebära att man saknar garantier för att försvarsansträngningarna bedrivs med en enhetlig inriktning och att den nödvändiga samordningen mellan det civila och det militära försvaret därigenom kan äventyras. Risker här för bör dock inte överdrivas.

För det första är det trots allt inte särskilt sannolikt att en militär och en civil chef på regional nivå kommer att ställas inför problem på vilka de inte kan finna lösningar som de kan enas om. Som CBU uttrycker det kan man förutsätta att deras gemensamma grundsyn, befast under den gemensamma planeringen och under de regelbundna återkommande övningarna, deras gemensamma gruppering och överensstämmelsen mellan deras territoriella verksamhetsområden kommer att tillsammans med den samordning som äger rum i högre instans verka för att samordnade beslut kommer till stånd på regional nivå. Frågeställningen bör därför numera kunna sägas vara av mer teoretiskt än praktiskt intresse. I avsaknad av militär direktivrätt får berörda chefer för övrigt en ökad press på sig att i avvägningsfrågor av den art som förut nämnts söka sig fram till lösningar som de kan ta ett gemensamt ansvar för. Förutsättningarna för välavvägda ställningstaganden, grundade på ett tillbörligt beaktande av såväl militära krav som civila intressen, kan på så sätt till och med sägas öka genom frånvaron av militär direktivrätt.

Vidare bör man när man värderar de risker för den militära verksamhetens effektivitet som avsaknaden av militär direktivrätt kan innebära beakta att den militära effektiviteten är beroende av ett stort antal faktorer

och att den måste sägas vara utsatt för ett jämförelsevis ringa hot från den "faktor" mot vilken den militära direktivrätten anses utgöra en garanti.

Slutsatsen av det här förda resonemanget blir alltså att militär direktiv rätt inte behövs på regional nivå och att den bör avskaffas.

4.2.4 Behovet på central nivå

De synpunkter som i föregående avsnitt anlagts på frågan om militär direktiv rätt på regional nivå kan i viss mån tillämpas också i central instans. Motiven för militär direktiv rätt är till och med svagare i central instans än i regional. CBU uttryckte för sin del denna tanke genom att framhålla att behovet av militär direktiv rätt är mindre framträdande i central instans än i regional. Bland skälen härtill märks att man på central nivå rent praktiskt har lättare att inhämta regeringens ställningstagande när oenighet uppkommer och att man där har större möjligheter att avvakta besked, eftersom man arbetar med mera långsiktiga frågeställningar, vilka inte kräver lika snabba avgöranden som i regional instans.

Vad som nu har anförts leder till slutsatsen att militär direktiv rätt är obehövlig på central nivå. I den mån militär direktiv rätt nu förekommer där bör den följaktigen avskaffas.

4.2.5 Behovet på lokal nivå

Frågan om militär direktiv rätt är långt mer komplicerad när det gäller det lokala planet än när det gäller regional instans. En av de viktigaste anledningarna härtill är att man på denna nivå befinner sig betydligt närmare de direkta stridshandlingarna, varigenom kravet på snabba beslut blir särskilt framträdande. Detta kan omöjliggöra tidskrävande samråd. Det är dessutom ofta förenat med praktiska svårigheter att genomföra ett samrådsförfarande på lokal nivå, eftersom berörda chefer vanligen inte är samgrupperade med varandra. Den större tidspressen minskar sannolikheten för att man vid oenighet skall hinna hänskjuta uppkomna frågor till avgörande i högre instans.

En annan omständighet som gör frågan om militär direktiv rätt mer komplicerad på lokal nivå än i regional instans är den splittrade bild som totalförsvarets ledningsorganisation företer på denna nivå. På civil sida saknas sålunda en enhetlig ledning motsvarande den som finns på den högre

och lägre regionala nivån. Det finns alltså inte någon civil myndighet på det lokala planet som inriktar och samordnar den civila försvarsverksamheten och som de militära kraven kan kanaliseras genom. På det lokala planet finns det därför inte så som i regional instans en självklar adressat för militära direktiv. Dessa får i stället riktas mot den civila lokala myndighet, som i varje särskilt fall bedöms vara utrustad med befogenheter och praktiska förutsättningar att tillgodose det föreliggande militära anspråket.

Det förtjänar här framhållas att den civila ledningsorganisationen på lokal nivå blir något mindre splittrad när statsmakernas beslut om kommunal ledning av det lokala civilförsvaret genomförs. I huvudsak kvarstår dock de redovisade problemen.

De sämre samverkansförutsättningarna på lokal nivå kan allmänt sägas vara ägnade att öka behovet av lagregler som ger lokala militära chefer befogenheter att ingripa i civila förhållanden för att säkerställa det militära försvarets effektivitet. Vid prövningen av frågan hur detta behov bäst tillgodoses finns det anledning att skilja mellan behovet att styra enskilda personers handlande och behovet att påverka den verksamhet, som bedrivs av statliga och kommunala myndigheter eller andra offentliga organ i egen regi. Det sistnämnda behovet kan inte lämpligen tillgodoses på annat sätt än genom att förhållandet mellan de berörda myndigheterna regleras i någon form t.ex. genom en militär direktivrätt. När det däremot gäller att tillgodose behovet att styra allmänhetens handlande är det också möjligt att välja en lösning som innebär att lokala militära chefer utrustas med befogenheter att själva meddela allmänheten föreskrifter i stället för de civila myndigheter, som normalt gör detta.

En sådan lösning har valts i olika sammanhang. Exempel härpå har redovisats i avsnitt 2.5 och 2.6. Den militära vägtrafikkungörelsen innehåller sålunda bestämmelser som ger lokala militära chefer befogenhet att reglera den civila vägtrafiken, när detta behövs för att genomföra en militär operation. Vidare finns i den s.k. skyddslagen bestämmelser om säkerhetsområden - varmed bl.a. förstås krigsskådeplats - för vilka militära chefer förutsätts få befogenhet att utfärda t.ex. tillträdesförbud. Som en variant på denna lösning kan också ses de i avsnitt 2.4 redovisade bestämmelserna i lagstiftningen om undanförsel och förstöring, enligt vilka militära chefer tillagts befogenheter att meddela de föreskrifter för verkställandet av beslutad undanförsel och förstöring som är påkallade med hänsyn till militära operationer.

På frågan om möjligheten och lämpligheten att säkerställa det militära försvarets effektivitet genom att utrusta lokala militära chefer med en direktivrätt gentemot lokala civila myndigheter eller med en befogenhet att själva meddela föreskrifter för allmänheten kan följande allmänna synpunkter anläggas.

Alternativet med militär direktivrätt är i vissa hänseenden fördelaktigare än den andra lösningen. Det innebär t.ex. att den närmare utformningen av de mot allmänheten riktade föreskrifterna bestäms av civila myndigheter, vars kunskaper och erfarenheter därvid kan tillgodogöras. Härtill kommer att det knappast förefaller rimligt att tillägga en militär chef befogenheter att själv meddela föreskrifter för allmänheten med verkan utanför krigsskådeplats eller annat område som är direkt berört av militära operationer på sådant sätt att de civila myndigheterna är mer eller mindre satta ur stånd att fullgöra uppgiften och det därför framstår som lämpligare att befogenheten i stället utövas av militär chef. För en militär direktivrätt synes däremot en något mindre strikt geografisk avgränsning kunna godtas.

Ur andra synvinklar är den lösning som innebär att lokal militär chef ges befogenhet att själv meddela föreskrifter för allmänheten att föredra framför alternativet med en militär direktivrätt. Det bör sålunda vara effektivare att låta den militäre chefen vända sig direkt till allmänheten än via en civil myndighet. Vidare måste det beaktas att utrymmet för militär direktivrätt begränsas av att sådana direktiv - som framhållits i det föregående - måste avse åtgärder som det ligger inom de civila myndigheternas befogenheter att vidta eller underlåta och att lokala civila myndigheters handlingsfrihet ofta kan förväntas vara beskuren genom föreskrifter från högre instans, medan befogenheter för militär chef att själv meddela föreskrifter för allmänheten kan utformas oberoende härav.

Allmänt kan vidare sägas att förekomsten av bestämmelser som ger lokal militär chef befogenhet att själv meddela föreskrifter för allmänheten är starkt ägnade att minska behovet av militär direktivrätt på lokal nivå. Frågan hur det militära försvarets effektivitet skall säkerställas trots de samordningsproblem som råder i lokal instans är emellertid komplicerad och kan med hänsyn till de varierande förutsättningarna inte besvaras generellt för alla verksamhetsområden. Det är därför nödvändigt att pröva frågan för varje verksamhetsområde för sig. Härfor talar också att det inte bör komma i fråga att tillägga lokala militära chefer befogenheter att ingripa i civila förhållanden utan att behovet är väl kartlagt och

konsekvenserna möjliga att överskåda.

Som redovisats i avsnitten 2.1 - 2.3 finns det för närvarande bestämmelser om militär direktivrätt i författningar som rör civilförsvaret, postverket och televerket. Direktivrätten gentemot postverket och televerket är dock begränsad till regional nivå. På lokal nivå finns idag inte någon direktivrätt gentemot de två kommunikationsverken och det har inte framkommit att en sådan rätt skulle vara behövlig.

Gällande bestämmelser om militär direktivrätt i civilförsvarslagstiftningen avser även lokal nivå. Direktivrätten innebär - såsom den preciserats i 1947 års ämbetsskrivelse - en befogenhet att meddela de föreskrifter om verkställande av beslut om utrymning och bortflyttningsförbud m.m., som är särskilt påkallade ur militär synpunkt. Inom område, som utsatts för fientligt anfall eller eljest omedelbart berörs av militära operationer, innebär direktivrätten dessutom befogenhet att meddela de föreskrifter om civilförsvarsverksamhetens inriktning, som är att hänföra till civilförsvarets operativa ledning och är nödvändiga med hänsyn till pågående militära operationer eller säkerställande av militära transporter eller som eljest är påkallade ur militär synpunkt.

Numera torde det knappast finnas något beaktansvärt behov för lokala militära chefer att genom direktivrätt kunna påverka den civilförsvarsverksamhet som har till syfte att avhjälpa eller lindra verkningarna av inträffade skador. Det intresse av en militär direktivrätt gentemot civilförsvaret som kan sägas kvarstå på det lokala planet synes grundat på behovet för lokala militära chefer att kunna påverka befolkningens uppträdande inom och i anslutning till en krigsskådeplats. För de militära försvarsansträngningarnas effektivitet kan det t.ex. vara angeläget att trafiken regleras på ett visst sätt eller att ett område spärras av och utryms. En tänkbar lösning för att säkerställa sådana behov är att utrusta lokala militära chefer med direktivrätt gentemot lokala civilförsvarschefer, kommunala trafiknämnder och lokala polischefer, vilka har befogenheter av intresse i sammanhanget. Frågan är dock om en sådan lösning är rationell eller behövlig.

När det gäller intresset av att lokala militära chefer kan reglera den civila trafiken måste detta sägas vara väl tillgodosett genom de befogenheter som tillagts sådana chefer genom den militära vägtrafikkungörelsen. Som framgår av redovisningen i avsnitt 2.5 är dessa befogenheter mycket vittgående. Bl.a. innebär de befogenhet för kompanichef eller högre mili-

tär chef att utfärda förbud mot fordonstrafik eller andra trafikreglerande föreskrifter för en viss väg eller för samtliga vägar inom ett visst område, när detta är nödvändigt för att genomföra en militär operation. Samma befogenhet tillkommer chef för trafikpluton eller militärpolispluton. Att utöver dessa befogenheter utrusta lokala militära chefer med en direktiv rätt i syfte att framtvinga en önskad trafikreglering kan knappast vara behövligt.

Även lokala militära chefers behov av att kunna påverka befolkningens uppträdande genom avspärrning, utrymning och dylika åtgärder förefaller det mest rationellt att tillgodose genom att utrusta dem med egna befogenheter att meddela föreskrifter direkt till allmänheten. Bestämmelser av denna art finns för närvarande - som redovisats i avsnitt 2.5 - i lagstiftningen om säkerhetsområden. Den s.k. skyddslagen innehåller sålunda bestämmelser som ger regeringen rätt att bemyndiga militära chefer att förordna om t.ex. utrymning av ett område, om krigsoperationerna skulle kräva det. Några föreskrifter av denna innebörd har inte utfärdats. Det är därför svårt att säga i vad mån sådana befogenheter kommer att tilläggas lokal militär chef. Måhända är inte heller skyddslagen så avfattad att det är möjligt att med dess stöd fullt ut tillgodose det här behandlade behovet. Lämpligen bör denna fråga beaktas vid den översyn av skyddslagen som nu görs av utredningen (Fö 1982:03) om tillträdesskydd. I samband med översynen bör behovet av tillämpningsföreskrifter övervägas. Under förutsättning att arbetet härmed resulterar i lagstiftning som ger militära chefer erforderliga befogenheter bör en militär direktiv rätt i nu ifrågavarande syfte kunna anses överflödig.

Vad som anförts i det föregående leder till slutsatsen att det inte finns något bärande behov av militär direktiv rätt gentemot det lokala civilförsvaret. Inte heller har det framkommit belägg för att det inom andra verksamhetsområden finns behov av en militär direktiv rätt på lokal nivå.

4.3 Undanförsel och förstöring

I ett tidigare avsnitt av denna promemoria har lämnats en kortfattad redogörelse för lagstiftningen om undanförsel och förstöring. Av redogörelsen framgår att ÖB och MB eller annan militär myndighet, som någon av dem bemyndigat därtill, kan meddela de föreskrifter för verkställigheten av beslutad undanförsel och förstöring, som är påkallade från militära synpunkter. Ofta betraktas denna befogenhet som en militär direktiv rätt. Detta är emellertid knappast helt korrekt, eftersom föreskrifterna

formellt sett riktar sig till berörd egendoms ägare eller innehavare och inte till civil myndighet. Det är nämligen egendomens ägare eller innehavare som i första hand är ansvarig för att egendomen undanförs eller förstörs enligt meddelade beslut. Emellertid får man räkna med att verkställigheten av sådana beslut kräver aktiva insatser från de civila myndigheternas sida och att de föreskrifter för verkställigheten som militär myndighet kan komma att meddela därför i hög grad blir bestämmande för de civila myndigheternas åtgärder. I så måtto kan det möjligen vara berättigat att tala om militär direktivrätt även på detta område.

När det gäller militär myndighets befogenhet att meddela föreskrifter om undanförsel av egendom som tillhör staten och förvaltas av civil myndighet kan det knappast sägas vara korrekt från formell synpunkt att tala om militär direktivrätt. Inte heller den befogenhet som tillagts ÖB eller av ÖB därtill bemyndigad militär myndighet att i samråd med vederbörande civila myndigheter besluta om förstöring av t.ex. järnvägs-, elkraft-, luftfarts-, väg- och sjöfartsanläggningar kan sägas vara militär direktivrätt i egentlig mening. I dessa fall är det ju fråga om en beslutsfunktion som primärt åvilar militär myndighet och inte en befogenhet att meddela föreskrifter i vissa undantagssituationer när oenighet föreligger och besked från överordnad instans inte kan eller hinner inhämtas. När det gäller nämnda slag av egendom ansvarar för övrigt militär myndighet i viss utsträckning även för att beslutad förstöring blir utförd.

Nu gällande lagstiftning om undanförsel och förstöring tillkom 1961 och omarbetades grundligt 1970, varvid frågan om militära myndigheters befogenheter ingående övervägdes. Det är alltså fråga om en i detta sammanhang relativt modern lagstiftning. Något påtagligt behov att se över bestämmelserna har inte framkommit. Med hänsyn härtill och till att bestämmelserna inte innefattar någon militär direktivrätt i egentlig mening har en närmare granskning av bestämmelserna inte ansetts motiverad i detta sammanhang.

5 FÖRSLAG

I de föregående avsnitten har anförts att militär direktiv rätt inte behövs vare sig på central, regional eller lokal ledningsnivå. De bestämmelser om militär direktiv rätt som för närvarande finns i civilförsvarslagstiftningen och i postverkets och televerkets instruktioner har bedömts vara obehövliga. Inte heller har det framkommit att behov av militär direktiv rätt finns inom något annat verksamhetsområde. Som en följd härav föreslås att följande bestämmelser upphävs, nämligen

9 § civilförsvarslagen (1960:74)

52 § förordningen (1969:736) med instruktion för postverket

48 § förordningen (1965:842) med instruktion för televerket.

1964 års civilbefälhavarutrednings förslag till kungörelse om militär
direktivrätt

1 §

Befinner sig Sverige i krig eller inledes stridshandlingar mot svenskt territorium äger militärbefälhavare, om det är oundgängligen erforderligt för viss uppgift som har direkt samband med stridsverksamhet, meddela civilbefälhavaren föreskrift om att denne skall vidtaga eller underlåta viss åtgärd. Sådan rätt föreligger endast om enighet ej kunnat uppnås mellan militärbefälhavaren och civilbefälhavaren och beslut av överordnad instans ej hinner avvaktas.

Militärbefälhavarens beslut är bindande för civilbefälhavaren endast så länge de omständigheter föreligger som legat till grund för beslutet.

2 §

Vad i bestämmelserna i 1 § säges äger motsvarande tillämpning på försvarsområdesbefälhavare och länsstyrelse samt, i fall av särskild tidsnöd, militär förbandschef, dock lägst bataljonschef eller motsvarande chef, och lokal civil myndighet.

3 §

Har militär chef fattat beslut med stöd av denna kungörelse skall såväl han som den civila myndigheten ofördröjligen meddela detta till närmast överordnade chef eller myndighet.

Denna kungörelse träder i kraft den.....

Vad i annan författning än lag eller i särskilt meddelad föreskrift är stadgat om militär direktivrätt för militärområdesbefälhavare eller för militär chef som är underställd honom skall icke gälla, i den mån det strider mot bestämmelserna i denna kungörelse.

Sammanställning av remissyttrandena över promemorian (Ds Fö 1983: 7) Om militär direktivrätt

Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av rikspolisstyrelsen, överbefälhavaren, civilförsvarsstyrelsen, överstyrelsen för ekonomiskt försvar, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, civilbefälhavarna i Södra, Västra, Östra, Bergslagens, Nedre Norrlands och Övre Norrlands civilområden, postverket, televerket, statens järnvägar, transportrådet, länsstyrelserna i Uppsala, Värmlands och Västerbottens län, Svenska kommunförbundet och Centralorganisationen SACO/SR.

Samtliga remissinstanser delar utredarens uppfattning att någon bestämmelse om militär direktivrätt inte behövs på central eller regional nivå. När det gäller behovet av motsvarande bestämmelse för lokal nivå biträder huvuddelen av remissinstanserna också utredarens förslag men några av dem har haft invändningar mot och synpunkter på förslaget i denna del.

Överbefälhavaren anser att förhållandena på lokal nivå är mer komplicerade eftersom samverkan skall ske med flera olika civila myndigheter och samgruppering på gemensamma ledningsplatser i regel inte förekommer. Det kan sannolikt uppstå lägen då en samordnad syn inom totalförsvaret inte kan skapas tillräckligt snabbt för att kunna ligga till grund för nödvändiga beslut. I sådana lägen måste det finnas möjlighet för den militära chefen att själv fatta beslut som påverkar eller ställer krav på civila resurser eller civilbefolkningen om detta oundgängligen behövs för att kunna genomföra viss stridsverksamhet. En sådan direktivrätt kan innebära dels rätt att utnyttja lokala civila resurser eller civilförsvarensenheter, dels rätt att utfärda föreskrifter för allmänheten, t.ex. om tillträdesförbud. Överbefälhavaren anser därför att frågan om militär direktivrätt på lokal nivå i de angivna situationerna bör prövas ytterligare, bl.a. i samband med utredningen (Fö 1982: 03) om tillträdesskydd.

Civilförsvarsstyrelsen har den uppfattningen att den militära direktivrätten på lokal nivå bör bibehållas och kompletteras med en militär föreskriftsrätt dels därför att direktiven av lokala chefer inom civilförsvarsorganisationen kan omsättas på ett för befolkningen lämpligt sätt, dels därför att sådana chefer sannolikt har bättre möjligheter att nå civilbefolkningen än en militär chef. I de fall det inte finns en lokal civilförsvarsorganisation inom räckhåll måste den lokala militära chefen ha befogenhet att meddela föreskrifter direkt till allmänheten.

Länsstyrelsen i Värmlands län avstyrker att den militära direktivrätten på lokal nivå utan fortsatt utredning avskaffas. Länsstyrelsen anser att det är nödvändigt att genom enkla regler klara ut de militära befogenheterna i vad gäller civilförsvaret, vägtrafik, säkerhetsområden och direktivrätt till befolkningen.

Bilaga 6

De remitterade lagförslagen

1 Förslag till

Lag om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74)

Härigenom föreskrivs i fråga om civilförsvarslagen (1960: 74)¹

dels att 9, 19 och 22–26 §§, 40 § 3 mom., 41 § 3 mom. samt 49, 50 och 75 §§ skall upphöra att gälla,

dels att i 8, 20 och 61 §§ samt 79 § 3 mom. ordet "civilförsvaret" skall bytas ut mot "civilförsvarsorganisationen",

dels att i 11, 13 och 16 §§ orden "tjänstgöring i civilförsvaret" skall bytas ut mot "civilförsvartjänstgöring",

dels att i 3 § och i rubriken närmast före 47 § ordet "civilförsvaret" skall bytas ut mot "civilförsvarsverksamheten",

dels att i rubriken närmast före 68 § ordet "civilförsvarets" skall bytas ut mot "civilförsvarsorganisationens",

dels att nuvarande 10 § skall betecknas 10 a §,

dels att 1, 2, 4–7 och nya 10 a §§, 12 § 1–3 och 5 mom., 15, 17, 18, 27, 28, 36 och 38 §§, 40 § 1 och 2 mom., 41 § 1 mom., 42, 44, 45, 54, 57–59, 65, 66, 68, 73, 77, 78, 81 och 83 §§ samt rubrikerna närmast före 3 och 40 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas nio nya paragrafer, 4 a, 10, 10 b–10 g och 41 a §§, av nedan angivna lydelse,

dels att före nya 10, nya 10 a och nya 10 b §§ skall införas nya rubriker av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §²

Civilförsvaret har till uppgift att i de hänseenden regeringen bestämmer utöva sådan verksamhet för rikets försvar, som avser att skydda och rädda liv och egendom vid anfall mot riket och som icke åvilar försvarsmakten, så ock annan likartad verksamhet.

För olika slag av civilförsvarsverksamhet skola finnas särskilda tjänstegrenar.

I denna lag ges föreskrifter om civilförsvarets verksamhet.

Civilförsvarsverksamheten har till syfte att skydda och rädda civilbefolkningens liv och egendom vid väpnade angrepp mot riket utifrån.

Verksamheten omfattar

1. alarmering och andra åtgärder för varning,

2. utrymning, omflyttning och inkvartering,

¹ Lagen omtryckt 1975: 712.

Senaste lydelse av

19 § 1984: 273

41 § 3 mom. 1977: 203

75 § 1978: 263.

² Senaste lydelse 1984: 273.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3. anordnande av skyddsrum och andra skydd,

4. mörkläggning,

5. räddning av liv och egendom, inbegripet viss första hjälp åt skadade,

6. brandsläckning,

7. upptäckande och utmärkande av farliga områden,

8. sanering och liknande skyddsåtgärder,

9. förläggning och utspisning av nödställda,

10. planläggning och annan förberedande verksamhet som behövs för fullgörandet av uppgifterna under 1–9.

Civilförsvarsverksamheten omfattar också bistånd åt andra samhällsorgan i fråga om

1. sjukvård och omhändertagande av flyktingar,

2. brådskande hjälp med återställande och upprätthållande av ordningen i olycksdrabbade områden,

3. brådskande återställande i funktionsdugligt skick av oundgängliga allmänna anläggningar,

4. brådskande begravningshjälp,

5. hjälp med bevarande av egendom av väsentlig betydelse för befolkningens överlevnad.

2 §

Befinner sig riket i krig eller krigsfara, äger regeringen förordna, att inom riket eller del därav civilförsvaret skall intaga förstärkt beredskap (civilförsvarsberedskap).

Närmare bestämmelser angående olika grader av civilförsvarsberedskap (beredskapsgrader) meddelas av regeringen.

Regeringen får förordna att civilförsvarsorganisationen helt eller delvis skall inta förstärkt beredskap (civilförsvarsberedskap), om

1. riket kommer i krig,

2. riket är i krigsfara,

3. det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara som riket har befunnit sig i.

Närmare bestämmelser angående olika grader av civilförsvarsberedskap (beredskapsgrader) och vilka åtgärder som skall vidtas vid de olika beredskapsgraderna meddelas av regeringen.

Nuvarande lydelse

2 kap. Grunddragen av civilförsvaret

Inom varje län handhar länsstyrelsen ledningen av civilförsvaret.

Om civilbefälhavares befattning med civilförsvaret stadgas särskilt.

Om kommuns befattning med civilförsvaret stadgas i 4, 6 och 7 kap.

Föreslagen lydelse

2 kap. Grunddragen av civilförsvarsorganisationen

4 §

Om rikets indelning i civilområden och om civilbefälhavarnas befattning med civilförsvarsverksamheten inom civilområdena förordnar regeringen.

4 a §

Inom varje län leder länsstyrelsen civilförsvarsverksamheten. Länsstyrelsen skall därvid

1. inrikta och stödja planläggningen av civilförsvarsverksamheten,

2. se till att statliga myndigheter, kommuner och enskilda fullgör sina skyldigheter i fråga om civilförsvarsverksamheten,

3. se till att civilförsvarsorganisationen har erforderlig beredskap,

4. under civilförsvarsberedskap se till att civilförsvarsorganisationens resurser är fördelade mellan kommunerna på ett ändamålsenligt sätt och vid behov fördela om resurserna,

5. under civilförsvarsberedskap ta över ledningen av eller uppdra åt ett kommunalt organ att leda civilförsvarsverksamhet som berör flera kommuner, om det behövs för att nå en bättre samordning av försvarsansträngningarna,

6. i övrigt svara för sådan civilförsvarsverksamhet som inte ankommer på andra statliga myndigheter, kommunerna eller enskilda.

Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, länsstyrelserna får meddela kommunerna de föreskrifter om civilförsvarsverksamhetens inriktning och bedrivande som behövs för samordningen av försvarsansträngningarna under civilförsvarsberedskap.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §³

Riket indelas i civilförsvarsområden. Om indelningen förordnar regeringen.

Inom civilförsvarsområde utgör varje kommun ett civilförsvarsdistrikt. Om särskilda skäl föreligga, äger länsstyrelsen förordna om annan indelning av civilförsvarsområde i civilförsvarsdistrikt.

Kommunen leder civilförsvarsverksamheten inom sitt område under civilförsvarsberedskap. Till kommunens förfogande för civilförsvarsverksamheten ställer staten en civilförsvarschef med en civilförsvarsstab och de övriga resurser som redovisas i den i 10 a § angivna organisationsplanen.

Om kommunens befattning med planläggningen och andra förberedelser finns bestämmelser i 2 a, 4, 6 och 7 kap.

6 §⁴

Inom civilförsvarsområde utövas ledningen av civilförsvaret under civilförsvarsberedskap samt, om regeringen i fråga om visst civilförsvarsområde så förordnar, även eljest av en civilförsvarschef. För civilförsvarschef skall finnas ställföreträdare.

Civilförsvarschef och ställföreträdare utses av länsstyrelsen, om ej regeringen för visst civilförsvarsområde förordnar annorlunda.

För ledningen under civilförsvarsberedskap av civilförsvaret inom civilförsvarsdistrikt, där ledningsuppgifterna ej kunna fullgöras av civilförsvarschefen, skall länsstyrelsen förordna en distriktschef. För distriktschef skall finnas ställföreträdare.

Det åligger brandbefäl som är anställda hos kommunerna att ta emot uppdrag som avses i denna paragraf.

Kommunerna skall ta till vara möjligheterna att samordna civilförsvarsverksamheten mellan sig.

7 §⁵

Civilförsvaret skall anordnas dels som allmänt civilförsvaret lokalt för varje civilförsvarsområde samt enligt civilförsvarsstyrelsens bestämmande regionalt inom län.

Vid anläggningar och företag, vars verksamhet har stor betydelse för totalförsvaret och som kan antas bli särskilt utsatta vid stridshandlingar, skall civilförsvarsverk-

³ Senaste lydelse 1977: 111.

⁴ Senaste lydelse 1984: 273.

⁵ Senaste lydelse 1977: 111.

Nuvarande lydelse

dels i den mån det finnes erforderligt med hänsyn till bebyggelsens beskaffenhet eller eljest som verkskydd för särskilda anläggningar och byggnader.

Lokalt allmänt civilförsvar och verkskydd må anordnas gemen- samt, om det finnes ändamålsenligt med hänsyn till förhållandena på viss ort och kan ske utan minskning av civilförsvarets förmåga att fullgöra sina uppgifter.

Föreslagen lydelse

samheten anordnas i form av verkskydd. Närmare bestämmelser om verkskyddets omfattning och organisation finns i 47, 48 och 51 §§.

*2 a kap. Planläggning m.m.**Regeringen**10 §*

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställer i vilka tätorter och på vilka platser skyddsrum skall byggas. Sådana orter och platser benämns skyddsrumsorter.

En skyddsrumsorts gränser bestäms enligt grunder som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva att förberedelser skall vidtas i en skyddsrumsort för att lämpliga utrymmen skall kunna ställas i ordning till skyddsrum under civilförsvarsberedskap.

*Länsstyrelsen**10 a §*

Civilförsvarsorganisationens omfattning och uppgifter inom varje kommun skall till sina huvuddrag redovisas i en särskild organisationsplan, som skall upprättas och antas av länsstyrelsen. Länsstyrelsen skall också för varje kommun upprätta och anta en mobiliseringsplan.

Länsstyrelsen skall vidare upprätta och anta länsplaner för civilförsvarsverksamhet som berör hela länet och särskilda planer för civilförsvarsverksamhet som behöver samordnas mellan kommuner.

10 §

Civilförsvarets omfattning och beskaffenhet inom varje civilförsvarsområde skall till sina huvuddrag angivas i särskild organisationsplan. Uppgifter om skyddsrum och utrymmen som avses i 22 § andra stycket skola dock angivas i skyddsrumspan. Om sådan plan finnas bestämmelser i 4 kap.

Organisationsplan upprättas av länsstyrelsen och skall, liksom ändring däri, antagas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Vid planläggningen skall länsstyrelsen samråda med berörda kommuner.

Kommunen

10 b §

Kommunen skall upprätta och anta

1. ledningsplan,
2. informationsplan,
3. skyddsplan,
4. räddningsplan,
5. personal- och underhållstjänstplan.

Regeringen får föreskriva att skyddsplanen för att bli gällande skall helt eller delvis godkännas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Planläggningen skall samordnas med annan kommunal beredskapsplanläggning. Vid planläggningen skall kommunen samråda med länsstyrelsen.

Kommunen skall se över planerna minst vart tredje år. Om de förhållanden som legat till grund för en plan har ändrats väsentligt, skall kommunen revidera planen.

10 c §

Ledningsplanen skall innehålla uppgifter om

1. kommunens krigsorganisation,
2. besluts- och delegationsregler,
3. samverkansbehov,
4. uppehållsplatser,
5. samband,
6. civilförsvarsorganisationens mobilisering.

10 d §

Informationsplanen skall innehålla uppgifter om resurser och samverkansformer för informationen till befolkningen.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 e §

Skyddsplanen skall ge underlag för beslut om de skadeförebyggande åtgärder som behövs för att skydda dem som bor eller vistas i kommunen.

Skyddsplanen skall innehålla uppgifter om

1. riskerna för stridshandlingar och hot om skadegörelse,

2. indelningen i hemskyddsområden,

3. tillgången på och behovet av skydd,

4. de åtgärder som behövs för hänvisning till skydd, omflyttning, byggnadstjänst, utrymning, inkvartering och utdelning av skyddsmasker till befolkningen.

Om det inom kommunen finns skyddsrumsorter, skall skyddsplanen också innehålla uppgifter om

1. gränserna för skyddsrumsorterna,

2. behovet av skyddsrum med hänsyn till befintlig och planerad bebyggelse och med utgångspunkt i det största antal personer som under dag eller natt i allmänhet vistas inom skyddsrumsorten under fred.

10 f §

Räddningsplanen skall innehålla en kartläggning av riskerna för skador till följd av fientlig verksamhet och andra uppgifter av betydelse för räddningsverksamheten i krig. Planen skall också ge underlag för användningen av resurser för räddning.

10 g §

Personal- och underhållstjänstplanen skall innehålla uppgifter om

1. personalrekrytering, personaladministration och personalvård,

2. materiel-, förplägnads-, drivmedels-, hälsovårds-, sjukvårds- och kassatjänst samt postbefordran och underhållstransporter.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 §

1 mom. Civilförsvarspålikt skall under tid, då civilförsvarsberedskap råder, fullgöras i den omfattning som är nödig med hänsyn till fientlig verksamhet eller fara därför samt till behovet av utbildning och övning i civilförsvarstjänst.

Om det är nödvändigt med hänsyn till försvarsberedskapen äger regeringen förordna, att civilförsvarspålikt skall fullgöras även under tid, då civilförsvarsberedskap icke råder. I sådant fall får dock värnpliktig som är inskriven i *civilförsvaret* tagas i anspråk sammanlagt högst etthundraåttio dagar och annan civilförsvarspålikt sammanlagt högst trettio dagar.

2 mom.⁶ I andra fall än i 1 mom. sägs är civilförsvarspålikt icke skyldig att tjänstgöra i *civilförsvaret* annat än för utbildning och övning.

Civilförsvarspålikt, som jämlikt 17 § är inskriven i *civilförsvaret*, må för utbildning tagas i anspråk under högst trettio dagar; dock må utbildningstiden för civilförsvarspålikt som krigsplacerats i högre befälsbefattning eller i annan befattning, vilken kräver särskilda insikter eller färdigheter, utsträckas till högst sextio dagar.

Envar civilförsvarspålikt är skyldig att under varje följd av fyra kalenderår delta högst tio dagar i övning, som anordnas av civilförsvarsmyndighet. Enligt regeringens bestämmande må del av nämnda tid användas uteslutande till utbildning.

3 mom. Utan hinder av vad i 2 mom. stadgas må värnpliktig, som är inskriven i *civilförsvaret*, åläggas att delta i utbildning och övning under den längre tid, som han efter inskrivningen i *civilförsvaret* kunnat åläggas att för motsvarande ändamål tjänstgöra vid försvarsmakten.

1 mom. Civilförsvarspålikt skall under tid, då civilförsvarsberedskap råder, fullgöras i den omfattning som krävs för verksamheten och behovet av utbildning och övning.

Om det är nödvändigt med hänsyn till försvarsberedskapen äger regeringen förordna, att civilförsvarspålikt skall fullgöras även under tid, då civilförsvarsberedskap icke råder. I sådant fall får dock värnpliktig som är inskriven i *civilförsvarsorganisationen* tagas i anspråk sammanlagt högst etthundraåttio dagar och annan civilförsvarspålikt sammanlagt högst trettio dagar.

2 mom. I andra fall än i 1 mom. sägs är civilförsvarspålikt icke skyldig att fullgöra *civilförsvarspålikt* annat än för utbildning och övning.

Civilförsvarspålikt, som jämlikt 17 § är inskriven i *civilförsvarsorganisationen*, får för utbildning tagas i anspråk under högst trettio dagar; dock får utbildningstiden för civilförsvarspålikt som krigsplacerats i högre befälsbefattning eller i annan befattning, vilken kräver särskilda insikter eller färdigheter, utsträckas till högst sextio dagar.

3 mom. Utan hinder av vad i 2 mom. stadgas får värnpliktig, som är inskriven i *civilförsvarsorganisationen*, åläggas att delta i utbildning och övning under den längre tid, som han efter inskrivningen kunnat åläggas att för motsvarande ändamål tjänstgöra vid försvarsmakten.

⁶ Senaste lydelse 1977: 111.

Nuvarande lydelse

5 mom.⁷ Om ej annat följer av tredje stycket, är civilförsvarspliktig vid fullgörande av civilförsvarsplikt *inom det allmänna civilförsvaret eller verkskyddet* berättigad till dagpenning, särskild ersättning för tjänstgöring i viss befattning, reseförmåner, fri förplägnad, fri inkvartering och fri sjukvård. När civilförsvarspliktig tjänstgör enligt 12 § 1 mom. är han dessutom berättigad till fälttraktamente. Avlider civilförsvarspliktig under tid då han är berättigad till fri sjukvård, utgår begravningshjälp till hans dödsbo.

Under *sådan föreskriven tjänstgöring i det allmänna civilförsvaret* som fullgörs efter inskrivning i *civilförsvaret* meddelar staten grupp-livförsäkring för dödsfall åt *civilförsvarspliktig*.

Om ej regeringen föreskriver annat, utgår förmån enligt första stycket ej för dygn, under vilket mindre än sju timmar tagas i anspråk för tjänstgöring och färd till eller från tjänstgöringsplatsen.

Om civilförsvarspliktigs rätt till familjebidrag och ersättning för skada eller sjukdom som han ådrager sig under tjänstgöring föreskrives i familjebidragslagen (1978: 520), lagen (1977: 265) om statligt personskadeskydd och lagen (1977: 266) om statlig ersättning vid ideell skada.

15 §

På anmaning av länsstyrelsen eller *civilförsvarschefen* är civilförsvarspliktig skyldig att inom tid, som föreskrivits i samband med anmaningen, lämna erforderliga upplysningar rörande personliga förhållanden av betydelse för frågan om den civilförsvarspliktiges *tjänstgöring i civilförsvaret*.

Föreslagen lydelse

5 mom. Om ej annat följer av tredje stycket, är civilförsvarspliktig vid fullgörande av civilförsvarsplikt berättigad till dagpenning, särskild ersättning för tjänstgöring i viss befattning, reseförmåner, fri förplägnad, fri inkvartering och fri sjukvård. När civilförsvarspliktig tjänstgör enligt 12 § 1 mom. är han dessutom berättigad till fälttraktamente. Avlider civilförsvarspliktig under tid då han är berättigad till fri sjukvård, utgår begravningshjälp till hans dödsbo.

Under *civilförvarstjänstgöring* som fullgörs efter inskrivning meddelar staten grupplivförsäkring för dödsfall åt civilförsvarspliktig. *Vad nu sagts gäller dock inte under tjänstgöring i verkskydd.*

Om ej regeringen föreskriver annat, utgår förmån enligt första stycket ej för dygn, under vilket mindre än sju timmar tagas i anspråk för tjänstgöring och färd till eller från tjänstgöringsplatsen.

Om civilförsvarspliktigs rätt till familjebidrag och ersättning för skada eller sjukdom som han ådrager sig under tjänstgöring föreskrives i familjebidragslagen (1978: 520), lagen (1977: 265) om statligt personskadeskydd och lagen (1977: 266) om statlig ersättning vid ideell skada.

På anmaning av länsstyrelsen eller *kommunen* är civilförsvarspliktig skyldig att inom tid, som föreskrivits i samband med anmaningen, lämna erforderliga upplysningar rörande personliga förhållanden av betydelse för frågan om den civilförsvarspliktiges *civilförsvarstjänstgöring*.

17 §

Personal som är avsedd att under civilförsvarsberedskap *tjänstgöra i det allmänna civilförsvaret eller verkskyddet* må på förhand uttagas därtill genom inskrivning i den ordning regeringen bestämmer.

Personal som är avsedd att under civilförsvarsberedskap *fullgöra civilförvarstjänstgöring* skall på förhand uttagas därtill genom inskrivning i den ordning regeringen bestämmer.

Vid inskrivning skall såvitt möjligt tillses, att personalbehovet fylles med dem som frivilligt anmäla sig till uttagning, såframt fråga ej är om personer,

⁷ Senaste lydelse 1984: 273.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

som på grund av kommunal anställning eller annan särskild orsak böra uttagas i första hand.

Inskrivning må kunna avse, förutom civilförsvarspliktig, jämväl annan som förklarat sig villig därtill, minderårig likväl icke utan samtycke av vårdnadshavaren.

Har annan än civilförsvarspliktig inskrivits, skall beträffande honom i tillämpliga delar gälla vad i detta kapitel stadgas om civilförsvarspliktig.

18 §

Civilförsvarspliktig åligger att, då fråga uppkommer om hans inskrivning i *civilförsvaret*, efter kallelse personligen inställa sig å *utsatt* tid och plats *inom det civilförsvarsområdet*, där han vistas. Är han av laga förfall förhindrad att inställa sig, skall han så snart ske kan anmäla förfallet till den civilförsvarsmyndighet, som utfärdat kallelsen.

Civilförsvarspliktig åligger att, då fråga uppkommer om hans inskrivning i *civilförsvarsorganisationen*, efter kallelse personligen inställa sig å tid och plats *som civilförsvarsmyndigheten bestämmer*. Är han av laga förfall förhindrad att inställa sig, skall han så snart ske kan anmäla förfallet till den civilförsvarsmyndighet, som utfärdat kallelsen.

27 §

När skyddsrumspan har antagits och i förekommande fall fastställts åligger det kommunen att tillse att planen genomföres. Genomförandet skall ske i den omfattning som tillgängliga medel och övriga omständigheter medgiva. Av varje beslut som föranledes av planen skall framgå var skyddsrum skall anordnas och hur många personer som skola beredas plats där.

Det åligger kommunen att se till att de skyddsrum som enligt skyddsplanen behövs i kommunen byggs i den omfattning som tillgängliga medel och övriga omständigheter medger.

28 §

Inom varje skyddsrumsområde skola finnas ett eller flera skyddsrum. Skyddsrumms belägenhet och utformning skall bestämmas med hänsyn till befolkningens möjligheter att uppsöka skyddsrummet vid alarmering och att stadigvarande uppehålla sig där.

Ett skyddsrumms belägenhet och utformning skall bestämmas med hänsyn till befolkningens möjligheter att uppsöka skyddsrummet vid alarmering och att stadigvarande uppehålla sig där.

36 §

Inom civilförsvarsområde skola vidtagas åtgärder för inkvartering och utspisning av samt annat bistånd åt dem, som blivit i behov härav i anledning av krigsskada eller utrymning eller andra med krig

Inom kommunen skall vidtagas åtgärder för inkvartering och utspisning av samt annat bistånd åt dem, som blivit i behov härav i anledning av krigsskada eller utrymning eller andra med krig eller

Nuvarande lydelse

eller krigsfara sammanhängande förhållanden.

Då biståndsverksamhet som avses i första stycket övertages av inkvarteringskommunen, skall utrustning, som civilförsvaret anskaffat för verksamheten, i erforderlig omfattning ställas till kommunens förfogande.

Bortflyttningsförbud må meddelas allenast,

a) då det kan befaras, att åtgärder av synnerlig betydelse, vilka vidtagas eller sannolikt komma att vidtagas inom området av försvarsmakten eller civilförsvaret, eljest skulle bli väsentligt försvårade;

b) då tillgängliga transportmedel äro nödvändiga för transporter, som böra äga företräde framför bortflyttningen;

c) då bortflyttning är förenad med uppenbar livsfara; eller

d) då behovet i orten av arbetskraft för civilförsvarets verksamhet eljest icke skulle bli tillgodosett.

Inflyttningsförbud må meddelas allenast, då förhållande som angivits ovan under a) föreligger eller då inflyttningen är förenad med uppenbar livsfara.

6 kap. *Kommunerna och civilförsvaret*

38 §

Föreslagen lydelse

krigsfara sammanhängande förhållanden.

En kommun, varifrån utrymning sker, är skyldig att lämna bistånd åt annan kommun, där befolkningen inkvarteras i större omfattning. Enas ej kommunerna om biståndet, får länsstyrelsen förordna om detta.

Bortflyttningsförbud får meddelas allenast,

a) då det kan befaras, att åtgärder av synnerlig betydelse, vilka vidtagas eller sannolikt kommer att vidtagas inom området av försvarsmakten eller civilförsvarsorganisationen, eljest skulle bli väsentligt försvårade;

b) då tillgängliga transportmedel är nödvändiga för transporter, som bör äga företräde framför bortflyttningen;

c) då bortflyttning är förenad med uppenbar livsfara; eller

d) då behovet i orten av arbetskraft för civilförsvarsorganisationen utom verksskyddet eljest icke skulle bli tillgodosett.

40 §

6 kap. *Vissa särskilda uppgifter för kommunerna*

1 mom.⁸ *Utöver de uppgifter som ankomma på kommun enligt 4 och 7 kap. åligger det kommun att*

a) genom sina myndigheter lämna länsstyrelsen och civilförsvarschefen biträde i sådana frågor rörande civilförsvaret som hava samband med de särskilda myndigheternas verksamhetsområden, varvid kommun bland annat har att på därom

1 mom. *Det åligger kommunen att*

a) genom sina myndigheter lämna länsstyrelsen biträde i sådana frågor rörande kommunens civilförsvarsverksamhet som har samband med de särskilda myndigheternas verksamhetsområden, varvid kommunen bland annat har att på där-

⁸ Senaste lydelse 1984: 271.

Nuvarande lydelse

gjord framställning tillhandahålla tillgängliga, för *civilförsvaret* erforderliga byggnadsritningar, kartor och dylikt;

b) i enlighet med gällande organisationsplan inrätta och utrusta ledningscentraler och andra skyddade uppehållsplatser för *det allmänna civilförsvaret* samt vidtaga andra byggnadsanordningar ävensom reservanordningar som *äro* avsedda uteslutande för *brandförsvarets* försörjning med vatten så ock under civilförsvarsberedskap, i den omfattning civilförsvarsstyrelsen eller efter dennas *allmänna anvisningar* länsstyrelsen bestämmer, utföra ledningscentraler och andra skyddade uppehållsplatser samt vidtaga andra byggnadstekniska åtgärder avseende *det lokala civilförsvaret*, oaktat åtgärderna icke upptagits i organisationsplanen;

c) inrätta och utrusta skyddsrum som på grund av beslut enligt 27 § skall anordnas i befintlig anläggning eller byggnad utan samband med tillbyggnad eller på mark, som är avsedd för gata, torg, park eller annan allmän plats, ävensom vidtaga förberedelser som avses i 22 § *andra* stycket och, enligt vad regeringen eller myndighet som regeringen utser därom förordnar, under civilförsvarsberedskap iordningställa utrymmen som där avses till skyddsrum;

d) vårda och underhålla de under b) och c) omförmälda anordningarna;

e) i den omfattning som tillgängliga medel medger genom återkommande besikningar kontrollera att skyddsrummen i kommunen har en tillfredsställande skyddsförmåga och se till att fel och brister åtgärdas;

f) tillhandahålla lämpliga lokaler för *civilförsvarets* administration samt, i den mån skyldighet härutinnan icke åvilar ägare eller innehavare av anläggning eller byggnad, för förvaring av materiel och utrustning för *civilförsvaret* ävensom för utbildningsverksamheten inom ci-

Föreslagen lydelse

om gjord framställning tillhandahålla tillgängliga, för *civilförsvarsverksamheten* erforderliga byggnadsritningar, kartor och dylikt;

b) i enlighet med gällande organisationsplan inrätta och utrusta ledningscentraler och andra skyddade uppehållsplatser för *civilförsvarsorganisationen utom verkskyddet* samt vidtaga andra byggnadsanordningar ävensom reservanordningar som är avsedda uteslutande för *civilförsvarsverksamhetens* försörjning med vatten så ock under civilförsvarsberedskap, i den omfattning civilförsvarsstyrelsen eller efter dennas *beslut* länsstyrelsen bestämmer, utföra ledningscentraler och andra skyddade uppehållsplatser samt vidtaga andra byggnadstekniska åtgärder avseende *civilförsvarsverksamheten*, oaktat åtgärderna icke upptagits i organisationsplanen;

c) inrätta och utrusta skyddsrum som på grund av beslut enligt 27 § skall anordnas i befintlig anläggning eller byggnad utan samband med tillbyggnad eller på mark, som är avsedd för gata, torg, park eller annan allmän plats, ävensom vidtaga förberedelser som avses i 10 § *tredje* stycket och, enligt vad regeringen eller myndighet som regeringen utser därom förordnar, under civilförsvarsberedskap iordningställa utrymmen som där avses till skyddsrum;

f) tillhandahålla lämpliga lokaler för administration av *civilförsvarsverksamheten* samt, i den mån skyldighet härutinnan icke åvilar ägare eller innehavare av anläggning eller byggnad, för förvaring av materiel och utrustning för *civilförsvarsverksamheten* ävensom för utbild-

Nuvarande lydelse

vilförsvaret;

g) svara för avlöning och annan ersättning till personal, vars *tjänstgöring i civilförsvaret* enligt 20 § skall anses fullgjord i kommunal anställning;

h) under civilförvarsberedskap samt vid utbildning och övning, i den omfattning organisationsplanen anger, till *allmänna civilförsvarets* förfogande ställa kommunen tillhörig materiel och annan egendom; samt

i) å *trafikled eller annan allmän plats, där kommunen ansvarar för gatu- eller vägbelysning, vidtagna erforderliga anordningar för den vägledande belysning, som enligt organisationsplanen skall finnas där under mörkläggnings*.

2 mom. Därest åtgärd, som avses i 1 mom. b) och d), enligt organisationsplanen hänför sig till flera i *samma civilförvarsområde helt eller delvis ingående* kommuner, skall den kommun länsstyrelsen bestämmer vidtagna åtgärden och förskjuta kostnaderna därför.

I den mån kostnaderna icke täckas av statsmedel, skola kostnaderna eller, om dessa hava bestritts genom lån, amortering och ränta på lånet årligen fördelas mellan kommunerna i förhållande till det antal skatte-kronor och skatteören, som inom varje kommun eller del av kommun påförts de skattskyldiga vid nästföregående års taxering till allmän kommunalskatt. Påstår kommun, att särskilda skäl finnas för annan fördelningsgrund, såsom att vidtagen åtgärd kan antagas bli till särskilt gagn för viss kommun, eller uppkommer eljest tvist mellan kommunerna beträffande skyldigheten att bidra till kostnaderna, äger länsstyrelsen efter framställning förordna, hur fördelningen skall ske. Sådan framställning skall göras sist inom tre månader efter det kommun anmodats erlægga sin kostnadsandel eller, om framställningen göres av kommun, som förskjutit kostnaderna, efter utgången av det kalenderår, under vilket desamma förskjutits. Till den kommun, som förskjutit kostnaderna, hava övriga kommuner att i överensstämmelse med fördelning som nu sagts utgiva på dem belöpande andelar.

Vad i andra stycket stadgas skall äga motsvarande tillämpning beträffande sådan i 1 mom. g) avsedd kostnad som uppkommit under civilförvarsberedskap och hänför sig

Föreslagen lydelse

ning och övning av civilförvarsorganisationen ;

g) svara för avlöning och annan ersättning till personal, vars *civilförvarstjänstgöring* enligt 20 § skall anses fullgjord i kommunal anställning;

h) under civilförvarsberedskap samt vid utbildning och övning, i den omfattning organisationsplanen anger, till *civilförvarsorganisationens* förfogande ställa kommunen tillhörig materiel och annan egendom; samt

i) *förbereda utbyggnaden av skyddade utrymmen som avses i 57 § första stycket d) samt bistå fastighetsägaren med att förse anläggningen eller byggnaden med sådana utrymmen.*

2 mom. Därest åtgärd, som avses i 1 mom. b) och d), enligt organisationsplanen hänför sig till flera kommuner, skall den kommun länsstyrelsen bestämmer vidtagna åtgärden och förskjuta kostnaderna därför.

Vad i andra stycket stadgas skall äga motsvarande tillämpning beträffande sådan i 1 mom. g) avsedd kostnad som uppkommit under civilförvarsberedskap och hänför sig

Nuvarande lydelse

till ändamål, vilket angivits i organisationsplanen såsom gemensamt för flera kommuner, samt beträffande förlust i anledning av skada å kommun tillhörig materiel eller annan egendom, som jämlikt 1 mom. h) under civilförsvarsberedskap ställts till *civilförsvarets* förfogande för ändamål som nu sagts.

Föreslagen lydelse

till ändamål, vilket angivits i organisationsplanen såsom gemensamt för flera kommuner, samt beträffande förlust i anledning av skada å kommun tillhörig materiel eller annan egendom, som jämlikt 1 mom. h) under civilförsvarsberedskap ställts till *civilförsvarsorganisationens* förfogande för ändamål som nu sagts.

41 §

1 mom.⁹ I varje kommun *skola de kommunen med avseende å civilförsvaret ävilande uppgifterna* handhas av en civilförsvarsnämnd, om ej annat följer av andra stycket eller av sådant beslut som avses i 3 kap. 14 § kommunallagen (1977: 179).

Kommunfullmäktige äger uppdraga åt annan nämnd än civilförsvarsnämnden att upprätta *skyddsrumspan* och att lämna besked enligt 32 § och godkännande enligt 33 a §. *Har enligt 23 § överlämnats åt kommunen att antaga skyddsrumspan*, fattas *beslutet härom* av kommunfullmäktige.

Kommun får tillsätta särskild civilförsvarsnämnd eller uppdraga åt annan nämnd att vara civilförsvarsnämnd. Har så ej skett är kommunstyrelsen civilförsvarsnämnd. *Under civilförsvarsberedskap får regeringen förordna, att särskild civilförsvarsnämnd skall tillsättas.*

1 mom. I varje kommun *skall de förberedelser i fred för civilförsvarsverksamhet som ankommer på kommunen* handhas av en civilförsvarsnämnd, om ej annat följer av andra stycket eller av sådant beslut som avses i 3 kap. 14 § kommunallagen (1977: 179).

Kommunfullmäktige äger uppdraga åt annan nämnd än civilförsvarsnämnden att upprätta *de civilförsvarsplaner som avses i 10 b §* samt lämna besked enligt 32 § och godkännande enligt 33 a §. *Beslut om antagande av civilförsvarsplanerna* fattas av kommunfullmäktige.

Kommun får tillsätta särskild civilförsvarsnämnd eller uppdraga åt annan nämnd att vara civilförsvarsnämnd. Har så ej skett är kommunstyrelsen civilförsvarsnämnd.

41 a §

I varje kommun skall den ledning av civilförsvarsverksamheten som ankommer på kommunen under civilförsvarsberedskap utövas av kommunstyrelsen.

Under kommunstyrelsen leds civilförsvarsverksamheten av civilförsvarschefen.

Det ankommer på civilförsvarschefen att

⁹ Senaste lydelse 1983: 334.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1. vidta åtgärder för varning och räddning,
2. genomföra kommunstyrelsens beslut i fråga om befolkningsflyttningar,
3. utöva den ledning som kommunstyrelsen bestämmer,
4. bereda ärenden för beslut av kommunstyrelsen i fråga om civilförsvarsverksamheten,
5. samverka med andra myndigheter samt organisationer och företag som berörs av civilförsvarsverksamhet inom kommunen.

42 §¹⁰

För kostnad, som kommun fått vidkännas på grund av åtgärd enligt 40 § 1 mom. b), c) eller e) eller 54 § första stycket eller för vård och underhåll av de i 40 § 1 mom. c) nämnda anordningarna, äger kommunen erhålla ersättning av statsmedel, i den mån kostnaden kan anses skäligen. Vid ersättningsbestämmande skall hänsyn i skälig utsträckning tagas till det värde som åtgärden kan ha för anläggningens eller byggnadens användning i fred.

För kostnad, som kommun fått vidkännas på grund av åtgärd enligt 40 § 1 mom. b), c), e) eller i) eller 54 § första stycket eller för vård och underhåll av de i 40 § 1 mom. c) nämnda anordningarna, äger kommunen erhålla ersättning av statsmedel, i den mån kostnaden kan anses skälig. Vid ersättningsbestämmande skall hänsyn i skälig utsträckning tagas till det värde som åtgärden kan ha för anläggningens eller byggnadens användning i fred.

Innan medel finns tillgängliga för beräknad ersättning får skyldighet för kommun att vidtaga åtgärd enligt 40 § 1 mom. b) eller c) ej göras gällande mot kommunen.

Ersättningen bestäms och betalas ut av regeringen eller myndighet som regeringen utser.

Kommunen har rätt att erhålla förskott på ersättningen i enlighet med de närmare föreskrifter som regeringen meddelar.

44 §

Tillhandahåller kommun lokaler för civilförsvarets administration, för förvaring av materiel eller utrustning för civilförsvaret eller för annan civilförsvarsutbildning än sådan som avser det egna civilförsvarsområdets personal, skall skälig ersättning därför utgivas av statsmedel.

För kostnad som kommunen har fått vidkännas på grund av civilförsvarsverksamheten inom sitt område ävensom för kostnad som uppkommer på grund av planläggning i fred för civilförsvarsverksamheten har kommunen rätt till ersättning av statsmedel. Vad nu sagts gäller dock inte kostnad som avses i 20 §.

¹⁰ Senaste lydelse 1984: 271.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Ersättningen bestäms och betalas ut av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

45 §

Har kommunalt anställd personal, tillhörande *det allmänna civilförsvaret*, jämlikt 8 § tagits i anspråk för uppgifter som ej röra *det egna civilförvarsområdet*, äger kommunen av statsmedel erhålla skälig gottgörelse för avlöning och annan ersättning, som kommunen till följd av bestämmelserna i 20 § utgivit för tjänstgöringen.

Om under högsta civilförvarsberedskap materiel eller annan egendom, som kommun enligt gällande organisationsplan ställt till allmänna civilförsvarets förfogande, avsevärt skadats på grund av fientlig verksamhet eller ock under användning utom det egna civilförvarsområdet, äger kommunen erhålla skälig gottgörelse av statsmedel.

Gottgörelse enligt denna paragraf bestämmas av länsstyrelsen i det län, där den ersättningsberättigade kommunen är belägen.

Har kommunalt anställd personal, tillhörande *civilförvarsorganisationen*, jämlikt 8 § tagits i anspråk för uppgifter som ej rör *den egna kommunen*, äger kommunen av statsmedel erhålla skälig gottgörelse för avlöning och och annan ersättning, som kommunen till följd av bestämmelserna i 20 § utgivit för tjänstgöringen.

Ersättningen bestäms och betalas ut av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

54 §

Skall en ledningscentral eller annan skyddad uppehållsplats för *det allmänna civilförsvaret* enligt gällande organisationsplan anordnas i anläggning eller byggnad eller på mark, som äges eller nyttjas av annan än kommun, *må* länsstyrelsen medgiva honom att i stället för kommunen inrätta och utrusta uppehållsplatsen, därest det kan ske utan olägenhet för frågans ordnande. Anordnaren äger för sådant fall att enligt de allmänna föreskrifter regeringen meddelar av kommunen utfå den del av anläggningskostnaden, som överstiger skäligt fredsanvändningsvärde. Fördelningen av kostnaden i fall som här

Skall en ledningscentral eller annan skyddad uppehållsplats för *civilförvarsorganisationen* utom *verkskyddet* enligt gällande organisationsplan anordnas i anläggning eller byggnad eller på mark, som äges eller nyttjas av annan än kommun, *får* länsstyrelsen medgiva honom att i stället för kommunen inrätta och utrusta uppehållsplatsen, därest det kan ske utan olägenhet för frågans ordnande. Anordnaren äger för sådant fall att enligt de allmänna föreskrifter regeringen meddelar av kommunen utfå den del av anläggningskostnaden, som överstiger skäligt fredsanvändningsvärde. Fördelningen av kostnaden i

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

avses bestämmas av länsstyrelsen.

fall som här avses bestämmas av länsstyrelsen.

Skall åtgärd enligt 40 § 1 mom. c) vidtagas i sådan anläggning eller byggnad eller på sådan mark som äges eller nyttjas av annan än kommun, må länsstyrelsen medgiva honom att i stället för kommunen vidtaga åtgärden, därest det kan ske utan olägenhet för frågans ordnande. Den som vidtager åtgärden äger erhålla ersättning av statsmedel för skäligen kostnader.

57 §

Ägare av anläggning eller byggnad är pliktig

a) att vidtaga erforderliga anordningar för alarmering av dem som vistas i eller vid anläggningen eller byggnaden;

b) att vidtaga erforderliga anordningar för mörkläggningsanläggningen eller byggnaden;

c) att, om det finnes vara av särskild betydelse att anläggningen eller byggnaden maskeras, under civilförsvarsberedskap tåla eller vidtaga sådan härför erforderlig åtgärd, som anbefalles av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer;

d) att, enligt vad regeringen eller myndighet som regeringen utser därom förordnar, *förbereda och under civilförsvarsberedskap* förse anläggningen eller byggnaden med skyddat utrymme, *i vilket de som vistas i anläggningen eller byggnaden kunna beredas* skäligt skydd mot radioaktiv strålning, kemiska stridsmedel samt splitter och byggnadsras; samt

e) att, om skyddsrum finnes i anläggningen eller byggnaden, under civilförsvarsberedskap upplåta detta åt befolkningen enligt vad som föreskrives av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

Är anläggningen eller byggnaden helt eller delvis upplåten till annan, skall i fråga om skyldighet som anges under b) *och d)* ägaren vara ansvarig för anskaffning och tillpassning av materielen ävensom för anskaffning och uppsättning av anordningar för dess anbringande, medan innehavaren skall svara för materielens anbringande och övriga åtgärder för dess användning. Vad under c) eller e) stadgas skall gälla jämväl innehavare.

d) att, enligt vad regeringen eller myndighet som regeringen utser därom förordnar, förse anläggningen eller byggnaden med skyddat utrymme, *som skall ge* skäligt skydd mot radioaktiv strålning, kemiska stridsmedel samt splitter och byggnadsras; samt

e) att, om skyddsrum finnes *eller skyddat utrymme* i anläggningen eller byggnaden, under civilförsvarsberedskap upplåta detta åt befolkningen enligt vad som föreskrives av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

Är anläggningen eller byggnaden helt eller delvis upplåten till annan, skall i fråga om skyldighet som anges under b) ägaren vara ansvarig för anskaffning och tillpassning av materielen ävensom för anskaffning och uppsättning av anordningar för dess anbringande, medan innehavaren skall svara för materielens anbringande och övriga åtgärder för dess användning. Vad under c) eller e) stadgas skall gälla jämväl innehavare.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

För åtgärd enligt d) har ägaren rätt till ersättning av statsmedel för skäligen kostnader. Ersättningen bestäms och betalas ut av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

58 §

Har byggnad, som användes eller lämpligen kan användas för bostadsändamål, skadats genom fientlig verksamhet, är byggnadens ägare eller innehavare under högsta civilförsvarsberedskap pliktig att följa de föreskrifter i fråga om byggnadens iordningställande, som meddelas av länsstyrelsen eller civilförsvarschefen. *Ej må dock någon åläggas att ombesörja åtgärd, som skulle medföra oskäligen kostnad eller väsentlig olägenhet för honom.*

Har byggnad, som användes eller lämpligen kan användas för bostadsändamål, skadats genom fientlig verksamhet, är byggnadens ägare eller innehavare under högsta civilförsvarsberedskap pliktig att följa de föreskrifter i fråga om byggnadens iordningställande, som meddelas av länsstyrelsen eller kommunen. *Ingen får dock åläggas att ombesörja åtgärd, som skulle medföra oskäligen kostnad eller väsentlig olägenhet för honom.*

59 §

Har beslut meddelats om utrymning av visst område, åligger det envar, som omfattas av beslutet, att följa de särskilda föreskrifter, som utfärdas i anledning härav.

Har beslut meddelats om utrymning av *eller omflyttning inom* visst område, åligger det envar, som omfattas av beslutet, att följa de särskilda föreskrifter, som utfärdas i anledning härav.

Den som inom området driver sjukhus, barnhem, ålderdomshem eller annan vårdsanstalt är skyldig att utan ersättning tillhandahålla civilförsvarsmyndighet utrustning, som efter utrymningen icke erfordras för anstaltens verksamhet inom området, för förläggning, i vilken personer från anstalten skola inkvarteras.

Om skyldighet att upplåta bostad för inkvartering föreskrivs i lagen (1964:64) om skyldighet att upplåta inkvarteringsbostad i krig m.m.

65 §¹¹

Civilförsvarsmyndigheten får besikta en anläggning eller byggnad för att ta reda på vilka åtgärder som har vidtagits eller bör vidtas där till skydd mot skada av fientlig verksamhet eller för att se om anlägg-

Civilförsvarsmyndigheten får besikta en anläggning eller byggnad för att ta reda på vilka åtgärder som har vidtagits eller bör vidtas där till skydd mot skada av fientlig verksamhet eller för att se om anlägg-

¹¹ Senaste lydelse 1984: 273.

Nuvarande lydelse

ningen eller byggnaden lämpligen kan användas för *civilförsvaret*.

Kommunen får besikta en anläggning eller byggnad för att ta reda på om skyddsrum bör anordnas eller förberedas inom anläggningen eller byggnaden eller för att kunna kontrollera skyddsrummen enligt 40 § 1 mom. e).

Föreslagen lydelse

ningen eller byggnaden lämpligen kan användas för *civilförsvarsverksamheten*.

Kommunen får besikta en anläggning eller byggnad för att ta reda på om skyddsrum *eller skyddade utrymmen* bör anordnas eller förberedas inom anläggningen eller byggnaden eller för att kunna kontrollera skyddsrummen enligt 40 § 1 mom. e).

66 §

Det åligger envar att vid förfrågan av vederbörlig myndighet lämna upplysning, huruvida och till vilken myckenhet han innehar egendom som kan komma att erfordras för *civilförsvaret* eller bli föremål för åtgärd enligt denna lag.

Vägrar någon att lämna begärd upplysning eller finnes skäligen anledning misstänka att han söker vilseleda myndighet rörande förhållanden, om vilka upplysning begärts, *må* under civilförsvarsberedskap hans kontor, lagerlokal eller annan lägenhet, varöver han förfogar, undersökas och hans handelsböcker och affärshandlingar granskas. Vid sådan undersökning skall vad i 28 kap. rättegångsbalken är stadgat om husrannsakan gälla i tillämpliga delar, varvid länsstyrelsen eller *civilförsvarschefen* skall utöva den befogenhet, som vid husrannsakan tillkommer undersökningsledaren, åklagaren eller rätten.

Det åligger envar att vid förfrågan av vederbörlig myndighet lämna upplysning, huruvida och till vilken myckenhet han innehar egendom som kan komma att erfordras för *civilförsvarsverksamheten* eller bli föremål för åtgärd enligt denna lag.

Vägrar någon att lämna begärd upplysning eller finnes skäligen anledning misstänka att han söker vilseleda myndighet rörande förhållanden, om vilka upplysning begärts, *får* under civilförsvarsberedskap hans kontor, lagerlokal eller annan lägenhet, varöver han förfogar, undersökas och hans handelsböcker och affärshandlingar granskas. Vid sådan undersökning skall vad i 28 kap. rättegångsbalken är stadgat om husrannsakan gälla i tillämpliga delar, varvid länsstyrelsen eller *kommunen* skall utöva den befogenhet, som vid husrannsakan tillkommer undersökningsledaren, åklagaren eller rätten.

68 §¹²

Civilförsvarschef och *länsstyrelse äga* under civilförsvarsberedskap genom förfogande som avses i 5 § första stycket 1 och 2 förfogandelagen (1978:262) taga i anspråk markområden, byggnader, utrym-

Kommunen och *länsstyrelsen får* under civilförsvarsberedskap genom förfogande som avses i 5 § första stycket 1 och 2 förfogandelagen (1978:262) taga i anspråk markområden, byggnader, utrymmen,

¹² Senaste lydelse 1978: 263.

Nuvarande lydelse

men, livsmedel, transportmedel, utrustningspersedlar, materiel och annan egendom, som innehaves av annan än staten, därest det finnes erforderligt för att *statlig civilförsvarsupplyft* skall kunna fullgöras och överenskommelse om egendomens avstående ej kan träffas tillräckligt skyndsamt. *Civilförsvarschef* och *länsstyrelse* äga härvid endast taga i anspråk sådan egendom, som finnes inom deras verksamhetsområde. Om särskilda skäl föreligga, får dock *länsstyrelse* eller, efter länsstyrelsens medgivande, *civilförsvarschef* taga i anspråk motordrivna fordon, släpfordon och motorredskap utom området, om de enligt vad därom föreskrives *ha* uttagits för *civilförsvarets* behov.

Ianspråktagande enligt första stycket av byggnad eller del därav för inkvartering av vårdbehövande i särskild förläggning ävensom ianspråktagande av utrustning, som erfordras för sådan förläggning, må bestå intill två veckor från det att driften av förläggningen upphört att vara en civilförsvarsupplyft.

I den mån det provas nödigt för fullgörande av kommuns skyldigheter enligt 40 § 1 mom. b) och c) att egendom tages i anspråk för kommuns räkning, skall vad i första stycket sägs äga motsvarande tillämpning såvitt gäller egendom, som finnes inom kommunen. Vad sålunda stadgats skall i fråga om utförande av byggnadsanordning gälla jämväl under tid, då civilförsvarsberedskap icke råder; förfoganderätten må härvid dock endast utövas av länsstyrelsen.

Föreslagen lydelse

livsmedel, transportmedel, utrustningspersedlar, materiel och annan egendom, som innehaves av annan än staten, därest det finnes erforderligt för att *civilförsvarsverksamheten* skall kunna fullgöras och överenskommelse om egendomens avstående ej kan träffas tillräckligt skyndsamt. *Kommunen* och *länsstyrelsen* får härvid endast taga i anspråk sådan egendom, som finnes inom deras verksamhetsområde. Om särskilda skäl föreligga, får dock *länsstyrelsen* eller, efter länsstyrelsens medgivande, *kommunen* taga i anspråk motordrivna fordon, släpfordon och motorredskap utom området, om de enligt vad därom föreskrives *har* uttagits för *civilförsvarsorganisationens* behov.

I den mån det provas nödigt för fullgörande av kommuns skyldigheter enligt 40 § 1 mom. b), c) och i) att egendom tages i anspråk för kommuns räkning, skall vad i första stycket sägs äga motsvarande tillämpning såvitt gäller egendom, som finnes inom kommunen. Vad sålunda stadgats skall i fråga om utförande av byggnadsanordning gälla jämväl under tid, då civilförsvarsberedskap icke råder; förfoganderätten får härvid dock endast utövas av länsstyrelsen.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

73 §¹³

Har under tid, då civilförsvarsberedskap icke råder, egendom tagits i anspråk jämlikt 68 § tredje stycket andra meningen eller har i anslutning härtill åtgärd vidtagits jämlikt 12 § förfogandelagen (1978:262), bestämmes ersättning med tillämpning av expropriationslagen (1972:719).

Ersättning gäldas, om egendomen tagits i anspråk för kommuns räkning, av kommunen och eljest av staten. *Vid fortsatt ianspråktagande enligt 68 § andra stycket gäldas ersättningen av staten.*

Har under tid, då civilförsvarsberedskap icke råder, egendom tagits i anspråk jämlikt 68 § andra stycket andra meningen eller har i anslutning härtill åtgärd vidtagits jämlikt 12 § förfogandelagen (1978:262), bestämmes ersättning med tillämpning av expropriationslagen (1972:719).

Ersättning gäldas, om egendomen tagits i anspråk för kommuns räkning, av kommunen och eljest av staten.

77 §¹⁴

Uteblir någon utan anmält laga förfall från *tjänstgöring i civilförsvaret*, som jämlikt denna lag åvilar honom och vartill han blivit kallad i vederbörlig ordning, eller avviker någon olovligen därifrån, *må* han på framställning av länsstyrelsen eller *civilförsvarschefen* omedelbart hämtas på egen bekostnad genom polismyndighetens försorg. Detsamma skall gälla om civil försvarspliktig utan anmält laga förfall underlåter att efterkomma jämlikt 18 § utfärdad kallelse till personlig inställelse.

Uteblir någon utan anmält laga förfall från *civilförsvarstjänstgöring*, som jämlikt denna lag åvilar honom och vartill han blivit kallad i vederbörlig ordning, eller avviker någon olovligen därifrån, *får* han på framställning av länsstyrelsen eller *kommunen* omedelbart hämtas på egen bekostnad genom polismyndighetens försorg. Detsamma skall gälla om civilförsvarspliktig utan anmält laga förfall underlåter att efterkomma jämlikt 18 § utfärdad kallelse till personlig inställelse.

78 §

Är någon jämlikt 15 § eller bestämmelse i 4, 6 eller 7 kap. eller föreskrift, som meddelats med stöd av dylik bestämmelse, eller jämlikt 80 § andra stycket skyldig att fullgöra något och underlåter han det, äger länsstyrelsen förelägga honom lämpligt vite. Länsstyrelsen *må* ock i sådant fall lämna erforderlig handräckning eller ombesörja föreskriven åtgärd samt uttaga kostnaden

Är någon jämlikt 15 § eller bestämmelse i 2 a, 4, 6 eller 7 kap. eller föreskrift, som meddelats med stöd av dylik bestämmelse, eller jämlikt 80 § andra stycket skyldig att fullgöra något och underlåter han det, äger länsstyrelsen eller *kommunen om denna har beslutat om nämnda skyldighet* förelägga honom lämpligt vite. Länsstyrelsen *får* också i sådant fall lämna erforder-

¹³ Senaste lydelse 1978: 263.

¹⁴ Senaste lydelse 1977: 111.

Nuvarande lydelse

härför av den försumlige, i den mån han icke på grund av stadgande i denna lag är berättigad till ersättning för kostnaden.

Föreslagen lydelse

derlig handräckning eller ombesörja föreskriven åtgärd samt uttaga kostnaden härför av den försumlige, i den mån han icke på grund av stadgande i denna lag är berättigad till ersättning för kostnaden.

81 §

Till böter eller fängelse i högst ett år eller, om brottet begåtts under högsta civilförvarsberedskap och är att anse som grovt, till fängelse i högst två år dömes

1. den som är civilförvarspliktig eller eljest inskriven i *civilförsvaret* och som, i avsikt att undandraga sig sina skyldigheter, underlåter att efter vederbörlig kallelse inställa sig till *tjänstgöring i civilförsvaret* eller eljest olovligen undanhåller sig *därifrån*;

2. den som under *tjänstgöring i civilförsvaret* vägrar att åtlyda vad vederbörande befäl under tjänsten befallt honom rörande denna eller som eljest under *tjänstgöring i civilförsvaret* uppsåtligen eller av oakt-samhet, som ej är ringa, åsidosätter vad som åligger honom enligt reglemen-ten, instruktioner eller andra allmänna bestämmelser eller sär-skilda föreskrifter;

3. den som uppsåtligen lämnar oriktig uppgift om förhållande, varom han enligt 15 § eller 47 § första stycket e) är pliktig att lämna upplysning;

4. den som i strid mot *föreskriften i 19 §* eller särskilt meddelat bortflyttningsförbud lämnar sin vistelseort *ävensom den* som över-träder särskilt meddelat inflytt-ningsförbud;

5. den som uppenbart vanvårdar materiel, utrustning eller annan egen-dom, som han mottagit av civilförvarsmyndighet för förvaring;

6. den som utan skälig anledning vägrar att låta civilförvarsmyndighet eller kommun besiktiga anläggning eller byggnad efter vad i 65 § sägs;

7. den som vid förfrågan jämlikt 66 § vägrar att lämna upplysning eller som vid sådan förfrågan eller i samband med undersökning eller gransk-ning som avses i nämnda paragraf söker vilseleda myndighet rörande förhållande, som avses i samma paragrafs första stycke;

8. den som med vetskap om att civilförvarsmyndighet jämlikt 8 kap.

1. den som är civilförvarspliktig eller eljest inskriven i *civilförvars-organisationen* och som, i avsikt att undandraga sig sina skyldigheter, underlåter att efter vederbörlig kal-lelse inställa sig till *civilför-svarstjänstgöring* eller eljest olovli-gen undanhåller sig *från tjänstgö-ring*;

2. den som under *civilförvars-tjänstgöring* vägrar att åtlyda vad vederbörande befäl under tjänsten befallt honom rörande denna eller som eljest under *civilförsvartjänst-göring* uppsåtligen eller av oakt-samhet, som ej är ringa, åsidosätter vad som åligger honom enligt regle-menten, instruktioner eller andra allmänna bestämmelser eller sär-skilda föreskrifter;

4. den som i strid mot särskilt meddelat bortflyttningsförbud läm-nar sin vistelseort *eller* som över-träder särskilt meddelat inflytt-ningsförbud;

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

beslutat taga i anspråk egendom, som innehaves av honom, vägrar eller försummar att behörigen eller i rätt tid tillhandahålla myndigheten egendomen eller genom att avhända sig egendomen eller på annat sätt omöjliggöra egendomens tagande i anspråk; samt

9. den som eljest åsidosätter föreskrift, som meddelats med stöd av bemyndigande i denna lag, eller föreläggande eller liknande beslut, som meddelats enligt lagen eller enligt föreskrift som nyss sades, dock ej om därmed avses åliggande, för vars fullgörande vite kan föreläggas enligt 78 §.

Har någon övertygats om gärning, som enligt denna paragraf är belagd med straff, må rätten, i den mån det finnes skäligt, förklara egendom, som undanhållits genom gärningen, förverkad. I stället för egendomen kan dess värde förklaras förverkat.

83 §¹⁵

Över beslut av *civilförsvarschef* eller polismyndighet i ärende, som avses i denna lag, *må* besvär anföras hos länsstyrelsen, om ej annat följer av 69 §. *Talan mot kommunal myndighets beslut enligt 27 och 32 §§ föres hos länsstyrelsen genom besvär.*

Mot länsstyrelses beslut om kostnadsfördelning enligt 49 eller 54 §, om ersättning enligt 53, 55 a eller 56 § eller om föreläggande av vite vid underlåtenhet att fullgöra skyldighet enligt 15 § föres talan hos kammarrätten genom besvär. I samma ordning föres talan mot beslut, som länsstyrelse enligt denna lag eller med stöd därav utfärdade bestämmelser i särskilt fall meddelat om föreläggande, föreskrift, tillstånd eller godkännande i vad angår inrättande, utrustning, vård eller underhåll av eller andra åtgärder i fråga om skyddsrum, dock ej beslut enligt 31 §.

I övrigt föres talan mot länsstyrelses beslut enligt denna lag hos regeringen genom besvär, om ej annat följer av 69 §. Detsamma gäller i fråga om talan mot civilförsvarsstyrelsens beslut enligt lagen.

Talan *må* icke föras mot beslut, som meddelats enligt 19, 33 a, 34, 35, 37 eller 58 §.

Över beslut av *kommun* eller polismyndighet i ärende, som avses i denna lag, *får* besvär anföras hos länsstyrelsen, om ej annat följer av 69 §.

Mot länsstyrelses beslut om kostnadsfördelning enligt 54 §, om ersättning enligt 53, 55 a eller 56 § eller om föreläggande av vite vid underlåtenhet att fullgöra skyldighet enligt 15 § föres talan hos kammarrätten genom besvär. I samma ordning föres talan mot beslut, som länsstyrelse enligt denna lag eller med stöd därav utfärdade bestämmelser i särskilt fall meddelat om föreläggande, föreskrift, tillstånd eller godkännande i vad angår inrättande, utrustning, vård eller underhåll av eller andra åtgärder i fråga om skyddsrum, dock ej beslut enligt 31 §.

Talan *får* icke föras mot beslut, som meddelats enligt 33 a, 34, 35, 37 eller 58 §.

Under högsta civilförsvarsberedskap så ock eljest när särskilda skäl äro

¹⁵ Senaste lydelse 1984: 271.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

därtill må myndighet, som meddelat beslut enligt denna lag, förordna att beslutet omedelbart skall lända till efterrättelse.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985.

Äldre bestämmelser skall dock alltså tillämpas till och med utgången av december 1986.

Utan hinder av att de äldre bestämmelserna fortfarande gäller skall dock, med tillämpning av de nya bestämmelserna, den planläggning som anges i 2 a kap. genomföras så att planerna är upprättade den 31 december 1986.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1964: 63) om kommunal beredskap

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1964: 63) om kommunal beredskap¹

dels att 3 § skall upphöra att gälla,

dels att i 2 § ordet "civilförsvarets" skall bytas ut mot "civilförsvorsorganisationens",

dels att 6, 7, 14 och 16 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

6 §

Det åligger kommun och landstingskommun att redan i fredstid vidtaga de förberedelser som erfordras för att kommunen eller landstingskommunen skall kunna såväl fullgöra sina uppgifter enligt 1, 2 och 4 §§ samt 5 § första stycket denna lag som upprätthålla eller utöva annan för totalförsvaret viktig verksamhet, vilken åligger kommunen eller landstingskommunen enligt särskild lag eller författning eller eljest bedrivs av kommunen eller landstingskommunen.

I den mån det inte följer av särskilda bestämmelser åligger det kommun och landstingskommun att redan i fredstid vidtaga de förberedelser som erfordras för att kommunen eller landstingskommunen skall kunna såväl fullgöra sina uppgifter enligt 1, 2 och 4 §§ samt 5 § första stycket denna lag som upprätthålla eller utöva annan för totalförsvaret viktig verksamhet, vilken åligger kommunen eller landstingskommunen enligt särskild lag eller författning eller eljest bedrivs av kommunen eller landstingskommunen.

Kommun eller landstingskommun, som ombesörjer distribution av gas, värme, vatten eller elektricitet eller ombesörjer renhållning eller ansvarar för samfärdsleder, kommunikationer eller avlopp eller som utövar annan därmed jämförlig verksamhet, skall även vidtaga förberedelser för att verksamheten i erforderlig omfattning skall kunna återupptagas efter krigsskador.

¹ Lagen omtryckt 1977: 417.

Nuvarande lydelse

Efter länsstyrelsens förordnande *äro* kommun och landstingskommun skyldiga att vidtaga reservanordningar för gas-, vatten- och elektricitetsförsörjningen samt de särskilda anordningar eller förberedelser för vattenförsörjningen och den allmänna hälsovården som behövs med hänsyn till planlagd inkvartering i kommunen eller landstingskommunen. I fråga om kommuns skyldighet att vidta reservanordningar som *äro* avsedda uteslutande för *brandförsvarets* försörjning med vatten gäller dock 40 § 1 mom. b) civilförsvarslagen (1960: 74).

Föreslagen lydelse

Efter länsstyrelsens förordnande *är* kommun och landstingskommun skyldiga att vidtaga reservanordningar för gas-, vatten- och elektricitetsförsörjningen samt de särskilda anordningar eller förberedelser för vattenförsörjningen och den allmänna hälsovården som behövs med hänsyn till planlagd inkvartering i kommunen eller landstingskommunen. I fråga om kommuns skyldighet att vidta reservanordningar som *är* avsedda uteslutande för *civilförsvarsverksamhetens* försörjning med vatten gäller dock 40 § 1 mom. b) civilförsvarslagen (1960: 74).

Såvitt avser förberedelser enligt andra stycket skola förberedelserna ske under beaktande av den risk för krigsskador, för vilken verksamheten kan antagas vara utsatt.

7 §²

Finner länsstyrelsen det erforderligt med hänsyn till beredskapsuppgifternas omfattning eller betydelse i viss kommun eller landstingskommun, att dennas förberedelser redovisas i särskild plan, skall kommunen eller landstingskommunen efter länsstyrelsens förordnande upprätta och anta sådan plan. Vid planläggningen skall kommunen eller landstingskommunen samråda med länsstyrelsen. När planen har antagits, skall den insändas till länsstyrelsen.

Finner länsstyrelsen det erforderligt med hänsyn till beredskapsuppgifternas omfattning eller betydelse i viss kommun eller landstingskommun, att dennas förberedelser redovisas i särskild plan, skall kommunen eller landstingskommunen efter länsstyrelsens förordnande upprätta och anta sådan plan. Vid planläggningen skall kommunen eller landstingskommunen samråda med länsstyrelsen. *Om samordning av planläggningen med den kommunala civilförsvarsplanläggningen finns föreskrifter i 10 b § tredje stycket civilförsvarslagen (1960: 74).* När planen har antagits, skall den insändas till länsstyrelsen.

Länsstyrelsen får förordna om revision av kommunala och landstingskommunala beredskapsplaner, när det påkallas av ändrade förhållanden. Om länsstyrelsen har förordnat om revision av plan, gäller föreskrifterna i första stycket.

² Senaste lydelse 1981: 166.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §

Inom varje län åligger det länsstyrelsen att följa tillämpningen av denna lag. Länsstyrelsen skall därvid tillse att såväl förberedelsarbetet som själva verksamheten bedrivs på ett ändamålsenligt sätt samt samordnas med annan beredskapsplanläggning och försvarsverksamhet.

Under beredskapstillstånd äger länsstyrelsen, om det anses oundgängligt för samordning av försvarsansträngningarna, meddela kommun och landstingskommun förskrift i avseende å verksamhetens bedrivande och inriktning.

När materiel eller personal som är avsedd för kommuns tekniska verksamhet oundgängligen behövs i civilförsvarets räddningsarbete, äger civilförsvarschefen under beredskapstillstånd meddela föreskrifter om inriktningen av kommunens nämnda verksamhet. Detta gäller dock ej i den mån länsstyrelsen enligt andra stycket meddelat förskrift om samma verksamhet.

16 §³

Har kommun efter förordnande av länsstyrelsen enligt 7 § upprättat särskild plan, har kommunen rätt till statsbidrag med 90 procent eller den större del av planläggningskostnadens belopp som regeringen medger. Planläggningskostnaden skall beräknas efter grunder som regeringen fastställer. Om kommunen gör framställning därom till länsstyrelsen inom två månader från den dag då kommunen fick del av förordnandet om planläggning, skall statsbidraget dock beräknas efter de redovisade planläggningskostnaderna, i den mån dessa kan anses skäligen. Kommun har ej rätt till statsbidrag för revision av beredskapsplan.

Vad i första stycket sägs om kommun tillämpas också i fråga om landstingskommun.

Har kommun efter förordnande av länsstyrelsen enligt 7 § upprättat särskild plan, har kommunen rätt till ersättning av statsmedel, om inte annat följer av tredje stycket.

Till landstingskommun som har upprättat särskild plan enligt 7 § lämnas ersättning av statsmedel med 90 procent av planläggningskostnaden eller den större del som regeringen medger. Planläggningskostnaden skall beräknas efter grunder som regeringen fastställer.

³ Senaste lydelse 1981: 166.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Efter framställning till länsstyrelsen inom två månader från den dag då landstingskommunen fick del av förordnandet om planläggning beräknas dock ersättningen efter de redovisade planläggningskostnaderna, i den mån kostnaderna kan anses skäliga. För revision av planen lämnas ingen ersättning.

Vad i andra stycket sägs om landstingskommun tillämpas också på sådana kommuner, som inte tillhör någon landstingskommun, i fråga om planläggningskostnader för hälso- och sjukvården samt annan verksamhet som normalt ombesörjs av landstingskommunen.

Ersättningen bestäms och betalas ut av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Denna lag träder i kraft 1 januari 1985.

Äldre bestämmelser skall dock alltjämt tillämpas till och med utgången av december 1986.

Utan hinder av att de äldre bestämmelserna fortfarande gäller skall dock de nya bestämmelserna tillämpas på den planläggning som görs för att kommunerna skall kunna samordna den kommunala beredskapsplanläggningen med de planer som anges i 2 a kap. civilförsvarslagen (1960: 74).

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1984-09-27

Närvarande: f.d. justitierådet Hult, regeringsrådet Björne, justitierådet Gregow.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 28 juni 1984 har regeringen på hemställan av statsrådet Thunborg beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74) och
2. lag om ändring i lagen (1964: 63) om kommunal beredskap.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Björn Jansson.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Förslaget till lag om ändring i civilförsvarslagen

1 §

I paragrafen har tagits upp bestämmelser, förutom om det ämne som regleras i lagen, om civilförsvarsverksamhetens syfte och omfattning. I andra stycket anges att civilförsvarsverksamheten har till syfte att skydda och rädda civilbefolkningens liv och egendom vid väpnade angrepp mot riket utifrån. När det gäller egendom torde emellertid verksamheten syfta till att bevara inte endast enskildas egendom utan även egendom som tillhör det allmänna. Militär egendom synes dock skola undantas. Mot bakgrund härav förordar lagrådet att nämnda stycke får följande lydelse: "Civilförsvarsverksamheten har till syfte att vid väpnade angrepp mot riket utifrån skydda och rädda civilbefolkningens liv samt enskild och civil allmän egendom."

4 a §

Denna paragraf, som i första stycket reglerar länsstyrelsens ledning av civilförsvarsverksamheten i länet, innehåller i andra stycket en bestämmelse, som anger att regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, länsstyrelserna får meddela kommunerna de föreskrifter om civilförsvarsverksamhetens inriktning och bedrivande som behövs för samordningen av försvarsansträngningarna under civilförsvarsberedskap.

Denna befogenhet att meddela föreskrifter för kommunerna är enligt förslaget inte beroende av någon särskild förutsättning. Den föreslagna lydelsen medger sålunda att sådana föreskrifter, med avseende på tid då civilförsvarsberedskap råder, meddelas även under normala förhållanden i

fredstid. Ett sådant utnyttjande av befogenheten torde dock inte vara åsyftat. Befogenheten synes vara avsedd att användas, förutom då civilförsvarsberedskap råder, under andra onormala förhållanden. Detta bör lämpligen komma till uttryck i bestämmelsen, vilket förslagsvis kan ske genom att mellan ordet "får" och ordet "meddela" skjuts in ",om särskilda förhållanden påkallar det,".

Sägda bestämmelse har som nämnts tagits upp i den paragraf som i övrigt behandlar länsstyrelsens ledningsuppgifter, medan kommunernas uppgifter på området regleras i de närmast följande två paragraferna. Lagrådet förordar att bestämmelsen om befogenhet att meddela föreskrifter för kommunerna placeras som ett andra stycke i 6 §.

10 b §

I denna paragraf meddelas vissa allmänna bestämmelser angående de planer som det skall åligga kommunerna att upprätta och anta. I paragrafens fjärde stycke föreskrivs att kommunerna skall se över planerna minst vart tredje år samt – i en andra mening – att om de förhållanden som legat till grund för en plan har ändrats väsentligt, kommunen skall revidera planen.

Förhållandet mellan de båda bestämmelserna framgår inte klart av den föreslagna lydelsen. Även om en ändring av de förhållanden som legat till grund för en plan inte är väsentlig, skall planen uppenbarligen ändras i behövlig omfattning. Den avsedda innebörden torde vidare vara att när väsentligt ändrade förhållanden föreligger, en helt eller delvis ändrad plan skall upprättas och antas på samma sätt som gäller i fråga om en ny plan. Det nu sagda bör komma till tydligare uttryck i lagtexten, förslagsvis genom följande lydelse: "Kommunen skall minst vart tredje år se över planerna och företa därav föranledda ändringar. Om de förhållanden som legat till grund för en plan har ändrats väsentligt, skall kommunen upprätta och anta ändrad plan."

36 §

I andra stycket föreslås vissa bestämmelser rörande den situationen att utrymning sker från en kommun och inkvartering av befolkningen i någon annan kommun. Där anges att den kommun varifrån utrymning sker är skyldig att lämna bistånd åt den kommun där befolkningen inkvarteras i större omfattning samt att, om kommunerna inte enas om biståndet, länsstyrelsen får förordna om detta. Det kan emellertid förekomma att berörda kommuner är belägna i olika län. Även denna situation synes böra beaktas i paragrafen, varvid befogenheten att besluta om biståndet lämpligen kan tillkomma länsstyrelsen i det län där den kommun varifrån utrymning skett är belägen. Med hänsyn härtill och med ett par andra, mindre jämkningar kan andra stycket förslagsvis ges följande lydelse: "En kommun, varifrån utrymning har skett, är skyldig att lämna bistånd åt annan kommun där

befolkningen har inkvarterats i större omfattning. Enas ej kommunerna om biståndet, skall länsstyrelsen i det län där förstnämnda kommun är belägen förordna om detta.”

41 § 1 mom.

Detta moment innehåller föreskrifter angående civilförsvarsnämnd. I första stycket anges att i varje kommun skall de förberedelser i fred för civilförsvarsverksamhet som ankommer på kommunen handhas av en civilförsvarsnämnd, om inte annat följer av andra stycket eller av beslut av visst slag. Den föreslagna lydelsen ger närmast intryck av att kommuns åtgärder för att förbereda den verksamhet som äger rum under civilförsvarsberedskap inte skulle innebära civilförsvarsverksamhet. Av 1 § tredje stycket 10 i förslaget framgår emellertid att sådana förberedande åtgärder utgör civilförsvarsverksamhet i civilförsvarslagens mening. Med hänsyn härtill förordar lagrådet att förevarande bestämmelses lydelse jämkas, förslagsvis enligt följande: ”I varje kommun skall den planläggning och de andra förberedelser som enligt denna lag ankommer på kommunen handhas ---.”

44 och 45 §§

I 42, 44 och 45 §§ regleras kommunernas rätt till ersättning av staten för sin befattning med civilförsvarsverksamheten. Medan 42 § behandlar kommuns kostnad för vissa särskilda åtgärder, innehåller 44 § en mera generell regel om rätt till ersättning. I första stycket av sistnämnda paragraf i förslaget föreskrivs sålunda, att kommunen har rätt till ersättning av statsmedel för kostnad som kommunen har fått vidkännas på grund av civilförsvarsverksamheten inom sitt område ävensom för kostnad som uppkommer på grund av planläggning i fred för civilförsvarsverksamheten. I en andra mening i samma stycke tilläggs att det sagda dock inte gäller kostnad som avses i 20 §.

Av motiven framgår att tanken är att kommunerna skall ha rätt till ersättning för kostnader för sin befattning med civilförsvarsverksamheten inte bara såvitt avser åtgärder under civilförsvarsberedskap utan även beträffande förberedande åtgärder i fredstid. Till sådana förberedelser hör i första hand kommunens planläggning. Som tidigare nämnts utgör emellertid förberedande åtgärder civilförsvarsverksamhet i civilförsvarslagens mening. Planläggning behöver därför inte nämnas särskilt i 44 § vid sidan av civilförsvarsverksamheten. Om det av pedagogiska skäl anses nödvändigt att planläggning kommer till direkt uttryck i lagtexten, måste lydelsen jämkas. Lagrådet förordar emellertid att orden ”ävensom för kostnad som uppkommer på grund av planläggning i fred för civilförsvarsverksamheten” får utgå. Det framgår ändå tillräckligt tydligt att även kostnader för bl.a. sådan planläggning omfattas.

När det gäller andra meningens i första stycket av 44 § bör hänvisningen

till 20 § lämpligen bytas ut mot en hänvisning till 40 § 1 mom. g). Härjämte bör, i enlighet med vad som uppenbarligen är förslaget's innebörd, uttryckligt undantag göras även för kostnad som avses i 42 §.

I 45 § bör på motsvarande sätt hänvisningen till 20 § ersättas av en hänvisning till 40 § 1 mom. g).

Övergångsbestämmelserna

Det remitterade förslaget innebär ändringar i första hand beträffande civilförsvarsorganisationen men även i fråga om bestämmelser som rör själva civilförsvarsverksamheten. Övergången till den nya organisationen, främst bestående i att kommunerna övertar ledningen av civilförsvarsverksamheten på lokal nivå, kräver att vissa förberedelser har skett, nämligen att föreskrivna planer blivit upprättade och antagna. Mot bakgrund härav är tanken i förslaget att den nya regleringen skall börja tillämpas den 1 januari 1987, dock att de föreslagna bestämmelserna om upprättande och antagande av planer och därmed sammanhängande föreskrifter om rätt till ersättning av staten skall lända till efterrättelse redan från den 1 januari 1985; under 1985 och 1986 skall alltså de nuvarande bestämmelserna gälla såsom hitintills.

Den sålunda avsedda ordningen har i förslaget uttryckts på så sätt att det anges dels att den nya lagen träder i kraft den 1 januari 1985 dels att äldre bestämmelser dock alljämt skall tillämpas till och med utgången av december 1986, varjämte det föreskrivs att utan hinder av att de äldre bestämmelserna fortfarande gäller den planläggning som anges i 2 a kap. dock skall, med tillämpning av de nya bestämmelserna, genomföras så att planerna är upprättade den 31 december 1986. Denna reglering av övergångsfrågorna kan emellertid enligt lagrådets mening inte anses på ett lämpligt sätt ge uttryck för vad som åsyftas. Även om liknande konstruktion använts vid tidigare lagändring på området, förordar lagrådet att övergångsbestämmelserna ändras och ges följande lydelse:

”Denna lag träder i kraft den 1 januari 1987.

Med tillämpning av de nya bestämmelserna från och med den 1 januari 1985 skall dock den planläggning som anges i 2 a kap. genomföras så, att planerna är upprättade och antagna före utgången av år 1986.”

Av lydelsen av andra stycket får anses tillräckligt tydligt framgå att även de nya ersättningsbestämmelserna skall lända till efterrättelse från ingången av 1985.

Förslaget till lag om ändring i lagen om kommunal beredskap

Övergångsfrågorna beträffande ändringarna i denna lag har i förslaget reglerats enligt samma principer som i fråga om ändringarna i civilförsvarslagen. Den nya lagen föreslås sålunda träda i kraft den 1 januari 1985, dock

att äldre bestämmelser alltjämt skall tillämpas till och med utgången av december 1986. Härjämte föreskrivs att utan hinder av att de äldre bestämmelserna fortfarande gäller de nya bestämmelserna dock skall tillämpas på den planläggning som görs för att kommunerna skall kunna samordna den kommunala beredskapsplanläggningen med de planer som anges i 2 a kap. civilförsvarslagen.

Lagrådet förordar, i överensstämmelse med vad som i det föregående sagts beträffande övergångsregleringen till ändringarna i civilförsvarslagen, att lagändringarna skall träda i kraft den 1 januari 1987. Undantag härifrån synes vara påkallat endast såvitt gäller ändringarna rörande kommuns rätt till ersättning av staten. I enlighet härmed kan övergångsregleringen ges följande lydelse: "Denna lag träder i kraft såvitt avser 16 § den 1 januari 1985 och i övrigt den 1 januari 1987."

FÖRSVARSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1984-10-18

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden I. Carlsson, Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Andersson, Boström, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Wickbom

Föredragande: statsrådet R. Carlsson

Proposition om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74), m.m.**1 Anmälan av lagrådets yttrande**

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till

1. lag om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74),
2. lag om ändring i lagen (1964: 63) om kommunal beredskap.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Förslaget till lag om ändring i civilförsvarslagen

Den oklarhet som lagrådet har påpekat i 1 § andra stycket bör undanröjas genom att bestämmelsen ändras på det sätt som lagrådet har föreslagit.

Med anledning av vad lagrådet anfört i anslutning till 4 a § instämmer jag i att befogenheten att meddela kommunerna föreskrifter i de hänseenden som anges i paragrafen bara behöver utnyttjas under onormala förhållanden. Jag har därför ingen erinran mot den av lagrådet föreslagna ändringen. Jag godtar också lagrådets förslag att placera bestämmelsen som ett andra stycke i 6 §.

Lagrådets förslag till lydelse av övergångsbestämmelserna kan jag i princip godta. Som lagrådet har framhållit skall föreskrifterna om kommunernas rätt till ersättning av staten för planläggningskostnader lända till efterrättelse redan från den 1 januari 1985. Jag anser att ett tillägg bör göras i övergångsbestämmelserna så att detta klart framgår. Jag förordar därför att övergångsbestämmelserna utformas på följande sätt. "Denna lag träder i kraft den 1 januari 1987. Med tillämpning av de nya bestämmelserna från och med den 1 januari 1985 skall dock dels den planläggning som anges i 2 a kap. genomföras så att planerna är upprättade och antagna före utgång-

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 28 juni 1984.

en av år 1986, dels kommunerna för planläggningen ha rätt till ersättning.”

Vad lagrådet i övrigt anfört föranleder inga erinringar från min sida och jag förordar att lagförslaget ändras i enlighet härmed. Vidare förordar jag vissa justeringar av redaktionell art.

Förslaget till lag om ändring i lagen om kommunal beredskap

Jag godtar lagrådets förslag till ändringar och förordar därutöver några smärre redaktionella jämkningar.

2 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta de av lagrådet granskade förslagen med vidtagna ändringar.

3 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

Innehåll	Sid
Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Förslag till lag om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74)	3
Förslag till lag om ändring i lagen (1964: 63) om kommunal beredskap	26
Utdrag av protokoll från regeringssammanträde 1984-06-28	30
1 Inledning	30
2 Allmän motivering	31
2.1 Allmänt	31
2.2 Behov av lagändringar	34
2.3 Ledningen av civilförsvarsverksamheten	36
2.3.1 Begreppen civilförsvar och civilförsvarsverksamhet ...	36
2.3.2 Ledningen på lokal nivå	38
2.3.3 Ledningen av civilförsvarsverksamhet som berör flera kommuner	40
2.3.4 Ledningen på central och regional nivå	42
2.4 Civilförsvarsplanläggning	45
2.4.1 Ansvarsfördelningen mellan länsstyrelsen och kommunerna	45
2.4.2 Det huvudsakliga innehållet i kommunernas civil försvarsplaner	49
2.4.3 Samordning med kommunal beredskapsplanläggning ..	52
2.4.4 Antagande och ändring av civilförsvarsplanerna	54
2.4.5 Civilbefälhavarnas civilförsvarsplanläggning	55
2.5 Ekonomisk ersättning till kommunerna	57
2.6 Övriga frågor	61
2.6.1 Skyddade utrymmen	61
2.6.2 Verkskydden	62
2.6.3 Militär direktiv rätt	64
2.7 Ikraftträdande	66
3 Upprättade lagförslag	66
4 Specialmotivering	66
4.1 Förslaget till lag om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74) ...	67
4.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1964: 63) om kommunal beredskap	77
5 Hemställan	78
6 Beslut	78
<i>Bilagor</i>	
1 Provplanläggningskommitténs fristående sammanfattning (SOU 1983: 68) av betänkandet Ds Fö 1983: 10	79
2 Sammanställning av remissyttrandena över betänkandet (Ds Fö 1983: 10) Kommunerna och civilförsvaret - ledning och planläggning på lokal nivå	109
3 Civilförsvarsstyrelsens verkskyddsutredning	153
4 Promemoria om militär direktiv rätt (Ds Fö 1983: 7)	177
5 Sammanställning av remissyttrandena över promemorian (Ds Fö 1983: 7) Om militär direktiv rätt	223
6 De remitterade lagförslagen	224

Utdrag av lagrådets protokoll 1984-09-27 251

Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde 1984-10-18 256

1 Anmälan av lagrådets yttrande 256

2 Hemställan 257

3 Beslut 257

